

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ ANABİLİM DALI**

**4. VE 5. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE KULLANILAN ÖĞRENCİ
DERS VE ÇALIŞMA KİTAPLARI İLE ÖĞRETMEN KILAVUZ
KİTAPLARININ, ÖĞRETMEN, ÖĞRENCİ VE VELİ GÖRÜŞLERİNE
GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ**

DOKTORA TEZİ

**Hazırlayan
Nazike KULANTAŞ**

**Danışman
Doç. Dr. Şefika KURNAZ**

ANKARA-2007

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAY SAYFASI

Nazike KULANTAŞ ‘ın “4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Öğrenci Ders ve Çalışma Kitapları İle Öğretmen Kılavuz Kitaplarının Öğretmen, Öğrenci ve Veli Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi” başlıklı tezi 05.07.2007 tarihinde, jürimiz tarafından Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalında Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Adı Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı): Doç. Dr. Şefika KURNAZ

.....

Üye : Yrd. Doç. Dr. Servet KARABAĞ

.....

Üye : Yrd. Doç. Dr. Kürşat GÖKKAYA

.....

Üye : Yrd. Doç. Dr. Bahri ATA

.....

Üye : Yrd. Doç. Dr. Yasemin KARAMAN KEPENEKÇİ

.....

ÖNSÖZ

Eğitim-öğretimde araç-gereçlerin önemi büyüktür. Araç-gereçlerin özellikleri ve kullanılma yöntemi öğrenmeyi etkilemektedir. Bu nedenle eğitimde kullanılacak araç-gereçler hazırlanırken veya seçilirken çeşitli kriterlere uygun olmasına dikkat edilmelidir. Eğitim-öğretimde birincil kaynak olarak kullanılan ders kitapları, öğrenci çalışma kitapları ve öğretmen kılavuz kitapları sürekli olarak incelenmeli, eksikleri tamamlanmalı, yanlışları düzeltilmeli ve günün şartlarına uygun olarak sürekli geliştirilmelidir. Bu çalışmada öğretmen, öğrenci ve velilerin 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde kullanılan ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı ve öğretmen kılavuz kitapları hakkındaki görüş ve eleştirileri ele alınmıştır.

Bu çalışmada bana destek olan danışmanın sayın Doç. Dr. Şefika KURNAZ'a, sayın hocalarım Yrd. Doç. Dr. Servet KARABAĞ'a ve Dr. Bülent AKSOY'a, anket uygulanan okullarda güler yüz ve yardımlarını esirgemeyen okul müdürlerine, öğretmenlere, velilere ve öğrencilere sonsuz teşekkürler.

Araştırmanın sosyal bilgiler öğretimine katkı sağlaması dileğiyle...

Nazike KULANTAŞ

ÖZET

4. VE 5. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE KULLANILAN ÖĞRETMEN KILAVUZ KİTAPLARI, DERS KİTAPLARI VE ÖĞRENCİ ÇALIŞMA KİTAPLARININ ÖĞRETMEN, ÖĞRENCİ VE VELİ GÖRÜŞLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

Kulantaş, Nazike

Doktora, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Şefika KURNAZ

Temmuz – 2007

Bu araştırmada, ilköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı, öğretmen kılavuz kitabının, öğretmen, öğrenci ve veli görüşleri doğrultusunda genel bir değerlendirmesini yapmak; ilgili kitapların eksik ve hatalı yönleri belirlenerek daha etkin, işlevsel ve verimli olabilecek ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı, öğretmen kılavuz kitaplarının hazırlanmasına katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

Araştırmada betimsel yöntem kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak öğretmen, öğrenci ve veli anketleri kullanılmıştır. Öğrenci ve veli anketleri ders kitabı ile ilgili sorular ve öğrenci çalışma kitabı ile ilgili sorular olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Öğretmen anketinde ise ders kitabı ile ilgili, öğrenci çalışma kitabı ile ilgili ve öğretmen kılavuz kitabı ile ilgili sorulardan oluşan üç bölüm yer almaktadır.

Araştırmanın çalışma evreni, Ankara ili Keçiören ve Haymana ilçelerindeki ilköğretim okullarında 2005-2006 eğitim-öğretim yılında görev yapan 4. ve 5. sınıf öğretmenleri, 4. ve 5. sınıfta öğrenim gören öğrenciler ve bu öğrencilerin velilerinden oluşmaktadır. Verilerin analizinde Excel ve SPSS programlarından yararlanılmıştır. Anketlerin güvenirliği Cronbach Alpha katsayısı hesaplanarak bulunmuştur.

Araştırma sonucunda Sosyal Bilgiler ders kitabı, ğrenci alıma kitabı ve ğretmen kılavuz kitaplarında: 1) İçerik 2) Fiziksel ve görsel zellikler 3) Dil ve anlatım 4) lme ve değerlendirme boyutları ile ilgili olarak eksiklerin bulunduğu belirlenmiştir. Ayrıca ğretmen, ğrenci ve veli görüşlerinin okulun bulunduğu yerleşim bölgesine göre değişmesi, kitapların evre ve bireysel farklara uygun hazırlanmadığı sonucunu beraberinde getirmiştir. Bu sonuçlara bağlı olarak ders kitabı, ğrenci çalışma kitabı ve ğretmen kılavuz kitabının yeniden gözden geçirilmesi, kitap inceleme komisyonlarına ğrenci ve veli temsilcilerinin de katılımının sağlaması, kitapların evre ve bireysel farklılıklara dikkat edilerek yeniden düzenlenmesi, gibi önerilerde bulunulmuştur.

ABSTRACT

**EVALUATION OF THE TEACHER’S GUIDE BOOKS, STUDY BOOKS AND
WORKBOOKS WHICH ARE USED IN SOCIAL STUDIES LESSONS OF 4 TH
AND 5 TH GRADES ACCORDING TO THE VIEWS OF THE TEACHERS,
STUDENTS AND PARENTS OF THE STUDENT**

Kulantaş, Nazike

Doctorate Thesis, Social Studies Education Major

Advisor: Associate Professor Şefika KURNAZ

July - 2007

In this study it is aimed to evaluate in general the social studies books of the 4 th and 5 th grades in the primary schools according to the views of the teachers, students and the parents, It is also aimed to find the errors and the missing aspects of the books and in that way to be helpful in preparing more effective and functional textbooks, workbooks and teacher’s guide books.

The descriptive method was used in the study. The teacher, student and the parent questionnaires were used as data gathering instrument. The student and parent questionnaires involved two parts; one is the questions about textbook, the other is the questions about workbook. In the teacher questionnaire there are three parts involving questions about the textbook, workbook and the teacher’s guide book.

The study environment of the survey involves the teachers of 4 th and 5 th grades who had been teaching in Keçiören and Haymana districts of Ankara in the 2005-2006 season and the students of the 4 th and 5 th grades in there schools and the students of the parents. In the analysis of the data Exel and SPSS programs were used. The reliability of the questionnaires was found by calculating the Cronbach Alpha coefficient.

At the end of the survey it was found that there had been some missing aspects in the social studies textbooks, workbooks and teacher's guide books in terms of 1) Content, 2) Physical and visual features, 3) Language and explanation, 4) Measurement and evaluation. In addition, the differences between the views of the students, teachers and the parents of students can be seen in accordance with the environment in which they live. So this shows that the books were not prepared by taking the environmental and individual differences into consideration.

Considering these results it was suggested that the social studies textbook, the workbook and teacher's guide book be revised. And it was also suggested that the representatives of the students and the parents should participate in the research commission of the books. Lastly it was suggested that the books should be rewritten considering the environmental and the individual differences.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLO VE ŞEKİLLER LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ.....	1

BÖLÜM I

SOSYAL BİLGİLER VE SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ

1.1. Eğitim.....	3
1.2. Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler.....	6
1.3. Sosyal Bilgiler Öğretimi.....	13
1.4. Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Yazılı Materyaller	20
1.4.1. Ders Kitabı ve Sosyal Bilgiler.....	23
1.4.2. Millî Eğitim Şûralarında Ders Kitapları.....	48
1.4.3. Öğrenci Çalışma Kitapları	51
1.4.4. Öğretmen Kılavuz Kitapları.....	54

BÖLÜM II

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN KILAVUZ KİTAPLARI, DERS KİTAPLARI VE ÖĞRENCİ ÇALIŞMA KİTAPLARININ ÖĞRETMEN, ÖĞRENCİ VE VELİ GÖRÜŞLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	56
2.2. Alt Problemler.....	58
2.3. Sayıtlılar.....	60
2.4. Kapsam ve Sınırlılıklar.....	60
2.5. Tanımlar.....	61

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli.....	62
3.2. Evren ve Örneklem.....	63
3.3. Veri Toplama Süreci ve Verilerin Analizi.....	66

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum.....	69
4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum.....	105
4.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum.....	125
4.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum.....	149
4.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum.....	167
4.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum.....	185
4.7. Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum.....	203

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar.....	237
5.2. Öneriler.....	253
KAYNAKÇA.....	256
EKLER.....	270

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
1.1	Sosyal Bilgiler ve Sosyal Bilimler İlişkisi	8
1.2	Sosyal Bilgilerin Yararlandığı Bilgi Kaynakları	9
3.1	Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Bulundukları Bölgeye, Sınıfa ve Cinsiyete Göre Dağılımı	64
3.2	Araştırmaya Katılan Öğrenci Velilerin Bulundukları Bölgeye, Sınıflara, Cinsiyete, Öğrenim Düzeyine, Gelir Düzeyine Göre Dağılımı	64
3.3	Ankete Katılan Öğretmenlerin Görev Yaptıkları Bölgeye, Sınıflara, Cinsiyete, Öğrenim Düzeyine, Mezun Oldukları Alana, Kıdeme Göre Dağılımı	65
4.1.a	4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Ders Kitabına İlişkin Görüşlerinin Dağılımı	69
4.1.b	4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Ders Kitabına İlişkin Görüşlerinin Bulundukları Bölgeye Göre Farklılığı İçin t- Testi Sonuçları	102
4.1.c	4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Ders Kitabına İlişkin Görüşlerinin Cinsiyetlerine Göre Farklılığı İçin t- Testi Sonuçları	104
4.2.a	4. ve 5. Sınıf Öğrenci Velilerinin Sosyal Bilgiler Ders Kitabına İlişkin Görüşlerinin Dağılımı	105
4.2.b	4. ve 5. Sınıf Öğrenci Velilerinin Sosyal Bilgiler Ders Kitabına İlişkin Görüşlerinin Bulundukları Bölgeye Göre Farklılığı İçin t-Testi Sonuçları	120
4.2.c	4. ve 5. Sınıf Öğrenci Velilerinin Sosyal Bilgiler Ders Kitabına İlişkin Görüşlerinin Cinsiyetlerine Göre Farklılığı İçin t- Testi Sonuçları	121
4.2.d	4. ve 5. Sınıf Öğrenci Velilerinin Sosyal Bilgiler Ders Kitabına İlişkin Görüşlerinin Öğrenim Düzeyine Göre Farklılığı İçin t-Testi Sonuçları	121
4.2.e	4. ve 5. Sınıf Öğrenci Velilerinin Sosyal Bilgiler Ders Kitabına İlişkin Görüşlerinin Gelir Düzeyine Göre Farklılığı İçin t- Testi Sonuçları	124
4.3.a	4. ve 5. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Ders Kitabına İlişkin Görüşlerinin Dağılımı	125
4.3.b	4. ve 5. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Ders Kitabına İlişkin Görüşlerinin Bulundukları Bölgeye Göre Farklılığı İçin t-Testi Sonuçları	142
4.3.c	4. ve 5. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Ders Kitabına İlişkin Görüşlerinin Cinsiyetlerine Göre Farklılığı İçin t- Testi Sonuçları	144

4.3.d	4. ve 5. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Ders Kitabına İlişkin Görüşlerinin Mezun Oldukları Alana Göre Farklılığı İçin t- Testi Sonuçları	145
4.3.e	4. ve 5. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Ders Kitabına İlişkin Görüşlerinin Kıdeme Göre Farklılığı İçin t- Testi Sonuçları	147
4.4.a	4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabına İlişkin Görüşlerinin Dağılımı	149
4.4.b	4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabına İlişkin Görüşlerinin Bulundukları Bölgeye Göre Farklılığı İçin t- Testi Sonuçları	165
4.4.c	4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabına İlişkin Görüşlerinin Cinsiyete Göre Farklılığı İçin t- Testi Sonuçları	166
4.5.a	4. ve 5. Sınıf Öğrenci Velilerinin Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabına İlişkin Görüşlerinin Dağılımı	167
4.5.b	Tablo-IV.5.b: 4. ve 5. Sınıf Öğrenci Velilerinin Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabına İlişkin Görüşlerinin Bulundukları Bölgeye Göre Farklılığı İçin t- Testi Sonuçları	179
4.5.c	4. ve 5. Sınıf Öğrenci Velilerinin Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabına İlişkin Görüşlerinin Cinsiyete Göre Farklılığı İçin t- Testi Sonuçları Dağılımı	180
4.5.d	4. ve 5. Sınıf Öğrenci Velilerinin Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabına İlişkin Görüşlerinin Öğrenim Düzeyine Göre Farklılığı İçin t- Testi Sonuçları	181
4.5.e	4. ve 5. Sınıf Öğrenci Velilerinin Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabına İlişkin Görüşlerinin Gelir Düzeyine Göre Farklılığı İçin t- Testi Sonuçları	183
4.6.a	4. ve 5. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabına İlişkin Görüşlerinin Dağılımı	185
4.6.b	4. ve 5. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabına İlişkin Görüşlerinin Bulundukları Bölgeye Göre Farklılığı İçin t- Testi Sonuçları	198
4.6.c	4. ve 5. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabına İlişkin Görüşlerinin Cinsiyete Göre Farklılığı İçin t- Testi Sonuçları	199
4.6.d	4. ve 5. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabına İlişkin Görüşlerinin Mezun Oldukları Alana Göre Farklılığı İçin t- Testi Sonuçları	200
4.6.e	4. ve 5. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabına İlişkin Görüşlerinin Kıdeme Göre Farklılığı İçin t- Testi Sonuçları	201
4.7.a	4. ve 5. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuz Kitabına İlişkin Görüşlerinin Dağılımı	203
4.7.b	4. ve 5. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuz Kitabına İlişkin Görüşlerinin Bulundukları Bölgeye Göre Farklılığı İçin t- Testi Sonuçları	234

4.7.c	4. ve 5. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuz Kitabına İlişkin Görüşlerinin Cinsiyete Göre Farklılığı İçin t-Testi Sonuçları	234
4.7.d	4. ve 5. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuz Kitabına İlişkin Görüşlerinin Mezun Oldukları Alana Göre Farklılığı İçin t- Testi Sonuçları	235
4.7.e	4. ve 5. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuz Kitabına İlişkin Görüşlerinin Kıdeme Göre Farklılığı İçin t-Testi Sonuçları	235
4.7.f	4. ve 5. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuz Kitabına İlişkin Görüşlerinin Öğrenim Düzeyine Göre Farklılığı İçin t- Testi Sonuçları	236

KISALTMALAR LİSTESİ

SPSS : Statistical Package for the Social Sciences

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

N : Araştırmaya katılan topluluk

S : Standart sapma

f : Frekans

% : Katılım oranı (yüzde)

$\bar{X}$: Aritmetik ortalama

t Testi: Sıralama veya eşit aralıklı ölçme düzeyinde ölçülmüş değişkenler için uygulanan test.

F testi (ANOVA): Sıralama veya eşit aralıklı ölçme düzeyinde ölçülmüş değişkenler için uygulanan test.

TSE : Türk Standartları Enstitüsü

PDÖ : Probleme Dayalı Öğretim

BÖLÜM I

GİRİŞ

Eğitim, insanın doğumundan ölümüne, yani beşikten mezara kadar iç içe olduğu bir süreçtir. Bir toplumun gelişmişliği ya da ger kalmışlığı ile o toplumun eğitim sistemi arasında çok yakın bir ilişki söz konusudur. İyi eğitim almış insanların oluşturduğu toplumlar, düzenli ve sağlıklı toplumlardır.

Eğitimin en genel amacı, bireyi topluma yararlı hale getirmektir. Toplumumuzun insan tipini yetiştirmede sosyal bilgiler dersi bir araç durumundadır.

Sosyal Bilgiler öğretimi, öğrencilerin gelecekteki yaşamlarında topluma uyum sağlamalarını, toplum içinde yaşayan diğer insanlarla sağlıklı iletişim kurmalarını ve işbirliği yapmalarını sağlamanın yanında, milletine ve vatanına iyi bir vatandaş olarak hizmet etmeyi bir ülkü haline getirmiş olan bireyler olarak yetiştirmelerini de sağlaya çalışmaktadır.

Sosyal Bilgiler dersi yıllardır, öğretmenlerin ve velilerin büyük bir kısmı tarafından, genellikle gereksiz bilgilerin verildiği ve ezberlenerek öğrenilebilecek bir ders olarak düşünülmektedir. Öğrencilerin ise, ezberlenmesi gereken birçok bilgi yığını altında ezilme duygusu ile bu derse karşı olumsuz bir tutuma sahip oldukları görülmektedir. Sosyal bilgiler öğretiminde karşılaşılan bu tür sorunları Özkal, 2000 yılında yaptığı araştırmasında üç maddede toplamıştır.

1. Amaçlar ve programdan kaynaklanan sorunlar,
2. Ders kitaplarından kaynaklanan sorunlar,
3. Kullanılan yöntemlerden kaynaklanan sorunlar.

Günümüzde, bu sorunların giderilmesine yönelik çalışmaların yapıldığını görmek mümkündür. Programla ilgili sorunların giderilmesi için kökten bir değişime gidilmiş ve 2005 yılında yapılandırıcı öğretim ve öğrenci merkezli eğitim anlayışlarına göre hazırlanan yeni sosyal bilgiler öğretim programı uygulamaya

konmuştur. Bu müfredata bağlı olarak da ders kitapları yenilenmiştir. Yine yapılan bir yenilik de ders kitabına bağlı olarak hazırlanmış olan öğrenci çalışma kitaplarıdır. Bu kitapların da Sosyal Bilgiler öğretimine önemli katkılarda bulunacağı düşünülmüştür. Yöntemlerden kaynaklanan sorunların giderilmesi veya en aza indirilebilmesi için de öğretmen kılavuz kitapları hazırlanmıştır.

2004-2005 öğretim yılında pilot okullarda bir yıl uygulandıktan sonra 2005-2006 öğretim yılında da Türkiye’deki tüm okullarda uygulamaya konulmuş olan yeni sosyal bilgiler öğretim programının hazırlanmasında program geliştirme süresinin çok kısa olması, pilot okullarda uygulama ve değerlendirme aşamasının da bir yıl süre ile sınırlı tutulmuş olmasından dolayı programda ve ona bağlı hazırlanmış kitaplarda da bazı eksikler ve yanlışların olması kaçınılmaz olmuştur.

Bu araştırmada sosyal bilgiler ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı ve öğretmen kılavuz kitaplarının değerlendirilmesi ve eksik yönlerinin belirlenerek düzeltilmesi yönünde yapıcı önerilerde bulunmak amaçlanmıştır. Bu amaçla kitapların birincil kullanıcıları olan öğretmen, öğrenci ve velilerin kitaplar hakkındaki görüşleri anket yoluyla alınmaya çalışılmıştır.

Araştırma sonunda elde edilen veriler analiz edildiğinde ders ve öğrenci çalışma kitaplarının içerik, fiziksel ve görsel özellikler, dil ve anlatım, ölçme ve değerlendirme boyutlarına ilişkin eksiklerin olduğu tespit edilmiştir. Öğretmen Kılavuz Kitabında ise içerik ile ölçme ve değerlendirme boyutu ile ilgili eksikliklerin olduğu belirlenmiştir.

Araştırmada öğretmen, öğrenci ve veli görüşlerinin özellikle okulun bulunduğu yerleşim bölgesine göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Bu farklılıkların, kitapların hazırlanmasında çevre farklılıklarının göz önünde bulundurulmamış olması ve pilot okullar seçilirken, farklı özelliklere sahip okulların olması gerektiği noktasının gözden kaçırılmış olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Ayrıca öğretmen görüşlerinin de mezun oldukları alana ve cinsiyete göre farklılaştığı görülmüştür. Buna göre sınıf öğretmenliği bölümü mezunlarının

diğer alanlardan mezun olmuş öğretmenlere göre ders, çalışma ve kılavuz kitaplarını yetersiz buldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bu farklılığın nedeni olarak, lisans eğitimi sırasında sınıf öğretmenliği bölümünde Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme adı altında derslerin işleniyor olması, gösterilebilir.

Sosyal bilgiler öğretim programı yenidir. Bu müfredata bağlı olarak hazırlanmış ders kitapları da yenidir. Özellikle öğrenci çalışma kitapları ve öğretmen kılavuz kitapları ülkemiz eğitim sistemine yeni katılmış araçlardır. Her yeniliğin eksik yönleri olabileceğinden bu yeniliklerin de gözden geçirilmeye, eleştirilmeye ve sürekli olarak geliştirilmeye ihtiyaçları vardır.

Eğitimde kullanılan araç ve gereçler yeterli, eksiksiz ve işlevsel olarak hazırlanmaz ve etkili şekilde kullanılmazlarsa öğretmen ve öğrenciler için zaman ve emek kaybı kaçınılmaz olacaktır.

SOSYAL BİLGİLER VE SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ

1.1.Eğitim

Günümüz dünyasında, bilim ve teknoloji alanında sağlanan gelişmeler bireyleri ve dolayısıyla toplumları, olumlu veya olumsuz, çeşitli şekillerde etkilemektedir. Bilim ve teknoloji alanlarındaki değişime bağlı olarak toplumun bireyden beklediği davranışlar da sürekli olarak değişmekte ve çoğalmaktadır.

Bir ülkenin sosyal, ekonomik ve teknolojik açıdan çağdaş toplumlar düzeyine ulaşabilmesi, o toplumu oluşturan bireylerin sahip oldukları özelliklere bağlıdır. 21. yüzyılda insanlar, kendisi ve dünya ile barışık, özgüveni olan, yaratıcı, sorumluluk üstlenebilen ve haklarını, sorumluluklarını bilen, saygılı, hoşgörülü, eleştiriye açık, sorgulayan ve yorumlayan, değişme ve gelişmelere açık kişiler

olmalıdır. Bu özelliklere sahip bireyler de ancak iyi ve etkili bir eğitimle topluma kazandırılabilir. İyi eğitim almış insanların oluşturduğu toplumlar düzenli ve sağlıklı toplumlardır. Bir toplumun gelişmesi ve varlığını sürdürebilmesi, o toplumu oluşturan bireylerin eğitilmesi ile mümkün olmaktadır. Atatürk; “Eğitimdir ki, bir ulusu özgür, bağımsız, şanlı, yüksek bir toplum olarak yaşatır yada bir ulusu köleliğe ve yoksulluğa düşürür.” diyerek eğitimin önemini vurgulamıştır.

Eğitim, her felsefi sisteme ve psikolojik yaklaşıma göre değişik şekillerde tanımlanmıştır. Bu tanımların pek çoğu, eğitime bir amaç yüklemiştir. İdealistler eğitimi, Tanrı’ya ulaştırma süreci için yapılan etkinlikler, realistler insanı toplumun başat değerlerine göre yetiştirme süreci, marxistler çelişkiyi en aza indirip üretimde bulundurma süreci, pragmatistler yaşantılar yoluyla kişide istendik davranış değişikliği oluşturma süreci, varoluşçular da, insanı sınır durumuna getirme süreci olarak ele almışlardır (Sönmez, 1999:27).

Sönmez (2001:2), eğitimi; fiziksel uyarımlar sonucu, beyinde istendik biyokimyasal değişiklikler oluşturma süreci olarak tanımlamaktadır ki, son yıllarda insan zekası alanında yapılan araştırmalar da bu tanımlı doğrulamaktadır.

Senemoğlu’na (1997:7) göre eğitim, “insanın kişiliğini besleme süreci”, “insan sermayesine yapılan yatırım”, “bireyi, istendik nitelikte kültürleme süreci” dir. Senemoğlu, biyo-kültürel ve sosyal bir varlık olan insanın yaşamı boyunca “Nasıl yaşamalıyım? sorusu ve buna bağlı olarak; Kendime karşı nasıl davranmalıyım? Duygularımı nasıl yönetmeliyim? Nasıl bir aile kurmalıyım? Nasıl bir vatandaş olmalıyım? Başkalarının ve kendimin yararına yeteneklerimi nasıl kullanmalıyım? gibi pek çok soruya cevap aradığını belirtmiş ve bireyin istediği yaşam biçimine sahip olması, topluma uyum sağlaması ve bulunduğu topluma faydalı olabilmesi için gerekli öğrenmelerin sağlanmasında eğitimin önemli bir araç olduğunu vurgulamıştır.

Ülkemizde yaygın olarak kabul edilen eğitim tanımı ise; bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla, kasıtlı ve istendik davranış değişikliği meydana getirme süreci.” şeklindedir (Bilen, 1996:3).

Kellner (2002:128), “Eğitim, artmakta olan karmaşık ve değişen dünyaya en iyi şekilde adapte olmak ve ayakta kalmak için insanlara güç veren sembolik ve kültürel sermayeden ortaya çıkar ve daha birbirine bağlı, demokratik, eşit, adil bir toplum üretir. Eğitim her yerde kişinin hayatını geliştiren beceriler ve yetenekler kazandırabilir ve daha iyi bir toplum ve daha uygar bir dünya yaratabilir.” diyerek eğitimin; birey, toplum ve dünya için önemini belirtmiştir.

Dünyada ve Türkiye’de yaşanan sorunlar örneğin; insan hakları ihlallerinin yaşanması, çevre sorunları, küresel ısınma, gelir dağılımındaki eşitsizlikler, savaşlar hırsızlıkların artması gibi olaylar okullarımızda hak ve adalet ilkelerine saygılı, iyi insan, iyi vatandaş yetiştirmede sorunların var olduğunu gösteren kanıtlardır.

Özsoy (2002:97), “Ülkenin şu an karşılaştığı sorunlar dün yapılan yanlışların birer eseridir. Yarın aynı duruma düşmemenin yolu da, bugün ne yapılması gerekiyorsa onu en iyi şekilde yapmaya bağlıdır.” derken eğitimde izlenmesi gereken yolu da göstermektedir. Bugün yapılması gereken, söyleneni tekrar eden, sessiz çiçekler yetiştirmek değil, eleştirinin ne olduğunu bilen ve eleştiri yapabilen, düşünen ve düşündüklerini ifade edebilen, haklarını ve sorumluluklarını bilen ve gerektiğinde savunabilen aynı zamanda haklarının sınırlarını bilen ve diğer insanların haklarına saygılı insanlar yetiştirmektir. Bu amaçların gerçekleştirilebilmesinde sosyal bilgiler dersine önemli bir görev düşmektedir.

1.2. Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler

İnsan sosyal bir varlıktır ve sürekli olarak çevresi ile etkileşim halindedir. İnsan, bulunduğu çevreyi etkileyip değiştirmekte aynı zamanda kendisi de bu değişimden etkilenmektedir. İnsanın çevresi doğal ve toplumsal olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İnsanın doğal çevresi ile olan ilişkilerini doğa bilimleri; toplumsal çevre ile olan ilişkilerini ise sosyal bilimler inceleme alanı olarak almışlardır.

Sosyal bilimler, insan merkezli, bir bilim dalları bütünü olarak, insanın insanla, toplumla ve başta devlet olmak üzere diğer kurumlar ile olan ilişkilerini inceleyen bir bilim dalıdır (Kabapınar, 2003:319)

Sönmez (1999:15) sosyal bilimleri, insan tarafından üretilen gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bu sürecin sonunda elde edilen dirik bilgiler olarak tanımlamaktadır. Bu tanımda yer alan “insan tarafından oluşturulan gerçek” in temelinde insanın diğer kişi ve kurumlarla etkileşimi sonucu ortaya çıkan olay ve olgular vardır.

Nas (2000:240) sosyal bilimleri, “Tarih, ekonomi, sosyoloji, psikoloji gibi toplum içindeki küme (grup) etkinliklerini, insan ilişkilerini ve toplum yaşayışını inceleyen bilimlere verilen genel addır.” şeklinde tanımlamaktadır.

İnsanlar ve toplumlar sürekli bir değişim içerisinde yer almakta ve karmaşık sorular ve sorunlarla karşı karşıya bulunmaktadır. Bu sebeple, toplumlar ve insanlar için sosyal bilimlerin önemi çok büyüktür. Toplum içinde yaşayan bireylerin ihtiyaçlarıyla, toplumun beklentileri arasındaki dengeyi sağlamada, bireylere gerekli bilgi, beceri ve tutumları kazandırma açısından sosyal bilimlere önemli görevler düşmektedir. Sosyal bilimlerin değişimi ve sürekliliği inceliyor olması, bireyi toplumsallaştırma amacı güden eğitimde, sosyal bilimlerin etkin bir yer kazanmasına yol açmış ve eğitimin, hem bir sosyal bilim dalı, hem de sosyal bilimlerin uygulama alanı durumuna gelmesi “Sosyal Bilgiler” kavramını meydana getirmiştir (Dönmez, 2003:32).

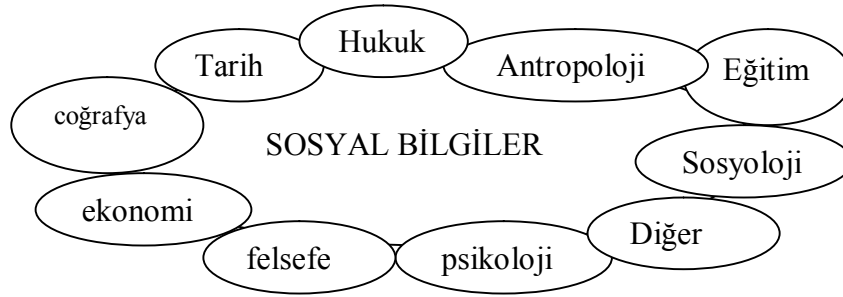
Sosyal Bilgiler, onu kullananın amacına göre değişik şekillerde tanımlanmaktadır. Örneğin, Wesley (1950:1) sosyal bilgileri, “sosyal bilimlerin pedagojik amaçlarla basitleştirilmiş şeklidir.”, Engle ve Ochoa (1988:13), “demokratik vatandaşlık için sosyalizasyon süreci”, Barr, Barth ve Shermis (1977:69), “Vatandaşlık eğitimi amacıyla insan ilişkileri ile ilgili bilgi ve deneyimlerin birleştirilmesidir.”, ABD Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (1993:3) “Sosyal Bilgiler, vatandaşlık yeterlikleri kazandırmak için sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilmesinden oluşan bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde sosyal bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyasal bilimler, psikoloji, din, sosyoloji ve sanat, edebiyat, matematik ve doğa bilimlerinden uygun ve ilgili içeriklerden süzülen sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma alanı sağlar. Sosyal bilgilerin temel amacı, birbirine bağımlı, global bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumun vatandaşları olarak, kamu yararına bilgiye dayalı, mantıklı kararlar verebilme yeteneği geliştirmek için genç insanlara yardımcı olmaktır.” şeklinde tanımlanmakta ve amaçları açıklanmaktadır (Aktaran: Doğanay, 2004:16).

Erden’e (1997:8) göre sosyal bilgiler; ilköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, sosyal bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanıdır.

Dönmez (2003:32) sosyal bilgileri, “Bütün çeşitlikleriyle yeryüzüne bağlı olayları tanıtan, bunların oluş sebeplerini açıklayan, vatandaşlık hak ve ödevlerinin, sorumluluklarının neler olduğunu belirten, kısaca insan ve onun sosyal ve fiziki çevresiyle geçmişte, günümüzde ve gelecekteki etkileşimini ortaya koyan bilgilerdir.” şeklinde tanımlamakta ve sosyal bilgilerin kapsamını, “Sosyal bilimlerin bulgu ve analizlerinin bir toplumda yaşayan insanlar için gerekli olan temel ve ortak öğeler” olarak belirtmektedir.

Sönmez (1999:17) sosyal bilgileri, “Toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bu sürecin sonunda elde edilen dirik bilgiler” olarak tanımlamış,

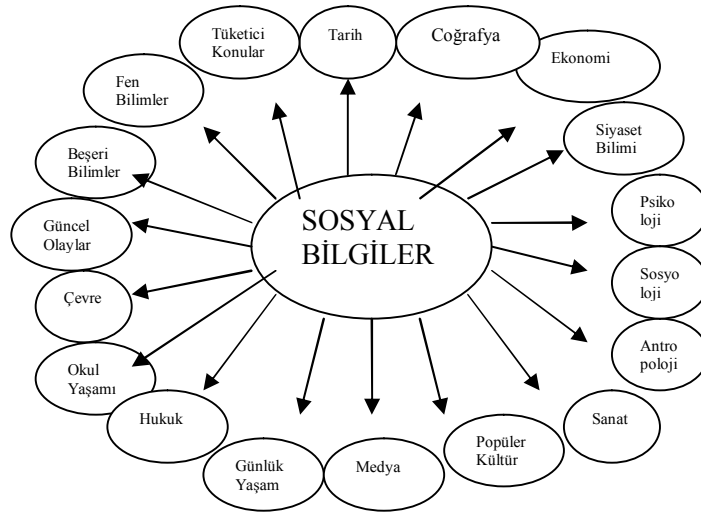
tanımda geçen “toplumsal gerçek” kavramının toplumsal yaşamı düzenleyen her türlü etkinlik olabileceğini belirtmiştir. Sönmez’e göre sosyal bilgiler, sosyal bilimlerin, felsefe ve diğer etkinliklerin kesiştiği bir alan olarak düşünülebilir. Bu yargı şu şekilde daha açık hale getirilebilir:

Tablo.1.1 Sosyal Bilgiler ve Sosyal Bilimler İlişkisi

Yukarıda görüldüğü gibi sosyal bilgiler, disiplinler arası bir disiplin olarak ele alınabilir; çünkü toplumsal yaşamı düzenleyen tüm ilke ve genellemeler, bu alanın konusu olabilir (Sönmez, 1999:17).

Doğanay’a (2004:18) göre ise sosyal bilgilerin ilk tanımlarında, içerik olarak sosyal bilim dallarını kapsadığı görülmektedir. Ancak her kavramda olduğu gibi sosyal bilgiler kavramı da giderek değişime uğramaktadır. Artık sosyal bilgilerin, yalnızca sosyal bilim dallarının disiplinler arası bir yaklaşımla ele alınması olarak değil, insanla ilgili tüm bilimlerden ve bilgilerden yararlanan bir program olarak tanımlandığı dikkati çekmektedir. Böyle bir tanımdan hareketle sosyal bilgilerin yararlandığı bilgi kaynakları Tablo1.2.de şu şekilde gösterilmektedir:

Tablo 1.2. Sosyal Bilgilerin Yararlandığı Bilgi Kaynakları

Martorella, 1998'den uyarlanmıştır (Aktaran:Doğanay, 2004:19)

Sosyal bilgiler kavramı ilk kez Amerika Birleşik Devletleri'nde, 1892 yılında toplanan Milli Eğitim Konseyi tarafından ele alınmıştır. Bu konsey milli toplum anlayışını oluşturmak üzere Sosyal Bilgiler dersini düzenlemiştir. Sosyal Bilgiler dersinin programı; tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi derslerinden oluşturulmuş ve toplumun gereksinimlerine göre içerik yeniden yapılandırılmıştır.

Bu kavramın kabulü ise ilk kez yine A.B.D.' de 1916 yılında Milli Eğitim Derneği'nin "Orta Dereceli Okulu Teşkilatlandırma Komisyonu Sosyal Bilgiler Komitesi" tarafından gerçekleştirilmiştir. Komite bu kavramı; "konusu doğrudan insan toplumunun teşkilatına ve gelişmesine toplumsal birliklerin bir parçası olması dolayısıyla insana dair bilgiler, sosyal bilgilerdir" şeklinde tanımlamıştır (Dönmez, 2003:33).

Sosyal bilgilerin bir konu alanı olarak eğitim programına girmesi ise, ilerlemecilik akımının "demokratik toplum için vatandaş yetiştirme" görüşünün etkisiyle gerçekleşmiştir. 1930 ve 1940'lı yıllarda yeniden kurmacılık ve çocuk merkezli yaklaşımı benimseyen eğitimciler de sosyal bilgiler programının

gerçekleşmesi için çaba göstermişlerdir. Ancak, 1940'lı ve 1950'li yıllarda sosyal bilgiler programları büyük ölçüde tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi ağırlıklı olarak uygulanmıştır (Erden, 1997: 6). 1960'lara gelindiğinde Bruner'in buluş yoluyla öğrenme kuramının da etkisiyle "Yeni Sosyal Bilgiler" hareketi ortaya çıkmıştır. Bu hareketin sonucunda, sosyal bilgiler öğretim programında tarih ve coğrafya bilgilerinin ağırlığı azaltılmış; buna karşılık sosyoloji, antropoloji, ekonomi, siyaset bilimi ve sosyal psikolojiye ağırlık verilmiştir. Sosyal bilimlerdeki kavram ve yöntemlere dayalı disiplinler arası bir yapı yeğlenmiştir (Öztürk; Dilek, 2004: 72).

Dünyada yaşanan bu gelişmeler Türkiye'de yapılan çalışmaları da etkilemiştir. Cumhuriyet döneminde ilkokullarla (İlköğretim I. kademe) ilgili 1926, 1930, 1932, 1936, 1948, 1962, 1968, 1989 ve 1993 yıllarında programlarda düzenlemeye gidilmiştir. 1926 programında, "ilk mektebin başlıca maksadı genç nesli muhitine faal bir halde intibak ettirmek suretiyle iyi vatandaşlar yetiştirmektir" ilkesi temele alınmış; tarih, coğrafya ve yurt bilgisi derslerine her biri ikişer saatten haftada altı saat olmak üzere 4 ve 5. sınıflarında yer verilmiştir. 1930, 1932 ve 1936 programlarında, 1926 programında yer alan amaca; "bedence ve ruhça en iyi alışkanlıklara sahip olmak, Türk toplumuna ve cumhuriyet idaresine intibak etmek, faydalı olmak, milli, medeni ve insani fikir ve hislere sahip bir hale getirmek" gibi ilkeler de eklenmiştir. Dersler bu programlarda da aynı adlarla okutulmuş; yalnız yurt bilgisi 5. sınıfta bir saate indirilmiştir. Bu amaçlara 1948 programında "ilkokul, çocuklara milli kültürü aşlamak mecburiyetindedir; içinde yetişen bütün vatandaşlara aynı milli ülküleri, aynı milli amaçları vermek için gerekli bütün bilgileri, alışkanlıkları, ilgileri, hizmet arzusunu verimli bir şekilde kazandırmak" ilkesi de eklenmiş; 4. ve 5. sınıflarda 1936 programındaki ad ve saatleriyle aynen korunmuştur. 1962 program taslağında ilkokulun amacı "kişisel, insanlık münasebeti, ekonomik ve toplumsal hayat" bakımından belirlenmiş, tarih, coğrafya ve yurt bilgisi derslerinin yerine toplum ve ülke incelemeleri dersi konulmuş; ders saatleri 4. sınıfta altı, 5. sınıfta beş saat olarak saptanmıştır. 1968 programında ise, dersin adı sosyal bilgiler olarak tekrar değiştirilmiş; 4. ve 5. sınıflarda beş saat olarak okutulmaya başlanmıştır (Sönmez, 1999: 22-23).

Sosyal bilgiler, ders olarak 1968-1969 öğretim yılında ilkokullarda (İlköğretim I. Kademe), 1973-1974 öğretim yılında da ortaokullarda (İlköğretim II. Kademe) okutulmaya başlanmıştır. İlköğretim okullarının 4. ve 5. sınıflarında bu ders devam ederken 6. ve 7. sınıflarda 1985-1986 öğretim yılından itibaren kaldırılmıştır (Tebliğler Dergisi 2190). 6., 7. ve 8. sınıflarda Sosyal Bilgiler dersinin yerine Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgileri dersleri konulmuştur. 4307 sayılı kanunun öngördüğü sekiz yıllık ilköğretim uygulaması gereğince, ilköğretim okulu 4., 5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 1998-1999 öğretim yılından itibaren uygulamaya konmuştur (Tebliğler Dergisi 2487) (Aktaran: Yalçınkaya, 2004:12).

Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulunun 12.07.2004 tarih ve 114, 115, 116, 117 ve 118 sayılı kararları ile ilköğretim okullarının 1.-5. sınıfları için hazırlanan Türkçe, Matematik, Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ile Fen ve Teknoloji derslerinin öğretim programları, yapılandırmacı öğretim anlayışı doğrultusundan geliştirilerek; 2005–2006 öğretim yılında uygulanmaya başlanmıştır.

Bireylerin günlük yaşamda karşılaşabilecekleri çeşitli problemlerin üstesinden gelebilmeleri için birey ve toplum açısından öğrencileri sosyal yaşama hazırlamaya en uygun ders sosyal bilgiler dersidir.

Sosyal bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimlere ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir.

Sosyal bilgiler dersi, demokratik değerleri benimsemiş vatandaşlar olarak öğrencilerin içinde yaşadığı topluma uyum sağlamalarını ve öğrencilere bu bilgi

birikimini yaşama geçirebilecek donanımlar kazandırmayı amaçlamaktadır (MEB, 2005: 44).

Sosyal bilgiler dersiyle demokratik bir sistem içerisinde etkin bir vatandaş olarak öğrencilere mantıklı ve iyi kararlar alabilmeyi, sorumluluk sahibi vatandaş gibi davranmayı, toplumsal gelişmeye katkıda bulunabilmeyi, kendisiyle barışık olabilmeyi ve yaşadığı çevreye karşı duyarlı olmasını hedeflemektedir. İlköğretim programında Sosyal bilgiler dersinin amaçları;

- 1- Vatandaşlık görevleri ve sorumlulukları,
- 2- Toplumda insanların birbirleriyle olan ilişkileri yönünden,
- 3- Çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yeteneklerini geliştirmek yönünden,
- 4- Ekonomik yaşama fikri ve yeteneklerini geliştirmek yönünden olmak üzere dört başlık altında toplanmaktadır (Duman ve İkiel, 2002:255).

Eğitim kurumlarının en önemli işlevlerinden biri çocuğu iyi bir vatandaş olarak yetiştirmektir. Eğitim kurumları bu işlevi, çocuğun toplumsallaşmasını, içinde yaşadığı toplumun kültürünü, tarihini, kurumları tanımasını sağlayarak; toplumdaki rollerinin gerektirdiği davranışları, toplumun kendisine sağladığı olanakları ve bunlardan yararlanma yollarını kazandırarak yerine getirir. Bu sayede hem bireyin mutlu ve üretken olmasını hem de toplumun sürekliliği sağlanmış olur. Ülkemizde tüm bu bilgi ve becerilerin önemli bir kısmı, ilköğretim kurumlarının birinci devresinde, ilk üç yıl Hayat Bilgisi, 4. ve 5. sınıflarda Sosyal Bilgiler dersi yoluyla kazandırılmaya çalışılır. Bu nedenle sosyal bilgiler dersi ilköğretim okullarının birinci devresinde yer alan en önemli derslerden biridir (Erden, 1997:4-5).

2004 sosyal bilgiler programının vizyonu; “21. yüzyılın çağdaş, Atatürk ilkeleri ve inkılaplarını benimsemiş, Türk tarihini ve kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlere göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, yaratıcı, doğru karar veren), sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları

yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmek.” olarak belirtilmektedir.

1.3. Sosyal Bilgiler Öğretimi

Sosyal bilgiler dersi, öğrencinin sosyo-ekonomik, çevresel ve kültürel, yerel ve küresel anlamda hem kendisini hem de çevresini, toplumunu, ülkesini ve dünyayı tanıma, algılama ile sorunları çözme açısından önemli bir derstir. Sosyal yaşamla doğrudan bağlantısı olan böyle bir dersin birey ve toplum açısından önemi ortadadır.

Sosyal Bilgiler dersi, temel kültür öğelerini, birçok alandaki çalışmalardan sağlanan bulgulardan, disiplinler arası bir yaklaşımla seçilip yoğrularak oluşturulmuş bilgileri içinde bütünleştiren, ilköğretim düzeyine ve çocuğun küresel algılayma özelliğine uygun duruma getirilmiş bir derstir.

Michaelis’e (1998) göre, sosyal bilgiler eğitimi öncelikle sorumluluk sahibi vatandaşların yetiştirilmesinde en önemli olduğu kabul edilen insan ilişkileri ile ilgilidir. Sosyal Bilgiler, belirlenmiş kültürlerde ve alanlarda geçmiş zamanı, şimdiki zamanı ve geleceği dikkate alarak insanlar arasındaki ilişkileri ve etkileşimleri araştırmaktadır. Aynı zamanda sosyal bilgiler eğitimi, karar verme ve diğer sosyal ilişkilerin gelişiminde kullanılacak olan yeterliliklere sahip bireyler yetiştirmek için öğrencilerin entelektüel, sosyal ve bireysel olarak gelişmelerini sağlar (Akt.: Moroz & Reynolds. 2000:6). Sosyal bilgiler öğretiminin amaçları, köklü geleneğimiz ve eğitim sistemimizin dayandığı yasal temellerle, ilkeler doğrultusunda belirlenmiştir. Milli Eğitim Kanunu ilköğretim basamağındaki sosyal bilgiler dersinin amaçları ve açıklamaları incelendiğinde değişen toplumda insanın gelişimi ve yurttaşlık eğitimi gibi temel hususların ele alındığı ve vurgulandığı görülmektedir. Bu hususlar şöyle sıralanabilir:

- Kişilik gelişimi
- İnsanların birbiriyle ilişkileri
- Ekonomik verimlilik
- Yurttaşlık görevleri ve sorumlulukları

- Değişim ve hayatla başa çıkma
- Dünyayı, yurdu ve çevreyi tanımak için bilgi birikiminden yararlanma.

Bu hususlar incelendiğinde, sosyal bilgiler dersinin öğrenciyi toplumsal yaşama hazırlamayı amaçladığı ve sosyal bilimlerin hemen hemen tüm disiplinleri ile ilişkili olduğu kolayca görülmektedir (Dönmez, 2003:40).

Binbaşıoğlu'na göre (1981:40) bu ders, çocuğun içinde bulunduğu toplumsal yaşamla çok yakından ilgilidir. Bu nedenle, çocuk özellikle içinde bulunduğu toplumsal yaşamı, bu derste, geçmişi, bugünü ve geleceği ile yakından tanıyacaktır. Bu dersi, toplumun ideallerini çocuğa kazandıran bir ders olarak görmek gerekir. Bu derste çocuk, toplumsal sorunlarla karşı karşıya getirilir ve kendisinin toplumsal yaşamla kaynaşması sağlanır. Böylece sosyal bilgiler dersi, çocuğun toplumsal kişiliğinin oluşturulmasında önemli bir işlevi yerine getirmiş olur (Sözer, 1998; 12-15).

Sosyal yaşamda her türlü çeşitliliği görmek olanaklıdır. Sosyal yaşantının doğrudan göstergeleri sosyal bilgiler dersinde mevcuttur. Çağımız öğrencisinin, bir yandan kendisinin, çevresinin, toplumun ve ülkesinin karşılaştığı problemleri düşünme, bilme ve üstesinden gelebilmesi, diğer yandan ise, hızlı bir bilgi akış ve devriminin yaşandığı bilişim ve iletişim teknolojisinin okur-yazarlığını bilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda öğrenci, internet ağı ile tüm dünyadaki bilgi kaynaklarına anında nasıl ulaşabileceğini, onlardan nasıl yararlanabileceğini, olguları, kavramları, ilkeleri, genellemeleri nasıl öğreneceği ve onlardan nasıl yorumlar yapabileceğini, bunları kolay, etkili, kalıcı olarak nasıl öğrenebileceğine ilişkin durumlar ortaya konmalıdır (Duman ve İkiel, 2002:255).

Barr, Barth ve Shermis sosyal bilgiler öğretimine rehberlik eden üç yaklaşım tanımlamışlardır:

a) *Vatandaşlık bilgisini aktarma olarak sosyal bilgiler*: Sosyal bilgiler öğretimi ile ilgili en eski yaklaşımdır. Bu yaklaşımda sosyal bilgilerin temel amacı öğrencilere kültürel mirası aktararak, onların iyi bir vatandaş olmalarını sağlamaktır. Kültürel

miras aktarılırken, öğrencilere geçmişteki bilgiler ve olgular; temel toplumsal kurumlar, değerler, inançlar kazandırılmaya çalışılır.

b) *Sosyal Bilimler olarak sosyal bilgiler*: Bu yaklaşıma göre, iyi vatandaş yetiştirmek için öğrencilere, sosyal bilimlerle ilgili disiplinlerdeki bilgi, beceri ve değerler kazandırılmalıdır. Bu yaklaşım genellikle konu alanı merkezli programlarda kullanılır.

c) *Yansıtıcı inceleme alanı olarak sosyal bilgiler*: Bu yaklaşıma göre, sosyal bilgilerin amacı, öğrencilerin bireysel ve toplumsal problemleri tanımlama, analiz etme ve karar verme süreçlerini geliştirmektir. Yansıtıcı inceleme, öğrencilerin bu becerilerini geliştirmesine yardımcı olur. Bu yaklaşımda sosyal bilgilerin belli bir kapsamı yoktur, çağdaş sorunlar çalışmanın temelini oluşturur.

Sosyal bilgiler öğretimi sırasında öğretmenler bu üç yaklaşımdan birini tercih edebilirler. Ancak son yıllarda eğitimciler, sosyal bilgiler öğretiminde bu üç yaklaşımdan da yararlanmaktadırlar. Diğer bir deyişle, sosyal bilgiler öğretiminde toplumun kültürel mirası, sosyal bilimlerle ilgili disiplinlerden yararlanılarak öğrencilere aktarılmaya çalışılmaktadır. Ayrıca öğrencilerde düşünme ve karar verme becerisi geliştirilmeye çalışılmaktadır (Erden, 1997: 7).

2005 yılında hazırlanmış olan 4 ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında öğretmenlerin, “Sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler” ve “Yansıtıcı düşünme olarak sosyal bilgiler” anlayışlarına önem vermesi, öğrencilere sosyal bilimcilerin bilimsel yöntemlerinin sezdirilmesi gerektiği belirtilmekte ve sosyal bilgiler öğretimi ile ilgili olarak şu maddelere yer verilmektedir:

- 1- Her öğrencinin birey olarak kendine özgü olduğu kabul edilir.
- 2- Öğrencilerin gelecekteki yaşamlarına ışık tutarak, bireylerden beklenen niteliklerin geliştirilmesine duyarlılık gösterilir.
- 3- Bilgi, kavram, değer ve becerilerin gelişmesini sağlayarak, öğrenmeyi öğrenmenin gerçekleşmesi ön planda tutulur.
- 4- Öğrenciler düşünmeye, soru sormaya ve görüş alışverişi yapmaya özendirilir.
- 5- Öğrencilerin fiziksel ve duygusal açıdan sağlıklı ve mutlu bireyler olarak yetiştirmeleri amaçlanır.

- 6- Milli kimliği merkeze alarak, evrensel değerlerin benimsenmesine önem verir.
- 7- Öğrencilerin kendi örf ve adetleri çerçevesinde ruhsal, ahlaki, sosyal ve kültürel yönlerden gelişmesi hedeflenir.
- 8- Öğrencilerin haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren bireyler olarak yetişmeleri önemsenir.
- 9- Öğrencilerin toplumsal sorunlara karşı duyarlı olması sağlanır.
- 10- Öğrencilerin ğrenme sürecinde deneyimlerini kullanmasına ve çevreyle etkileşim kurmasına olanak sağlanır.
- 11- Her öğrenciye ulaşabilmek için öğrenme-öğretme yöntem ve tekniklerindeki çeşitlilik dikkate alınır.
- 12- Periyodik olarak, ğrenci çalışma dosyalarına bakılarak öğrenme ve öğretme süreçlerinin akışı içerisinde değerlendirmeye olanak sağlanır (MEB, 2004:44).

Sosyal Bilimler Olarak Sosyal Bilgiler yaklaşımının temel amacı, çocukların sosyal bilimlerin temel ilke ve içeriğini anlamaları için onlara yardımcı olmaktır. Sosyal bilimlerin içeriği yanında diğer önemli bir amaç da sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiye ulaşırken kullandıkları yöntemi öğrencilere kazandırmaktır. Böylece ocuklar dünyayı sosyal bilimcilerin araştırdığı ve dřndđđ gibi anlamaya çalışacaklardır. Bu yaklaşımın içeriğini, değişik sosyal bilimlerin bilgi temeli oluşturur. Öğrenciler insan davranışlarını ve vatandaşlığı, sosyal bilimlerin temel ilke ve kavramlarını inceleyerek öğrenirler. Bu yaklaşımda yöntem, araştırma-inceleme yöntemidir. Sürekli değişen dinamik bir dünyada sorunlara etkili çözümler bulabilmek için, insanlarda sorun çözme becerisinin geliştirilmesi gerekir. Sorunlara geleneksel yaklaşımlar, geleceğin daha karmaşık ikilemlerinin çözümü için yetersiz kalacaktır.

Yansıtıcı İnceleme Olarak Sosyal Bilgiler yaklaşımında ise odak nokta, araştırma-inceleme ve problem zmedir. Yöntem olarak sosyal bilim yaklaşımına benzer. Ancak sosyal bilim yaklaşımında içerik ve öğrenme yaşantıları sosyal bilim dallarından seçilirken, yansıtıcı inceleme yaklaşımında içerik, öğrencileri kişisel olarak etkileyen durumlara ilişkin konu ve sorunlardan seçilir. Yansıtıcı inceleme yaklaşımının genel amacı, öğrencilere kendilerini etkileyen sorunlar ve durumlar

hakkında karar vermeyi öğrenmelerine yardımcı olmaktır. Bu yaklaşımda içerik, geleneksel olarak ders kitaplarında yansıtılan içerikten oldukça farklıdır. Bu yaklaşımda içerik, çocuklarda karar verme sürecinin geliştirilmesinde bir araç olarak kullanılır. Öğrenciler problemi çözerken, karar alırken bilgiyi kullanırlar, ancak odak noktası bilgi değil problem çözme ve bilimsel akıl yürütmeye dayalı karar verme becerisidir. (Doğanay, 2004: 20-21).

Barr, Barth ve Shermis (1977) yaptıkları araştırmada amaç, yöntem ve içerik ile ilgili olarak sosyal bilgiler eğitime yönelik üç yaklaşımın bir özetini çıkarmışlardır. Temelde bu üç yaklaşım şu şekilde karakterize edilebilir: “yaşama hakkı ilkeleri” eğitimi yaklaşımına dayanan vatandaşlık aktarımı, önceden belirlenmiş bir vatandaşlık kavramı ile uyumlu belli bilgi, değer, inanç ve tutumların öğrencilere nasıl aşılanacağını ele alır. Sosyal bilim yaklaşımı, etkili vatandaşlık için bir temel olarak ifade edilen çeşitli sosyal bilimlerin bilgi ve metodoloji (ürün ve süreçler) yönelimi açısından daha akademiktir. Yansıtıcı problem çözme yaklaşımı, problem çözme ve karar verme ile ilgili süreçler üzerine öncelikli vurgu yapar. Burada bu becerilerin doğru olduğu varsayımı, öğrencilere bireysel ve vatandaşlık rolünü etkili bir şekilde yerine getirmelerini sağlar (Dönmez, 2003:36).

Sosyal bilgiler dersinin bireye sağladığı faydaları Sağlamer (1997) şu maddelerde toplamıştır:

- 1- Bireyi geliştirecek yaşantılara imkan vererek kendini tanımasına imkan verir.
- 2- İnsan ilişkilerini anlamak için gerekli olan kavram ve genellemelerin oluşturulup geliştirilmesini sağlar.
- 3- Bireyin ekonomik yeterlilik düşüncesine ulaşmasına yardım eder.
- 4- Bireyin içinde bulunduğu toplumun değerleri ve tutumları gibi duyuşsal özellikli davranışları kazandırarak vatandaşlık bilincinin oluşmasını sağlar.

Sosyal bilgiler dersinde, bireylerin kazanması gereken davranışları kazanamamış olmaları, diğer derslerdeki başarıyı veya etkinlikleri olumsuz etkileyecektir. Bu yüzden bireylerin örgün eğitim kurumlarının amaçları doğrultusunda eğitilmesi istenilen düzeyde olmayacaktır. Dolayısıyla bireyin ve içinde bulunduğu toplumun dünyadaki gelişmelerin gerisinde kalmasıyla; bireysel ve

toplumsal mutsuzluğun ortaya çıkması kaçınılmaz olacaktır (Kılıç ve diğerleri, 2002:28).

Bu nedenle sosyal bilgilerin nitelikli bir eğitimle sağlanması gerekir. Öğretmenlerin ve öğrencilerin ihtiyaçları analiz edilerek sosyal bilgilerin en iyi şekilde öğretilmesi için gereken önlemler alınmalıdır. Eğitim-öğretimde kullanılacak araç-gereçler sürekli olarak çağın şartlarına, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına uygun olarak geliştirilmelidir.

İletişimin gelişmesi ve bilgi patlamasıyla birlikte, değişen ve gelişen dünyada, etkili ve verimli vatandaşlar yetiştirmeyi amaç edinen sosyal bilgiler dersinin iki kapak ve dört duvar arasında bilginin aktarımı olarak değil; öğrencinin bilgiyi elde etmesi, bilimsel ve sistematik düşünme becerilerini kazanması olarak öğretilmesi gerekmektedir. Eğitim sistemimizin ve toplumun şiddetle ihtiyaç duyduğu düşünen ve üreten bireylerin yetiştirilmesi; demokrasinin işlemesine engel olan pasif vatandaşlar yetişmesi sorununu kendiliğinden çözecektir.

Sosyal bilgiler dersinde öğrenci; mümkün olduğu kadar hayatın kendisiyle karşı karşıya gelmelidir. Hayatta karşı karşıya kaldığı durum için çok yönlü alternatif çözümler üretmeli ve en iyi çözümü gerekçeleriyle ortaya koyabilmelidir. Önemli olan sınıftaki uygulamalarda, öğrencinin probleme ilişkin fikir üretmesi, bir şeyin iç yüzünü kolay kavrayabilme becerilerinin geliştirilmesi ve gelecekle ilgili tahminlerde bulunmasıdır. Öğretmen; öğrencinin düşüncelerini belli biçimsel kalıplara oturtucu değil, öğrencinin düşüncelerini özgür bırakıp eleştirciliği yakalayarak, rehber olmak durumundadır. Öğretmen öğrencinin eleştirel düşünme yetisi kazanabilmesi için öğrenilen şey üzerinde; ana fikir, farklılıklar, benzerlikler, avantajlar, dezavantajlar, çelişkiler, ilişkiler, değerler, önemli noktalar, karşılaştırmalar ve yargılamalar yapmasına sağlamalıdır. Öğretmen bunu sınıfta araç-gereç kullanarak ve grup çalışmalarıyla gerçekleştirebilir (Gelen, 2002: 100).

Sosyal bilgiler dersinde öğretmen, okulun içindeki ve dışındaki olaylardan yararlanarak, öğrencileri sık sık gerçek hayat problemleri ve çelişkili durumlarla

karşılaştırmalı ve karşılaştıkları sosyal problemler üzerine yansıtıcı düşüncelerini sağlamalıdır. Tarih konuları da öğrencilere bir problem olarak sunulmalıdır (MEB, 2005: 6).

Sosyal bilgiler dersi bir anlamda hayatın kendisidir. Bireyin hayatını mutlu bir şekilde sürdürebilmesi için karşılaşıacağı problemlerin üstesinden gelebilmesi ve çözebilmesi gerekmektedir. Okulun görevi bireyi hayata hazırlamak olduğuna göre öğretmen, geleceğin teminatı olan çocukları, sosyal bilgiler dersi aracılığıyla, araştıran, sorgulayan, karar veren birer problem çözümler olarak yetiştirmek zorundadır.

Eğitimin temel amacı ülkemizi çağdaş uygarlık seviyesine çıkarmaktır. Bu amaca ulaşabilmenin yollarından biri de sosyal bilgiler dersi aracılığıyla insan haklarına saygılı, haklarını ve sorumluluklarını bilen, bilinçli bireyler yetiştirmektir. Bilgi tek başına yetmez, onu yaşama geçirmek gerekir. Yalnızca eleştirmek değil öneriler sunmak gerekmektedir. Etrafa eleştirel gözle bakarak yaşamaktır önemli olan, gören, düşünen, yapan; ben olsaydım ne yapardım? diye kendine soru soran birey olarak yaşamaktır, yaşamı anlamlı kılan. Hedefimiz kendine güvenen, başkalarına ihtiyaç duymadan kendi ayakları üzerinde durabilen, kendi kendini yöneten özgür bireyler yetiştirmek. Kendi yolunu kendi bulan, araştıran, sorgulayan, aktarılan bilgiye körü körüne bağlı kalmayan bireyler... Önemli olan başkalarının gösterdiği yolun takip ve taklitçisi değil, yolları keşfeden olmak....

Bu özelliklere sahip bireyleri yetiştirilebilmesi için atılacak önemli adımlardan birisi de öğretmen ve öğrencilerin hizmetine sunulan kitapların geliştirilmesi olacaktır.

1.4. Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Yazılı Materyaller

Eğitim-öğretim sürecinin bazı önemli öğeleri bulunmaktadır. Bunlar: öğrenci, öğretmen, okul, öğrenme ortamı (fiziksel ortam) ve içeriktir. Öğrenci, öğretmen, okul ve içerik belirlendikten sonra öğrenme ortamının bu öğelere uygun, öğrenmeyi kolaylaştıracak araç-gereçlerle donatılması, bunların uygun zamanda kullanılması önem kazanmaktadır.

Öğretim araçları, kullanılması gereken strateji, yöntem ve tekniklerin başarılı bir şekilde uygulanması için gereksinim duyulan materyallerdir. Öğretim materyalleri çoklu öğrenme ortamı sağlarlar. Böylece her seviyedeki öğrenci için dersi çekici hale getirerek öğrenmeyi kolaylaştırır. Öğretim araçları, öğrenmenin zamanında gerçekleşmesi, kalıcı olması ve öğrenme ortamının sağlıklı bir şekilde oluşmasında kullanılmaktadır.

Öğretme-öğrenme sürecinde araç-gereçler genelde öğretimi desteklemek amacıyla kullanılır. İyi tasarlanmış öğretim araç-gereçleri öğretim sürecini zenginleştirir, öğrenmeyi artırır. Araç-gereçler:

1. Çoklu öğrenme ortamı sağlarlar.
2. Öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olurlar.
3. Dikkat çekerler (Yalın, 2002:82-83).

Günümüzde pek çok eğitim materyali bulunmaktadır. Ancak eğitim-öğretimin verimli ve kalıcı olması sadece okulda her türlü aracın mevcut olması demek değildir. Ülkemizdeki pek çok okul gerekli araç-gereçlerden yoksun bulunmakta veya mevcut olanlarda çeşitli nedenlerden dolayı istenilen şekilde kullanılamamaktadır.

Yapılan araştırmalar insanların okuduklarının %10'unu, duyduklarının %20'sini, gördüklerinin %30'unu, hem görüp hem duyduklarının %50'sini, görüp

işittikleri ve söylediklerinin %80'ini, görüp, işitip, dokunup söylediklerinin %90'ını hatırladıklarını ortaya koymuştur. Bu nedenle öğrencilerin öğrendiklerini daha fazla hatırlayabilmeleri için sınıf içinde çok ortamlı öğretme durumunun düzenlenmesi önemli görülmektedir. Ancak eğitimde uzun süre çok ortamlı öğretimin temelini öğretmen ve ders kitabı oluşturmuştur (Demirel ve diğerleri 1999:47-49).

Öğretim materyalleri, belirlenen kazanımlara, içeriğe, öğrenciye, kullanılacak yere göre farklı şekillerde, özelliklerde ve farklı kalitede üretilebilmektedir. Eğitim-öğretim sürecinin etkin hale getirilebilmesi için kullanılabilecek pek çok araç-gereç bulunmaktadır. Bu araç-gereçler genel olarak; görsel, işitsel ve hem görsel hem de işitsel olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. Yazılı ve basılı materyaller, görsel araç-gereçler grubunda yer almaktadırlar.

Yazılı ve basılı materyaller en eski ve en yaygın biçimde kullanılan öğretim araç-gereçlerinden biridir. Kitaplar, ansiklopediler, dergiler, gazete ve bir tek yazılı sayfa, vb. yazılı materyaller kapsamına girmektedir. Bunlar içerisinde de ders kitapları ve öğrenci çalışma kitapları ilk sırayı almaktadır.

Yazılı araç-gereçlerin çok farklı işlevleri vardır. Uzmanların görüşlerine göre yazılı gereçler ilk olarak, bilgi verme işlevini yerine getirmektedirler. Bunu, sıra ile temel öğrenme kaynağı oluşturma, bağımsız öğrenme yeteneği geliştirme, problem çözme vb. işlevler izlemektedir (Bilgili Kiriş, 1998:9).

Öğretmenler yazılı materyallerden çeşitli biçimlerde yararlanabilirler:

- 1- Öğrencilerin belli bir konunun öğrenilmesine karşı güdüler.
- 2- Tarih, isim, yer gibi özel bilgilerin bulunmasını sağlar.
- 3- Öğrencilerin bir konuyla ilgili çeşitli görüşler kazanmasına yardımcı olur.
- 4- Öğrencilerin rapor ya da ödev hazırlarken proje çalışması yaparken bilgi toplamalarına yardımcı olur.
- 5- Öğrencilerin yazılı bir metinde tanımlanan bir durumu analiz etmelerini ve çalışmalarını sağlar (Erden, 1997:180).

Milli Eğitim Bakanlığı'nın eğitim araç ve gereçleri konusunda yaptırdığı bir araştırmada, sınıf öğretmenlerinin yaklaşık yarısının (%50), Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerinde öğretim araç ve gereçlerini kullanmadıkları anlaşılmıştır. Bunu doğrulayan pek çok araştırma vardır. Bunun da nedeni, Bakanlığın yaptırdığı araştırmada, öğrencilerin öğrenmelerini daha çok somut yaşantılarıyla gerçekleştirerek geliştirdiklerine bağlanmaktadır. Kimi okullardaki öğretmenler araç-gereç bulamazken, kimi okullarda da araç-gereç olmasına karşın öğretmenlerce yeterince kullanılmamaktadır. Gerçek ise, okulların gerekli araç-gereçlerden yoksun olması bir yana, okullarda öğretmenlerin araç-gereç sağlanması ve kullanımı için yeterli çaba göstermediği noktasında toplanmaktadır (Sözer, 1998:125).

Sosyal bilgiler derslerinde yer alan kazanımların aktarılması çeşitli materyaller aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Bu materyaller içerisinde ise, en çok kullanılanlar yazılı materyallerdir. Örneğin; sosyal bilgilerde başvuru alan içeriğin % 85 - % 90'a kadar olan bölümü kitaplardan (Myers ve Savage, 2005), geri kalan %10-15'lik kısmın da yine büyük bir çoğunluğu diğer (dergi, broşür, gazete vd.) yazılı materyallerden karşılanmaktadır (Aktaran: Dönmez ve Yazıcı, 2006:138).

Öğretim sürecinde eşyanın kendisinin veya modelinin kullanılmasının kalıcılığı arttırdığı bilinen bir gerçektir. Ancak her zaman bunlara ulaşmak veya sınıf ortamında bulundurmak mümkün olmayabilir. Bu nedenle öğretmen ve öğrencilerin temel kaynak olarak kullandıkları ders ve öğrenci çalışma kitaplarında yer alacak resimler, şekiller, grafikler vb. böyle durumlarda büyük kolaylık sağlamaktadır.

İlköğretimden üniversiteye kadar okullarımızın en büyük eksikliği, yeterli ve maksada uygun ders araç-gereçlerinin olmayışı, olanlarının da iyi kullanılmayışıdır.

Etkili bir öğrenme için, yeri ve zamanı gelince araç-gereçlerden gerektiği gibi yararlanılması eğitimin kalitesini arttıracaktır. Bu eğitim-öğretim gereçlerinden en iyi şekilde yararlanabilme, kaliteli ve bilimsel olarak hazırlanan eğitim-öğretim araç-gereçleri ile mümkün olabilir.

1.4.1. Ders Kitabı ve Sosyal Bilgiler

Ders kitabı, ders konularına ait bilgileri, öğrencilerin kendi kendilerine okuyarak, sıralı ve doğru bir biçimde öğrenmeleri için kullanılmak üzere, öğretim programlarına uygun biçimde ve özel bir amaç ile hazırlanmış yazılı bir metindir (Hesapçıoğlu, 1994:271).

Ders kitabı, ilk defa Eski Mısır'da Milattan Önce (M.Ö.) 4000 yıllarında papirus rulesi üzerine yazılıp çizilmiş matematik, tıp ve düzlem geometri ile ilgili olarak ortaya çıkmıştır (Kaya, 2002: 88; Tekışık, 1986: 1). Ders kitabı, “bir dersin öğretimiyle ilişkili olarak hazırlanan veya seçilen bir kitaptır”. Benzer bir anlamda, “Belirli ölçülere göre incelendikten sonra belli bir okul, sınıf ve ders için öğretmen ve öğrencilere temel kaynak olarak önerilen bir kitaptır” (Oğuzkan, 1993: 83). Ders kitabı sınanmış, doğruluğu kanıtlanmış bilgileri kapsamaktadır (Kula, 1988: 98). Görüldüğü gibi, ders kitapları öğretim sırasında, öğrencilerin neleri öğreneceği ve öğretmenlerin neleri öğreteceğini önemli ölçüde etkilemektedir. Shannon'un yaptığı bir araştırmaya göre, öğrenciler sınıfta zamanlarının yaklaşık % 80'ini ders kitapları ve ders kitaplarıyla ilgili etkinliklere harcamaktadır. Diğer taraftan Türkiye'de de ders kitapları, temel bir bilgi kaynağı olup derslerde en çok kullanılan materyallerden birisidir (Kılıç ve Seven, 2002: 26; Kaya, 2002: 92-93; Tertemiz ve Diğerleri, 2001: 1). Ders kitaplarındaki etkinlikler takip edildiğinde, bu kitapların ne derece etkili olduğu ortaya çıkmaktadır. Ders kitaplarının özellikle, ilköğretimde önemi daha da büyüktür. İlköğretim, okumayı sevdirmeye ve iyi okuma alışkanlığı kazandırmada bir başlangıç dönemidir. Bu nedenle ilköğretim çağındaki çocuklar için yazılacak ve basılacak kitapların niteliği ön plana çıkmaktadır (Kılıç, Atasoy ve Diğerleri, 2001). Bu bağlamda ders kitabı, öğretme-öğrenme sürecinin vazgeçilmez görsel ve en çok kullanılan araçlarıdır (Demirel, 1999: 51-52; Binbaşioğlu, 1995: 6). Diğer taraftan öğrenciler, ön hazırlık olarak, ders kitaplarını okuyup sınıfa geldiklerinde derse daha aktif katılabilirler. Görüldüğü gibi ders kitapları, ülkelerin vazgeçilemez bir kaynağı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, ders kitaplarının incelenmesi ve değerlendirilmesi sonucunda daha kaliteli kitaplara doğru bir yönelim sağlanmalıdır (Aktaran: Semerci, 2004:52).

Doyran'a (1997) göre, "Kitaplar, onlarsız sağır ve dilsiz olabileceğimiz çok güçlü araçlardır." Çünkü öğrencilerin, derste anlatılan bilgilerin doğruluğunu karşılaştırabileceği temel bilgi kaynağı ders kitaplarıdır. Bu nedenle ders kitapları öğrenci için bir zorunluluk değil, onun istekle ulaşacağı, bilme merakını gidereceği, uygulama isteği yaratan bir kaynak olmalıdır (Uzun Turan, 2003:21).

Eğitim uzmanları, ders kitaplarını bilgilerin öğrencilere iletilmesinde en iyi kaynak ve birincil materyal olarak görmektedirler (Gökkaya, 2003:11). Ders kitapları, eğitim sürecinde vazgeçilmez olarak kullanılan en temel öğretim materyalleridir. Sınıfta en çok kullanılan materyalin ders kitabı olduğu söylenebilir.

Ders kitapları, belli bir öğretim alanı ile ilgili hedef davranışları kazandırmak amacıyla hazırlanmıştır. Bu nedenle programdaki hedeflere uygun olarak yapılandırılmış olmalıdır. Bunlara paralel olarak, bir ders kitabı öğrencinin düşünme ve sosyal becerilerini geliştirmeye katkıda bulunmalıdır. Aynı zamanda programda öğretim için ayrılan zamanın büyük bir bölümü ders kitabına ayrıldığı için bu materyalin nitelik yönünden üst seviyede olması gerekir (Dönmez: www.gazi.edu.tr).

Ancak ders kitapları araç olmaktan çıkarılıp amaç haline getirilmemeli, hiçbir zaman tek başına kullanılmamalıdır. Fakat ne yazık ki pek çok sınıf ve branş öğretmeni eğitim ortamını zenginleştirmek yerine sadece kitaplarla yetinmektedirler. Bu nedenle ders kitaplarının ve çalışma kitaplarının hazırlanması ve kullanılmasına daha fazla önem verilmesi gerekmektedir.

American Textbook Council tarafından 2006 yılında yapılan "Widely Adopted History Textbooks" adlı çalışmada ders kitabının Sosyal Bilgiler öğretimindeki önemi ve yeri açıklanmakta, sadece ders kitabına bağlı olarak yapılan öğretim eleştirilmektedir. Bu çalışmada üç tartışma konusu belirlenmiş ve açıklanmaya çalışılmıştır:

- Sosyal bilgiler öğretmenleri ders kitaplarını nasıl kullanmalıdır?
- Çocukların ders kitaplarını okumaları nasıl sağlanacak?
- Sosyal bilgiler ders kitabını geliştirme yolları nelerdir?

Birinci konuda öğretmenlerin derste yalnızca ders kitabını kullanmalarının sakıncaları anlatılmış, ders kitabını etkili kullanma yolları ve destek araç-gereçler önerilmiştir.

Öğrencilerin ders kitabını sıkıcı bulma sorununun çözümü için ise onların günlük yaşamını içeren bir içerik, kolay anlaşılır bir dil ve anlatımın yer alması gerektiği üzerinde durulmuştur.

Üçüncü sorunun çözümünde de ders kitaplarının ağır teknik kavramlardan arındırılması, gereksiz ayrıntı bilgilerin azaltılması ve ders kitabının nasıl kullanılacağı konusunda öğretmen ve öğrencilerin bilgilendirilmesi tavsiye edilmektedir.

Dunn'ın (2000), "Closing The Book On Social Studies: Four Classroom Teachers Go Beyond The Text" adlı çalışmasında da, Sosyal Bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlara başvuran dört öğretmenle görüşülmüştür. Ders kitabı gibi yazılı materyallere nasıl baktıkları ve onları nasıl kullandıkları incelenmiştir. Bu dört öğretmenin öğretimde ders kitabını etkili şekilde kullanmak için; çok disiplinli yaklaşım, sorgulayıcı yaklaşım, öğrenci merkezli yaklaşım ve metin merkezli öğretim yaklaşımlarını etkili bir şekilde kullandıkları belirlenmiş ve bu yaklaşımlar açıklanmıştır.

Çok disiplinli öğretim yaklaşımı, dil sanatları, edebiyat, bilim, matematik, müzik ve diğer el sanatlarını birleştiren bir yaklaşımdır.

Sorgulayıcı öğretim yaklaşımı, yüksek düzey düşünme becerilerini öğrencilere öğretme üzerinde durur.

Öğrenci merkezli öğretim yaklaşımı, öğrenme yaşantılarının içine doğrudan öğrenciyi alır. Arazi gezisi, sanat ve müzik etkinlikleri, drama ve rol oynama, tartışma ve bağımsız araştırma etkinliklerini içerir.

Metin merkezli öğretim yaklaşımı, farklı öğrenme stilleri dikkate alınarak, sanat eserleri, kartlar, film şeritleri ve videolar, ses kayıtları, bilgisayar yazılımları, zengin ve çeşitli yazılı materyallerin kullanımını içerir.

Araştırma sonunda, Sosyal Bilgiler Ders Kitabı kullanımı konusunda şu öneriler getirilmiştir:

- Sosyal Bilgiler ders kitabı öğretmenlere yardımcı olmak için dersin ana düşünce ve düzenini oluşturan çatı olarak,
- Öğrenme etkinliklerine ve sorulara kaynak olarak,
- Geçmiş bilgileri okuma ve başvuru aracı olarak,
- İşbirliğine dayalı öğrenme etkinliklerinde kişisel veya grubun sorumlu olduğu bölümlerin sunumunda kullanılabilir.

Öğretim sürecinde öğretmen ve öğrenciyi isteklendiren, öğrenme için gerekli motivasyonu sağlayan, aynı zamanda çalışmalara karşı ilgisizleştiren, okuma istek ve alışkanlığını yok eden en önemli etkenlerden biri de kullanılan ders kitaplarıdır. Bu nedenle ders kitapları, çağın yeniliklerine açık, öğrenme ortamının koşullarını, hitap edilen öğrenci kitlesinin ilgi ve ihtiyaçlarını göz önünde tutan bir anlayışla oluşturulmalıdır.

Ders kitapları öğretim etkinlikleri ile birlikte etkili bir biçimde kullanıldığında, öğrencilerin okuma ve düşünme becerilerini geliştirebilir. Ders kitabı aracılığıyla öğrenciler konu ile ilgili temel kavramları, tamamlanmış tümce yapılarını öğrenirler, sözcük dağarcıkları artar. Ayrıca birçok öğrenci karmaşık bir metinden ana fikri bulma, okuduğunu sentezleme, önceden bildikleri ile okuduğu bilgiyi bütünleştirerek yeni bilgi yapılandırma yardımı ve eğitime gereksinim duyabilir ve bunları kazanmada ders kitaplarından yararlanabilir (Gisi ve Willett 1995, 124). Tor (2003)'un Türkiye'de yaptığı bir çalışmaya göre de ilköğretim 6,7,8. sınıf

öğrencilerinin ödevlerini yaparken yararlandıkları kaynaklar arasında ilk sırayı ders kitapları almaktadır. Bunu sırasıyla ansiklopediler, yardımcı ders kitapları, bilgisayar ve eğitim CD'leri almaktadır (Eşgi, 2005:30).

Ders kitabının öğrencilerin okuma ve düşünme becerilerini geliştirmeye yardımcı olması konusunda, Debra'nın hazırladığı (2002) "Taming The Text: Engaging And Supporting Students In Social Studies Readings" adlı çalışmada Sosyal Bilgiler kitaplarında yer alan metinlerin okunması ve öğretimde faydalı olarak kullanılması üzerinde durulmaktadır. Öğretmenlerin ders kitabı okuma ve kullanma konusunda karşılaştıkları sorunlar belirlenmeye çalışılmış ve ders kitabındaki metinlerin etkili kullanımı ile ilgili olarak bazı stratejiler önerilerek açıklanmıştır. Bu stratejiler:

- Planlanmış gözden geçirme stratejisi
- Öykü okuma stratejisi
- Sözcük stratejisi
- Karakter analizi stratejisi
- Hikaye piramidi stratejisi olarak sıralanmış ve tek tek açıklanmıştır.

Alleman ve Brophy'nin (1997) "Literacy Approach To Teaching Social Studies" adlı çalışmalarında ise, ders kitaplarında yer alan metinlerin incelenmesine yönelik bir anket hazırlanmış ve öğretmenlere uygulanmıştır. Bu araştırmada özellikle şu sorulara cevap aranmıştır:

- Ders kitabında yer alan edebi metinler sosyal bilgiler hedeflerine uygun mu?
- Metinlerin işlenmesi için verilen süre yeterli mi?
- Metinler öğrenci seviyesine uygun uzunlukta mı?
- Metinler kitap içeriğini artırıyor mu?
- Metinlerde çeşitli dil sanatlarının kullanımı sosyal bilgilerde anlamayı artırıyor mu?
- Olayların anlatımında mümkün olabilecek yanlış anlama ve basma kalıp sözlerden kaçınılmış mı?

Araştırma sonunda metinlerin genel olarak sosyal bilgiler öğretimi için faydalı olduğu ancak kullanılan metinlerin daha kısa ve anlatımın daha sade olması gerektiği tavsiye edilmiştir.

Öğretimde öğretmenin temel yardımcısı olan kitaplar öğretmenin gücünü daha iyi kullanmasına ve dersini daha sistematik işlemesine olanak verir. Öğrenciler açısından da çok yararlı olan bu materyaller sayesinde öğrenci, öğretmenin anlattıklarını istediği zaman, istediği yerde ve istediği tempoda tekrar etme imkanına kavuşur. Özellikle öğrenme güçlüğü olan öğrenciler için ders kitabı sözel öğretimin yarattığı boşluğu doldurma imkanı vermesi bakımından önemlidir (Küçükahmet, 2001: 145).

Ders kitabının faydalı yönleri genel olarak şu şekilde sıralanabilir:

- Ekonomik bir öğrenme-öğretme aracıdır.
- Bireysel öğrenmeye olanak sağlar.
- Diğer öğrenme-öğretme araçları ile kullanılarak daha etkili öğrenmeyi gerçekleştirebilirler.
- Öğretmenin en iyi ve temel yardımcılarıdır.
- Çok miktarda bilgiyi etkili ve sıralı bir şekilde sunarlar.
- Belli bir düzende hazırlandıkları için, dersin planı kitabın akışına göre hazırlanabilir.
- Öğrencilerin derse ve konuya güdülenmesini sağlar.

Ders kitabının sayılan faydaları yanında zaman zaman olumsuz etkileri de olabilmektedir. Bunlar:

- Teknoloji içerikli bilgilere dayanan kitaplar kısa sürede kullanılmaz hale gelebilir, içerdiği bilgiler eskiyebilir.
- Sınıfta öğretmen tarafından tek kaynak olarak kabul ediliyorsa, diğer görsel-işitsel araçlarla desteklenmiyorsa etkililiği azalabilir.

- İyi bir kitabın meydana getirilmesi zordur, uzmanlık ister ve zaman alır.
- Sürekli tek bir kitabın izlenmesi, alandaki diğer değerli kitapların gözden kaçmasına neden olabilir. Yalnızca bir tek kitaba bağlı kalmak öğrenciyi ve öğretmeni pasif duruma düşürebilir, kendilerini geliştirmelerini engelleyebilir.
- Bilgiyi tek yönlü sunarlar. Tek düze sunuş biçimi öğrencide düşünmeyi engeller ezberciliği artırır.
- Öğretimi etkinliklerini sınırlandırıp yaratıcı ve eleştirel düşünmeyi engelleyebilir.

Wakefield (2006) bu konu ile ilgili olarak, “Textbook Usage In The United States: The Case Of U.S. History” adlı çalışması yapmıştır. Bu çalışmanın amacı, ders kitaplarının faydasız eğitim-öğretim araçları olduğuna dair eleştirilere göre ders kitabı ile ilgili iki büyük ölçeğin değerlendirme sonuçlarını yorumlamaktır. 1994-1995’te yapılan birinci değerlendirmede öğretmenlere sınıftaki uygulamalar ile ilgili sorular sorulmuştur. Diğer değerlendirmede ise 4 ile 8. sınıf arası öğrencilerden 29000 öğrenciye 2001 yılında ABD Tarihi ders kitapları ile ilgili olarak National Assessment of Educational Progress’in hazırladığı bir ölçek uygulanmıştır.

Birinci değerlendirme sonucunda ilköğretim (4-8) ve liselerde ders kitabı okuma etkinliklerinin sınıfta çok fazla yapıldığı görülmüştür. 2001’de yapılan değerlendirmenin sonuçlarına göre ise 4-12. sınıf öğrencileri için ders kitabı kullanımı olumlu, 8. sınıf öğrencileri için olumsuzdur.

Araştırma sonuçlarına göre ilkokul ve lisede tarih ile ilgili temel davranış ve bilgiyi geliştirmede ders kitabı kullanımı öğrencileri olumlu yönde etkilemektedir. Şu anda ABD’ de kullanılan sosyal bilgiler ve tarih ders kitapları davranış ve bilgi kazandırmakta daha iyi görünmektedirler. Ancak yeni anlayışlara göre sürekli olarak geliştirilmelidirler.

Oakes ve Saunders (2004) tarafından yapılan “Education’s Most Basic Tools: Access To Textbooks And Instructional Materials In California’s Public School” adlı çalışmada ise, ders kitabı, müfredat materyalleri ve teknolojinin öğrenci erişimine etkisi incelenmiştir. Temel eğitim programlarının geçerli standartlardaki içeriğinde ve genellikle eğitimde kullanılan öğretim materyallerinin önemi gözden geçirilmektedir. Araştırmada veri toplamak için:

- Müfredat materyalleri ve ders kitaplarının eğitimsel önemi hakkındaki bilimsel çalışmalar,
- Kaliforniya eyaletindeki temel reform standartları ve diğer eğitim politikaları ve yasa ile ilgili dokümanlar,
- Öğrencilerin kullandığı ders kitapları ve diğer materyaller hakkındaki yeni ve mevcut veriler,
- Kaliforniya’daki okulların şartları ile ilgili raporlar incelenmiştir.

Kaliforniya ile diğer eyaletler karşılaştırılmış, Kaliforniya’da uygulanan eğitim yöntemlerinin değiştirilmesi, eğitimde yaşanan problemlerin doğru olarak belirlenmesi, öğrencilerin kaliteli ders kitapları ve materyallerle desteklenmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Araştırma sonunda, Kaliforniya’da yapılan eğitim ve öğretim ortamında pek çok eksiklikler saptanmıştır. Bunlar, kalitesiz ders kitabı ve öğretim materyalleri, materyal eksiklikleri, personel eksikliği, tamire muhtaç binalar, kalabalık sınıflar vb. Ayrıca bu eksikliklerden en çok etkilenen grubun dar gelirli öğrenciler olduğu tespit edilmiştir.

Ders kitapları, Türkiye’deki sınıf içi öğretimin içeriğini önemli ölçüde belirlemekte, öğretmenler (beğensinler ya da beğenmesinler), kendilerini ders kitabını kullanmak zorunda hissetmektedirler. Ders kitabı ve müfredat arasındaki sıkı bağlantı, Bakanlığın ders kitabını kullanmayı mecbur kılması, alternatif öğretim araçlarının yokluğu, ailelerin ders kitabının sınıfta kullanılmasına yönelik beklentileri, ders kitabını sınıf içinde bir zorunluluk haline getirmektedir (Kabapınar,

1991:6). Bu nedenlerle ders kitabının hazırlanması, değerlendirilmesi ve seçimi konusunda çok titiz davranılması gerekmektedir.

Gökkaya (2003:12), ders kitabı seçiminde göz önünde bulundurulabilecek kriterleri şu şekilde sıralamaktadır:

- Fiziksel özellikleri açısından
- Konuların kapsam ve genişliği
- Müfredata uygunluğu
- Etkili öğrenme aracı olarak yeterliği
- Hazırlık soruları, testler ve değerlendirme bölümünün olması
- Ders kitabının dil, anlatım ve okunabilirlik yönünden ağır basması
- Metinlerde kullanılan resim, şekil, fotoğraf, grafik, tablo vb. birbirlerini tamamlaması ve yerinde kullanılması
- Görsel zenginliğin kitabı daha anlaşılır kılması
- Kullanım açısından dayanıklılığı ve ebat olarak kolay taşınması
- Kapak üzerinde (ön, arka, iç kapaklarda) TSE tarafından belirlenen 10220 numaralı standardı tutması
- Öğrencinin seviyesine ve yaşına uygun olarak yazıların büyüklüğü konusunda (Örn: 4. sınıflar için 12 punto; 5. sınıflar için 11 punto; üst sınıflar için 10 punto büyüklüğünde olması gibi) titizlik ve önemin gösterilmesi
- Öğrenmeyi kolaylaştırıcı yöntemlere yer vermesi (kronolojik sıra izlenmesi, basitten karmaşığa, somuttan soyuta, yakından uzağa gibi öğretim ilke ve metotlarını taşıması) aranmalıdır.

Derslerde kullanılacak yazılı, görsel, işitsel vb. her türlü öğretim materyali hazırlanırken göz önünde bulundurulması gereken ölçütler ve ilkeler vardır. Yaylacı (1999:21), öğretim materyalinin hazırlanmasında dikkat edilecek ilkeleri şöyle sıralamaktadır:

- **Anlamlılık ilkesi.** Bir malzeme ne kadar anlamlı ise öğrenilmesi de o kadar kolaydır. Örnek: Anlamlı sözcüklerin öğrenilmesinin anlamsız hecelerin öğrenilmesine oranla daha kolay olması.

- **Bilinenden başlama ilkesi:** En iyi öğretim somuttan soyuta, basitten karmaşığa ve bilinenden bilinmeyene doğru gidenidir.
- **Çok örnek ilkesi:** Bir kavramın genişliğini göstermek için çok sayıda örnekler sunmak gerekir.
- **Görelilik ilkesi:** Özellikler birbirine göre algılanır. Resim ve şekilleri herkes başka şekilde algılamamalı, birbirinden ayırt edebilmelidir.
- **Seçicilik ilkesi:** Öğretim materyalindeki önemli elemanları dikkati en çok çekecek şekilde yerleştirmek gerekir.
- **Tamamlama ilkesi:** Bir olayın ya da eşyanın tümüne ilişkin çizgileri vermek yerine bir kısmını vermek yeterli olabilir. Örnek: Yazı tahtasına öğretmen rastgele bir dikdörtgen çizdiğinde kenar çizgileri köşede birbirini kesmeseler bile, bu şekil öğrenciler tarafından dikdörtgen olarak algılanır.
- **Fonun Anlamlılığı ilkesi:** Şekil ya da yazıya anlam katacak bir fon olmalıdır. Örneğin; beyaz-koyu mavi, sarı-siyah, beyaz-yeşil, kırmızı-mavi, sarı- kırmızı, beyaz-kırmızı
- **Kapalılık ilkesi:** Şekiller belirgin olmalı, açık ve yarım bırakılmamalı. Özellikle iki boyutlu figürler için şekil tam yapılmalıdır.
- **Birleştiricilik ilkesi:** Birbiriyle benzerliği ve yakınlığı olan nesne ve olaylar ilişkili olarak algılanır ve daha iyi hatırlanır.
- **Algıda değişmezlik:** Öğrencinin önceden bildiği nesneler çok basit çizgilerle verilebilir.
- **Derinlik ilkesi:** Doğadaki varlıklar bize yakın ise gerçek ölçüleri ve renkleriyle görünürler. Aynı varlıklar uzaklaştıkça, küçülüyor ve renkleri de soluyor hissini verir.
- **Yenilik ilkesi:** Dikkat, özellikle geçirile gelen ve yakın geçmişteki yaşantılara zıt olan durumlara ve yeniye çekilir.
- **Basitlik ilkesi:** Dikkati çekmesi ve üzerinde tutması için, bir görsel aracın elemanları karmaşık değil basit olmalıdır.
- **Hedef-davranış ilkesi:** Kullanılacak araç, kazanılması öngörülen hedef davranışı oluşturabilecek nitelikte olmalıdır.

- **Öğrenciye uygunluk:** Kullanılacak araç, öğrencilerin özelliklerine (yaş,zeka ve geçmiş yaşantıların düzenine) uygun olmalıdır.

Öğrenme ve öğretme sürecinin vazgeçilmez görsel araçlarından biri olan kitaplardan istenilen verimi elde etmek için ders kitaplarının içerik ve tasarımına önem verilmesi ve bir takım niteliklere sahip olması gerekir. İyi bir ders kitabında bulunması gereken özelliklerin başında öğretim programlarıyla ve belirlenen araçlarla tutarlılık göstermesi, içeriğinin buna göre belirlenmesi, görsel tasarım ilkelerine uygun hazırlanması, görsel unsurlarla desteklenmesi gerekmektedir. Ergin (1988) tarafından öğretim materyallerinde bulunması gereken özellikler, “anlamlılık, bilinenden başlama, çok örnek verme, algılamının yaşantıdan etkilenmesi, özelliğini dikkate alma, öğrenci ilgi ve ihtiyaçlarına uygunluğu ve hedef-davranışları dikkate alma olarak belirtilmiştir (Aykaç, 2003:31).

Ders kitabını, “Okul düzeyindeki bir dersin müfredat programını desteklemek amacıyla belirli pedagojik ilkeler çerçevesinde yazılmış öğretim araçlarıdır.” şeklinde tanımlayan Kabapınar (2004), “İyi bir ders kitabı nasıl olmalıdır?” sorusuna verilen yanıtları şu şekilde sıralamıştır:

- Nihai yanıtları sunduğu iddiasında olmamalıdır.
- Öğrencilerin eleştirel düşünme yeteneklerini açığa çıkarmalı, kendi kişisel yargılarını geliştirmelerini sağlamalıdır.
- Bağımsız öğrenme yeteneğini pekiştirmelidir.
- Geçmişe ilişkin yorumları çoğulcu bir yaklaşımla sunmalıdır.
- Farklı görüşleri savunan kaynakları da kapsamalıdır.
- Önyargı, klişe ve stereotiplere karşı koymalıdır.
- Ulusçu önyargı ve eğilimlere öncelik tanımadan yazılmalıdır.
- Yerel, bölgesel, ulusal ve küresel perspektifler arasında dengeli bir yaklaşıma sahip bulunmalıdır.
- Öğrencilerin yaparak-yaşayarak, kendi deneyimleriyle öğrenmelerine yardımcı olmalıdır.
- Öğrenci beceri ve davranışlarının gelişmesine katkıda bulunmalıdır.

- Öğrencilerin bireysel gelişmelerine yardımcı olmalıdır.
- Çeşitlenmiş ödev, görev etkinlikleri içermelidir.
- Konulara eşlik eden görsel malzeme yalnızca süsleme amaçlı değil, işlevsel kaynak malzeme niteliğinde olmalıdır (Kabapınar,2004: 319-322).

Küçükahmet'e (2003:35-36) göre ders kitapları genel olarak şu ölçütlere sahip olmalıdır:

- Ders kitabı yazı genişliği, sayfa genişliği, sayfa sayısı, renk ve kullanımı açısından düzeye uygun olmalıdır.
- Kavram düzeyi, yazarın stili, kelime düzeyi ve söz dizimi kademeye uygun olmalıdır.
- Konu alanı, değerlerin sunumu, ilgilerin gelişimi ve olgunluk gereksinimleri açısından çocuğun yaşına uygun olmalıdır.
- Bireylerin duyguları ve sorumlulukları arasındaki benzerlik ve farklılıkları sağlamalıdır (Aynı olay karşısında verilecek tepkilerin benzer veya farklı olması, bireyin yaşına, cinsiyetine ve bulunduğu çevreye göre sorumluluklarının farklılaşması gibi).
- Ders kitaplarının öğrencinin anlama düzeyine göre uygunluk düzeyi belirlenmelidir.

Bugüne kadar ders kitapları hakkında yurt içinde ve yurt dışında pek çok araştırma yapılmıştır. Ders kitapları sürekli eleştirilen, sorgulanan ve geliştirilmeye çalışılan bir öğretim aracıdır. Gowan ve Guzzetti'ye (1991) göre, sürekli öğrenen insanlar olarak deneyimlerimiz, öğrencilerin çok iyi bir ders kitabı da olsa, eline alıp gece yatağında kıvrılarak okumadığı yolundadır ve ders kitapları çekici değildir. Sewall, (1988) sosyal bilgiler ders kitaplarını, gerçekte çok sıkıcı, mesaj ya da anlamın anlaşılmasını güçleştiren, birbirinden kopuk bilgiler bütünü olarak eleştirmektedir. Araştırmacılar ders kitaplarının, çok fazla kavram içerdiği ve bu kavramları çok ayrıntılı açıklamadığı, sadece tanımlayarak listelediği için eleştirmektedirler. Ayrıca ders kitaplarındaki içeriğin öğretim amaçlarıyla çok fazla ilişkilendirilmediği, öğrencilerin ön bilgileri bildiği varsayımıyla, olayları anlamak için gerekli ön bilgileri kapsamadığı eleştirileri de yapılmaktadır. Caltec'e (1987)

göre ders kitapları, yeni içeriğin anlaşılması sürecinde öğrenciye adım adım kılavuzluk yapamamakta, öğrenciler ders kitaplarında okudukları bir kavram hakkında düşünmeye zaman kalmadan, kitap bir başka kavrama geçmektedir (Mc Gowan, T.; Guzzetti, B.,1991: 38).

Sığan (1997) “İlkokulda Sosyal Bilgiler Dersinin Etkililiğini Azaltan Faktörlerin Araştırılması” konulu çalışmasında diğer faktörlerin yanında ders kitabı ile ilgili olarak şu sonuçlara ulaşmıştır:

- Kitaplarda bireysel farklara özen gösterilmemektedir.
- Dil ve anlatım özellikleri öğrenci seviyesine uygun değildir.
- Kitaplar cilt ve baskı kalitesi yönünden yetersizdir.
- Kitapta bulunan görsel öğeler yetersizdir.
- Konu ve ünite sonlarında özet bölümleri yer almamaktadır.
- Kitaplar öğrenci ilgisini çekme bakımından yetersizdir.

Önemli bir eğitim aracı olan ders kitapları, genellikle en koyu ve derinlikli tartışmaların odak noktasında yer almaktadır. Bu tartışmaların merkezinde eğitimciler yer almakla birlikte, ders kitapları, sürekli çok daha geniş bir kitlenin ilgisini kendilerine çekmektedirler. Öğrenci velileri, öğretmen ve öğretmen sendikaları, eğitim ile ilintili bürokratlar, hükümetler, politikacılar, gazeteciler, araştırmacılar vb. bu tartışmada yer alan diğer toplum kesimlerini ve meslek gruplarını oluşturmaktadır. Bireysel ve toplumsal bilinci belirlemede ve yönlendirmedeki etkin rolünden dolayı özellikle sosyal bilimlere temelli ders kitaplarına duyulan ilgi, tüm dünya coğrafyasında her zaman için diğer konu alanı ders kitaplarından çok daha ön planda olmuştur. Bunun temelinde Sosyal bilimlere ilgili ders kitaplarının yeni kuşaklara yön vermede, yetiştirilmek istenen bireyin niteliklerini belirlemede, toplumsallaşmanın içeriğini ve yönünü saptamada etkin olmalarıdır. Eğitim sürecinden geçen her bireyin temel bilgi, beceri, inanç, düşünce ve değer yargısı örüntüsü bu ders kitapları tarafından şekillendirilir. İşte bu fonksiyonundan dolayı çeşitli toplum kesimleri, eğitim dünyası ve baskı grupları, sosyal bilimlere ilgili ders kitapları ile yakından ilgilenirler (Kabapınar, 2004:318-319).

Bu nedenle ülkemizde de ders kitapları ve özellikle de sosyal bilgiler ve sosyal bilgiler ders kitapları üzerine pek çok araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalara ilişkin bazı örnekler aşağıda sunulmuştur:

Ulusoy (2003) “İlköğretim Okulu 4. Ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Programındaki Duyuşsal Alan Hedeflerine İlişkin Öğrenci Görüşleri Ve Bunların Farklı Üç Bölgeye Göre Karşılaştırılması” adlı araştırmada MEB İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Programının 4. ve 5. sınıflarda, duyuşsal alanlardaki hedeflere ilişkin öğrenci görüşlerini belirleyerek 1., 2., ve 3. bölge okullarında okuyan öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonunda; sosyal bilgiler dersinde geçen olayların tek boyutlu ele alınmaması, tarihi konular işlenirken günümüzle bağ kurulması gerektiği, örneklerin gerçek hayata uygun olması, akla ve bilime uygun düşmeyen değerlerin benimsetilmeye çalışılmaması, ünitelerin çoklu zeka göz önüne alınarak işlenmesi gerektiği önerilmiştir.

Eğitim Programları ve Öğretim Alanı Profesörler Kurulu İlköğretim 1-5. Sınıflar Öğretim Programlarını Değerlendirme Toplantısı Sonuç Bildirisinde (2005:6) yeni müfredata göre hazırlanmış ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı ve öğretmen kılavuz kitaplarına ilişkin şu eleştirilerde bulunulmuştur: “Ders kitapları, öğrenci ve öğretmen çalışma kılavuzları yapılandırmacı yaklaşıma göre değil, klasik, idealist, realist yaklaşıma göre düzenlenmiştir. İçeriğin böyle düzenlenmesi savunulan ve programın dayandırıldığı felsefeye terstir. Ayrıca eğitim durumlarında önerilen yöntem ve teknikler, kazanımları öğrenciye mal etmede yetersiz kalmaktadır; çünkü çok değişik, uygun öğretme-öğrenme yöntem ve tekniklerinin birlikte işe koşulması gerekmektedir. Sınama durumları ise açık ve anlaşılır değildir. İşe koşulması önerilen ölçme araçları neyi, nasıl ölçeceği anlaşılır şekilde düzenlenmemiştir. Özet olarak, öğretmenlerin programın uygulanmasında belirsizliklerden ve yetersizliklerden kaynaklanan çok yönlü güçlükleri, sorunları ve eğitim gereksinimleri vardır.

Yapıcı ve Demirdelen (2006) tarafından yapılan “İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programına İlişkin Öğretmen Görüşleri” adlı çalışmada, yeni ilköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler öğretim programına ilişkin öğretmen görüşleri analiz edilmektedir. Afyonkarahisar il merkezinde görev yapan öğretmenlerden gönüllü olanlarla görüşme yapılmış ve görüşme formları araştırmacılar tarafından tasnif edilerek yorumlanmıştır. Öğretmenlerin görüşlerine göre, yeni program zamana yayılan bir uyum süreci, ciddi ve nitelikli bir hizmet içi eğitimi zorunlu kılmaktadır. Programa uygun ölçme değerlendirme yapabilme, öğretmenlerin en büyük sıkıntılarının başında gelmektedir. Fiziki alt yapı eksiklikleri ve kalabalık sınıflar ise bir diğer önemli sorun olarak göze çarpmaktadır. Yapıcı ve Demirdelen’in yaptığı çalışmadan çıkan sonuçlar şunlardır:

- Öğretmenler, ders kitaplarında konulara yer verilmemiş olmasını (% 70) olumlu bulmadıklarını söylemektedirler.
- Etkinliklerin yapılması için ders saatlerinin yetersizliği % 70 oranında ileri sürülmektedir.
- Yeni programın ezberden uzaklaştırdığını ileri sürenlerin oranı % 52’dir.
- Programın kırsal kesim ve kentlerin geri kalmış geçekundu bölgelerinde uygulanmasının zor olduğu görüşü (% 39) düşündürücüdür. Bunun da fiziki alt yapı olanaksızlıkları ve kalabalık sınıfların yarattığı bir sonuç olduğu düşünülebilir. Yüzde 30’luk bir destek bulan “programı Türkiye genelinde standart olarak uygulamak çok zor” görüşü de yukarıdaki yargıyı doğrulamaktadır.
- Ders içeriğinde öğrenci seviyesinin üzerinde kavramlar bulunduğu görüşü (% 35) gelişim ve öğrenme psikolojisi açısından programın sürekli güncellenmesi gerekliliğini zorlamakla birlikte, öğretmenlerin rehberlik rollerinin de daha çok bu soyutlamaları somutlaştırmak için buralarda kullanılması gerektiğini düşündürmektedir.
- Etkinlikleri severek yapan öğrencilerin oranı % 30’dur. Ekonomik düzeyin programın ana teması olan etkinliklerin yapılabilirliğini etkilediği görülmektedir.
- Ders kitaplarının eskiye oranlı daha güncel ve yaşamla doğrudan ilgili olduğu görüşü (% 26); ders kitaplarında olumlu gelişmeler olduğunu göstermektedir.

- Etkinliklerin öğrencilere oyun/eğlence gibi gelmesi (% 22), derste öğrencilerin severek öğrenmeleri açısından önemli olmakla birlikte, oyun/eğlence boyutunun öğrenme boyutunun önüne geçmemesi gerektiği de düşünülmelidir.
- Yeni programda ölçme değerlendirmeye ilişkin öğretmen görüşlerine bakıldığında; ölçme değerlendirmenin öğretmenlerin çok zamanını aldığı (% 87) görülmektedir. Bunda sınıfların kalabalık oluşunun ve öğretmenlerin ölçme değerlendirme konusundaki bilgi eksikliklerinin ana nedenlerden biri olduğu ileri sürülebilir. Zaten öğretmenlerin % 83'ünün eski ölçme tekniklerini kullandıklarını açıkça söylemleri de yukarıdaki yorumu doğrular niteliktedir. Bir diğer sorun ise gözlem ve değerlendirme formlarının fazlalığıdır (% 83). Sınıfların kalabalık oluşunun ölçme değerlendirmeyi zorlaştırdığı (% 78) görüşü de yine yukarıdakilerle bağlantılı olarak düşünülmelidir.

Kabapınar'ın (1991) "Dizayn, İçerik Ve Kullanılabilirlik Açılarından Türk Ve İngiliz Tarih Ders Kitaplarının Karşılaştırılması" adlı araştırmasında Türkiye ve İngiltere'de okutulan tarih ders kitapları; öğrenci düzeyine uygunluğu, resimlerin ve tarih metodolojisinin kullanımı, metinlerin yazımı, sayfa düzeni, kültür farklılıklarının etkisi, ders kitaplarının kullanım şekli ve düzeyi, kitapların kalitesi açılarından incelenerek karşılaştırmalara gidilmiştir. Araştırma sonunda, Türk tarih kitaplarının baskı kalitesi, yazım tekniği, olayların çok boyutluluğu, öğrenci düzeyine uygunluğu, resimlerin ve tarih metodolojisinin kullanımı, metinlerin yazımı, sayfa düzeni, ders kitaplarının kullanım şekli ve düzeyi, kitapların kalitesinin iki ülkede farklı özellikler taşıdığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Kılıç (1999) "İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Ve Müfettişlerin Görüşleri" adlı çalışmada ilgili kişilerin görüşlerini almak üzere anket uygulamıştır. Araştırma sonunda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- İçerik sosyal bilgiler programı ile tutarlıdır.
- Dil ve anlatım özellikleri açısından yeniden gözden geçirilmeli ve dil daha sade ve açık olmalıdır.
- Kitap cildi daha sağlam olmalı ve görsel öğeler arttırılmalıdır.

- Kitabın sözlük kısmı yeterlidir.
- Konu sonlarında özet bölümlerine yer verilmelidir.

Toprak (1993) tarafından yapılan “İlkokul Ders Kitaplarının Öğretim Programına Uygunluğunun Değerlendirilmesi” adlı araştırmada 4. ve 5. sınıf Türkçe, Sosyal Bilgiler, Fen Bilgisi ve Matematik ders kitaplarının öğretim programlarına ve çeşitli özelliklere (içerik, estetik, dil ve anlatım vb.) uygun olup olmadığının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonunda:

- Türkçe ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarının programa uygun olmadığı, Fen Bilgisi ve Matematik ders kitaplarının uygun olduğu,
- Türkçe, Sosyal Bilgiler ve Matematik ders kitaplarında içerik seçimi ve sıralamasına özen gösterilmediği,
- Kitapların bireysel farklılıklara uygun olarak hazırlanmadığı,
- Dil ve anlatım bakımından Türkçe ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarının yetersiz olduğu,
- Kitapların estetik açıdan yetersiz olduğu,
- Kitapların öğretime yardımcı unsurlarla desteklenme düzeyi açısından yeterli olmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Özel’in (2003) “İlköğretim 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının sosyal bilgiler branş öğretmenleri, ilköğretim müfettişleri ve ilköğretim 7. sınıf öğrencilerinin görüşlerine göre değerlendirilmesi” adlı araştırmasında 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının fiziksel görünüm, şekil, resim, grafik ve tasarım, içerik, dil ve anlatım ile ölçme ve değerlendirme bölümlerine ilişkin öğretmen, öğrenci ve müfettiş görüşlerini saptamak amaçlanmıştır. Araştırma sonunda:

- Ders kitabının fiziksel görünüm, şekil, resim, grafik ve tasarım bölümüne yönelik, öğretmen ve müfettişlerin kısmen olumlu ve kısmen olumsuz görüş belirttikleri, öğrencilerin ise genel olarak olumlu görüş belirttikleri,
- İçerik bölümüne yönelik, öğretmen, müfettiş ve öğrencilerin kısmen olumlu kısmen olumsuz görüş belirttikleri,

- Dil ve anlatım bölümüne yönelik, öğretmen ve müfettişlerin bir takım olumsuzluklara rağmen genel olarak olumlu görüş belirttikleri, öğrencilerin ise kısmen olumlu kısmen olumsuz görüş belirttikleri,
- Ölçme ve değerlendirme bölümüne yönelik, öğretmen ve öğrencilerin kısmen olumlu ve kısmen olumsuz görüş belirttikleri. Müfettişlerin ise genel olarak olumsuz görüş belirttikleri saptanmıştır.

Uzun Turan (2003) tarafından yapılan “6. Ve 7. Sınıf Öğrencileri İle Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına İlişkin Görüşleri” konulu araştırmanın sonuçları, sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitabının biçimsel, görsel, içerik, dil ve anlatım, alıştırma ve değerlendirme özellikleri konusunda kararsız kaldıklarını; öğrencilerin ise genel olarak ders kitabına ilişkin olumlu bir görüşe sahip olduklarını göstermiştir.

Yalçınkaya (2004) “İlköğretim Okulu 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Haritaların Nitelikleri Ve Kullanılabilirlik Düzeylerine İlişkin Öğrenci Ve Öğretmen Görüşleri” Araştırma 2004 yılında Kayseri’de öğretmen ve öğrencilere konu ile ilgili anket uygulanmak suretiyle yapılmıştır. Araştırma sonunda ders kitaplarında yer alan haritaların öğrencilerin ilgisini çekme konusunda yetersiz kaldığı, hedef-davranışlara yeterince uygun olmadığı, haritaların birbirini tamamlamadığı, yazı, baskı kalitesi, renk uyumu açısından belirlenen ölçülere tam uymadığı, tam olarak kullanılabilir düzeyde olmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Bek (2005) “İlköğretim (4-5., 6-7.) Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Harita-Metin İlişkisi” adlı çalışmada her bir sınıftan üçer adet olmak üzere 12 adet kitap taranmıştır. 2003-2004’te 4,5,6,7. sınıflarda okutulan sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan haritaların şekil, yazı, renk, baskı kalitesi, vb. açılardan değerlendirilerek, metinle ilişkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, haritaların öğrenci ilgisini pek çekemediği, hedef davranışlara uygun olmadığı, haritaların birbirini çok fazla tamamlamamadığı, yazı, baskı kalitesi, renk uyumu açısından belirlenen ölçütlere tam anlamıyla uymadığı, metni tam anlamıyla yansıtmadığı ortaya konmuştur.

Kayabaşı (2003) “ İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitapları İle İlgili Öğretmen Ve Öğrenci Görüşleri” adlı araştırmasında MEB tarafından 2002-2003 eğitim-öğretim yılında okutulan ilköğretim sosyal bilgiler ders kitaplarının tasarım, içerik ve estetik açıdan öğretmen ve öğrenci görüşleri doğrultusunda değerlendirmeyi amaçlamıştır. Araştırma sonunda:

- Öğretmenler sosyal bilgiler ders kitaplarında tasarıma yönelik; şekil, grafik ve tabloların yeterince dikkat çekmediği, öğrenmeyi kolaylaştırıcı ve akılda tutulacak nitelikte olmadığını belirtmişlerdir. Öğrenciler de kitaplarda yer alan şekil, grafik ve tabloları üzerinden zaman geçtikten sonra hatırlayamadıklarını belirterek bu görüşü desteklemişlerdir.
- Öğretmenler içeriğe yönelik olarak; sosyal bilgiler ders kitaplarının öğrencilerin gelişim düzeyine uygun olmadığını, taksonomik bir sıra izlemediğini, bireysel farklılıklara uyarlanmadığını, eleştirici bir bakış açısı bulunmadığını, evrensel değerlere yeterince yer verilmediğini, bölümler arasında bir bütünlük olmadığını ve bir sonraki sınıfa hazırlarken, bir önceki sınıfla bağlantısının kurulamadığını belirtmişlerdir.
- Sosyal bilgiler ders kitaplarının estetik boyutuyla ilgili olarak da öğretmenler ders kitabında bulunması gereken niteliklere yeterince sahip olmadığını belirtmişlerdir.

Alkan (2002) “İlköğretim II. Kademe 6. Ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi” adlı çalışmada ders kitaplarını; genel görünüm, fiziksel görünüm, içerik, kelime ve cümle yapısı, alıştırma ve değerlendirme açılarından değerlendirmiştir. Ders kitabının içeriği yetersiz bulunmuş, sosyal bilgiler dersinde edinilen bilgi ve becerilerin günlük hayata aktarılmasında sorunlar yaşandığı tespit edilmiştir.

Seven (2001) “İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Hakkında Öğretmen Ve Öğrenci Görüşleri” adlı çalışmada, öğretmenler ve öğrenciler ders kitaplarına eleştirel bir gözle bakmışlar ve ders kitabında eksik ve hatalı noktaları tespit

etmişlerdir. Araştırma sonunda, sosyal bilgiler ders kitaplarının fiziksel durum, harita, şekil, fotoğraf, ölçek, kroki, plan vb. durumlar; içerik; hazırlık ve değerlendirme soruları açılarından bazı sorunlar taşıdığı görülmüştür.

Daşcan (2000) “İlköğretim 6. Ve 7. Sınıflarda Okutulan Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Öğrenci Başarısına Etkisi Konusunda Uzman, Denetçi, Yönetici Ve Öğretmen Görüşleri Nelerdir?” adlı araştırma Ankara merkez ilçelerinde görev yapan denetçi, uzman, okul müdürü ve öğretmenlere 30 soruluk anket uygulanarak yapılmıştır. Araştırmada ders kitaplarının öğrenci başarısına etkisi araştırılmış ve ders kitaplarının başarıyı olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Uzguç (2002) “İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İncelenmesi” adlı araştırmasında ders kitapları incelenmiş, içerik ve kapsam olarak eksiklikler olduğu tespit edilmiştir.

Deveci’nin (2007) “Sosyal Bilgiler Dersinde Güncel Olayların Öğretimine İlişkin Öğretmen Görüşleri” adlı çalışmasında sosyal bilgiler öğretmenlerinin güncel olaylardan yararlanma durumlarını belirlemek üzere nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Alt, orta ve üst sosyoekonomik düzeydeki okullardan 20 sosyal bilgiler öğretmeni ile görüşmelerden elde edilen verilerin çözümlenmesinde betimsel çözümleme tekniği kullanılmış ve elde edilen veriler sayısallaştırılarak sunulmuştur. Araştırma sonucunda sosyal bilgiler öğretmenlerinin derste güncel olayların kullanılmasının yararına inandıkları, güncel olayların öğretiminde en çok gazete ve televizyon gibi kaynakları kullandıkları, derste güncel olaylara, konuya göre yeri ve zamanı geldiğinde yer verdikleri, güncel olayların öğretimi sırasında daha çok soru-yanıt, araştırma ödevi, tartışma ve canlandırma gibi yöntem ve tekniklerini kullandıkları, güncel olayların öğretimi sırasında öğrenciler ve ailelerden kaynaklanan sorunlar yaşadıkları yönünde bulgular elde edilmiştir.

Evin ve Kafadar (2004) tarafından yapılan “İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının Ve Ders Kitaplarının Ulusal Ve Evrensel Değerler İçerik

“Çözümlemesi” adlı araştırmanın temel amacı, ilköğretim Sosyal Bilgiler Programı ile Sosyal Bilgiler ders kitaplarının, uzmanlar desteğiyle belirlenen, ulusal ve evrensel değer kategorileri açılarından nasıl bir görünüm sergilediğini ortaya koymaktır. Tarama modelinin kullanıldığı araştırmada verilerin toplanması için, ulusal ve evrensel değerleri belirten kelime ve ifadeleri saptamada kullanılan “gözlem formu” geliştirilmiştir. Veriler betimsel istatistik ve Chi - Square testi ile çözümlenmiştir. Araştırma bulgularına dayalı olarak, birinci kademe Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ulusal değerlere ağırlık verildiği, ulusal ve evrensel değer kategorilerinin kullanılma sıklığı bakımından kademeler arasında anlamlı farklılıklar olduğu, ilköğretim Sosyal Bilgiler programında, ders kitaplarına oranla, ulusal ve evrensel değer kategorilerinin daha dengeli dağılım gösterdiği sonuçlarına varılmıştır.

Seven (2001) tarafından yapılan “İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Hakkında Öğretmen Ve Öğrenci Görüşleri” adlı araştırma, 2000-2001 öğretim yılında ilköğretim 4,5,6,7. sınıflarda okutulan Sosyal Bilgiler ders kitaplarının fiziki durum; içerik; harita, şekil, fotoğraf, ölçek, kroki vb özellikler; değerlendirme ve hazırlık sorularının nitelikleri hakkında bu kitapları kullanan öğrenciler ve öğretmenlerin düşüncelerini belirlemektedir. Araştırma sonucunda; Öğretmen ve öğrenci görüşleri doğrultusunda 4,5,6,7. sınıflarda Sosyal Bilgiler ders kitaplarının, Fiziksel durum; harita, şekil, fotoğraf, ölçek, kroki, plan vb durum; içerik; hazırlık ve değerlendirme soruları açılarından bazı sorunlar taşıdığı görülmüştür. Ayrıca, Sosyal Bilgiler ders kitaplarıyla ilgili öğretmen ve öğrenci görüşleri arasında büyük oranda farklılıklar bulunmuştur.

Ders kitapları eğitim-öğretim ortamının gizli kahramanları gibidirler. Eğitim-öğretim ortamını onlar belirler, öğretilecek materyal çoğunlukla onlarla sınırlıdır. Buna rağmen onlardan sadece sıradan kağıt tomarları olarak bahsedilir. Oysa; çocukların zihinsel tasarımının oluşumundan, okuma alışkanlığı kazanmaya kadar bir çok yaşamsal fonksiyon onlarla biçimlenir. Bu stratejik konumuna rağmen, ders kitapları gerçekten de öğrencinin akademik başarısını yükseltmede yeterince

fonksiyonel midir? Ders kitapları gerçekten de, çocukta olumlu yaşantılar oluşturacak bilişsel ve duyuşsal niteliklere uygun mudur?

Binbaşioğlu'na (1994:33) göre iyi bir ders kitabında öz ve biçim bakımından bulunması gereken özellikler, şunlar olmalıdır: Her şeyden önce, iyi bir ders kitabı, öğretim sürecinin gerektirdiği bütün koşulları üzerinde taşınmalıdır. Bunun için, ders kitabı yazarı, öğrenme psikolojisini ve bunun eğitsel sonuçlarını iyi bilmelidir. Öğretim için ilk koşul, öğrenen bireyin öğrenmeye ilgi duymasıdır. O halde, bir ders kitabının ilk yapacağı iş, bireyde bu ilgiyi uyandırmaktır (Yapıcı, 2004:1).

Yalın'a (2002) göre, bir yazılı materyalin (ders kitapları, ders notları, kılavuz kitaplar, okul gazetesi, bildiriler vs.) öğretimsel etkililiği özellikle üç temel değişkene bağlıdır:

- (1) Materyalin okunabilirlik düzeyi,
- (2) materyalin içeriği ve
- (3) materyalin tasarımı (düzenlenmesi, dış görünümü).

Sewall'ın (2004), "World History Textbooks A Review" adlı çalışmasında 6. ve 12. sınıflar arasında kullanılan Dünya Tarihi ders kitaplarının özellikleri gözden geçirilmiştir. Bu çalışma için yedi ders kitabı belirlenerek özgün bir biçimde incelenmiş ve en yaygın kabul gören Dünya Kültürleri ve Dünya Tarihi ders kitaplarından örnekler seçilmiştir.

Araştırma sonunda, Dünya Tarihi ders kitaplarının okunabilirlik ve çeşitli öğrenme fırsatlarını karşılamasına rağmen, öyküsel ve karmaşık anlatımının öğrenme ve öğretimi olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Sewall (2004), "How Textbook, Are Neutered?" adlı diğer bir çalışmasında da ders kitapları ve öğretim materyallerinin içeriklerini gözden geçirerek onların etkililiğini ölçmeye ve onları düzeltme ve iyileştirme için yapıcı öneriler getirmeye çalışmıştır. Bunun için çok sayıda yazar, yazı işleri müdürleri ve satış temsilcileri ile özel ve tarafsız olarak görüşmeler yapmıştır.

Araştırma sonunda, incelenen sosyal bilgiler ders kitaplarının içeriğinin çok yoğun olduğu ve öğrenci ilgisini çekmede yetersiz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Yazara göre öğretimde kitabın içeriği kadar ders kitabının öğretim aracı olarak nasıl kullanıldığı da önemlidir. İyi bir öğretmen en kötü ders kitabı ile de en iyi öğrenmeyi gerçekleştirebilir.

Waters'ın (1991), "Comparative Review Of Elementary Social Studies Textbooks" adlı çalışmasında ise, ilköğretim Sosyal Bilgiler ders kitapları karşılaştırmalı olarak incelenmiş, ders kitaplarının küresel bir kapsama sahip olup olmamasına dikkat edilmiştir. Ayrıca sosyal bilgilerdeki küresel eğitimin vurgulanması eğilimi tartışılmıştır. Bu çalışmada "küresel eğitim" kavramının kapsamına dünya coğrafyası, dünya tarihi, aynı ve farklı kültürler ve diller alınmıştır. Çalışmada sekiz ticari yayınevinin hazırladığı sosyal bilgiler ders kitapları Ulusal Sosyal Bilgiler Komisyonunun tavsiyeleri dikkate alınarak incelenmiştir. Çalışma sonunda, öğretmenleri öğrencilerini global topluma nasıl hazırlayabilecekleri konusunda tavsiyelerde bulunulmuştur.

Trezise (1993) tarafından yapılan "1974 Michigan Social Studies Textbook Study" adlı çalışma, seçilen 18 ilköğretim ve lise düzeyinde kullanılan sosyal bilgiler ders kitaplarının ABD toplumunun geçmişte ve günümüzde çok kültürlü yeni çoğulcu tabiatını yansıtıp yansıtmadığını belirlemek amacı ile yapılmıştır. İnceleme grubu 27 öğretmen, tarihçi ve okul yönetim kurulu üyelerinden oluşturulmuştur. Her kitap üç kişi tarafından incelenmiş ve toplam 54 inceleme raporu ortaya konmuştur. İnceleme sonuçlarına göre ders kitabının içeriğinde bazı eksiklikler saptanmıştır. Özellikle ders kitaplarında azınlıkların başarılarına da yer verilmesinin çoğulcu tutuma daha fazla katkıda bulunacağı önerisi getirilmiştir.

Ders kitaplarının içeriği yanında görsel tasarım özellikleri de önemlidir. Yazılı materyallerin tasarımında dikkat edilmesi gereken hususlar da; tutarlılık, sayfa düzeni, görsel materyaller, yazı türü, yazı boyutu, yazı stili ve vurgulama araçlarının kullanılması olarak belirlenmektedir.

Marjorie'nin (1997), "Picture Books As A Social Studies Resource In The Elementary Classroom" adlı çalışmasında ders kitaplarında yer alan resimler incelenmiş ve resimlerin sosyal bilgiler öğretiminde karşılaşılan birçok soyut ve karmaşık kavramın öğretilmesini kolaylaştırdığı ve özellikle eleştirel düşünme becerilerini geliştirmek için kitap resimlerinin de eleştiri ve araştırmaya yönlendirmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca kitap resimleri hazırlanırken ve basılırken dikkat edilmesi gereken noktalar sunulmuştur.

Tyson ve Woodward'a (1999) göre, son yıllarda yazılan sosyal bilgiler ve tarih kitaplarının kalitesi çok düşüktür. Yapılan araştırmalar, ders kitaplarının öğrenci ilgisini çekmekte başarısız olduğu yönündedir. Sosyal bilgiler ders kitapları çocuklar için çok sıkıcıdır. Çünkü hep aynı şeyler anlatılmakta ve tekrar edilmektedir. Kitaplar her hangi bir ticari kitap, dergi gibi ilgi çekici ve okumaya yönlendirici olmamaktadır.

Sosyal bilgilerde bilgi sürekli değişmektedir. Ders kitapları bu yeniliklere yetişememekte ve öğrenciler yanlış bilgi edinmektedirler. Yenilikler takip edilerek kitap içeriğine yansıtılması gerekmektedir. Kitaplar satış amaçlı değil, öğrenciye en iyi şekilde öğrenme olanağı sağlamak amaçlı hazırlanmalıdır (Tyson & Woodward, 1999: 16-17).

Öğrencilerin toplumda her yönüyle söz sahibi olabilecek bir takım özelliklerle donatılması, onlara sunulacak kaliteli eğitim ve kaliteli ders kitapları sayesinde gerçekleşecektir. Kitaplar çocuğun gelişiminde, eğitimde ve özyapısının biçimlenmesinde katkısı oldukça büyük olan temel bir eğitim aracıdır. Ders kitapları öğrenme-öğretme sürecinde özellikle planlı eğitim uygulamalarında öğrencilerin neler öğreneceğini ve öğretmenlerin ise neler öğreteceğini önemli ölçüde etkileyen bir kaynaktır. Ders kitabı bütün öğeleriyle öğretimin hedeflerini gerçekleştirmeyi amaçlar. Bunun için kitabı oluşturan öğeler, görevlerini yerine getirebilecek yeterlilikte ve nitelikte olmalıdır. Büyükalan-Filiz (2003:99) ders kitabında bulunması gereken özellikleri dört başlık altında sıralamaktadır:

- 1- Fiziksel özellikler
- 2- Eğitsel özellikler
- 3- Görsel tasarım
- 4- Dil ve anlatım özellikleri

Tertemiz ve diğerleri de (2001) Sosyal Bilgiler alanında yazılan ders kitapları için geliştirilecek ölçütleri şu başlıklar altında toplamışlardır:

A- Ders Kitaplarının Fiziksel Özellikleri

B- Ders Kitaplarında Eğitsel Tasarım

- 1- Hedefler (Amaçlar) Açısından
- 2- İçerik açısından
- 3- Öğrenme-Öğretme Süreci açısından
- 4- Değerlendirme açısından

C- Görsel Tasarım

D- Dil ve Anlatım (Tertemiz, Ercan, Kayabaşı, 2001:4-7)

Bugün, öğrenme-öğretme süreçlerinde yararlanılan yazılı ve basılı materyallerin bu özellikler dikkate alınarak hazırlanmaması nedeniyle bu kaynaklardan öğrenciler yeterince yararlanamamaktadır. Bunun sonucu olarak etkili ve verimli bir öğrenmenin gerçekleşmesi zorlaşmaktadır. Özellikle yazılı ve basılı materyaller öğrencilerin ilgisini çekemediği ve anlaşılması zor olduğu için öğrenciler okumaktan soğumaktadır. Bu ise araştıran, okuyan ve düşünen bireyler yetiştirilmesinde bir engel oluşturmaktadır. Bu engellerin ortadan kaldırılması basılı materyallerin hazırlanmasında belirtilen ilkelere uyulması ve bu materyallerin öğretim ve öğrenme ortamında öğrencinin ilgisini çekecek şekilde yerinde ve zamanında kullanılması ile sağlanacaktır (Aykaç, 2003:40).

Ders kitapları, öğrencileri bilginin alıcısı olarak pasif rol oynamasından, bilginin araştırmacısı olarak daha aktif rol oynamasına doğru bir değişim göstermeli ve öğrencilerin zevk almaları sağlanmalıdır. Bunun içinde ders kitabı içeriği öğrencinin

yakın çevresine, gelişim özelliklerine, ilgi ve ihtiyaçlarına uygun olmalı, görsel özellikler açısından ilgi çekici, sağlam ve öğrenci seviyesine uygun olmalı, dil ve anlatım ile ölçme değerlendirme açısından da anlaşılır nitelikte olmasına özen gösterilmelidir.

Öğrencilerin öğrenme sürecinde kullanacakları ders kitapları ve öğrenci çalışma kitapları onlar için temel kaynak niteliğindedir. Bu özellik unutulmadan ders ve çalışma kitapları düzenlenmelidir. Bu amaçla hazırlanacak ders ve çalışma kitaplarında öğrenmeyi kolaylaştırıcı bir özelliğin yanında, öğrencinin kendi kendine öğrenmesine yardımcı olabilecek nitelikte hazırlanmasına dikkat edilmelidir.

Ders kitabı, öğrencinin henüz eğitiminin ilk yıllarında eline tutuşturulan ya da okunması için dayatılan bir araç durumuna gelmiştir. Bu durumu aşmak, ders kitaplarının öğretmenler tarafından en doğru ve en iyi şekilde incelenmesiyle mümkün olabilecektir (Gökkaya, 2003:11).

1.4.2. Millî Eğitim Şûralarında Ders Kitapları

Kurtuluş Savaşı'nın sürdüğü yıllarda, Maarif Vekâleti bünyesinde Telif ve Tercüme Heyeti oluşturulmuştur. Telif ve Tercüme Heyeti *“okutulmasında yarar görülen eserlerin başarılı öğrencilerle okul kitaplıklarına ücretsiz olarak gönderilmesini”* kararlaştırmıştır (Aydın, 1997: 9).

I. Heyet-i İlmiye Kararları (15 Temmuz – 15 Ağustos 1923) : Ders kitapları ile *“üstün değerde müracaat kitaplarının dilimize çevrilmesinde takip olunacak esaslar”* görüşülmüş, Türkçe sözlükler, Millî Kültür, Millî Tarih, Millî Müzik, Millî Dil ve Edebiyat kitaplarının yazdırılması görüşü benimsenmiştir.

II. Heyet-i İlmiye Kararları (1924) : Bu dönemde *“ders kitaplarının yazdırılması”* ile ilgili kararlar alınmıştır (Aydın, 1997: 9).

I. Millî Eğitim Şûrası (17-29 Temmuz 1939) : Bu şûranın en önemli kararlarından birisi okul ders kitaplarıyla ilgilidir. Şûrada “*tek tip kitap (Devlet Kitabı)*” sistemine gidilmesi teklif ve kabul edilmiştir. Şûra sonunda karara bağlanan “**Okul Kitaplarının Maarif Vekilliğince Bastırılması Hakkında Talimatname**”nin 1. maddesinde devlet kitabı “okul nevi ve tiplerine göre her sınıfın her dersi için esas olacak kitapların aynı nevi ve tipteki bütün okullarda bir olması” olarak tarif edilmiştir. Şûra Neşriyat Komisyonu’nun raporuna dayalı olarak kabul edilen bu talimatnameye göre; ders kitapları, yarışma esasına göre kabul edilecek ve okutulacaktır. Talimatnamenin 1-23. maddelerinde belirlenen yarışma esaslarına göre seçilen kitabın telif hakkı, taksitlerle veya bir defada verilerek Maarif Vekilliğince satın alınacaktır. Devlet kitapları Maarif Vekilliğince o yılki ihtiyaca göre basılacak ve fiyatları belirlenecektir (MEB, 1998: 21).

II. Millî Eğitim Şûrası (15-21 Şubat 1943) : Bu şûrada, ilk ve orta dereceli okullarda Tarih dersleri programları ile ders kitaplarının çocuğun seviyesine uygun olmadığı, kitaplarda tarihi okuma parçalarına yer verilmesi gerektiği, Milli Tarihe ağırlık verilmesi gerektiği, il ve orta okul tarih kitaplarının hazırlanmasında, bilim ve pedagoji yönünden dikkate alınacak noktaların saptanması ve uygulanması gerektiği teklif ve kabul edilmiştir (MEB, 1998:23).

VII. Millî Eğitim Şûrası (5-15 Şubat 1962) : VII. Millî Eğitim Şûrası, Millî Eğitimde yeniden yapılanmayı amaçlamıştır. Şûrada “*Okul ders kitaplarının konumunun Yayınlar Müdürlüğüne yürütülmesi*” kararı alınmıştır (Aydın, 1997: 9). VII. Millî Eğitim Şûrası kararlarının “*Yayın*” bölümünde “Okul Ders Kitapları” ile ilgili teklifler genellikle ders kitaplarının baskı ve içerik kalitelerinin artırılması ile ilgilidir. Bu tekliflerden bazıları şu şekildedir (MEB, 1991: 270-272).

Ders kitapları basılırken, en az ikinci hamur kâğıt kullanılmalı; baskı işi daha özenle yapılmalı, kitabın okunaklı olmasına dikkat edilmelidir. Ders kitaplarının bilimsel, eğitsel ve estetik değerinde yazılıp hazırlanması sağlanmalıdır.

Ayrıca çok kitap yönteminin faydalı yönlerinin daha çok olduğu, tek kitap yöntemine dönülmemesi gerektiği belirtilmiştir.

IX. Millî Eğitim Şûrası (24 Haziran-4 Temmuz 1974) : IX. Millî Eğitim Şûrasında ders kitaplarıyla ilgili alınan en önemli karar “Tek Kitap Uygulaması”na geçilmesi kararıdır. Bu şûrada alınan kararlar; I. Millî Eğitim Şûrası’nda karara bağlanan “Devlet Kitaplarının okutulması ve yarışma esasına göre hazırlanması” ile ilgili kararlarla benzerlik göstermektedir. Konuyla ilgili kararlar şu şekildedir:

- Tek Kitap Uygulamasına Geçilecektir.

(132) Zorunlu öğretim çağını kapsayan temel eğitimin gereği olarak, öğrencilere tamamen veya kısmen parasız kitap vermek veya çok ucuz bir fiyata sağlamak amacıyla Bakanlıkça ilkokul ve ortaokul kitapları için başlatılan tek kitap uygulaması sürdürülecektir.

(133) Tek kitap uygulaması bir plana göre zamanla diğer eğitim kademeleri kitaplarını da kapsamına alacaktır.

Tek kitap olarak kabul edilecek ders kitapları,

1-Ödüllü yarışmalar düzenlemek veya,

2-Komisyon veya kişilere yazdırmak suretiyle Bakanlıkça hazırlanacak veya serbest yazarlara ait kitaplardan seçilecektir.

(134) Tek kitabın telif hakkı, baskı sayısı sınırsız olmak ve okutulma süresi en az beş yıl olmak kaydıyla, ödül vermek veya bir defa da önceden ödenmek suretiyle Bakanlıkça satın alınacaktır.

(135) Bakanlık tek kitap olarak kabul edilen ders kitaplarının zamanında basılmasını ve öğretim yılı başlamadan önce okullara dağıtılmasını sağlamak üzere gerekli tedbirleri alacak; bu maksatla Bakanlık Basımevinin olanakları yetmediği takdirde, ders kitaplarının özel sektörde basımını sağlayacaktır.

(136) Tek kitap uygulaması, serbest yazarların, bol miktarda yardımcı ders kitabı hazırlanması ve ders kitaplarının iyileşmesi çalışmalarına katkıda bulunmalarını destekleyecek ve onları özendirecek biçimde düzenlenecektir (MEB, 1998: 115).

XII. Millî Eğitim Şûrası (18-22 Haziran 1988) : Bu şûrada “her türlü ders kitaplarının, yeni teknolojiler kullanılarak daha kaliteli kağıtlara basmak suretiyle cazip, güzel ve daha eğitici-öğretici nitelikte üretilmesi” kararı alınmıştır (Aydın, 1997:11).

XIV. Millî Eğitim Şûrası (27-29 Eylül 1993) : “Millî Eğitim Bakanlığının uygun görüşüne bağlı olarak, okul öncesi çocuk kitabı ve oyuncakları gibi materyal üreten, ithal eden işletmelere, vergi ve gümrük indirimi ve gerektiğinde kredi verilerek teşvik edilmeleri sağlanacaktır” kararı alınmıştır (Aydın, 1997: 11).

XV. Millî Eğitim Şûrası (27-29 Eylül 1993) : Eğitim Sisteminin Finansmanı ile İlgili Kararlar’ın 66. maddesinde “ders kitaplarının yeniden kullanılmasına olanak sağlayıcı bir sistem geliştirilmesi” önerilmiştir (MEB, 1996: 466). (Aktaran: Bayrakçı, 2005:3)

1.4.3. Öğrenci Çalışma Kitapları

Çağdaş bir ders kitabı, öğrenciyi araştırmaya yönelterek analiz, sentez ve edindiği bilgileri değerlendirme yetenek ve alışkanlığı geliştirmesini kolaylaştırır. Ders kitabının bu işlevini gerçekleştirmesine yardımcı olmak üzere, ders kitabında yer alan bilgilere yönelik sorular, etkinlikler, çalışma sayfalarının bulunduğu, öğrenci çalışma kitapları hazırlanmıştır.

Ders kitabına ilişkin araştırmalar çok olmasına rağmen öğrenci çalışma kitapları ve öğretmen kılavuz kitaplarına yönelik çalışmalar henüz pek yaygın

değildir. Bunun sebebi ülkemizde bu kitaplarının yeni müfredatın uygulanmaya konulmasıyla birlikte kullanımına başlanmasından kaynaklanmaktadır.

Çalışma kitapları, ders kitaplarına bağlı olarak hazırlanmış öğrencilerin dersin hedeflerini daha iyi kazanmalarını, alıştırmaları yapmalarını sağlayan kitaplardır. Çalışma kitapları da ders kitapları gibi örgütlenmiş bir yapıya sahiptir. Bu kitaplarda da genellikle davranışsal hedefler, kullanıcının uyması gereken yönergeler, öğrenmeyi kolaylaştıracak etkinlikler ve değerlendirme soruları yer alır. Ayrıca aydınlatıcı, resimlere, şema ve grafiklere yer verilir (Erden, 1997:183).

2004-2005 eğitim-öğretim yılına kadar çalışma kitaplarının kullanımı okullarımızda pek yaygın değildir. Ancak bazı öğretmenler çeşitli yayınevlerinin hazırladıkları test, alıştırmaları kitapları gibi çalışma kitabı niteliğindeki kitapları, veli ve öğrenci isteğini göz önünde bulundurarak derslerinde yardımcı kaynak olarak kullanabilmekteydi. 2004-2005 eğitim-öğretim yılında pilot okullarda uygulanan ve 2005-2006 eğitim-öğretim yılında da diğer ilköğretim okullarında uygulanmaya başlanılan yeni müfredat programı kapsamında hazırlanan ders kitaplarına bağlı olarak oluşturulmuş çalışma kitapları Türkiye’deki bütün öğrenciler ve öğretmenler tarafından kullanılmaya başlanmıştır.

Çalışma kitaplarında, ders kitaplarında verilen bilgilerin öğrenci tarafından tekrar edilmesini sağlayıcı etkinlikler bulunmaktadır. Bu etkinlikler daha çok ölçme ve değerlendirmeye yönelik olarak hazırlanmıştır. Örneğin; boşluk doldurma soruları, görsel okuma, resim yorumlama, konuyu resimle ifade etme, çoktan seçmeli sorular, vs.

Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitabı Yönetmeliği’nde Öğrenci Çalışma Kitabı; “İlgili öğretim programlarında yer alan amaç ve açıklamalar doğrultusunda dersin öğrenilmesini kolaylaştıracak ve öğrencilerin yeteneklerinin geliştirilmesine yardımcı olacak çeşitli örnek, alıştırmaları, işlenen ünitelerle ilgili internet adresleri, okuma kaynakları ve diğer etkinlikleri kapsayan basılı eser” şeklinde tanımlanmaktadır.

Öğrencilerin hem sınıfta hem de evde kullanabilecekleri kaynak kitaplar çalışma kitaplarıdır. Bol resimli olan alıştırma kitaplarını, ders konuları işlenirken araç olarak kullanmak olasıdır (Demirel, 1998:82). Öğretmenler de öğrencilerin kendi kendilerine çalışmaları konusunda bu kitaplardan faydalanmakta, sınıfta ve evde alıştırma yapma imkanını bu kitaplarla sağlamaktadır. Bu kitaplarda genellikle davranışsal kazanımlar, yönergeler, etkinlikler ve değerlendirme soruları bulunur (Erden, 1997:183).

Çalışma kitabı, ders kitaplarına bağlı olarak hazırlanmış, öğrencinin, belirlenen kazanıma ulaşp ulaşmadığını kontrol eden, öğrencinin elde ettiği yeni bilgi ve becerileri uygulamak için fırsatlar ortaya koyan ve çocuğun yeteneklerini geliştirmek için çeşitli etkinlikler içeren defter mahiyetinde hazırlanmış yazılı bir materyaldir.

Çalışma Kitapları öğrencilerin, öğrendiklerini pekiştirmelerine, kendilerini yazılı, sözlü ve resimle ifade etmelerine yardımcı olmaktadır. Ayrıca öğrenci, çalışma kitaplarında yer alan etkinlikler ile dönüt alabilmekte ve kendi öğrenmelerini değerlendirebilmektedir.

Çalışma kitabı hazırlamak hayal zenginliği orijinallik ve yaratıcılık ister. Aynı zamanda bu kitapların öğrenmedeki etkililiği hazırlanmasının yanında öğretmen tarafından nasıl kullanıldığına da bağlıdır. Madden “Alıştırma kitabı iyi de kötü de kullanılabilen bir öğretim aracıdır. Oldukça kabiliyetli bir öğretmen yirmi beş kişilik bir sınıf yerine kırk kişilik bir sınıf okuttuğu zaman bu çeşit bir esere daha fazla ihtiyacı olacaktır. Tecrübesiz bir öğretmen tecrübeli bir öğretmene göre alıştırma kitabına daha fazla ihtiyaç hissedecektir. Öğretim programında yer alan birçok ders alanlarında kendisini çok iyi hazırlamış bir öğretmen, bir alıştırma kitabından zayıf olduğu alanlarda faydalanabilir.” (MEB, 1962:96) ifadesiyle çalışma kitabının öğretimdeki kullanımının önemini vurgulamaktadır.

Özensiz ve bilimsel ölçütlere göre hazırlanmamış ders ve çalışma kitapları öğrencinin ilgisini çekemeyecek, öğrenmeye karşı güdülenmeyi sağlayamayacak

hatta okuma zevkini yok edecektir. Bu nedenle ders ve çalışma kitaplarının hazırlanması ayrı bir önem taşımaktadır.

1.4.4. Öğretmen Kılavuz Kitapları

Öğretmen Kılavuz Kitapları, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından öğretmenlere yardımcı ve yol göstermesi amacıyla hazırlanmış kitaplardır. Kılavuz kitabın içeriği hazırlanırken öğrenciler için hazırlanan ders kitabı ve öğrenci çalışma kitaplarına bağlı kalınmış ve bunlarda yer alan etkinlikler ve bilgilere kılavuz kitapta da yer verilmiştir. Ayrıca öğretmenin dersi nasıl işleyeceği adım adım gösterilmiş, değerlendirme için gerekli ölçme araçlarına da yer verilmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliği'nde Öğretmen Kılavuz Kitabı; "İlgili öğretim programlarında yer alan hedef ve açıklamalar doğrultusunda ders kitabının daha etkili kullanımını sağlayacak çeşitli örnek, alıştırma; işlenen ünitelerle ilgili internet adresleri, okuma kaynakları ve diğer etkinlikleri kapsayan, öğretmenlerin yararlanması için hazırlanan basılı eser" şeklinde tanımlanmaktadır.

Öğretmen kılavuz kitapları, daha çok öğretmene dersi nasıl işleyeceği konusunda hazır bilgiler veren bir başvuru kitabıdır. Öğretmenler ders işleyişleri konusunda bu kitaplardan faydalanmaktadır (Demirel, 1998: 81).

Öğretmen kılavuz kitabı sempatik bir müfettişin yerini alan bir kitap olarak tanımlanmaktadır. Böyle bir eserin amacı, ders kitabının etkili bir şekilde kullanılmasını sağlamak için öğretmene yardım etmek, ona gerekli bilgiler vermektedir (MEB, 1962: 86).

Öğretmen kılavuz kitapları, ilgili öğretim programının uygulama basamaklarını gösteren kaynak niteliğindedir. 1999-2000 öğretim yılında Süleyman Demirel Üniversitesi Burdur Eğitim Fakültesi ile MEB arasında imzalanan protokol

gereği “İlköğretimde Etkili Öğretme ve Öğrenme Öğretmen El kitabı” 12 modül halinde hazırlanmış ve okullara ücretsiz olarak dağıtılmıştır (www.meb.gov.tr). Ancak 2005-2006 yılında kullanılmaya başlanılan Öğretmen Kılavuz Kitapları bunlardan tamamen farklı olup, öğretmenin işini oldukça kolaylaştırmaktadır. Çünkü öğretmenin ders esnasında yapabileceği etkinlikler bir plan dahilinde, uygulama ile ilgili en küçük ayrıntılara kadar açıklanmıştır.

İyi bir öğretmen kılavuz kitabı, öğretmenin işleyeceği konu üzerindeki ön bilgisini genişletecek nitelikte malzemeyi içerir ve bu malzemenin sunulmuş metotlarını gösterir. Kılavuzun beraberce kullanılacağı kitap için, o yılın programı toplu bir şekilde açıklanır. Her bölümün öğretimiyle ilgili tavsiyelerde bulunulur. Her bölümde geliştirilmesi gerekli kavramlar ve önemli ilkeler belirtilir. Bir kavram, bir şehir öğretmeni ile bir köy öğretmeni tarafından değişik metotlarla öğretilbileceği ve örnekleri belirtilir. Ayrıca haritaların nasıl okunacağı ve resimlerin nasıl yorumlanacağı da açıklanır. Öğretmen ve öğrencilerin başvuracakları kaynaklar listesi de kılavuzun önemli ve değerli bir parçasıdır. Kılavuz kitap, ders ve çalışma kitabının kullanımını adım adım gösterir (MEB, 1962:87).

Çok doğaldır ki her yeni yapılan çalışmanın eksiklikleri, kullanıldıkça fark edilir. Fark edilen eksiklikler kullanıcıların görüşleri doğrultusunda tamamlanmalı ve geliştirilmelidir. Öğretmen Kılavuz Kitapları, 2005-2006 Müfredat Programına göre hazırlanmış Ders Kitapları ve özellikle de Öğrenci Çalışma Kitapları ülkemiz için yeni bir gelişmedir. Bunların daha iyi olması ve en etkili bir şekilde kullanılabilmesi için öğretmen, veli ve öğrenciler tarafından değerlendirilmeleri gerekmekte ve geliştirilmeleri için gerekli önlemlerin alınması bir zorunluluktur.

BÖLÜM II

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN KILAVUZ KİTAPLARI, DERS KİTAPLARI VE ÖĞRENCİ ÇALIŞMA KİTAPLARININ ÖĞRETMEN, ÖĞRENCİ VE VELİ GÖRÜŞLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmada, İlköğretim 4 ve 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde 2005-2006 eğitim-öğretim yılında uygulamaya konulan yeni öğretim programı doğrultusunda kullanılmaya başlanılan öğretmen kılavuz kitapları, ders kitapları ve öğrenci çalışma kitapları ile ilgili öğretmen, öğrenci ve veli görüşleri alınarak mevcut kitapların değerlendirilmesi ve gelecek yıllarda kullanılacak bu kitapların daha etkin, verimli ve işlevsel hale getirilmesini sağlamak amaçlanmıştır.

Eğitim sistemlerinin ortak amaçlarından biri, belki de en önemlisi iyi vatandaş, iyi insan yetiştirmektir. Türk Milli Eğitim Sistemini düzenleyen 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda ifadesini bulan, Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçlarında, bu hususu açıkça görmek mümkündür: “ Türk Milletinin bütün fertlerini; Atatürk İnkılap ve İlkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar yetiştirmek.”

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Plânının eğitim ve kültür politikası bölümünde Türk toplumunun 21. yüzyıl insan profili; “*Düşünme, algılama ve problem çözme yeteneği gelişmiş, bilgiyi yaratıcı bir şekilde kullanabilen, bilgi çağı kimliğine uygun, bilim ve teknoloji üretimine yatkın, kendini tanımaktan ve açıklamaktan korkmayan bireyler*” şeklinde belirtilmiştir (Erbil ve diğerleri, 2004:5)

İnsanlarımızı bu amaç doğrultusunda yetiştirmek, bütün eğitim kurumlarının görevi olmakla birlikte, iyi vatandaş yetiştirmekle ilgili görev İlköğretim Okullarının temel ve ana görevidir (Duman:2001,5).

İlköğretim okullarında bu görev ağırlıklı olarak Sosyal Bilgiler Dersi'ne yüklenmektedir. Bu derste istenilen hedeflerin gerçekleştirilebilmesi bir çok etmene bağlıdır: Program, öğretmen, öğrenci, kullanılan strateji, yöntem ve teknikler, eğitim ortamı ve bu ortamda yer alan araç-gereçler vs.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın eğitim araç ve gereçleri konusunda yaptırdığı bir araştırmada, sınıf öğretmenlerinin yaklaşık yarısının, Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerinde öğretim araç ve gereçlerini kullanmadıkları anlaşılmıştır. Bunu doğrulayan pek çok araştırma vardır. Kimi okullardaki öğretmenler araç-gereç bulamazken, kimi okullarda da araç-gereç olmasına karşın öğretmenlerce yeterince kullanılmamaktadır. Gerçek ise, okulların gerekli araç-gereçlerden yoksun olması bir yana, okullarda öğretmenlerin araç-gereç sağlanması ve kullanımı için yeterli çaba göstermediği noktasında toplanmaktadır (Sözer, 1998: 28).

Eğitim-öğretim sürecinde ne kadar çok araç-gereç kullanılırsa öğrenme, o kadar iyi gerçekleşir demek çok gerçekçi bir düşünce olmaz. Çünkü önemli olan araç-gerecin çok olması değil, bir araçtan ne kadar verimli ve etkili kullanıldığıdır. Eğitim-öğretim ortamında kullanılabilecek pek çok araç-gereç bulunmaktadır. Eğitim araç-gereci denildiğinde ülkemizde ilk akla gelen ders kitaplarıdır. Ders kitabı yanında yeni müfredatla birlikte kullanılması öngörülen çalışma kitapları da öğretmen ve öğrenciler için birincil kaynak durumundadır. Türkiye'deki okulların çoğu ne yazık ki araç-gereç bakımından yeterli donanıma sahip bulunmamaktadır. Bu nedenle Milli Eğitim Bakanlığı tarafından öğrencilere ücretsiz olarak dağıtılan ders kitabı ve öğrenci çalışma kitaplarının iyi hazırlanmış olması ve etkili kullanılması eğitim-öğretim açısından büyük önem arz etmektedir.

2005-2006 yılında uygulamaya başlanılan yeni öğretim programına bağlı olarak öğretmenlere yardımcı olmak üzere hazırlanmış öğretmen kılavuz kitapları,

ders kitapları ve öğrenci çalışma kitapları da yenidir. Bu nedenle farklı bakış açılarına göre incelenmeli ve değerlendirilmelidir. Özellikle kılavuz kitaplar ve çalışma kitapları ülkemizde bir ilktir ve onlar, kullanıcıları yani öğretmen, öğrenci ve velilerin görüşleri doğrultusunda geliştirilmelidir.

Bu gerekçelere bağlı olarak bu araştırmanın yapılmasına karar verilmiştir.

2.2. Alt Problemler

1. İlköğretim 4 ve 5. sınıf öğrencilerinin, sosyal bilgiler ders kitaplarının içerik, biçimsel ve görsel özellikler, dil ve anlatım, ölçme ve değerlendirme boyutlarına ilişkin görüşleri nelerdir?
 - a- Öğrenci görüşleri bulundukları yerleşim bölgesine göre farklılık göstermekte midir?
 - b- Öğrenci görüşleri cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?
2. Öğrenci velilerinin 4 ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının içerik, biçimsel ve görsel özellikler, dil ve anlatım, ölçme ve değerlendirme boyutlarına ilişkin görüşleri nelerdir?
 - a- Veli görüşleri bulundukları yerleşim bölgesine göre farklılık göstermekte midir?
 - b- Veli görüşleri cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?
 - c- Veli görüşleri öğrenim düzeyine göre farklılık göstermekte midir?
 - d- Veli görüşleri gelir düzeyine göre farklılık göstermekte midir?
3. İlköğretim 4 ve 5. sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler ders kitaplarının içerik, biçimsel ve görsel özellikler, dil ve anlatım, ölçme ve değerlendirme boyutlarına ilişkin görüşleri nelerdir?

- a- Öğretmen görüşleri bulundukları yerleşim bölgesine göre farklılık göstermekte midir?
 - b- Öğretmen görüşleri cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?
 - c- Öğretmen görüşleri mezun olduğu alana göre farklılık göstermekte midir?
 - d- Öğretmen görüşleri kıdeme göre farklılık göstermekte midir?
4. İlköğretim 4 ve 5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler öğrenci çalışma kitaplarının içerik, biçimsel ve görsel özellikler, dil ve anlatım, ölçme ve değerlendirme boyutlarına ilişkin görüşleri nelerdir?
- a- Öğrenci görüşleri bulundukları yerleşim bölgesine göre farklılık göstermekte midir?
 - b- Öğrenci görüşleri cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?
5. Öğrenci velilerinin 4 ve 5. sınıf sosyal bilgiler öğrenci çalışma kitaplarının içerik, biçimsel ve görsel özellikler, dil ve anlatım, ölçme ve değerlendirme boyutlarına ilişkin görüşleri nelerdir?
- a- Veli görüşleri bulundukları yerleşim bölgesine göre farklılık göstermekte midir?
 - b- Veli görüşleri cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?
 - c- Veli görüşleri öğrenim düzeyine göre farklılık göstermekte midir?
 - d- Veli görüşleri gelir düzeyine göre farklılık göstermekte midir?
6. İlköğretim 4 ve 5. sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğrenci çalışma kitaplarının içerik, biçimsel ve görsel özellikler, dil ve anlatım, ölçme ve değerlendirme boyutlarına ilişkin görüşleri nelerdir?
- a- Öğretmen görüşleri bulundukları yerleşim bölgesine göre farklılık göstermekte midir?

- b- Öğretmen görüşleri cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?
 - c- Öğretmen görüşleri mezun olduğu alana göre farklılık göstermekte midir?
 - d- Öğretmen görüşleri kıdeme göre farklılık göstermekte midir?
7. İlköğretim 4 ve 5. sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuz Kitapları hakkındaki görüşleri nelerdir?
- a- Öğretmen görüşleri bulundukları yerleşim bölgesine göre farklılık göstermekte midir?
 - b- Öğretmen görüşleri cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?
 - c- Öğretmen görüşleri mezun olduğu alana göre farklılık göstermekte midir?
 - d- Öğretmen görüşleri kıdeme göre farklılık göstermekte midir?
 - e- Öğretmen görüşleri eğitim düzeyine göre farklılık göstermekte midir?

2.3. Sayıtlılar

2. Resmi kaynaklardan toplanan veriler gerçeği yansıtmaktadır.
3. Anket formlarının kapsam geçerliliği konusunda başvuru uzman görüşleri yeterlidir.
4. Araştırmacı tarafından sunulan ankete, öğretmen, öğrenci ve velilerin içten ve yansız cevap verdiği varsayılmaktadır.

2.4. Kapsam ve Sınırlılıklar

1. Bu araştırma, Ankara ili, Keçiören ve Haymana ilçelerinde bulunan resmi ve özel ilköğretim okulları ile sınırlıdır.
2. Araştırma, örnekleme alınmış olan 4. ve 5. sınıf öğretmenleri, öğrencileri ve onların velileri ile sınırlıdır.

3. Araştırma, 2005-2006 eğitim-öğretim yılında örnekleme alınacak olan ilköğretim okullarında okutulan 4 ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, Çalışma Kitabı ve Öğretmen Kılavuz Kitapları ile sınırlıdır.
4. Araştırma yalnızca Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi tarafından hazırlanan 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, Öğrenci Çalışma Kitabı ve Öğretmen Kılavuz Kitabı ile sınırlı olup, diğer yayınevleri tarafından hazırlanmış olup, Talim ve Terbiye Kurulu'na kabul edilen kitaplar araştırma kapsamına alınmamıştır.

2.5. Tanımlar

Sosyal Bilgiler: Sosyal ve insanla ilgili diğer bilimlerin içerik ve yöntemlerinden yararlanarak, insanın fiziksel ve sosyal çevresiyle etkileşimini zaman boyutu içinde disiplinler arası bir yaklaşımla ele alan ve küreselleşen bir dünyada yaşamla ilgili temel demokratik değerlerle donatılmış, düşünen, becerili, demokratik vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bir çalışma alanıdır.

Öğretmen Kılavuz Kitabı: Sosyal bilgiler öğretim programlarında yer alan hedef ve açıklamalar doğrultusunda sosyal bilgiler ders kitabının daha etkili kullanımını sağlayacak çeşitli örnek, alıştırma; işlenen ünitelerle ilgili internet adresleri, okuma kaynakları ve diğer etkinlikleri kapsayan, öğretmenlerin yararlanması için hazırlanan kılavuz kitaplardır.

Ders Kitabı: Sosyal bilgiler öğretim programlarında yer alan kazanımlar ile ilgili konu, açıklama ve görselleri içeren kitaplardır.

Öğrenci Çalışma Kitabı: Sosyal bilgiler öğretim programlarında yer alan amaç ve açıklamalar doğrultusunda sosyal bilgiler ders kitabı ile ilişkili olarak hazırlanmış, dersin öğrenilmesini kolaylaştıracak ve öğrencilerin yeteneklerinin geliştirilmesine yardımcı olacak çeşitli örnek, alıştırma gibi etkinlikleri kapsayan kitaplardır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama aracının hazırlanması ve uygulanması ile veri toplama aracı yoluyla elde edilen verilerin çözümlenmesine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3. 1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler öğrenci ders ve çalışma kitapları ile öğretmen kılavuz kitaplarının, öğretmen, öğrenci ve veli görüşlerine göre değerlendirilmesi için, tarama modelinden faydalanılmıştır.

Tarama modelleri, geçmişte ya da halen varolan bir durumu varolduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları her hangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. Bilinmek istenen şey vardır ve oradadır. Önemli olan, onu uygun bir biçimde gözleyip belirleyebilmektir (Karasar, 1998:77).

Tarama modelleri; genel tarama modelleri ve örnek olay taramaları olarak sınıflandırılmaktadır.

Genel tarama modelleri, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile, evrenin tümü ya da ondan alınacak bir

grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir (Karasar, 1998:79).

Bu araştırmada, genel tarama modeli kullanılmış olup, Ankara ili Keçiören ve Haymana ilçelerindeki okullarda görev yapan 220 4. ve 5. sınıf öğretmeni, 832 öğrenci ve 628 öğrenci velisinin 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler öğrenci ders ve çalışma kitaplarının içerik, fiziksel ve görsel özellikler, dil ve anlatım, ölçme ve değerlendirme özelliklerine ilişkin görüşleri, istek, beklenti ve önerileri belirlenmeye çalışılmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın genel evrenini Türkiye’deki ilköğretim okullarında görev yapan 4. ve 5. sınıf öğretmenleri, öğrencileri ve 4.- 5. sınıfta öğrencisi bulunan veliler oluşturmaktadır. 2005-2006 eğitim-öğretim yılında Ankara ili Keçiören ve Haymana ilçelerinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı resmi ve özel ilköğretim okulları arasından random olarak seçilen okullardaki 4. ve 5. sınıf öğretmenleri, öğrencileri ve 4.-5. sınıfta öğrencisi bulunan veliler örneklem olarak alınmıştır. Örneklem belirlenirken Haymana ilçesindeki okulların Türkiye’nin kırsal bölgelerindeki okulları, Keçiören’deki okulların ise il merkezindeki okulları temsil edeceği düşünülerek araştırma bu ilçelerde yapılmıştır. Araştırmanın evrenini temsil eden örneklem olarak, Haymana’da bulunan tüm ilköğretim okulları alınmış, yalnızca birleştirilmiş sınıflı okullar araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır. Keçiören’de ise okul sayısının fazla olması nedeniyle okullar arasından random olarak seçilen 26 okul örneklem olarak alınmıştır. Araştırmaya katılan öğrenci, veli ve öğretmen sayıları Tablo-III.1, Tablo-III. 2 ve Tablo-III. 3’te gösterilmiştir:

Tablo-III.1 Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Bulundukları Bölgeye, Sınıfa ve Cinsiyete Göre Dağılımı

Özellik	Grup	f	%
İlçe	Haymana	412	49,5
	Keçiören	420	50,5
	Toplam	832	100,0
Sınıf	4. sınıf	450	54,1
	5. sınıf	382	45,9
	Toplam	832	100,0
Cinsiyet	Kadın	419	50,4
	Erkek	413	49,6
	Toplam	832	100,0

Araştırmaya 832 öğrenci katılmıştır. Öğrencilerin %50.5'i Keçiören ilçesinden, %49.5'i de Haymana ilçesinden katılmıştır. Araştırmaya katılan 832 öğrencilerin %54.1'i 4. sınıfta, %45.9'u 5. sınıfta öğrenim görmektedir. Öğrencilerin %49.6'sı erkek, 50.4'ü bayandır.

Tablo-III. 2 Araştırmaya Katılan Öğrenci Velilerin Bulundukları Bölgeye, Sınıflara, Cinsiyete, Öğrenim Düzeyine, Gelir Düzeyine Göre Dağılımı

Özellik	Grup	f	%
İlçe	Haymana	320	51,0
	Keçiören	308	49,0
	Toplam	628	100,0
Sınıf	4. sınıf	343	54,6
	5. sınıf	285	45,4
	Toplam	628	100,0
Cinsiyet	Kadın	427	68,0
	Erkek	201	32,0
	Toplam	628	100,0
Öğrenim Düzeyi	İlköğretim	367	58,4
	Ortaöğretim	187	29,8
	Yüksekokul	26	4,1
	Üniversite	48	7,6
	Toplam	628	100,0
Gelir Düzeyi	420 YTL ve altı	235	37,4
	421 YTL - 800 YTL	294	46,8
	801 YTL ve üzeri	99	15,8
	Toplam	628	100,0

Araştırmaya 628 öğrenci velisi katılmıştır. Velilerin %49'u Keçiören ilçesinden, %51'i de Haymana ilçesinden katılmıştır. Araştırmaya katılan 628 veliden

%54.6'sı 4. sınıf öğrenci velisi , %45.4'ü de 5. sınıf öğrenci velisi durumundadır. Velilerin %32'si erkek , %68'i de 5. bayandır. Araştırmaya katılan velilerin %58.4'ü ilköğretim, %29.8'i ortaöğretim, %4.1'i yüksekokul, %7.6'sı da üniversiteden mezun olmuştur. Araştırmaya katılan velilerin %15.8'i 801YTL ve üzerinde, %46.8'i 421 YTL ile 800 YTL arasında, %37.4'ü de 421 YTL ve altında bir gelire sahip bulunmaktadır.

Tablo-III. 3 Ankete Katılan Öğretmenlerin Görev Yaptıkları Bölgeye, Sınıflara, Cinsiyete, Öğrenim Düzeyine, Mezun Oldukları Alana, Kıdeme Göre Dağılımı

Özellik	Grup	f	%
İlçe	Haymana	104	47,3
	Keçiören	116	52,7
	Toplam	220	100,0
Sınıf	4. sınıf	118	53,6
	5. sınıf	102	46,4
	Toplam	220	100,0
Cinsiyet	Kadın	133	60,5
	Erkek	87	39,5
	Toplam	220	100,0
Öğrenim Düzeyi	Önlisans	33	15,0
	Lisans	154	70,0
	Yüksek Lisans/Doktora	33	15,0
	Toplam	220	100,0
Mezun Oldukları Alan	Sınıf Öğretmenliği	162	73,6
	Biyoloji	10	4,5
	Okul Öncesi Öğretmenliği	3	1,4
	Kimya	11	5,0
	Eğitim Programları Ve Öğretim	2	,9
	Ziraat Mühendisliği	10	4,5
	İlahiyat	4	1,8
	Diğer	18	8,2
	Toplam	220	100,0
Kıdem	0-5 yıl	45	20,5
	6-10 yıl	79	35,9
	11-15 yıl	47	21,4
	16-20 yıl	25	11,4
	21-25 yıl	4	1,8
	26 ve üzeri	20	9,1
	Toplam	220	100,0

Örnekleme alınan öğretmenlerin %52.7'si Keçiören ilçesinde, %47.3'ü de Haymana ilçesinde görev yapmaktadır. Öğretmenlerin %53.6'sı 4. sınıf, %46.4'ü de 5. sınıf okutmaktadır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin %39.5'i erkek, %60.5'i kadındır. Öğretmenlerin %70'i lisans, %15'i önlisans, kalan %15'i de yüksek lisans veya doktora eğitimini tamamlamışlardır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin %73.6'sı Sınıf Öğretmenliği, %4,5'i Biyoloji, %1,4'ü Okul Öncesi Öğretmenliği, %5'i Kimya, %0,9'u Eğitim Programları Ve Öğretim, %4,5'i Ziraat Mühendisliği, %1,8'i İlahiyat ve kalan %8,2'si de diğer alanlardan (Sanat Tarihi, Ev Ekonomisi, İstatistik, Jeoloji, Kütüphanecilik, Halk Eğitimi, Hemşirelik, Arkeoloji vb.) mezun olmuşlardır. Öğretmenlerin %20.5'i 0-5 yıllık, %35.9'u 6-10 yıllık, %21.4'ü 11-15 yıllık, %11,4'ü 16-20 yıllık, %1,8'i 21-25 yıllık, %9,1'i 26 yıl ve üzeri bir kıdeme sahiptir.

3.3.Veri Toplama Süreci ve Verilerin Analizi

Araştırmanın amaçları doğrultusunda yedi farklı anket formu hazırlanmıştır.

Bunlar:

Öğretmenlere sunulacak olan;

- 2- Öğretmen Kılavuz Kitabı Değerlendirme Anketi,
- 3- Sosyal Bilgiler Dersi Ders Kitabı Değerlendirme Anketi,
- 4- Sosyal Bilgiler Dersi Öğrenci Çalışma Kitabı Değerlendirme Anketi,

Öğrencilere sunulacak olan;

- 2- Sosyal Bilgiler Dersi Ders Kitabı Değerlendirme Anketi,
- 3- Sosyal Bilgiler Dersi Öğrenci Çalışma Kitabı Değerlendirme Anketi,

Velilere sunulacak olan;

- 1- Sosyal Bilgiler Dersi Ders Kitabı Değerlendirme Anketi,
- 2- Sosyal Bilgiler Dersi Öğrenci Çalışma Kitabı Değerlendirme Anketi.

Bu araştırmada ölçme araçları hazırlanırken şu aşamalar izlenmiştir: Alanla ilgili yurt içi ve yurt dışı kaynaklar incelenmiş, 4. ve 5. sınıf öğretmenlerinin

görüşleri alınarak öğretmen anketleri hazırlanmıştır. Öğretmen anketlerine bağlı olarak öğrenci ve veli anketleri hazırlanmıştır. Öğrenci ve veli anketleri hazırlanırken onların anlayabileceği bir ifade kullanılmaya çalışılmış ve öğretmen anketlerinde yer alan bazı ifadeler de çıkarılmıştır. Sorularla ilgili kapsam geçerliliği konusunda uzmanlardan görüş alınarak sorular ve soru sayısı belirlenmiştir. Belirlenen sorular 40 öğretmen, öğrenci ve veliye uygulanmıştır. Cronbach's Alpha Testine göre öğrenci anketinin güvenilirliği %86,5 , öğrenci velisi anketinin güvenilirliği %88,6 , öğretmen anketinin güvenilirliği %96,5 olarak bulunmuştur.

Anketlerin güvenilirlik açısından yeterli olduğu sonucuna ulaşıldığında elde edilen anket formları gerekli resmi izinler alındıktan sonra ilgili Milli Eğitim okullarında bulunan öğretmen, veli ve öğrencilere uygulanmıştır. Uygulama öğretmen, öğrenci ve velilerin kitapların tamamı hakkında görüş bildirebilmeleri düşüncesiyle Mayıs ve Haziran aylarında yapılmıştır.

Anket uygulama çalışması bizzat araştırmacı tarafından okullara gidilerek yapılmıştır. Okul idaresi ve sınıf öğretmeninin uygun gördüğü bir ders saati alınmış ve öğrenci anketlerinin doldurulması sağlanmıştır. Öğrencilerin anlayamadıkları kavram ve ifadeler araştırmacı tarafından açıklanmıştır. Veli anketlerinin uygulanması, mümkün olduğunca veli toplantıları esnasında yapılmaya çalışılmış, ancak veli toplantılarına katılımın az olması nedeniyle anketler öğrenciler yoluyla eve gönderilerek doldurulması sağlanmıştır. Doldurulmamış veya gönderildiği halde geri dönüşü olmayan anketler dikkate alınmamıştır. Öğretmen anketleri, anket uygulanan öğrencilerin sınıf öğretmenlerine uygulanmak suretiyle yapılmıştır. Ayrıca 2005-2006 eğitim-öğretim yılı sonunda öğretmenlerin seminer çalışması yapmak üzere bazı okullarda toplanarak öğretim programlarını değerlendirme çalışması yaptıkları sırada, seminer çalışmasına katılan 4. ve 5. sınıf öğretmenlerine ve Keçiören ilçesinde dönem başlarında yapılan zümre öğretmenler kurulu toplantıları sırasında toplantıya katılan 4. ve 5. sınıf öğretmenlerine anket uygulanmıştır.

Araştırma kapsamında elde edilen veriler analiz edilmeden önce bütün formlar tek tek incelenmiştir. Boş verilen anketler, yarım doldurulmuş anketler analiz kapsamına alınmamıştır. Daha sonra bilgisayar ortamında SPSS programında verilerin analizi yapılmıştır. Araştırmanın amaç ve alt amaçları doğrultusunda uygulamaya katılan öğretmen, öğrenci ve velilerin, öğrenci ders ve çalışma kitapları ile öğretmen kılavuz kitapları hakkındaki görüşlerine ilişkin frekans (f), yüzde (%), aritmetik ortalama ($\bar{X}$) ve standart sapma (S) dağılımları hesaplanmıştır.

Öğretmen, öğrenci ve veli görüşlerinin çeşitli değişkenlere (Bulundukları bölge, cinsiyet, öğrenim durumu, gelir durumu, kıdem) göre farklılık gösterip göstermediğini görebilmek amacıyla bağımsız değişken (gruplar) t testi tekniği kullanılmıştır. İki'den fazla grubun ortalamasının farkını görebilmek için de F testi (ANOVA) kullanılmıştır. Anlamlılığın derecesini belirlemede $P = 0.05$ güven sınırı ölçüt olarak alınmıştır.

Verilerin analizi sonunda ortalama puanların derecelendirilmesi ve yorumlanmasında; 1.00-1.67 “hayır”, 1.67-2.33 “kısmen”, 2.33-3.00 “evet” puan aralıkları temel alınmıştır.

Anket sonunda yer alan “Diğer eleştiri ve öneriler” bölümünde genellikle anket soruları ile benzer görüşler yazılmış olduğundan bu bölüm ile ilgili yorum yapılmamıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın birinci alt probleminde, araştırmaya katılan 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler ders kitabına ilişkin görüşlerinin dağılımı analiz edilmiştir.

Tablo-IV.1.a: 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Ders Kitabına İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

Sosyal Bilgiler Ders Kitabı		Öğrenci Görüşleri						
		Hayır		Kısmen		Evet		$\bar{X}$
		f	%	f	%	f	%	
İÇERİK	Kitapta günümüzde yaşanan olay ve sorunlarla ilgili bilgi ve açıklamaya yer verilmiş mi?	77	9,3	217	26,1	538	64,7	2,55
	Kitapta verilen bilgi ve açıklamalarda sizi ezberlemeye yönelten bir anlatım var mı?	184	22,1	289	34,7	359	43,1	2,21
	Kitabın içeriği, mevcut yeteneklerinizi ve yaratıcılığınızı geliştirmeye teşvik ediyor mu?	126	15,1	316	38	390	46,9	2,32
	Verilen bilgi ve etkinlikler sizin yaş ve sınıf düzeyinize göre çok basit mi?	131	15,7	296	35,6	405	48,7	2,33
	Verilen bilgi ve açıklamalarda neden-sonuç ilişkisi kolaylıkla fark edebiliyor musunuz?	177	21,3	318	38,2	337	40,5	2,19
	Ders kitabında önemli bilgi ve olaylar kronolojik olarak sıralanmış mı?	124	14,9	243	29,2	465	55,9	2,41
	Verilen bilgi ve açıklamaları günlük hayatınızda kullanabiliyor musunuz?	103	12,4	330	39,7	399	48	2,36
	İçerikte ayrıntı ve gereksiz bilgiye yer verilmiş mi?	373	44,8	274	32,9	185	22,2	1,77
	Zaman zaman ilginizi çeken serbest okuma parçalarına (Türk büyüklerinin hayatı, anıları gibi) yer verilmiş mi?	163	19,6	233	28	436	52,4	2,33
	Kitapta yer alan bilgi ve açıklamalar temel bilgi ihtiyacınızı karşılıyor mu?	239	28,7	278	33,4	315	37,9	2,09
	Verilen örnekler hep aynı türde verilmiş olup, çeşitlilik göstermiyor mu?	328	39,4	248	29,8	256	30,8	1,91
	Ders kitabının, toplumsal yaşamda dayanışma, yardım, sevgi, saygı ve paylaşma duygularını geliştirmeye yönelik bir içeriğe sahip olduğunu düşünüyor musunuz?	108	13	264	31,7	460	55,3	2,42
	Sizleri cesaretlendirmek ve planlı çalışmaya yönlendirmek için çeşitli çalışma stratejileri önerilmiş ve yeterli açıklama yapılmış mı?	486	58,4	254	30,5	92	11,1	1,53
	Türk tarihinde önemli yere sahip kişiler hakkında yeterli bilgiye yer verilmiş mi?	265	31,9	316	38	251	30,2	1,98
	Kavramlar arası ilişkileri görebilmeniz için zaman zaman kavram haritalarına yer verilmiş mi?	169	20,3	311	37,4	352	42,3	2,22
	Önceden sahip olduğunuz bilgilerle yeni edindiğiniz bilgileri ilişkilendirmenize yardımcı olacak etkinlik ve açıklamalar var mı?	152	18,3	358	43	322	38,7	2,20

FİZİKSEL VE GÖRSEL ÖZELLİKLER	Merakı, yeni düşüncelere açık olmayı, şüpheciliği ve eleştirel düşünme becerilerini kullanmanızı sağlayan çalışmalara yer verilmiş mi?	134	16,1	341	41	357	42,9	2,27
	Size göre konu anlatımları gereksiz, eksik, çelişkili bilgilerden uzak, bilimsel yeterlilikte mi?	219	26,3	294	35,3	319	38,3	2,12
	Kitapta yer alan bilgi ve etkinlikler, sizin iyi vatandaş olma bilinci oluşturmaya yardımcı oluyor mu?	67	8,1	204	24,5	561	67,4	2,59
	Kitapta yer alan okuma parçaları dikkatinizi dağıtacak ve sizi sıkacak kadar uzun mu?	349	41,9	241	29	242	29,1	1,87
	Ders kitabının sözlük bölümü kazanımlarla ilgili kelime ihtiyacınızı karşılayacak yeterlilikte mi?	233	28	327	39,3	272	32,7	2,05
	Kitabın içindekiler bölümü, aradığınız konuya kolayca ulaşmanızı sağlayacak şekilde düzenlenmiş mi?	106	12,7	252	30,3	474	57	2,44
	Kitabın genel görünümü, sizde okuma ve inceleme isteği uyandırıyor mu?	103	12,4	261	31,4	468	56,3	2,44
	Ünite başlangıcındaki giriş sayfaları, sizde ünite ile ilgili konuları öğrenme isteği oluşturacak nitelikte hazırlanmış mı?	91	10,9	266	32	475	57,1	2,46
	Önemli kavram ve ilkeler dikkatinizi çekici şekilde vurgulanmış mı?	186	22,4	288	34,6	358	43	2,21
	Verilen metinlerin bir bütünlük göstermesine, resimlerle bütünlüğün bozulmamasına dikkat edilmiş mi?	257	30,9	264	31,7	311	37,4	2,06
	Görsel materyaller (resim, şekil, grafik, tablo vs.), ilgili kazanımı oluşturmada yardımcı oluyor mu?	98	11,8	303	36,4	431	51,8	2,40
	Yazı ve resimlerin sayfaya yerleştirilme düzeni, dikkatinizi dağıtıcı nitelikte mi?	284	34,1	267	32,1	281	33,8	2,00
	Seçilen görsel öğeler (resim, şekil, grafik, tablo vs.) doğru ve güncel mi?	108	13	244	29,3	480	57,7	2,45
	Görsel öğeler (resim, şekil, grafik, tablo vs.), açık, canlı ve net görünüyor mu?	109	13,1	305	36,7	418	50,2	2,37
DİL VE ANLATIM	Size göre kitap kolay taşınabilir, kullanışlı ve sağlam mı?	235	28,2	226	27,2	371	44,6	2,16
	Sizin tamamlayabileceğiniz ve gerektiğinde not alabileceğiniz boşluklar var mı?	207	24,9	278	33,4	347	41,7	2,17
	Kitapta baskı hatalarına rastlıyor musunuz?	235	28,2	311	37,4	286	34,4	2,06
	Verilen tablolar rahatça okuyup anlayabileceğiniz şekilde açık, net ve canlı mı?	109	13,1	299	35,9	424	51	2,38
	Verilen siyasi haritalarda, yapılan siyasi değişikliklere (yeni il ya da ülkelerin yer alması gibi) uyulmuş mu?	129	15,5	299	35,9	404	48,6	2,33
	Kitapta kullanılan yazı stili ve yazı puntosu okumayı ve okuduğunuzu anlamayı kolaylaştıracak nitelikte mi?	94	11,3	271	32,6	467	56,1	2,45
	Kitapta kullanılan cümlelerin yapısı ve uzunluğu anlamınızı güçleştiriyor mu?	224	26,9	296	35,6	312	37,5	2,11
	Kitapta kullanılan dil, açık, sade ve anlaşılır mı?	107	12,9	250	30	475	57,1	2,44
	İmla ve dilbilgisi hatalarına rastlıyor musunuz?	265	31,9	328	39,4	239	28,7	1,97
	Yabancı sözcükler, Türkçe okunuşları ile birlikte verilmiş mi?	210	25,2	204	24,5	418	50,2	2,25

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	Kazanım ve konular arasında bağ kurmanızı sağlayacak tekrar bölümlerine yer verilmiş mi?	207	24,9	353	42,4	272	32,7	2,08
	Ünite başlarında yer alan hazırlık çalışmaları, yakın çevreniz, ihtiyaçlarınız ve günlük yaşantınız ile ilgili mi?	133	16	338	40,6	361	43,4	2,27
	Hazırlık çalışmaları sizde, üniteye yer alan kazanımları öğrenmek için ilgi ve istek uyandırıyor mu?	108	13	276	33,2	448	53,8	2,41
	Hazırlık çalışmaları, sizi araştırma, inceleme, deney ve gözlem yapmaya teşvik ediyor mu?	110	13,2	282	33,9	440	52,9	2,40
	Ders kitabında yer alan sorular sizi düşünmeye, yorumlamaya ve araştırmaya yönlendiriyor mu?	108	13	303	36,4	421	50,6	2,38
	Kitapta kendinizi ya da birbirinizi değerlendirmenizi sağlayan değerlendirme formları var mı?	169	20,3	245	29,4	418	50,2	2,30
	Ünite sonunda verilen değerlendirme soruları, ünite süresince yer alan kazanımları oluşturup oluşturamadığınızı ölçecek yeterlilikte mi?	154	18,5	354	42,5	324	38,9	2,20
	Size göre ünite sonunda verilen değerlendirme çalışmaları tek düze ve sıkıcı olup, çeşitlilik göstermiyor mu?	262	31,5	279	33,5	291	35	2,03
	Ünite sonunda verilen değerlendirme çalışmaları, sizin yazılı anlatım becerinizi geliştirmenize sağlayacak nitelikte hazırlanmış mı?	184	22,1	256	30,8	392	47,1	2,25

“Kitapta günümüzde yaşanan olay ve sorunlarla ilgili bilgi ve açıklamaya yer verilmiş mi?” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğrencilerin %64.7’si “evet” %26.1’i “kısmen” ve %9.3’ü de “hayır” seçeneklerini işaretlemişlerdir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.55 (evet) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu genel ortalamaya göre öğrencilerin Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan günümüzde yaşanan olay ve sorunlarla ilgili bilgi ve açıklamaları yeterli buldukları söylenebilir.

Sosyal bilgiler dersinde bireyin yaşadığı topluma uyum sağlamasına yardımcı olmak esastır. Dersin bu işlevini yerine getirebilmesi için öğrenci güncel yaşamda yaşanan olaylar, problemler ile karşı karşıya getirilmeli, toplumun bir üyesi olarak olaylarla ilgili duygu ve düşüncelerini ifade etmesi ve gerektiğinde onları eyleme dönüştürmesinde yardımcı olunmalıdır.

Sosyal bilgiler dersinin amaçlarına ulaşabilmesi için okul içi ve okul dışında meydana gelen toplumsal olayların sınıf ortamına taşınması gerekmektedir. Sosyal bilgiler dersinde toplumsal olayları sınıf ortamına taşıyabilmek için güncel olaylardan yararlanılabilir (Deveci, 2007:1). Öğretmenler müfredatı yetiştirme

kaygısı ile bu tür faaliyetlere zaman ayıramamaktadırlar. Bu nedenle ders kitaplarında, yaşanan zamana uygun olarak güncel olaylara daha fazla yer verilmesi hem öğretimin daha etkili olmasını sağlayacak hem de öğretmenin işini kolaylaştıracaktır.

“Kitapta verilen bilgi ve açıklamalarda sizi ezberlemeye yönelten bir anlatım var mı?” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğrencilerin %43.1’i “evet” %34.7’si “kısmen” seçeneğini işaretlerken, öğrencilerin yalnızca %22.1’i “hayır” seçeneğini işaretlemişlerdir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.21 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu sonuçlara göre ankete katılan öğrencilerin Sosyal Bilgiler ders kitabındaki anlatım özelliklerinin az da olsa kendilerini ezberlemeye yönelttiği görüşünde oldukları ifade edilebilir.

İnsanlığın binlerce yıldır ürettiği bilgi, son zamanlarda ondan daha fazla üretilir hale gelmiştir. Bu hızlı çoğalma günümüzde “bilgi patlaması” şeklinde ifade edilmektedir. Özden’in de (1999:3-4) ifade ettiği gibi bilgi patlaması, eğitim sistemlerini de etkilemiştir. Varolan bilginin kalıp olarak öğrencilere ezberletildiği, öğrencileri “ayaklı kütüphaneler” olarak yetiştirmeyi amaçlayan eğitim düşünceleri yerini, bilginin geçici olduğu ansiklopedik bilgiden çok olayları derinliğine kavrama, eleştirel düşünme, araştırma-inceleme, öğrenmeyi öğrenmenin vurgulandığı, çok yönlü zihinsel gelişimin hedeflendiği çağdaş eğitim düşüncelerine bırakmıştır. Bu tür eğitim düşüncelerinde, ezbercilik değil, bilgiyi kullanma ve yeni bilgi üretme, araştırıp inceleme ve düşünme amaçlanır (Uludağ, 2003:17).

Sözel yönü ağır basan, sosyal bilgiler gibi derslerde ezbere dayalı öğretim zaman zaman kaçınılmaz olmaktadır. Bunun nedenleri; kullanılan yöntemler, eğitim ortamının yetersizliği vb. olabilmektedir. Bunların yanında ders kitabında yer alan bilgi aktarma yöntemi de öğrenciyi ezbere yöneltmektedir. Bu nedenle ders kitaplarında kullanılan anlatım, öğrenciyi, ezbere yöneltmekten çok verilen bilgiyi araştırmaya, sorgulamaya, yeniden yapılandırmaya yönlendirici nitelikte olması gerekmektedir.

Sosyal bilgiler dersi bir usamlama / usavurma (muhakeme) dersidir. Sözel becerilere ağırlık verilmesi nedeniyle, ezberlemeyi öne almak yanlış olur. Toplumsal sorunlar ve nedenleri bu derste tartışılacak ve öğrenilecektir. Ezberleme ile öğrenilenler kısa süre sonra unutulur, oysa akıl yürütme yoluyla gerçekleşen öğrenmeler daha kalıcı olur (Sözer, 1998: 76).

“Kitabın içeriği, mevcut yeteneklerinizi ve yaratıcılığınızı geliştirmeye teşvik ediyor mu?” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğrencilerin %46.9’u “evet” %38’i “kısmen” ve %15.1’i de “hayır” seçeneğini işaretlemişlerdir. Öğrencilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.32 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu ortalamaya göre ders kitabı içeriğinin öğrencilerin yeteneklerini ve yaratıcılığını geliştirmeye yönelik hazırlanmış olduğu söylenebilir.

Öğrencinin hazır bulunuşluk düzeyi, öğrenmenin gerçekleşmesinde önemli bir yere sahip olan bir kavramdır. Bu düzey, öğrencinin öğrenme-öğretme ortamına beraberinde getirdiği bütün kişisel özellikleridir: İlgileri, yetenekleri, bilgileri, yetersizlikleri vb. Öğrenme-öğretme etkinlikleri planlanırken öğrencilerin bu özellikleri göz önünde bulundurulmalıdır. Bu özellikler göz ardı ediliyorsa kalıcı öğrenmeden, bireyselleştirilmiş öğretimden, çoklu zekaya dayalı öğretimden ziyade geleneksel öğretim yapılıyor demektir ki, geleneksel öğretim yaklaşımının etkililiği de günümüzde sürekli bir tartışma konusudur. Öğrencinin mevcut yeteneklerinin ve yaratıcılığının geliştirilmesinde ders kitabı içeriğinin de önemi büyüktür. Öğrenci ders kitabındaki konular işlenirken kendisinden de bir şeyler bulabilmelidir. İçerik, her öğrencinin yeteneklerine uygun olabilecek şekilde düzenlenmelidir.

“Verilen bilgi ve etkinlikler sizin yaş ve sınıf düzeyinize göre çok basit mi?” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğrencilerin %48.7’si “evet” ve %35.6’sı “kısmen” seçeneğini işaretlerken, yalnızca %15.7’i “hayır” seçeneğini işaretlemişlerdir. Öğrencilerin bu maddeye ilişkin görüşlerinin genel ortalaması 2.33 (evet) düzeyinde gerçekleşmiştir. Sonuçlar

incelendiğinde öğrencilerin ders kitabında yer alan bilgi ve etkinlikleri basit buldukları söylenebilir.

Öğrenme, VERİCİ → MESAJ → KANAL → ALICI sırası ile gerçekleşmektedir. Öğrenmenin gerçekleşmesinde alıcı ve kanalın özellikleri yanında mesajın niteliği de önemlidir. Gönderilen mesaj alıcının özelliklerine uygun değilse dikkate alınmayacak ve dolayısıyla istenilen düzeyde öğrenme gerçekleşemeyecektir. Yani öğretilecek bilgi ve etkinlikler öğrenci seviyesinin üzerinde ise öğrenme işleminin gerçekleşmesi çok zor veya eksik olacaktır. Bilgi ve etkinlikler öğrenci seviyesinin altında ise öğrenci, kısa zamanda öğretim etkinliklerinden sıkılacak, derse olan ilgisi azalacaktır. Nitekim anket uygulanan öğretmenlerle yapılan görüşmelerde zaman zaman etkinlikler sırasında öğrencilerin “Öğretmenim ne zaman ders yapacağız?” sorusu ile karşılaştıkları, öğrencilerin yapılan etkinlikleri bir oyun olarak gördükleri ve etkinliklerin öğrenci seviyesine göre çok basit kaldığı ifade edilmiştir.

“Verilen bilgi ve açıklamalarda neden-sonuç ilişkisi kolaylıkla fark edebiliyor musunuz?” ifadesine ait cevaplar incelendiğinde, öğrencilerin %40.5’i “evet” %38.2’si “kısmen” seçeneklerini işaretlemişlerdir. %21.3’ü de “hayır” seçeneğini işaretlemeyi tercih etmişlerdir. Öğrencilerin bu maddeye ilişkin cevaplarının aritmetik ortalaması 2.19 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiş olup, öğrencilerin ders kitabında verilen bilgi ve açıklamalarda neden-sonuç ilişkisini kolaylıkla fark edebildikleri söylenebilir.

Kabapınar’a göre (2004:325) ders kitapları, belirli doğruları, davranış modellerini ve değer yargılarını, neden-sonuç ilişkisine çok derin boyutta girmeksizin, öğrencilere benimsetme misyonunu yüklenmiştir. Neden-sonuç ilişkisi kurulmadan ortaya konulan değerlendirmeler, öğrenme-öğretme ortamında didaktik bir boyutun belirmesine neden olabilir. “Doğru” nun yer aldığı ve yapılması gereken şey de, bunun bir düşünüş ve davranış modeli olarak benimsenmesidir. Buna paralel olarak, öğrencinin derse aktivite yoluyla aktif katılımı da sınırlı olabilecek ve ezberleme yöntemi bu süreçte daha ağırlıklı olarak kendini gösterebilecektir.

Bu sebeplerden hareketle, ders kitabı içeriğinde bilgi, açıklama ve olaylar verilirken neden-sonuç ilişkilerinin açıkça sergilenmesi gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır.

“Ders kitabında önemli bilgi ve olaylar kronolojik olarak sıralanmış mı?” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin yarıdan fazlasının (%55.9) “evet” ve %29.2’si “kısmen” seçeneklerini işaretlerken öğrencilerin yalnızca %14.9’u “hayır” seçeneğini işaretlemişlerdir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.41 (evet) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu genel ortalamaya göre ders kitaplarında tarihi olay ve olguların kronolojik olarak sıralanmış ve zaman zaman kronoloji listelerine de yer verilmiş olduğu söylenebilir.

Baltacıoğlu’na göre (1942: 10), tüm dünyada yaygın olarak kabûl görmüş tarihin kronolojik olarak öğretimi, Türkiye’de de kabul edilmiştir. Hatta bu öğretim tarzı, bir yandan yaygın bir kanı olarak ‘tarihin neden-sonuç ilişkisi içinde kavranması’ gereğinin benimsenmesini sağlarken, diğer yandan tarihin sıkıcı olmasının nedeni olarak gösterilen “olayların tarihlerinin ezberlenmesi ve istendiğinde ezberden söylenmesi” gibi eğitimsel/öğretimsel açıdan değeri tartışılır bir anlayışın yerleşmesine neden olmuştur. Oysa ABD ve İngiltere örneklerinde olduğu gibi çağdaş dünyada, ilköğretimde tarih öğretiminden beklenen önemli birkaç beceriden biri olan kronoloji becerisi (değişim, süreklilik, gelişim kavramlarını da içeren) ile kastedilenlerin çok daha farklı şeyler olduğu görülmüştür. Bu bağlamda, geçmişte meydana gelmiş tarihsel olayların, düşünce ve inanç akımlarının, üretim şekillerinin vb. topluma etkisinin, yer ve zaman göstererek doğru bir şekilde anlatılmasını üstlenmiş olan tarih biliminin öğretimindeki temel öğelerinden biri olan ‘zaman’ kavramının öğrenci tarafından kavranamaması problemi, belirlenmiş diğer amaçlara da ulaşılmasının önünde önemli bir engel oluşturmuştur. Çünkü ‘tarihsel zaman’ kavramını algılayamayan, buna bağlı olarak tarihsel olaylarla ilgili düşünüş ve işlem becerilerini gerçekleştiremeyen öğrencilerin, tarih dersine yönelik olumsuz duyuşsal giriş davranışlar geliştirdikleri görülmüştür (Safran ve Şimşek, 2006:89).

1946’da Piaget, çocukta zaman kavramının gelişmesine ilişkin bulgularını ortaya koymuştur. Piaget, çocuğun soyut zaman ile uğraşmadaki zorluğunu göstermiştir. Buna göre, 11 yaşına kadar çocukların 4/3’ü zaman şeridini anlamamaktadır. Kronolojinin tam anlaşılması 16 yaşından önce olmamaktadır (Ata, 1999:4). Bu bilgilere dayanılarak söylenebilir ki, ders kitabındaki tarihi olay ve olguların kronolojik olarak verilmesi öğrencinin derse karşı olumlu tutum geliştirmesi ve öğrenmeyi kolaylaştırması bakımından önemlidir. Öğrencinin karşılaşılabileceği bu tür zorlukları aşabilmesi için zaman ve kronoloji kavramı somut örneklerle desteklenmelidir.

“Verilen bilgi ve açıklamaları günlük hayatınızda kullanabiliyor musunuz?” maddesine öğrencilerin %48’i “evet” %39.7’si “kısmen” ve %12.4’ü de “hayır” yanıtını vermiştir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.36 (evet) düzeyinde gerçekleşmiş olup, öğrencilerin ders kitabındaki bilgi ve açıklamaları günlük yaşantılarında kullanabilecekleri nitelikte olduğunu düşündükleri söylenebilir.

Sosyal bilgiler dersi öğrenciyi hayata hazırlayan bir derstir. Bu nedenle bu ders ile günlük yaşam iç içe olmalıdır. Öğrenciye kazandırılacak bilgi ve etkinlikler günlük yaşamdan alınmalı, öğrenilen bilgi ve kazanımlar günlük yaşamda uygulanabilmelidir.

“İçerikte ayrıntı ve gereksiz bilgiye yer verilmiş mi?” maddesine öğrencilerin %22.2’si “evet” %32.9’u “kısmen” ve %44.8’i de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğrencilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 1.77 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin ders kitabı içeriğinde gereksiz ve ayrıntı bilgi olmadığı görüşünde oldukları söylenebilir.

Gereksiz ve ayrıntı bilgiler, öğrencinin daha çok yorulmasına, zaman kaybına ve öğrenmeye karşı isteksizliğe yol açmaktadır.

“Zaman zaman ilginizi çeken serbest okuma parçalarına (Türk büyüklerinin hayatı, anıları gibi) yer verilmiş mi?” maddesine öğrencilerin yarısından fazlası (%52.4) “evet” seçeneğini işaretlerken %28’i “kısmen” ve %19.6’sı da “hayır” seçeneklerini

işaretlemişlerdir. Öğrencilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.33 (evet) düzeyinde gerçekleşmiştir. Genel ortalamaya göre öğrencilerin ders kitabındaki serbest okuma parçalarını yeterli buldukları söylenebilir.

Brabant ve Johnston’a göre (1989) gittikçe çoğalan bir oranda sosyal bilgiler eğitimcileri, edebi çalışmaların alanın öğretimine önemli katkılarının olduğunu kabul etmeye başlamışlardır. Son yıllarda birçok eyaletin eğitim programı rehber ilkelerinde, özellikle ilköğretimde, edebiyat ve sosyal bilgiler arasındaki güçlü ilişki vurgulanmaktadır. Ders kitabı yayıncıları kitaplarına edebi parçalardan örnekler koymaya başlamışlardır. Editörler yöntem kitaplarını değerlendirirken sosyal bilgiler-edebiyat ilişkisini vurgulayıp vurgulamadıklarını önemli bir ölçüt olarak ele almaktadırlar. Edebî çalışmalar insanların yaşam koşulları hakkında kavramsal bilgileri içerir ve beceri geliştirme deneyimleri için mükemmel anlamlı bir içerik oluşturur. Bilimsel toplantılarda edebi kitapların sosyal bilgiler öğretiminde kullanılması ile ilgili bildiriler gittikçe artmaktadır. Sosyal bilgiler - edebiyat ilişkisi güncel bir konu olmakla birlikte, mesleki literatürde çok eskiden beri var olan bir konudur. (Aktaran: Mc Gowan and Guzzetti,1991: 36).

Şimşek’in (2004) “İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Dersi Tarih Konularının Öğretiminde Hikaye Anlatım Yönteminin Etkililiği” çalışmasının sonucunda hikâye anlatım yönteminin geleneksel yönteme göre ilköğretim 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersi tarih konularında; bilgi, kavrama düzeyleri ile toplam öğrenci erişilerinde daha başarılı olduğu bulgulanmıştır.

Bu konu ile ilgili olarak Stoddard’ın (1984) hazırladığı “Teaching Social Studies In The Primary Grades With Children’s Literature” adlı çalışma sosyal bilgiler öğretimi ile ilgili bulunan öğretmenler için tasarlanmış olup, sosyal bilgiler öğretimi kapsamında çocuk edebiyatı örneklerini seçmek ve kullanmak için çeşitli yardımlar sunmaktadır. Çalışmada ilk olarak çocuk edebiyatı örneklerini seçerken öğrencilerin gelişim özelliklerinin göz önünde bulundurulması gerektiği üzerinde durulmaktadır. Daha sonra ilköğretim sosyal bilgiler kitaplarının anlatım, diyalog, ana fikir, konu ve tartışma özellikleri açısından değerlendirmek için taslak olarak

hazırlanmış kriterler sunulmuştur. Çalışmanın sonunda çocuk edebiyatı ürünlerinin sosyal bilgiler öğretiminde kullanımı ile ilgili olarak üç yol önerilmiştir:

- Tarihsel öykü, folklor, biyografi ve sözsüz resim kitaplarından yararlanılabilir.
- Çevre bilim, kentsel çevre, yaşam problemleri gibi konular üzerinde odaklanan problem durumları ve örnek olaylardan faydalanılabilir.
- Tarih, coğrafya ve diğer ülkelerdeki yaşamı anlatan öyküler kullanılabilir.

Ders kitabında zaman zaman serbest okuma parçalarına yer verilmesi öğrencinin kitaba olan ilgisini arttıracaktır ve aynı zamanda bu hikayeler yoluyla da istenilen davranışların etkili bir şekilde, örnek alma yoluyla, gerçekleşmesi sağlanabilecektir.

“Kitapta yer alan bilgi ve açıklamalar temel bilgi ihtiyacınızı karşılıyor mu?” ifadesine ait cevaplar incelendiğinde, öğrencilerin %37.9’u “evet” %33.4’ü “kısmen” seçeneklerini işaretlemişlerdir. %28.7 ‘i ise “hayır” seçeneğini işaretlemeyi tercih etmişlerdir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.09 (kısmen) düzeyinde olup öğrencilerin ders kitabındaki bilgi ve açıklamaların temel bilgi ihtiyacını karşılaması bakımından yeterli buldukları söylenebilir.

Sosyal bilgiler öğretim programında 4. ve 5. sınıfa öğrenilmesi gereken kazanımlar belirlenmiştir. Ders kitapları bu kazanımlara uygun metinler aracılığıyla kazanımların öğrenilmesine katkıda bulunmaktadır. Bazı ders kitapları görsel öğelere, dolaylı anlatımlara o kadar çok yer vermekte ve kitabın bilgi yönü ihmal edilmektedir. Anket uygulanan öğrencilerle yapılan görüşmelerde, okulda öğrenilenlerin evde tekrarı sırasında veya ders öncesi ön hazırlık için yapılan incelemelerde ders kitabından yeteri kadar faydalanamadıkları, kitapların öğrenilen kazanımla ilgili bilgi konusunda yetersiz kaldığını ifade etmişlerdir.

“Verilen örnekler hep aynı türde verilmiş olup, çeşitlilik göstermiyor mu?” maddesine öğrencilerin %30.8’i “evet” %29.8’i “kısmen” ve %39.4’ü de “hayır”

yanıtını vermiştir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 1.91 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiştir. Genel ortalamaya göre öğrencilerin, ders kitabındaki örneklerin çeşitlendirilmesinin yararlı olacağı görüşünde oldukları söylenebilir.

Sürekli aynı etkinliklerin yapılması, aynı örneklerin verilmesi öğrencinin ilgisinin dağılmasına ve sıkılmasına neden olmaktadır. Öğrencinin bir konuya olan dikkati çok kısa süreli olmaktadır. Öğrencinin dikkatini sürekli devam ettirebilmek için örneklerin çeşitlendirilmesi, her öğrencinin ilgisine ve ihtiyaçlarına yönelik örneklerin verilmesi gerekmektedir.

“Ders kitabının, toplumsal yaşamda dayanışma, yardım, sevgi, saygı ve paylaşma duygularını geliştirmeye yönelik bir içeriğe sahip olduğunu düşünüyor musunuz?” maddesine öğrencilerin %55.3’ü “evet” %31.7’si “kısmen” ve %13’ü de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğrencilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.42 (evet) düzeyindedir. Bu ortalamaya göre öğrencilerin ders kitabı içeriğini, toplumsal yaşamda dayanışma, yardım, sevgi, saygı ve paylaşma duygularını geliştirme bakımından yeterli buldukları söylenebilir.

Toplumsal dayanışma, yardımlaşma, sevgi, saygı ve paylaşma kavramlarını bireye kazandırmak yalnızca Sosyal Bilgiler dersinin değil bütün derslerin hedeflerinden biridir. Yani bu kavramları kazandırmak ve davranışa dönüştürmesini sağlamak eğitimin genel bir hedefidir denilebilir. Türk toplumun çağdaş uygarlık seviyesinin üzerine çıkarılması, toplumda huzurun, barışın ve mutluluğun hakim olması, toplumu oluşturan bireylerin dayanışmasına, yardımlaşmasına, karşılıklı sevgi ve saygı duyguları geliştirmiş olmalarına bağlıdır.

“Sizleri cesaretlendirmek ve planlı çalışmaya yönlendirmek için çeşitli çalışma stratejileri önerilmiş ve yeterli açıklama yapılmış mı?” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğrencilerin %58.4’ü “hayır” seçeneğini işaretlerken %11.1’i “evet” ve %30.5’i de “kısmen” seçeneklerini işaretlemişlerdir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 1.53 (hayır) düzeyinde

gerçekleşmiştir. Bu sonuçlar, öğrencilerin ders kitabında öğrenme stratejilerine yer verilmediği görüşünde oldukları şeklinde yorumlanabilir.

Etkili öğrenmenin en önemli ögesi, öğrenmeyi öğrenmedir. Öğrenmeyi öğrenme de, öğrencinin öğrenmelerinde yararlanabileceği çeşitli öğrenme stratejilerini kapsar. Öğrenciler, okullarda etkili öğrenmeyi gerçekleştirebilmek için öğrenme stratejilerini öğrenme ve kullanma gereksinmesi içindedirler. Özer'in (2002) yaptığı "İlköğretim Ve Ortaöğretim Okullarının Eğitim Programlarında Öğrenme Stratejileri" adlı araştırmasında ilköğretim okulları ile liselerin eğitim programlarında öğrenme stratejilerinin öğretimine yeterince yer verilip verilmediğinin saptanması amaçlanmıştır. Araştırma, 2001-2002 öğretim yılında Eskişehir'deki okullarda görev yapan 349 öğretmenin anket aracılığıyla görüşleri alınarak gerçekleştirilmiştir. Toplanan verilerin çözümlenmesi sonunda, ilköğretim okulları ile liselerin eğitim programlarında öğrenme stratejilerinin öğretimine az yer verildiği, öğretmenlerin okullarda öğrencilere öğrenme stratejilerini öğretmenin yararlı ya da gerekli olacağını düşündükleri, öğretmenlerin öğrenme stratejilerini etkili biçimde öğretebilecek düzeyde yeterli olmadıkları ve öğrenme stratejileriyle ilgili olarak düzenlenecek bir hizmet içi eğitim programına katılmaya gereksinme duydukları ortaya çıkmıştır.

Öğrenme stratejileri bireyin kendi kendisine öğrenmesi kolaylaştıran yaklaşımlardan her biridir. Öğrenme stratejileri yineleme, anlamlandırma, örgütleme, anlamayı izleme, duyuşsal stratejiler olarak sınıflandırabilir. Okullarda öğrencilere belli disiplinlerin temel kavram ve ilkeleri öğretilirken öğrenme stratejileri de öğretilmelidir. ilköğretimden başlayarak öğretimin her düzeyinde derslerde konunun gerektirdiği öğrenme stratejilerinin öğretimine yer verilmelidir. Etkili bir öğrenme için öğrenen kişi öğrenme sorumluluğunu yüklenmeli ve öğrenmeye etkin olarak katılmalıdır. Öğrenmenin başarıyla yerine getirebilmesi, öğrenmeye en uygun stratejinin kullanımına bağlıdır. Öğrenme stratejileriyle ilgili bilgi ve beceriler ilköğretimden başlayarak bireye kazandırılmalıdır. Böylece bireyin, hem örgün eğitimde derslerde daha başarılı olmaları, hem de örgün eğitimden sonra yaşadığımız bilgi çağında kendilerini geliştirebilmeleri sağlanır. (Erdem, 2006: 1-6).

Öğrencilerin davranışlarında değişiklik yapabilmek için bir çok öğretme stratejisi kullanılabilir. Bu stratejiler kullanılırken uyulması gereken kurallar vardır. Öğretmen bu kurallara dikkat ederek öğrencilerinin öğrenmesini gerçekleştirmeye çalışır. Fakat öğrenmenin gerçekleşebilmesi için öğretmenin gayretleri tek başına yeterli olmayabilecektir. Asıl olan öğrencinin öğrenme işine bizzat kendisinin girmesidir. Öğrencinin öğrenme işine katılması öğrenme stratejilerini ne kadar bilebildiğine ve bu stratejileri ne kadar uygun olarak kullanabildiğine bağlıdır. Öğretme stratejilerinin kullanılması kadar, öğrenme stratejilerinin de bilinip uygulanması, öğrenmenin gerçekleşmesinde önemli unsurların başında gelmektedir. Öğrencilerin öğrenme sürecinde kullanacakları ders kitapları onlar için baş yapıt, ana kaynak niteliğindedir. Bu özellik unutulmadan ders kitapları düzenlenmelidir. Bu amaçla hazırlanacak ders kitaplarında öğrenmeyi kolaylaştırıcı bir özelliğin yanında, öğrencinin ders kitabından doğrudan faydalanabilmesi ilkesi dikkate alınmalıdır. Ders kitabından doğrudan faydalanabilme de ancak, ders kitaplarının öğrenme stratejileri dikkate alınarak yazılmış olmasıyla mümkün olabilecektir. Weinstein ve Mayer'e göre iyi bir öğretim, öğrenciye nasıl öğreneceğini, nasıl hatırlayacağını, kendi kendini nasıl güdüleyeceğini ve kendi öğrenmesini etkili olarak nasıl kontrol edip yönlendireceğini öğretmeyi kapsar (Aktaran: Senemoğlu 1997: 559). Bu nedenle öğrenme stratejilerinin öğretilmesi ve ders kitaplarında yer alması, bireyleri iyi bir şekilde eğitilmesi açısından önemli bir yere sahiptir (Tay, 2005:210).

Ders kitaplarının etkili olabilmesi için, öğrencilerin nasıl çalışacaklarına ilişkin bir fikirlerinin olması gerekmektedir. Ellerini kavuşturarak, gözleri kapalı ikinci ya da üçüncü kez okuduğu kendince önemli noktayı ezberlemek için, bir ileri bir geri sallanarak çalışan bir öğrenciyi izlemek, yürek burkucudur. Öğrencilerin çoğunun, kendi başlarına çalışma stratejileri geliştiremedikleri gözlenmiştir. Dünyada yayınlanmış bazı ders kitaplarında, ünite ya da bölüm başlarında, öğrencilere nasıl çalışabileceklerine ilişkin bazı örnek stratejiler sunulmaktadır. Sık sık değinildiği gibi, sosyal bilgiler dersiyle birlikte öğrenciler, ilk kez yoğun bilgi yüklemesi ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu durumda, öğrencilerin diğer derslerde

de kullanabilecekleri stratejilerin sosyal bilgiler kitaplarında sunulması ve örneklenmesi anlamlı olabilir (Safran ve Köksal, 2003: 51).

“Türk tarihinde önemli yere sahip kişiler hakkında yeterli bilgiye yer verilmiş mi?” maddesine öğrencilerin %30.2’si “evet” %38’i “kısmen” ve %31.9’u da “hayır” yanıtını vermiştir. Öğrencilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 1.98 (kısmen) düzeyindedir. Bu genel ortalama göre, Türk tarihinde önemli yere sahip kişiler hakkında verilen bilgileri öğrencilerin kısmen de olsa yeterli buldukları söylenebilir.

Tarih boyunca topluma hizmet etmiş insanlar vardır. Örneğin; Atatürk, M. Akif Ersoy, Mimar Sinan vb. Bu kişilerin yaşadıklarını, yaptıkları hizmetleri okumak öğrencinin ufkunu genişletecek ve öğrencilerin o kişiyi örnek alarak olumlu davranışlar geliştirmesine yardımcı olacaktır. Ayrıca bu kişilerin yaşamları hakkında bilgi sahibi olmak ve onları hizmetlerinden dolayı takdir etmek toplumun minnet borcudur.

“Kavramlar arası ilişkileri görebilmeniz için zaman zaman kavram haritalarına yer verilmiş mi?” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğrencilerin %42.3’ü “evet”, %37.4’ü “kısmen” seçeneklerini işaretlerken, %20.3’ü de “hayır” seçeneğini işaretlemeyi tercih etmişlerdir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.22 (kısmen) düzeyinde olup, öğrencilerin ders kitabında kavram haritalarına yer verildiği görüşünde oldukları söylenebilir.

Kavram haritaları, bilginin yeniden yapılandırılmasını ve kavramsal değişimleri araştırmaya yarayan sık kullanılan araçlardan yalnızca biridir. Hiçbir teknik kavramsal değişimin altında yatan faktörleri incelemede tek başına yeterli olamayacağı bilinmektedir. Bütün bunlara rağmen, kavram haritalarıyla 15 yıldan fazladır çalışmaların getirdiği deneyimler kavram haritası ve benzeri bir çok strateji, öğrencilerin bilgilerini yapılandırma şekillerini görebilmede bir pencere

açabileceğini ve bu bilginin temelindeki geçerlilik ve yapısal karmaşıklığı ölçebilme şansı tanıyabileceği düşünülmektedir. (Şahin, 2002:22)

Kavram haritalarının yapısı, kavramlar arası ilişkilerin grafiksel bir yolla ifade edilmesine dayanmaktadır. Kavram haritaları öğrencilerin kavramları anlayarak anlamlı bir şekilde öğrenmelerini, daha önceki öğrendikleri kavramlarla ilişki kurabilmelerini sağlamak ve en önemlisi yanlış anlamalarını önleyerek kavram kargaşasını azalttığı gerekçesiyle tercih edilmektedirler.

Kavram haritası oluşturma'nın diğer avantajları ise şunlardır:

- Daha önce birbirinden ayrı ve farklı bölümlerle ayrılmış görünen notlar, birdenbire gözle görülür ve birbirine bağlı bir yapıya sahip olurlar.
- Fikirler, gerçekler ve destekleyici detaylar ilk sıraya yerleştirilirler.
- Görsel zekâyâ sahip öğrenciler daha iyi öğrenme imkânına sahip olurlar.
- Kelimelerin tek başlarına hafızada kalma oranlarına göre, kavram haritalarının görsel şekilleri sayesinde, daha uzun süre hafızada kalmaları sağlanabilir (Hill, 1994).

Kavram haritası, ayrıca zor bir metni incelemek için kullanılabilecek mükemmel bir teknik olarak görev yapar. Bilinmeyen kavramlar arasındaki karşılıklı ilişkiyi göstermek için okuyucu, bireysel kavram hiyerarşisi oluşturur. Genel kavramlar sayfanın başına yerleştirilir. İkincil derecedeki kavramlar genel kavramları takip eder, her hangi bir özel bilgi ve detaylar ise en altta yer alır (Hill, 1994). Kavram haritası oluşturma, sosyal bilgiler öğretiminde öğrencilerin anlamalarına yardım etmeyi içeren, birçok çeşitli uygulamaları olan, esnek bir tekniktir (Martorella, Beal ve Bolick, 2005) (Aktaran: Dönmez ve Yazıcı, 2006:145).

“Önceden sahip olduğunuz bilgilerle yeni edindiğiniz bilgileri ilişkilendirmenize yardımcı olacak etkinlik ve açıklamalar var mı?” maddesine öğrencilerin %38.7’si “evet” %43’ü “kısmen” ve %18.3’ü de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğrencilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.20

(kısmen) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin, ders kitabını bilgiyi transfer etmeye yarayan etkinlikler bakımından yeterli buldukları söylenebilir.

Öğrencinin öğrenmesini kolaylaştırmak için yeni öğrenilecek konu veya kazanım, eski öğrenilenler ile ilişkilendirilmelidir. Bu işlem, öğrencinin öğrenmeye karşı ilgisini arttıracak ve kendine güven duymasını ve cesaret kazanmasını sağlayacaktır.

“Merakı, yeni düşüncelere açık olmayı, şüpheciliği ve eleştirel düşünme becerilerini kullanmanızı sağlayan çalışmalara yer verilmiş mi?” maddesine öğrencilerin %42.9’u “evet” %41’i “kısmen” ve %16.1’i de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğrencilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.27 (kısmen) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin, ders kitabının düşünme becerilerini kullanma ve geliştirme bakımından yeterliliği konusunda olumlu görüşe sahip oldukları söylenebilir.

Merak olmadan öğrenmenin gerçekleşmesi söz konusu değildir. Öğrenci öncelikle merak etmeli ve öğrenmek için ihtiyaç hissetmelidir. Öğrenci merak ettiği ölçüde öğrenme ihtiyacı hissedecek, bunun için okuyacak, araştırarak, dinleyecek ve öğrenecektir. Ayrıca ders kitaplarında bir konu hakkında tek bir düşünce yerine farklı düşüncelere yer verilerek öğrencilerin yaratıcı ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirmelerine olanak sağlanmalıdır.

“Size göre konu anlatımları gereksiz, eksik, çelişkili bilgilerden uzak, bilimsel yeterlilikte mi?” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğrencilerin %38.3’ü “evet” %35.3’ü “kısmen” ve %26.3’ü de “hayır” seçeneklerini işaretlemişlerdir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.12 (kısmen) düzeyinde olup öğrencilerin ders kitabında yer alan konu anlatımları konusunda olumlu görüşe sahip oldukları söylenebilir.

Ders kitapları, bilimsel bilgiyi aktarmak ve geliştirmek açısından önemli rol üstlenmişlerdir. Ders kitaplarının, bunu en iyi şekilde gerçekleştirebilmesi için

öncelikle bilimin temel mantığıyla örtüşmesi, bilgilerin objektif ve herkes tarafından aynı şekilde anlaşılır olması, güncel ve kanıtlanmış bilgiler içermesi vb. gibi özellikler taşıması gereklidir (Kılıç ve Seven, 2002:85-86).

Çoğu zaman tek kaynak olarak kullanılan ders kitapları öğrencilerin doğru bilgiler edinmesi bakımından hazırlanma aşamasında kitap içeriğinin çok dikkatli şekilde belirlenmesi, eksiksiz yazılması ve basılması son derece önemlidir. Çünkü genellikle ders kitaplarında verilen bilgiler öğretmen tarafından fark edilip düzeltilmedikçe öğrenci tarafından aynen benimsenmektedir.

Ders kitaplarındaki bilgiler, genellikle yüksek derecede doğruluğu kabul edilmiş ve genel kabul görmüş rafine bilgilerdir. Bir kişiye az da olsa ters, nahoş ve kabul edilemez gelecek bir şey kitaplarda yer almaz (Gökkaya, 2003: 11).

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu’nda Türk Milli Eğitiminin Temel İlkeleri’nin 13. maddesi bilimselliktir. Bu maddede şöyle denilmektedir:

“Her derece ve türdeki ders programları ve eğitim metotlarıyla ders araç ve gereçleri, bilimsel ve teknolojik esaslara ve yeniliklere, çevre ve ülke ihtiyaçlarına göre sürekli olarak geliştirilir.” Bu maddeye dayalı olarak ders kitaplarının içeriğinin ve diğer özelliklerinin sürekli olarak geliştirilmesi gerekmektedir (Bilgili Kiriş, 1998:8).

“Kitapta yer alan bilgi ve etkinlikler, sizin iyi vatandaş olma bilinci oluşturmanıza yardımcı oluyor mu?” maddesine öğrencilerin %67.4’ü “evet” %24.5’i “kısmen” ve %8.1’i de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğrencilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.59 (evet) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin ders kitabı içeriğini vatandaşlık bilinci kazandırma bakımından kesinlikle yeterli buldukları söylenebilir.

Etkili vatandaşlık Sosyal Bilgiler tanımlarında, Sosyal Bilgilerin genel amacı olarak karşımıza çıkmaktadır. Demokratik bir ülkede, sosyal bilgilerin temel amacı, demokratik süreci geliştirecek etkili vatandaşlar yetiştirmektir. Çünkü demokrasi,

ancak ona inanmış, onun için gerekli bilgi, değer ve becerilerle donatılmış insanlar aracılığıyla gelişir (Doğanay, 2004:17).

“Kitapta yer alan okuma parçaları dikkatinizi dağıtacak ve sizi sıkacak kadar uzun mu?” maddesine öğrencilerin %41.9’u “hayır” %29’u “kısmen” ve %29.1’i de “evet” yanıtını vermiştir. Öğrencilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 1.87 (kısmen) düzeyindedir. Bu bulgu, öğrenciler okuma parçalarının sıkılmaya neden olacak kadar uzun olmadığı görüşündedirler, şeklinde yorumlanabilir.

2005 yılı öncesinde kullanılan ders kitaplarında bilgiye dayalı anlatımların olduğu metinler bulunuyordu. Ancak yeni müfredata göre hazırlanmış ders kitaplarında genellikle ilgili kazanıma uygun olarak belirlenmiş, Türkçe derslerinde kullanılan metinlere benzer metinlere yer verilmiştir. Buradaki amaç, öğrenciye doğrudan bilgi vermek yerine metinden hareketle ilke ve genellemelere öğrencinin keşfederek ulaşmasını sağlamaktır. Metinlerin bu amacı gerçekleştirmeye yardımcı olabilmesi için bazı özellikleri taşıması gerekmektedir. Örneğin; kazanıma uygun olması, öğrenci seviyesine uygun uzunlukta olması, anlatımın anlaşılır olması vb. Metinlerin uzun olması öğrencilerin sıkılmasına, okuduğunu anlamada zorluk çekmesine neden olmaktadır. Aynı zamanda okunması ve açıklanması daha uzun zaman alacağından diğer etkinliklere zaman ayırmak öğretmen açısından problem olmaktadır.

Uzun metinler anlamayı zorlaştırmaktadır. Öğrencinin uzun bir metinle karşı karşıya kalması onun öğrenmeye olan cesaretini olumsuz etkilemekte ve öğrenmenin zorlaşmasına neden olmaktadır.

“Ders kitabının sözlük bölümü kazanımlarla ilgili kelime ihtiyacınızı karşılayacak yeterlilikte mi?” maddesine öğrencilerin %32.7’si “evet” %39.3’ü “kısmen” ve %28’i de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğrencilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.05 (kısmen) düzeyinde olup, bu sonuçlara göre öğrencilerin sözlük bölümünü kısmen de olsa yeterli buldukları söylenebilir.

Sözlük bölümü genellikle kitabın sonunda bulunur. Bu bölümde kitapta yer alan kazanımlarla ilgili kavramların anlam ve açıklamaları yer almaktadır. Sözlük bölümü öğrencilerin bilmedikleri veya anlamını hatırlayamadıkları kavramlar hakkında bilgi edinmelerini sağlayan, kolay ulaşabilecekleri en yakın kaynak durumundadır. Bu bölüm aynı zamanda öğrencilerin kelime hazinelerini geliştirmede yardımcı olmaktadır. Bu nedenle eğitim-öğretimde en çok kullanılan araç durumunda olan ders kitaplarında sözlük bölümünün mutlaka bulunması ve bu bölüm hazırlanırken kazandırılacak kavramların tümünü kapsayacak yeterlilikte ve öğrenci seviyesine uygun olmasına özen gösterilmelidir.

“Kitabın içindekiler bölümü, aradığınız konuya kolayca ulaşmanızı sağlayacak şekilde düzenlenmiş mi?” maddesine öğrencilerin %57’si “evet” %30.3’ü “kısmen” ve %12.7’si de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğrencilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.44 (evet) düzeyinde gerçekleşmiş olup bu sonuçlar, öğrenciler kitabın içindekiler bölümünü yeterli bulmaktadırlar, şeklinde yorumlanabilir.

İçindekiler bölümü kitabın kullanımını kolaylaştıran ve zaman kaybını önleyen bir bölüm olması bakımından önemlidir. Bu nedenle bu bölümün hazırlanmasına da özen gösterilmelidir.

“Kitabın genel görünümü, sizde okuma ve inceleme isteği uyandırıyor mu?” ifadesinde araştırmaya katılan öğrencilerin yarıdan fazlasının (%56.3) “evet” seçeneğini işaretledikleri görülmüştür. Bu ifade ile ilgili olarak öğrencilerin %31.4’ü “kısmen” ve %12.4’ü de “hayır” yanıtını vermiştir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.44 (evet) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu bulguya göre öğrencilerin görüşlerinin kitabın genel görünümünün ilgi çekici olduğu yönünde toplandığı söylenebilir.

İnsanlar her hangi bir konuda seçim yapacakları zaman öncelikle dış görünüme bakmaktadırlar. Örneğin; arkadaş seçimi, herhangi bir eşya seçimi vb. Kitapçıya gidip okumak üzere bir kitap seçilirken, raflardaki kitaplara şöyle bir göz

gezdirilir, kapak resimleri incelenir, sayfalar gelişi güzel karıştırılır. Almaya karar verilen kitaplar genellikle kapak resmi ilgi çekici ve ilginç, sayfaları düzenli ve güzel olanlardır. Yani kısaca okumayı seven kişilerin az olduğu bir toplumda okumayı sevdirmenin ilk adımı belki de kitapların dış görünüşüne önem vermek ve okuyucunun ilgisini çekmektir. Kütüphanenin olmadığı, kitap alım gücünün bulunmadığı bölgelerde ve okullarda erişimi kolay olan ve neredeyse tek yazılı kaynak olarak kullanılan ders kitaplarının, öğrencilerin okumayı sevmesi ve öğrenmenin etkili ve kalıcı olabilmesi bakımından ilk bakışta dikkat çekebilecek ve okumaya yönlendirecek görünümde hazırlanması büyük önem taşımaktadır.

Çocuklar dış görünüme önem verdiklerinden, kitabın içeriği ne denli çekici olursa olsun, kötü kağıda basılmışsa, harfleri küçük ve silikse, kapak resmi özensizse kitap, alım gücünü hemen yitirecektir. Bu nedenle çocuk kitaplarını ucuza çıkartmak kaygısı ile görünüme önem vermemek kitapların hiç okunmamasına yol açabilmektedir (İpşiroğlu, 1994:128).

“ Ünite başlangıcındaki giriş sayfaları, sizde ünite ile ilgili konuları öğrenme isteği oluşturacak nitelikte hazırlanmış mı?” sorusuna ilişkin öğrenci cevapları analiz edildiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin %57.1’i “evet” %32’si “kısmen” seçeneklerini işaretlemişlerdir. “hayır” seçeneğini işaretleyenlerin oranı sadece %10.9’dur Bu ifadeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.46 (evet) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu bulguya göre ünite başlangıcındaki giriş sayfalarının öğrenci ilgisine yönelik olarak hazırlanmış oldukları sonucuna ulaşılabilir.

Ünitelerin giriş sayfaları, ünite hakkında genel bir görüş kazandırmak, ünite süresince öğrenilecekler konusunda öğretmen ve öğrencileri bilgilendirmek amacıyla hazırlanmış sayfalardır. Bu sayfalarda genellikle ünite süresince yer alan kazanımlar ile ilgili resimler, işlenecek konuların başlıkları ve ilgili sorular bulunur. Giriş sayfaları, öğrencide üniteye yer alan kazanımları öğrenmek için merak ve istek uyandıracak nitelikte hazırlanmalıdır.

“Önemli kavram ve ilkeler dikkatinizi çekici şekilde vurgulanmış mı?” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, araştırmaya katılan öğrencilerin %43’ü “evet” %34.6’si “kısmen” ve %22.4’ü de “hayır” seçeneğini işaretledikleri görülmüştür. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.21 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu sonuçlara göre önemli kavram ve ilkelerin uygun şekilde vurgulanması konusunda öğrencilerin ders kitabını kısmen yeterli buldukları söylenebilir.

Yazılı anlatımda önemli noktalara okuyucunun dikkatini çekmek için çeşitli vurgulama araçları kullanılmaktadır. Bunlar; ilgili kelime, cümle veya paragrafın koyu renkte yazılması, italik yazılması, kutu içine alınması vb. şekillerde yapılmaktadır. Bunlar yazının görsel estetiğine katkıda buluna öğelerdir. Sosyal bilgiler dersinde kazandırılması gereken belirli kavramlar vardır. Bu kavramların, gerekli görülen yerlerde dikkat çekici şekilde vurgulanması öğrencinin zihninde, kavramın kalıcı olmasını sağlayacaktır.

“Verilen metinlerin bir bütünlük göstermesine, resimlerle bütünlüğün bozulmamasına dikkat edilmiş mi?” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğrencilerin %37.4’ü “evet” %31.7’si “kısmen” ve %30.9’u da “hayır” seçeneklerini işaretlemişlerdir. Öğrencilerin Bu ifadeye ilişkin yanıtlarının genel ortalaması 2.06 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiş olup, metinlerin kitaba yerleştirme düzeninin uygunluğu konusunda öğrencilerin kararsız kalmış oldukları söylenebilir.

Metnin paragrafları arasına yerleştirilen resimler, öğrenci metni okurken dikkatin resme kaymasına neden olmakta, bu da anlama güçlüğünü beraberinde getirmektedir. Bu nedenle metinle ilgili resimler öğrenci dikkatini dağıtmayacak, parçanın bütünlüğünü bozmayacak ve etkili öğrenmeye destek olabilecek şekilde yerleştirilmelidir.

“Görsel materyaller (resim, şekil, grafik, tablo vs.), ilgili kazanımı oluşturmanızda yardımcı oluyor mu?” maddesine öğrencilerin %51.8’i “evet”

%36.4'ü “kısmen” ve %11.8'i de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğrencilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.40 (evet) düzeyindedir. Bu genel ortalama, öğrencilerin görsel materyalleri, öğrenmeye yardımcı olması bakımından yeterli buldukları şeklinde yorumlanabilir.

“Yazı ve resimlerin sayfaya yerleştirilme düzeni, dikkatinizi dağıtıcı nitelikte mi?” maddesine öğrencilerin %34.1'i “hayır” %33.8'i “evet” ve %32.1'i de “kısmen” ve yanıtını vermiştir. Öğrencilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.00 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu ortalamaya göre, yine “Verilen metinlerin bir bütünlük göstermesine, resimlerle bütünlüğün bozulmamasına dikkat edilmiş mi?” ifadesinde olduğu gibi, metinlerin kitaba yerleştirme düzeninin yeterliliği konusunda öğrencilerin kararsız kalmış oldukları söylenebilir.

Kullanılmakta olan kitaplardaki önemli yanlışlardan birisi de görüntü yazı ilişkisinin iyi kurulamamasıdır. Görüntü, metni görselleştiren, konuyu zenginleştiren, hayal gücünü geliştiren bir öğedir. İllüstrasyonlar gerçeğe yakın fakat fotoğraf gibi yapılmamalıdır. Biraz abartmaların olması çocuğun ilgisini çeker. Ama ilgi çekmek için aşırı deformasyonlara, kolaycılığa kaçılmamalıdır. Desen bozuklukları olmamalıdır. Görüntünün sayfa içindeki yeri, oranı, karşı sayfadaki görüntülerle organik ilişkisi çok önemlidir. Resim ve metnin bloklaşmasında optik değerler dikkate alınmalıdır. Görüntülerin bilgidен hemen sonra yer alması, geri dönüşleri önler, takibi kolaylaştırır. Resimlerin paragrafları, hele de cümleleri bölmelerinden kaçınmakta yarar vardır.

Kitaplarda içeriği önemsememek mümkün değildir. Fakat iyi düşünülmüş, seçilmiş, ayrıntılara önem verilmiş bir görüntünün sayfalarca metnin anlatacağından daha etkili ve ekonomik bir anlatım gerçekleştireceği de unutulmamalıdır.

Resim, yazı ve diğer öğelerin yerleşiminde dengeli bir düzenleme yapılır, öğeler arası bir ritim oluşursa ve gözün yukarıdan aşağıya, soldan sağa takibi sağlanırsa algılamada fazla sorun yaşanmaz. Görüntülerin ya da haritaların

zorunluluklar dışında yatay yerleştirilmesinden de kaçınmakta yarar vardır. Başı ya da kitabı çevirmek zorunda kalmak dikkati dağıtır, incelemekten vazgeçilir.

Eğitimde kullanılan araç ve gereçler işlevsel olmadığı sürece zaman ve emek kaybı yaşanır. Kitabın içeriği sadece metin olarak algılanıp, tasarım ve tasarım öğeleri, tasarım sorunları dikkate alınmazsa çocuğun estetik beğenisi bozulur, kavramları algılaması zorlaşır. (Pektaş, 2001:1)

“Seçilen görsel öğeler (resim, şekil, grafik, tablo vs.) doğru ve güncel mi?” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğrencilerin %57.7’si “evet” %29.3’ü “kısmen” seçeneklerini işaretlerken, %13’ü de “hayır” seçeneğini işaretlemeyi tercih etmişlerdir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.45 (evet) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin görsel materyalleri doğru ve güncel buldukları söylenebilir.

“Görsel öğeler (resim, şekil, grafik, tablo vs.), açık, canlı ve net görünüyor mu?” maddesine öğrencilerin %50.2’si “evet” %36.7’si “kısmen” ve %13.1’i de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğrencilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.37 (evet) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre, görsel materyallerin baskısındaki kalite bakımından öğrencilerin olumlu görüşe sahip oldukları söylenebilir.

Görsel öğeler öğrenmeyi destekleyici araçlardır. Görsel öğelerin sayfaya yerleştirilme düzeni kadar onların seçimi ve basımı da önemlidir. Etkili öğrenmeye katkı sağlayabilmesi için görsel öğelerin kazanımlara ve öğrenci seviyesine uygun, doğru ve güncel olması gerekir. Ayrıca iyi seçilmiş bir görsel öğenin kitaptaki baskısının da kaliteli, temiz ve net olması gerekir. Soluk renkler, bulanık yazılar okuma güçlüğü yaratacağından, öğrenmeye faydasından çok zararı olacaktır.

Bakanlık, Ders Kitapları Yönetmeliği ile hazırlanacak kitapların nasıl ve ne şekilde olması gerektiğini bir takım kurallara bağlamıştır. Bu yönetmeliğin

kapsamına bakıldığında ders kitaplarının görsel açıdan zenginleştirilmesine yönelik bazı uygulamalara da yer verildiği görülmektedir. Dersin ve konuların özelliklerine göre yazı, fotoğraf, resim, karikatür, tablo, grafik, şema, plan, harita gibi öğretime yardımcı unsurların kitaplarda yer alması istenirken bu öğelerin, metinlerin kolay kavranmasını sağlayacak biçimde, uygun yerlere konularak gerekli açıklamaların yapılması, baskılarının açık, net, estetik ve anlaşılır olması ve mümkün olduğunca kaliteli kağıda basılması gerektiği yönetmelik kapsamında dikkat edilmesi gereken hususlar olarak belirtilmiştir (Tebliğler Dergisi, 1995).

Eğitim bilimciler, çocukların öğrenmelerinde görsel yolun, etkin öğrenme yollarından biri olduğunu belirtirler. Eğitim açısından bakıldığında; çocuklara okutulan ders kitaplarında resimleme (illüstrasyon), tipografi ve iç sayfaları oluşturan bölümlerdeki görsel düzenlemelerde problemler gözlemlenmektedir. Ders kitaplarında görsel düzeni oluşturan ve önemsenmesi gereken en önemli elemanlardan biri resimlemelerdir. Son yıllarda ülkemizde yazılı ders kitaplarındaki resimlemelerin, haritalar vb. görsel elemanların yerleşim düzeni, verilen bilginin kavranması bakımından etkisi, araştırmacılar tarafından incelenmiştir. Başarılı resimlemeler öğrenmeyi çabuklaştırırken, kötü resimlemeler öğrenciyi kitaptan uzaklaştırmaktadır. Kitaplarda yer alabilecek ünite veya konuların ilişkili, resim, tablo ve şemaların; anlamlı bir ilişki mantığı içinde verilmesi, resim ve şemaların ya da ilgili yöntem ve tekniklerin çekici, konuları imgeleyen veya simgeleyebilen yeterlilikte verilmesi, çocuğun (temel eğitimde) somut işlemler döneminden soyut işlemler dönemine olan gelişimini kolaylaştırıcı nitelik taşıması, bir ölçüt dayanağıdır. Ders kitaplarında (yardımcı kaynak kitaplar) yer alan resimler, fotoğraflar ve diğer çizimler, öğrencilerin yaratıcı ve eleştirel düşünme, problem çözme, empati kurma, ifade becerilerini geliştirme amacıyla kullanılır.

“Size göre kitap kolay taşınabilir, kullanışlı ve sağlam mı?” maddesine öğrencilerin %44.6’sı “evet” %27.2’si “kısmen” ve %28.2’si de “hayır” yanıtı vermiştir. Öğrencilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.16 (kısmen) düzeyindedir. Bu bulgu, öğrenciler ders kitabını kolay taşınabilir, kullanışlı ve sağlam bulmaktadırlar, şeklinde yorumlanabilir.

Yeni müfredatın en çok eleştirilen tarafı öğrenci çantalarının çok ağır olmasıdır. Bunun nedenleri, kitapların kalın olması ve her ders kitabının yanında bir de çalışma kitabının bulunmasıdır. Okullarda öğrenci dolabı uygulaması olmadığından öğrenciler bütün kitapları her gün okul-ev arasında taşımak zorunda kalmaktadırlar. Bu ağır yük onların fiziksel gelişimini olumsuz yönde etkilemesi bakımından çözüme muhtaç bir sorun durumundadır. Ders kitapları hazırlanırken öğrencilerin kolayca taşıyabilecekleri boyutta ve ağırlıkta hazırlanması gerekmektedir.

Ayrıca kitaplar çabuk yıpranmakta ve dağılmaktadır. Bunun için daha sağlam ciltlenmelidir. Dağılmış bir kitap okuma isteğinin azalmasına neden olabilmektedir.

Ders kitabının sağlam ve düzgün ciltlenmesi kitabın çekiciliğini artırmakta ve sonraki yıllarda tekrar kullanılmasını sağlamaktadır. Yapılan araştırmaların ve yaşanan deneyimlerin sonucu olarak en iyi ciltlemenin, sayfaların kopmadan iki yana düzgün olarak açılabilmesine ve sayfalarda yer alan basılı öğelerin belirli bir bakış açısından aynı anda izlenebilmesine imkan veren ciltleme olduğu ifade edilmektedir. (Kılıç ve Seven 2002: 150)

“Sizin tamamlayabileceğiniz ve gerektiğinde not alabileceğiniz boşluklar var mı?” maddesine öğrencilerin %41.7’si “evet” %33.4’ü “kısmen” ve %24.9’u da “hayır” yanıtını vermiştir. Öğrencilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.17 (kısmen) düzeyindedir Genel ortalamaya göre ders kitabında öğrencilerin tamamlayabilecekleri boşlukların varlığı ve yeterliliği konusunda öğrencilerin olumlu görüşe sahip oldukları söylenebilir.

“Kitapta baskı hatalarına rastlıyor musunuz?” ifadesine ait cevaplar incelendiğinde, öğrencilerin %34.4’ü “evet” %37.4’ü “kısmen” ve %28.2’si de “hayır” seçeneğini işaretlemişlerdir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.06 (kısmen)’dir. Bu bulgulara göre öğrencilerin kitapta baskı hataları ile ilgili olarak çok fazla sorunla karşılaşmadıkları görüşünde oldukları söylenebilir.

Baskı hataları öğrencinin ders kitabına ve dolaylı olarak da derse karşı olumsuz tutum geliştirmesine neden olabilmektedir. Aynı zamanda baskı hataları, okumayı güçleştirmekte ve öğretmen tarafından fark edilip düzeltilmedikçe yanlış öğrenmelere sebep olabilmektedir. Örneğin; “mücadele” kavramı yerine “mübadele” kavramının yazılmış olması yanlış öğrenmeye neden olabilecektir.

“Verilen tablolar rahatça okuyup anlayabileceğiniz şekilde açık, net ve canlı mı?” ifadesine ait cevaplar incelendiğinde, öğrencilerin yarısından fazlası (%51) “evet” seçeneğini işaretlemeyi tercih etmişlerdir. Öğrencilerin %35.9’u “kısmen” ve %13.1’i de “hayır” seçeneklerini işaretlemişlerdir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.38 (evet) düzeyindedir. Bu bulgu, öğrenciler tabloların baskı kalitesi bakımından güzel ve yeterli olduğu görüşündedirler, şeklinde yorumlanabilir.

Tablo ve grafikler sözel anlatımı kısaltmakta, kitapta az alan kaplamakta ve görsel öğrenmeye katkıda bulunmaktadır. Tablo ve grafiklerin etkili olabilmesi için okunaklı ve kolay anlaşılabilir nitelikte hazırlanması ve basılması gerekmektedir.

“Verilen siyasi haritalarda, yapılan siyasi değişikliklere (yeni il ya da ülkelerin yer alması gibi) uyulmuş mu?” ifadesine öğrencilerin %48.6’sı “evet” %35.9’u “kısmen” ve %15.5’i de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğrencilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.33 (evet) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin, ders kitabında yer alan haritaların yapılan değişikliklere uygun olarak güncelleştirildiği görüşünde oldukları söylenebilir.

Ders kitabında yer alan bilgilerin güncel olması gerektiği ile ilişkili olarak kitaptaki haritalarda da güncelliğe dikkat edilmelidir. Zaman zaman yapılan değişikliklerin (Yeni il olan yerleşim bölgeleri gibi) haritalara yansıtılması öğrencilerin güncel ve doğru bilgi almaları bakımından önemlidir.

“Kitapta kullanılan yazı stili ve yazı puntosu okumayı ve okuduğunuzu anlamayı kolaylaştıracak nitelikte mi?” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde,

bu ifadede araştırmaya katılan öğrencilerin yarıdan fazlasının (%56.1) “evet” seçeneğini işaretlemişlerken, %32.6’sı “kısmen” ve %11.3’ü de “hayır” seçeneklerini işaretlemişlerdir. Öğrencilerin bu ifadeye ilişkin görüşlerinin aritmetik ortalaması 2.45 (evet) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu ortalamaya göre öğrencilerin, kitapta kullanılan yazı stili ve yazı puntosu okumayı ve anlamayı kolaylaştıracak nitelikte buldukları söylenebilir.

Bireylerin temel öğrenme gereksinimlerinde belirli bir standardın yakalanmasının zorunlu olduğunu, verilen eğitimle temel öğrenme gereksinimlerinin tam olarak karşılanamadığını ve bunu karşılamanın uzun süreli zorunlu ilköğretim uygulaması olduğunu ortaya koyan araştırmalar (Fidan ve Baykul, 1994), özellikle Türk öğrencilerin başarısızlık nedenlerinin okuduğunu kavrama becerilerindeki gelişme eksikliğinden kaynaklandığını vurgulamaktadırlar. Bloom (1979: 48) “genel nitelikteki bilişsel giriş davranışlarından bir kısmı “okuduğunu anlama” gücünü içermektedir. Daha ilkokul yıllarında kazanılan gücün, daha sonraki yıllarda gerçekleşen öğrenmelerin çoğunu etkilemesi beklenir” görüşündedir. Özçelik’in de belirttiği gibi (1987: 102) okullardaki öğretme-öğrenme sürecinde okumanın büyük bir yere sahip olması bu süreçte ürünün, öğrencilerin okuduklarını anlama güçlerine bağlılığını arttırmaktadır. Bu durumda okuduğunu anlama gücü yüksek öğrencilerin öğrenmesi kolaylaşmakta, düşük olanların öğrenmesi ise zorlaşmaktadır.

Sever’e göre (1995), okumaya büyük ölçüde bağlı süreçlerde, okuduğunu anlama gücü sonucu belirleyen tek etken durumuna bile gelebilmektedir yalnızca okuduğunu anlama düzeyine bakarak büyük ölçüde yordanabilmekte olduğu, öğrenmeye ne kadar zaman ayrılırsa ayrılısın, bireylerin okuduğunu anlama düzeyi yüksek değilse, bilgi düzeyinin üzerindeki öğrenmelerin gerçekleşemeyeceği bildirilmektedir. Bu sonuçlar, okuduğunu anlama eğitiminin önemini oldukça iyi vurgulamaktadır. Öğrencilerin okuduğunu anlama güçlerinin öğretimin ilk yıllarından başlayarak geliştirilmesi, öğrenmelerdeki verimin artırılmasının ve etkililiğinin sağlanmasının bir gereği gibi görünmektedir (Aktaran: Erginer, 1999:1).

“Kitapta kullanılan cümlelerin yapısı ve uzunluğu anlamanızı güçleştiriyor mu?” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğrencilerin %37.5’i “evet” seçeneğini işaretlemiştir. %35.6’sı “kısmen” seçeneğini işaretlerken %26.9’u da “hayır işaretlemeyi tercih etmişlerdir. . Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.11 (kısmen) düzeyinde olup, öğrencilerin, ders kitabında yer alan cümlelerin yapısı ve uzunluğunun anlamayı zorlaştırdığı görüşünde oldukları söylenebilir.

Yapılan araştırmalar, okuma stratejileriyle desteklenmemiş ya da anlaşılabilirlik düzeyi düşük olan metinlerin, öğrencilerde ezberleme eğilimi yarattığını ortaya çıkarmıştır. Okumak, bir anlam kurma sürecidir. Eğer anlam kurulamıyorsa, öğrenci bu problemi ezberlemekle çözmektedir. Yapılan bir araştırmada, öğrencilerden anlaşılabilirliği zor olan bir metni özetlemeleri istenmiştir. Öğrencilerin anlamlı bir çoğunluğunun metinden belli başlı kısımları aynen kopye ettikleri gözlenmiştir. Bu durum sosyal bilgiler ders kitaplarındaki metinlerin yeni okur-yazar olan öğrenciler için anlaşılabilirlik düzeyinin yüksek olması gerektiğini kanıtlamaktadır (Safran ve Köksal, 2003:45).

“Kitapta kullanılan dil, açık, sade ve anlaşılır mı?” ifadesine ait cevaplar incelendiğinde, öğrencilerin yarıdan fazlası (%57.1) “evet” ve %30’u “kısmen” seçeneğini işaretlemeyi tercih etmişlerdir. Öğrencilerin yalnızca %12.9 ise “hayır” seçeneğini işaretlemiştir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.44 (evet) düzeyindedir. Bu bulgu, öğrenciler kitapta kullanılan dili, açık, sade ve anlaşılır buldukları şeklinde yorumlanabilir.

Öğrenciler, günlük dille yazılmış, kısa cümle ve paragraflı, uygun resimlerle süslü kitapları okumaktan hoşlanırlar. İyi bir çocuk kitabı her şeyden önce çocuğun dünyasına yöneliktir. Çocukların dünyasını, onların düşünceleri, duygularını, sevinçlerini, korkularını, kaygılarını yine onların bakış açısından onların diliyle dile getirebilmelidir. Bu gerçekleşmiyorsa, yazar yetişkinlerin bakış açısından otoriter ve öğretici bir tavırla çocuk okuyucuya yaklaşıyorsa, kitap niteliğini yitirecektir. Çocukların öğrenmeye açık ve meraklı olduklarını ama öğretilmekten

hoşlanmadıklarını unutmamamız gerekir. Yazarın üstten bakan öğretici tavrı çocuğu yeterince tanımamasından kaynaklanmaktadır. Yazar çocuğun bakış açısını yakalamışsa, onun sorunlarını dile getirirken basit bir iyi-kötü, doğru-yanlış ayrımı yapmaktan kaçacak, kısaca kalıpcılığa düşmeyecektir (İpşiroğlu, 1994,129).

“İmla ve dilbilgisi hatalarına rastlıyor musunuz?” ifadesine ait cevaplar incelendiğinde, öğrencilerin %39.4’ü “kısmen” %31.9’u “hayır” ve %28.7’si de “evet” seçeneğini işaretledikleri görülmüştür. Öğrencilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 1.97 (kısmen) düzeyindedir. Bu ortalama, öğrencilerin ders kitabında imla ve dilbilgisi hatalarına çok fazla rastlamadıkları şeklinde yorumlanabilir.

“Yabancı sözcükler, Türkçe okunuşları ile birlikte verilmiş mi?” maddesine öğrencilerin %50.2’si “evet” %25.2’si “hayır” %24.5’i de “kısmen” yanıtı vermiştir. Öğrencilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.25 (kısmen) düzeyindedir. Genel ortalamaya göre öğrencilerin, yabancı sözcükler, Türkçe okunuşları ile birlikte verilmiştir, görüşünde oldukları söylenebilir.

Öğrencinin birincil öğrenme kaynağı olan ders kitabı, öğrenci tarafından anlaşılamadıkça gereksiz ve faydasız bir araç haline gelecektir. Bu nedenle ders kitaplarında kullanılan dil ve anlatım öğrencinin yaşına ve sınıf düzeyine uygun olmalı, Türkçe dilbilgisi ve imla kurallarına uygun olarak hazırlanmış olmalıdır. Cümle uzunlukları da anlamanın istenilen düzeyde gerçekleşebilmesi için öğrenci seviyesine uygun olmalı, çok uzun cümlelerden sakınılmalıdır.

“Kazanım ve konular arasında bağ kurmanızı sağlayacak tekrar bölümlerine yer verilmiş mi?” maddesine öğrencilerin %32.7’si “evet” %42.4’ü “kısmen” ve %24.9’u da “hayır” yanıtı vermişlerdir. Öğrencilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.08 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu sonuçlar öğrencilerin tekrar bölümlerinin yeterliliği konusunda kısmen de olsa olumlu görüşe sahip oldukları şeklinde yorumlanabilir.

Öğrenilen bilgi ve kazanımlar zaman zaman tekrar edilmezse belli bir süre sonra unutulacaktır. Aralıklı ve düzenli tekrarlar öğrenmede kalıcılığı arttırmaktadır. Bu nedenle ders kitaplarında öğrenilen kazanımlarla ilgili ara tekrar ve genel tekrar bölümlerine yer verilmesi öğrenme açısından faydalı olacaktır.

“Ünite başlarında yer alan hazırlık çalışmaları, yakın çevreniz, ihtiyaçlarınız ve günlük yaşantınız ile ilgili mi?” maddesine öğrencilerin %43.4’ü “evet” %40.9’sı “kısmen” ve %16’sı da “hayır” yanıtını vermiştir. Öğrencilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.27 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiş olup bu bulgu, öğrenciler, hazırlık çalışmalarını ilgi ve ihtiyaçlar bakımından yeterli bulmaktadırlar, şeklinde yorumlanabilir.

Öğrenme yakın çevreden başlar. Öğrenciler öncelikle öğrenmek istedikleri şeyleri öğrenirler. Öğrencilerin öğrenmek isteyebilecekleri de doğal olarak öncelikle kendi çevresinde yaşanan olay ve sorunlardır. Bu nedenle öğrencilerin öğrenme ihtiyacı hissetmeleri bakımından hazırlık çalışmalarının onların yakın çevresi ile ilişkili olması gerekmektedir. Bu sayede öğrencinin öğrenmeye karşı motivasyonu sağlamış olacaktır.

“Hazırlık çalışmaları sizde, üniteye yer alan kazanımları öğrenmek için ilgi ve istek uyandırıyor mu?” maddesine öğrencilerin yarıdan fazlası (%53.8) “evet” %33.2’si “kısmen” ve yalnızca %13’ü “hayır” yanıtını vermiştir. Öğrencilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.41 (evet) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu sonuçlara göre hazırlık çalışmalarının öğrencilerde öğrenmeye karşı ilgi ve istek uyandıracak şekilde hazırlanmış olduğu söylenebilir.

“Hazırlık çalışmaları, sizi araştırma, inceleme, deney ve gözlem yapmaya teşvik ediyor mu?” maddesine yine bir önceki ifadede olduğu gibi, öğrencilerin (%52.9) “evet” %33.9’u “kısmen” ve %13.2’si de “hayır” yanıtını vermiştir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.40 (evet) düzeyinde gerçekleşmiş olup, öğrencilerin

ders kitabında yer alan hazırlık çalışmalarını araştırma, inceleme, deney ve gözlem yapmaya teşvik etmesi bakımında yeterli buldukları söylenebilir.

Öğrencinin derse hazırlıklı gelmesi ve ünite/konuya yönelik ön hazırlıkları sağlamak amacı ile ders kitaplarında hazırlık sorularına yer verilmektedir. Hazırlık çalışmaları, ön bilgilerin gözden geçirilmesini sağladığı gibi yeni bilgilerin öğrenilmesine de temel oluşturur. Öğrencilerin bir üniteye başlarken sahip oldukları bilişsel ve duyuşsal giriş davranışları, öğrencilerin ilgili üniteyi ne derece öğrendiklerini ve onların bu üniteyi belli bir düzeyde öğrenebilmeleri için hangi şartların gerekli olacağını göstermek bakımından önemlidir. Burada ifade edilmesi gereken noktalardan biri de; hazırlık soruları gözlemlenebilir ve ölçülebilir davranışları içermelidir. Soru ve çalışma sayısı öğrencilerin çok fazla zamanlarını almayacak şekilde düzenlenmelidir. Somut, gerçekleştirilebilir davranışlara yönelik olmalıdır. Ayrıca hazırlık çalışmaları öğrencilerin yakın çevresi, ihtiyaçları ve günlük yaşantısı ile ilgili olmalıdır. Öğrencide eleştirel düşünmenin gelişmesini sağlayan çalışmalara yer verilmedi. Gelişigüzel hazırlanmış hazırlık soruları öğrencileri ünite/konulara hazırlayamamakta ve hatta motive etmekten uzak kalmaktadır (Kılıç & Seven, 2002, s.71-73).

Hazırlık çalışmaları, işlenen üniteye ilişkin konulara öğrencilerin hazırlıklı gelmeleri ve öğretim hedeflerine uygun çalışma yapmaları ve özellikle derse girişi sağlamak için hazırlanmıştır. Öğrenciler grup içinde veya sınıfta bu sorulara cevap hazırlamaya çalışırlar.(Demirtaş ve J. Barth, 1997:11)

Gerek hazırlık çalışmaları gerekse kazanımlarla ilgili diğer etkinliklerde olsun sosyal bilgiler dersi ile ilgili deneyler de ders kitabında yer almalıdır. Yanpar Şahin'e (2004:298) göre, deneyler somut öğrenmeyi sağlar. Örneğin çevre kirliliği, erozyon, pusula kullanımı gibi konularda deneyler yapılabilir. Önemli olan uyarıcı zenginliği sağlamaktır. "Deney sadece fende yapılır" yanlış inancı değiştirilmelidir.

"Ders kitabında yer alan sorular sizi düşünmeye, yorumlamaya ve araştırmaya yönlendiriyor mu?" ifadesine ait cevaplar incelendiğinde, öğrencilerin

yarıdan fazlası (%50.6) “evet” seçeneğini işaretlemeyi tercih etmişlerdir. Öğrencilerin %36.4’ü “kısmen” ve %13’ü de “hayır” seçeneklerini işaretlemişlerdir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.38 (evet) düzeyinde gerçekleşmiş olup, öğrencilerin ders kitabını bilimsel yöntem açısından yeterli buldukları söylenebilir.

Değerlendirme soruları hazırlanırken bütün öğrenme alanları yanı bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor alanı ölçecek nitelikte hazırlanmalıdır. Yalnızca bilgiye dayalı sorular öğrenciyi ezberlemeye yöneltmektedir. Bu nedenle soruların öğrenciyi düşünmeye, yorumlamaya ve araştırmaya yöneltecek şekilde hazırlanmasına dikkat edilmelidir.

“Kitapta kendinizi ya da birbirinizi değerlendirmenizi sağlayan değerlendirme formları var mı?” ifadesine ait cevaplar incelendiğinde yine, öğrencilerin yarıdan fazlası (%50.2) “evet” seçeneğini işaretlerken, %29.4’ü “kısmen” ve %20.3’ü de “hayır” seçeneklerini işaretlemişlerdir. Öğrencilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.30 (kısmen)’dir. Bu bulgu, öğrenciler ders kitabındaki özdeğerlendirme ve akran değerlendirme formlarının varlığı ve yeterliliği bakımından olumlu görüşe sahiptirler, şeklinde yorumlanabilir.

Çocukların başarılarını kendilerinin değerlendirmeleri en doğal ve yararlı olanıdır. Başarı düzeylerini, arkadaşlarının başarıları ile değil kendi başarı düzeyleri ile karşılaştırma alışkanlığı verilmelidir (Akınoğlu, 2004:91).

“Ünite sonunda verilen değerlendirme soruları, ünite süresince yer alan kazanımları oluşturup oluşturamadığınızı ölçecek yeterlilikte mi?” maddesine öğrencilerin %42.5’i “kısmen” %38.9’u “evet” ve %18.5’i de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğrencilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.20 (kısmen) dir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin, ünite sonunda verilen değerlendirme çalışmalarının edinilen kazanımları ölçme yeterliliği konusunda olumlu görüşe sahip oldukları söylenebilir.

Ders kitaplarında ünite sonlarında yeni bir üniteye geçmeden önce ünite süresince yer alan kazanımlara ulaşıp ulaşılmadığını tespit etmek için değerlendirme çalışması yapılması gerekmektedir. Yapılan değerlendirme çalışmaları öğretmene, öğretme-öğrenme sürecinin etkililiğini ve verimliliği hakkında dönüt sağlayarak eksiklikleri görme ve düzeltme imkanı sağlar.

Ünite ve konu sonlarında yapılan değerlendirmenin bir işlevi de, öğrencilere; araştırma-inceleme, karşılaştırma, deney ve gözlem yapma yeterlilikleri kazandırmaktır. Ancak, araştırma- inceleme, deney ve gözlem konularının öğrencilerin farklı ilgi düzeyleri ve çevrelerinin dikkate alınarak belirlenmesi gerekmektedir. Bu arada ilgili bölüm veya ünite ile ilgili sorular bilgiyi ölçme yanında, tutum ve davranışlar kazandırmaya yönelik olmalıdır. Sonuç olarak değerlendirme soruları; öğrencilerin ilgili kazanımları pekiştirmesine yönelik uygulama çalışmalarına yer vermelidir.

“Size göre ünite sonunda verilen değerlendirme çalışmaları tek düze ve sıkıcı olup, çeşitlilik göstermiyor mu?” ifadesine ait cevaplar incelendiğinde, öğrencilerin %35’i “evet” %33.5’i “kısmen” ve %31.5’i de “hayır” yanıtını verdikleri görülmüştür. Öğrencilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.03 (kısmen) düzeyindedir. Bu genel ortalamaya göre öğrencilerin, ünite sonu değerlendirme çalışmalarının çeşitliliğinin artırılması gerektiğini düşündükleri söylenebilir.

“Ünite sonunda verilen değerlendirme çalışmaları, sizin yazılı anlatım becerinizi geliştirmenize sağlayacak nitelikte hazırlanmış mı?” maddesine öğrencilerin %47.1’i “evet” %30.8’i “kısmen” ve %22.1’i de “hayır” yanıtını vermiştir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.25 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu bulgu, öğrenciler değerlendirme çalışmalarını yazılı anlatım becerisi geliştirme açısından yeterli bulmaktadırlar, şeklinde yorumlanabilir.

Ünite sonlarında yer verilen değerlendirme çalışmalarının daha çok, çoktan seçmeli sorular ve boşluk doldurma sorularından oluştuğu görülmektedir. Çalışma

kitabında yer alan etkinliklerin çoğunun da bu şekilde olduğu düşünüldüğünde öğrencilerin yazılı anlatım becerilerini geliştirmenin ihmal edildiği ve bu işlevin Türkçe dersine bırakılmış olduğu söylenebilir. Bu eksikliğin giderilebilmesi için ders kitabının değerlendirme çalışmalarına öğrencinin kendini yazılı olarak ifade edebileceği empati kurabileceği, problem çözebileceği çalışmalara da yer verilmesi gerekmektedir. Bu sayede değerlendirme etkinliklerinin sıklığı ve tek düzeligi de ortadan kaldırılmış olacaktır.

Tablo-IV.1.b: 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Ders Kitabına İlişkin Görüşlerinin Bulundukları Bölgeye Göre Farklılığı İçin t- Testi Sonuçları

Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Boyutları	İlçe	N	$\bar{X}$	S	t	p
Öğrenci Anketi Ders Kitabı İçerik Boyutu	Haymana	412	2,16	0,225	-3,228	0,001
	Keçiören	420	2,21	0,236		
Öğrenci Anketi Ders Kitabı Fiziksel Ve Görsel Özellikler Boyutu	Haymana	412	2,26	0,290	-0,923	0,356
	Keçiören	420	2,28	0,315		
Öğrenci Anketi Ders Kitabı Dil Ve Anlatım Boyutu	Haymana	412	2,21	0,320	0,108	0,914
	Keçiören	420	2,21	0,313		
Öğrenci Anketi Ders Kitabı Ölçme Ve Değerlendirme Boyutu	Haymana	412	2,28	0,328	0,317	0,751
	Keçiören	420	2,28	0,353		

Sosyal Bilgiler ders kitabına ilişkin olarak 4. ve 5. sınıf öğrencileri tarafından verilen cevaplar bölgeler bakımından incelendiğinde; ders kitabının içeriği ile ilgili sorulara verilen cevaplarda istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmüştür. ($p < 0,05$) Buna göre verilen cevapların ortalamasından hareketle, Keçiören bölgesindeki öğrencilerin ders kitaplarının içeriği hakkında Haymana'daki öğrencilere göre daha olumlu bir görüşe sahip oldukları söylenebilir.

Diğer özelliklerde ise bölgeler arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı görülmüştür.

Ders kitaplarının kendilerinden beklenen faydayı sağlayabilmeleri nitelikli ve kullanılır olmalarına bağlıdır. Bir ders kitabının seçiminde birinci özellik içeriktir. İçerikte güncel bilgiler yer almalı bilgiler günlük yaşamla ilişkilendirilmelidir. Örneğin tarihsel olaylarla bu gün arasında karşılaştırmalar yapılmalı benzerlikler sorgulanmalıdır. Coğrafya konuları ise güncel bilgilere ve verilere yer vermelidir. Bu bilgiler resim, grafik, şema gibi görsel materyallerle desteklenmelidir. İçerik Öğrenme ilkeleri ile tutarlı olmalıdır. Buna paralel olarak konular basitten karmaşığa somuttan soyuta, kolaydan zora doğru bir akış içinde bulunmalıdır (Dönmez, www.gazi.edu.tr).

Yalın (1996) ders kitaplarının tasarımı ile ilgili bir çalışmada, Türkiye’de genelde kitap geliştirmede dikkate alınan unsurun içerik olduğunu belirtmektedir. Ders kitapları sadece bilgilerin bir araya getirildiği bir araç olmaktan ziyade bilgilerin öğrenilmesini kolaylaştıran etkileşimli bir araç olması gerektiğini savunmaktadır. Bir ders kitabının öğretimsel etkililiği dört temel değişkene bağlı olduğunu bildirmektedir:

- (1) Kitabın okunabilirlik düzeyi,
- (2) Kitabın içerik ve yapısı,
- (3) Kitabın örüntü özellikleri
- 4) İlgi, motivasyon, ön bilgi ve beceri gibi öğrenci özellikleridir.

Yalın aynı zamanda, öğrencilerin öğrenme, hatırlama, düşünme ve problem çözme becerilerini geliştiren ders kitapları tasarlamak, öğretme, öğrenme ve kitap tasarımı ile ilgili bilimsel araştırma bulgularının kitap tasarımına uygulanmasıyla mümkün olduğunu belirtmektedir.

Ek malzemenin, kitaplığın, İnternet ulaşımının olmadığı ve öğretmenin yetersiz olduğu durumda, kitabın, çok önemli bir kaynak olacağı için, içerdiği bilgiler çok önemlidir. Bu nedenle, “kendin bul” vb gibi yaklaşımların ötesinde gerekli bilgilerin bir biçimde çocuğa ulaştırılmasında temel aracın kitap olduğu unutulmamalıdır.

TÜBA'nın Ders Kitapları araştırmasından ortaya çıkan sonuçlardan biri de, ders kitaplarının içerik açısından yetersiz, eksik ve yanlış bilgilerle malul olabildiğidir (TÜBA, 2004:2).

Tablo-IV.1.c: 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Ders Kitabına İlişkin Görüşlerinin Cinsiyetlerine Göre Farklılığı İçin t- Testi Sonuçları

Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Boyutları	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	t	p
Öğrenci Anketi Ders Kitabı İçerik Boyutu	Kadın	419	2,18	0,229	-0,351	0,726
	Erkek	413	2,19	0,235		
Öğrenci Anketi Ders Kitabı Fiziksel Ve Görsel Özellikler Boyutu	Kadın	419	2,28	0,300	1,395	0,163
	Erkek	413	2,25	0,305		
Öğrenci Anketi Ders Kitabı Dil Ve Anlatım Boyutu	Kadın	419	2,21	0,306	0,033	0,974
	Erkek	413	2,21	0,327		
Öğrenci Anketi Ders Kitabı Ölçme Ve Değerlendirme Boyutu	Kadın	419	2,29	0,335	1,089	0,277
	Erkek	413	2,27	0,346		

Araştırmaya katılan öğrencilerin ders kitabı hakkındaki görüşleri, cinsiyetleri bakımından incelendiğinde; verilen cevapların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı görülmüştür.

4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın ikinci alt probleminde, araştırmaya katılan 4. ve 5. sınıf öğrenci velilerinin Sosyal Bilgiler ders kitabına ilişkin görüşlerinin dağılımı analiz edilmiştir.

Tablo-IV.2.a: 4. ve 5. Sınıf Öğrenci Velilerinin Sosyal Bilgiler Ders Kitabına İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

Sosyal Bilgiler Ders Kitabı		Veli Görüşleri						
		Hayır		Kısmen		Evet		$\bar{X}$
		f	%	f	%	f	%	
İÇERİK	Kitapta günümüzde yaşanan olay ve sorunlarla ilgili bilgi ve açıklamaya yer verilmiş mi?	111	17,7	222	35,4	295	47	2,29
	Kitapta verilen bilgi ve açıklamaların çocuğunuzu ezberlemeye yöneltten bir anlatımla verildiğini düşünüyor musunuz?	206	32,8	209	33,3	213	33,9	2,01
	Kitabın içeriğinin, çocuğunuzun mevcut yeteneklerini ve yaratıcılığını geliştirmeye teşvik edici nitelikte olduğunu düşünüyor musunuz?	103	16,4	249	39,6	276	43,9	2,28
	Verilen bilgi ve etkinlikler çocuğunuzun yaş ve sınıf düzeyinize göre çok basit mi?	225	35,8	216	34,4	187	29,8	1,94
	Verilen bilgi ve açıklamalarda çocuğunuz neden-sonuç ilişkisini kolaylıkla fark edebiliyor mu?	150	23,9	224	35,7	254	40,4	2,17
	Ders kitabında, çocuğunuzun öğrenmesini kolaylaştıracak şekilde, önemli bilgi ve olaylar kronolojik olarak sıralanmış mı?	114	18,2	224	35,7	290	46,2	2,28
	Çocuğunuz verilen bilgi ve açıklamaları günlük hayatında kullanabiliyor mu?	143	22,8	274	43,6	211	33,6	2,11
	Kitabın içeriğinde ayrıntı ve gereksiz bilgilerin olduğunu düşünüyor musunuz?	286	45,5	181	28,8	161	25,6	1,80
	Zaman zaman çocuğunuzun ilgisini çekebilecek serbest okuma parçalarına (Türk büyüklerinin hayatı, anıları gibi) yer verilmiş mi?	147	23,4	168	26,8	313	49,8	2,26
	Kitapta yer alan bilgi ve açıklamaların çocuğunuzun temel bilgi ihtiyacını karşıladığını düşünüyor musunuz?	226	36	208	33,1	194	30,9	1,95
	Kitapta verilen örnekler hep aynı türde verilmiş olup, çeşitlilik göstermiyor mu?	193	30,7	221	35,2	214	34,1	2,03
	Ders kitabının, toplumsal yaşamda dayanışma, yardım, sevgi, saygı ve paylaşma duygularını geliştirmeye yönelik bir içeriğe sahip olduğunu düşünüyor musunuz?	64	10,2	204	32,5	360	57,3	2,47
	Çocuğunuzun cesaretlendirmek ve planlı çalışmaya yönlendirmek için çeşitli çalışma stratejileri önerilmiş ve yeterli açıklama yapılmış mı?	342	54,5	212	33,8	74	11,8	1,57
	Türk tarihinde önemli yere sahip kişiler hakkında verilen bilgileri yeterli buluyor musunuz?	281	44,7	202	32,2	145	23,1	1,78
	Çocukların kavramlar arası ilişkileri görebilmesi için zaman zaman kavram haritalarına yer verilmiş mi?	118	18,8	274	43,6	236	37,6	2,19

FİZİKSEL VE GÖRSEL ÖZELLİKLER	Çocukların önceden sahip olduğu bilgilerle yeni edindikleri bilgileri ilişkilendirmelerine yardımcı olacak etkinlik ve açıklamalar var mı?	131	20,9	263	41,9	234	37,3	2,16
	Çocukların, merak etmelerini, yeni düşüncelere açık olmayı, şüpheciliği ve eleştirel düşünme becerilerini kullanmalarını sağlayan çalışmalara yer verilmiş mi?	115	18,3	281	44,7	232	36,9	2,19
	Size göre konu anlatımları eksik, çelişkili bilgilerden uzak, bilimsel yeterlilikte mi?	161	25,6	212	33,8	255	40,6	2,15
	Kitapta yer alan bilgi ve etkinlikler, çocuğunuzun iyi vatandaş olma bilinci oluşturmaya yardımcı oluyor mu?	66	10,5	206	32,8	356	56,7	2,46
	Size göre kitapta yer alan okuma parçaları çocuğunuzun dikkatini dağıtacak ve bıktırarak kadar uzun mu?	284	45,2	186	29,6	158	25,2	1,80
	Ders kitabının sözlük bölümü çocuğunuzun kazanımlarla ilgili kelime ihtiyacını karşılayacak yeterlilikte mi?	209	33,3	213	33,9	206	32,8	2,00
	Kitabın içindekiler bölümü, aranan konuya kolayca ulaşmayı sağlayacak şekilde düzenlenmiş mi?	81	12,9	178	28,3	369	58,8	2,46
	Kitabın genel görünümü, çocuğunuzda okuma ve inceleme isteği uyandırıyor mu?	121	19,3	197	31,4	310	49,4	2,30
	Size göre ünite başlangıcındaki giriş sayfaları, çocuğunuzda ünite ile ilgili konuları öğrenme isteği oluşturacak şekilde düzenlenmiş mi?	93	14,8	219	34,9	316	50,3	2,36
	Önemli kavram ve ilkeler çocuğunuzun dikkatini çekici şekilde vurgulanmış mı?	173	27,5	220	35	235	37,4	2,10
	Verilen metinlerde, paragraf aralarına konulan resimlerin, metnin bütünlüğünü bozduğunu düşünüyor musunuz?	269	42,8	153	24,4	206	32,8	1,90
	Kitaptaki görsel materyallerin (resim, şekil, grafik, tablo vs.), çocuğunuzun ilgili konuyu öğrenmesine yardımcı olacak uygunlukta verildiğini düşünüyor musunuz?	75	11,9	222	35,4	331	52,7	2,41
	Yazı ve resimlerin sayfaya yerleştirilme düzeni, çocuğunuzun dikkatini dağıtıcı nitelikte mi?	242	38,5	188	29,9	198	31,5	1,93
	Seçilen görsel materyaller (resim, şekil, grafik, tablo vs.) doğru ve güncel mi?	67	10,7	228	36,3	333	53	2,42
	Görsel materyaller (resim, şekil, grafik, tablo vs.), açık, canlı ve net görünüyor mu?	76	12,1	214	34,1	338	53,8	2,42
	Size göre kitap kolay taşınabilir, kullanışlı ve sağlam mı?	190	30,3	150	23,9	288	45,9	2,16
	Çocuğunuzun tamamlayabileceği ve gerektiğinde not alabileceği boşluklar var mı?	169	26,9	234	37,3	225	35,8	2,09
	Kitapta baskı hatalarına rastlıyor musunuz?	231	36,8	227	36,1	170	27,1	1,90
	Verilen tablo ve grafikler çocuğunuzun rahatça okuyup anlayabileceği şekilde açık, net ve canlı mı?	63	10	235	37,4	330	52,5	2,43
	Verilen siyasi haritalarda, yapılan siyasi değişikliklere (yeni il ya da ülkelerin yer alması gibi) uyulmuş mu?	85	13,5	206	32,8	337	53,7	2,40
	Çocuğunuz boş zamanlarında siz veya öğretmen tarafından yönlendirilmediği halde Sosyal Bilgiler Ders Kitabını okuyup inceliyor mu?	212	33,8	197	31,4	219	34,9	2,01

DİL VE ANLATIM	Kitapta kullanılan yazı stili ve yazı puntosu okumayı ve okuduğunu anlamayı kolaylaştıracak nitelikte mi?	71	11,3	198	31,5	359	57,2	2,46
	Kitapta kullanılan cümlelerin yapısı ve uzunluğundan dolayı, çocuğunuz okuduğunu anlamakta güçlük çekiyor mu?	254	40,4	218	34,7	156	24,8	1,84
	Kitapta kullanılan dil, açık, sade ve anlaşılır mı?	62	9,9	176	28	390	62,1	2,52
	İmla ve dilbilgisi hatalarına rastlıyor musunuz?	242	38,5	230	36,6	156	24,8	1,86
	Kitapta yabancı sözcüklerin çok kullanıldığını düşünüyor musunuz?	370	58,9	179	28,5	79	12,6	1,54
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	Çocuğun kazanım ve konular arasında bağ kurmasını sağlayacak tekrar bölümlerine yer verilmiş mi?	186	29,6	234	37,3	208	33,1	2,04
	Ünite başlarında yer alan hazırlık çalışmaları, çocuğunuzun yakın çevresi, ihtiyaçları ve günlük yaşantısı ile ilgili mi?	97	15,4	281	44,7	250	39,8	2,24
	Hazırlık çalışmalarının çocuğunuzda, üniteye yer alan kazanımları öğrenmek için ilgi ve istek uyandırdığını düşünüyor musunuz?	112	17,8	246	39,2	270	43	2,25
	Hazırlık çalışmaları, çocuğunuzu araştırma, inceleme, deney ve gözlem yapmaya teşvik ediyor mu?	93	14,8	217	34,6	318	50,6	2,36
	Ders kitabında yer alan sorular çocuğunuzu düşünmeye, yorumlamaya ve araştırmaya yönlendiriyor mu?	87	13,9	247	39,3	294	46,8	2,33
	Ünite sonunda verilen değerlendirme sorularını, çocuğunuzun ünite süresince öğrendiklerini ölçecek yeterlilikte buluyor musunuz?	126	20,1	242	38,5	260	41,4	2,21
	Size göre ünite sonunda verilen değerlendirme çalışmaları tek düze ve sıkıcı olup, çeşitlilik göstermiyor mu?	193	30,7	221	35,2	214	34,1	2,03
	Ünite sonunda verilen değerlendirme çalışmaları, çocuğunuzun yazılı anlatım becerisini geliştirmesini sağlayacak nitelikte hazırlanmış mı?	146	23,2	242	38,5	240	38,2	2,15

“Kitapta günümüzde yaşanan olay ve sorunlarla ilgili bilgi ve açıklamaya yer verilmiş mi?” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğrenci velilerinin yarıya yakını %47’si “evet” seçeneğini işaretlemişlerdir. Öğrenci velilerinin %35.4’ü “kısmen” seçeneğini işaretlerken, %17.4’ü de “hayır” seçeneğini işaretlemeyi tercih etmişlerdir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.29 (kısmen) düzeyinde olup, öğrenci velilerinin ders kitabının güncel olay ve sorunlara yer verme bakımından yeterli olduğu görüşünde oldukları söylenebilir.

“Kitapta verilen bilgi ve açıklamaların çocuğunuzu ezberlemeye yönelten bir anlatımla verildiğini düşünüyor musunuz?” sorusuna öğrenci velilerinin %33.9’u

“evet” %33.3’ü “kısmen” ve %32.8’i de “hayır” yanıtını vermiştir. Velilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.01 (kısmen) düzeyinde olup, öğrenci velilerinin kitapta kullanılan anlatımın ezberlemeye yöneltip yöneltmediği konusunda kesin bir kanaate sahip olmadıkları söylenebilir.

“Kitabın içeriğinin, çocuğunuzun mevcut yeteneklerini ve yaratıcılığını geliştirmeye teşvik edici nitelikte olduğunu düşünüyor musunuz?” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğrenci velilerinin yarıya yakını (%43.9) “evet” seçeneğini işaretlemişlerdir. Öğrenci velilerinin %39.6’sı “kısmen” seçeneğini işaretlerken yalnızca %16.4’ünün “hayır” seçeneğini işaretledikleri görülmüştür. Velilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.28 (kısmen) düzeyindedir. Bu genel ortalamaya göre öğrenci velilerinin ders kitabını, çocuğun mevcut yeteneklerini ve yaratıcılığını geliştirmeye teşvik etmesi bakımından yeterli buldukları söylenebilir.

“Verilen bilgi ve etkinlikler çocuğunuzun yaş ve sınıf düzeyinize göre çok basit mi?” maddesine öğrenci velilerinin ve %35.8’ü de “hayır” %34.4’ü “kısmen” %29.8’i “evet” yanıtını vermiştir. Velilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 1.94 (kısmen) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre, öğrenci velilerinin ders kitabındaki etkinliklerin çocuğun seviyesine uygun olup olmadığı konusunda kesin bir kanaate sahip olmadıkları söylenebilir.

“Verilen bilgi ve açıklamalarda çocuğunuz neden-sonuç ilişkisini kolaylıkla fark edebiliyor mu?” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde öğrenci velilerinin %40.4’ü “evet” %35.7’si “kısmen” seçeneklerini işaretlemişler, velilerin %23.9’u da “hayır” seçeneğini işaretlemeyi tercih etmişlerdir. Velilerin bu ifadeye ilişkin görüşlerinin genel ortalamasının 2.17 (kısmen) düzeyinde gerçekleştiği görülmüştür. Bu bulgu, öğrenci velileri kitapta verilen bilgi ve açıklamalarda neden sonuç ilişkisinin açıkça verildiği görüşündedirler, şeklinde yorumlanabilir.

“Ders kitabında, çocuğunuzun öğrenmesini kolaylaştıracak şekilde, önemli bilgi ve olaylar kronolojik olarak sıralanmış mı?” ifadesine ilişkin görüşler analiz

edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğrenci velilerinin yarıya yakını %46.2’si “evet” seçeneğini işaretlemişlerdir. Öğrenci velilerinin %35.7’si “kısmen” seçeneğini işaretlerken, %18.2’si de “hayır” seçeneğini işaretlemeyi tercih etmişlerdir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.28 (kısmen) düzeyinde olup bu bulgulara göre, öğrenci velilerinin ders kitabında önemli bilgi ve olayların kronolojik olarak verilmiş olduğu görüşünde oldukları söylenebilir.

“Çocuğunuz verilen bilgi ve açıklamaları günlük hayatında kullanabiliyor mu?” maddesine öğrenci velilerinin %43.6’sı “kısmen” seçeneğini işaretlemişlerdir. %33.6’sı “evet” seçeneğini işaretlerken, %22.8’i de “hayır” seçeneğini işaretlemeyi tercih etmişlerdir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.11 (kısmen) düzeyinde olup, genel ortalama, ders kitabında verilen bilgi ve açıklamaların günlük hayatta kullanılabilirliği konusunda kesin bir kanaate sahip değildir, şeklinde yorumlanabilir.

“Kitabın içeriğinde ayrıntı ve gereksiz bilgilerin olduğunu düşünüyor musunuz?” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğrenci velilerinin yarıya yakını %45.5’i “hayır” seçeneğinin işaretlemişlerdir. Velilerin %28.8’i “kısmen” seçeneğini ve %25.6’sı da “evet” seçeneğini işaretlemişlerdir. Velilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 1.80 (hayır) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu sonuçlara göre velilerin ders kitabında gereksiz ve ayrıntı bilgiye rastlamadıkları söylenebilir.

“Zaman zaman çocuğunuzun ilgisini çekebilecek serbest okuma parçalarına (Türk büyüklerinin hayatı, anıları gibi) yer verilmiş mi?” ifadesine ait cevaplar incelendiğinde, öğrenci velilerinin %49.8’i “evet” seçeneğini işaretlemiş iken, %26.8’i “kısmen” ve %23.4’ü de “hayır” seçeneğini işaretlemeyi tercih etmiştir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.26 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu bulgulara göre, öğrenci velilerinin kitaptaki serbest okuma parçalarının varlığı ve uygunluğu konusunda olumlu görüşe sahip oldukları söylenebilir.

“Kitapta yer alan bilgi ve açıklamaların çocuğunuzun temel bilgi ihtiyacını karşıladığını düşünüyor musunuz?” ifadesine ait cevaplar incelendiğinde öğrenci velilerinin %30.09’u “evet” %33.1’i “kısmen” ve %36’sı de “hayır” yanıtını vermiştir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 1.95 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu bulgu, veliler ders kitabının öğrencilerin temel bilgi ihtiyacını karşılaması bakımından yeterliliği konusunda kesin bir kanaate sahip değillerdir, şeklinde yorumlanabilir.

“Kitapta verilen örnekler hep aynı türde verilmiş olup, çeşitlilik göstermiyor mu?” maddesine öğrenci velilerinin %34.1’i “evet” %35.2’si “kısmen” ve %30.7’si de “hayır” yanıtını vermiştir. Velilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.03 (kısmen) düzeyindedir. Bu genel ortalama, veliler ders kitabında verilen örneklerin çeşitliliği konusunda kesin bir kanaate sahip bulunmamaktadırlar, şeklinde yorumlanabilir.

“Ders kitabının, toplumsal yaşamda dayanışma, yardım, sevgi, saygı ve paylaşma duygularını geliştirmeye yönelik bir içeriğe sahip olduğunu düşünüyor musunuz?” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, öğrenci velilerinin yarısından fazlası (%57.3) “evet” seçeneğini işaretlerken, %32.5’i “kısmen” ve %10.2’si de “hayır” seçeneklerini işaretlemişlerdir. Velilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.47 (evet) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre velilerin, ders kitabı içeriğinin toplumsal yaşamda dayanışma, yardım, sevgi, saygı ve paylaşma duygularını geliştirmeye yönelik olduğu görüşünde oldukları söylenebilir.

“Çocuğunuzu cesaretlendirmek ve planlı çalışmaya yönlendirmek için çeşitli çalışma stratejileri önerilmiş ve yeterli açıklama yapılmış mı?” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, öğrenci velilerinin yarısından fazlası (%54.5) “hayır” seçeneğini işaretlemişlerdir. Öğrencilerin %33.8’ü “kısmen” ve %11.8’i de “evet” seçeneklerini işaretlemeyi tercih etmişlerdir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 1.57 (hayır) düzeyinde gerçekleşmiş olup, velilerin ders kitabını öğrenme stratejilerini öğretme ve önerme bakımından yetersiz buldukları söylenebilir.

“Türk tarihinde önemli yere sahip kişiler hakkında verilen bilgileri yeterli buluyor musunuz?” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede öğrenci velilerinin yarısına yakını (%44.7) “hayır” %32.2’si “kısmen” seçeneklerini işaretledikleri görülmüştür. Buna karşılık “evet” seçeneğini işaretleyenlerin oranı yalnızca %23.1’dir. Velilerin bu ifadeye ilişkin görüşlerinin aritmetik ortalaması 1.78 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiştir. Genel ortalamaya göre velilerin, ders kitabında, Türk tarihinde önemli yere sahip kişiler hakkındaki bilgilere biraz daha fazla yer verilmesi gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

“Çocukların kavramlar arası ilişkileri görebilmesi için zaman zaman kavram haritalarına yer verilmiş mi?” maddesine öğrenci velilerinin ” %43.6’sı “kısmen” %37.6’sı “evet ve %18.8’i de “hayır” yanıtını vermiştir. Velilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.19 (kısmen) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre velilerin, ders kitabında kavram haritalarının varlığı ve yeterliliği konusunda olumlu görüşe sahip oldukları söylenebilir.

“Çocukların önceden sahip olduğu bilgilerle yeni edindikleri bilgileri ilişkilendirmelerine yardımcı olacak etkinlik ve açıklamalar var mı?” maddesine öğrenci velilerinin %41.9’u “kısmen” %37.3’ü “evet” ve %20.9’u da “hayır” yanıtını vermiştir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.16 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu sonuçlara göre velilerin, ders kitabını bilgiyi transfer etmeye yarayan etkinlikler bakımından yeterli buldukları söylenebilir.

“Çocukların, merak etmelerini, yeni düşüncelere açık olmayı, şüpheciliği ve eleştirel düşünme becerilerini kullanmalarını sağlayan çalışmalara yer verilmiş mi?” ifadesine yönelik veli görüşleri analiz edildiğinde, öğrenci velilerinin %44.7’sinin “kısmen” %36.9’unun “evet ve %18.3’ünün de “hayır” seçeneğini işaretledikleri tespit edilmiştir.. Velilerin bu ifadeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.19 (kısmen) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre velilerin, ders kitabındaki çalışmaları merakı, şüpheciliği, hoşgörü ve eleştirel düşünmeyi teşvik etme bakımından yeterli buldukları söylenebilir.

“Size göre konu anlatımları eksik, çelişkili bilgilerden uzak, bilimsel yeterlilikte mi?” maddesine öğrenci velilerinin %40.6’sı “evet” %33.8’i “kısmen” ve %25.6’sı da “hayır” yanıtını vermiştir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.15 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu bulgu, veliler ders kitabındaki konu anlatımlarının bilimsel yeterliliğe sahip olduğu görüşündedirler, şeklinde yorumlanabilir.

“Kitapta yer alan bilgi ve etkinlikler, çocuğunuzun iyi vatandaş olma bilinci oluşturmaya yardımcı oluyor mu?” ifadesine yönelik verilen cevaplar incelendiğinde, bu ifadede öğrenci velilerinin yarısından fazlası (%56.7) “evet” seçeneğini işaretlerken, %32.8’i “kısmen” seçeneğini işaretlemiştirler. “hayır” seçeneğini işaretleyenlerin oranı ise sadece %10.5’tir. Velilerin bu ifadeye ilişkin görüşlerinin genel ortalamasına bakıldığında 2.46 (evet) düzeyinde olduğu görülmüştür. Bu genel ortalamaya göre velilerin, ders kitabını vatandaşlık bilinci kazandırması açısından yeterli buldukları söylenebilir.

“Size göre kitapta yer alan okuma parçaları çocuğunuzun dikkatini dağıtacak ve bıktırarak kadar uzun mu?” maddesine öğrenci velilerinin %45.2’i “hayır” %29.6’sı “kısmen” ve %25.2’si de “evet” yanıtını vermiştir. Velilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 1.80 (kısmen) düzeyindedir. Bu bulgu, veliler okuma parçalarının uzunluğunu öğrenci seviyesine uygun bulmaktadırlar ancak metinlerin daha kısa tutulmasının dikkat süresine uygunluğu açısından daha yararlı olacağını düşünmektedirler, şeklinde yorumlanabilir.

“Ders kitabının sözlük bölümü çocuğunuzun kazanımlarla ilgili kelime ihtiyacını karşılayacak yeterlilikte mi?” maddesine öğrenci velilerinin %32.8’i “evet” %33.9’u “kısmen” ve %33.3’ü de “hayır” yanıtını vermiştir. Velilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.00 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu sonuçlar, veliler sözlük bölümünün yeterliliği konusunda kesin bir kanaate sahip değildir, şeklinde yorumlanabilir.

“Kitabın içindekiler bölümü, aranılan konuya kolayca ulaşmayı sağlayacak şekilde düzenlenmiş mi?” ifadesine verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, öğrenci velilerinin yarısından fazlası (%58.8) “evet” %28.3’ü “kısmen” ve %12.9’u da “hayır” yanıtını vermiştir. Velilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.46 (evet) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu bulgu, veliler ders kitabının içindekiler bölümünü yeterli bulmuşlardır, şeklinde yorumlanabilir.

“Kitabın genel görünümü, çocuğunuzda okuma ve inceleme isteği uyandırıyor mu?” ifadesine ilişkin veli cevaplarının dağılımı incelendiğinde öğrenci velilerinin %49.4’ü “evet” %31.4’ü “kısmen” ve %19.3’ü de “hayır” seçeneklerini işaretledikleri belirlenmiştir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.30 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu sonuçlar, öğrenci velileri kitabın genel görünümünün çocuk açısından dikkat çekici olduğu görüşündedirler, şeklinde yorumlanabilir.

“Size göre ünite başlangıcındaki giriş sayfaları, çocuğunuzda ünite ile ilgili konuları öğrenme isteği oluşturacak şekilde düzenlenmiş mi?” sorusuna öğrenci velilerinin yarısından fazlası yani %50.3’ü “evet” %34.9’u “kısmen” seçeneklerini işaretlemişlerdir. Buna karşılık “hayır” seçeneğini işaretleyenlerin oranı yalnızca %14.8’dir. Velilerin bu maddeye ilişkin görüşlerinin genel ortalaması 2.36 (evet) düzeyindedir. Bu sonuçlar öğrenci velilerinin, ders kitabındaki ünite giriş sayfalarının öğrencide öğrenme isteği oluşturacak nitelikte olması açısından olumlu görüşe sahip oldukları söylenebilir.

“Önemli kavram ve ilkeler çocuğunuzun dikkatini çekici şekilde vurgulanmış mı?” maddesine öğrenci velilerinin %37.4’ü “evet” %35’i “kısmen” ve %27.5’i de “hayır” yanıtını vermiştir. Velilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.10 (kısmen) düzeyinde olduğu görülmüştür. Bu sonuçlara göre velilerin önemli kavram ve ilkelerin vurgulamalarının yeterliliği ve uygunluğu konusunda kesin bir kanaate sahip olmadıkları söylenebilir.

“Verilen metinlerde, paragraf aralarına konulan resimlerin, metnin bütünlüğünü bozduğunu düşünüyor musunuz?” ifadesine ilişkin görüşler analiz

edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğrenci velilerinin %42.8'i "hayır" seçeneğini işaretlemiştir. %32.8'i "evet" %24.4'ü de "kısmen" seçeneğini işaretlemeyi tercih etmişlerdir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 1.90 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiş olup bu bulguya göre velilerin, ders kitabındaki resimlerin metnin bütünlüğünü bozmayacak şekilde yerleştirildiği görüşünde oldukları ancak resim-yazı bütünlüğünün korunması için biraz daha dikkatli olunmasını istedikleri söylenebilir.

"Kitaptaki görsel materyallerin (resim, şekil, grafik, tablo vs.), çocuğunuzun ilgili konuyu öğrenmesine yardımcı olacak uygunlukta verildiğini düşünüyor musunuz?" ifadesine ilişkin görüşlerin dağılımı incelendiğinde, öğrenci velilerinin yarısından fazlası (%52.7) "evet", %35.4'ü "kısmen" ve %11.9'u da "hayır" yanıtını vermiştir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama değer 2.41 (evet) olarak gerçekleşmiştir. Bu genel ortalamaya göre öğrenci velilerinin, görsel öğelerin ilgili konuyu öğrenmeyi kolaylaştıracak uygunlukta verilmesi hakkında olumlu görüşe sahip oldukları söylenebilir.

"Yazı ve resimlerin sayfaya yerleştirilme düzeni, çocuğunuzun dikkatini dağıtıcı nitelikte mi?" ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğrenci velilerinin %38.5'i "hayır" %31.5'i "evet" ve %29.9'u da "kısmen" seçeneğini işaretledikleri belirlenmiştir. Velilerin bu maddeye ilişkin görüşlerinin aritmetik ortalaması 1.93 (kısmen) düzeyindedir. Genel ortalama, veliler yazı ve resimlerin sayfaya yerleştirilme düzeninin uygunluğu konusunda kesin bir kanaate sahip değildir, şeklinde yorumlanabilir.

"Seçilen görsel materyaller (resim, şekil, grafik, tablo vs.) doğru ve güncel mi?" ifadesine verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, öğrenci velilerinin yarısından fazlası (%53) "evet" seçeneğini işaretlemeyi tercih ederken, öğrenci velilerinin %36.3'ü "kısmen" ve %10.7'si de "hayır" seçeneklerini işaretlemiştir. Velilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.42 (evet) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre velilerin görsel öğeleri doğru ve güncel buldukları söylenebilir.

“Görsel materyaller (resim, şekil, grafik, tablo vs.), açık, canlı ve net görünüyor mu?” maddesine öğrenci velilerinin %53.8’i “evet” %34.1’i “kısmen” ve %12.1’i de “hayır” yanıtını vermiştir. Velilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.42 (evet) düzeyindedir. Bu genel ortalamaya göre, velilerin görsel öğelerin baskısında herhangi bir sorun olmadığı görüşünde oldukları söylenebilir.

“Size göre kitap kolay taşınabilir, kullanışlı ve sağlam mı?” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, araştırmaya katılan öğrenci velilerinin %45.9’unun “evet” %23.9’unun “kısmen” ve %30.3’ünün de “hayır” seçeneğini işaretledikleri belirlenmiştir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.16 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu sonuçlara göre velilerin ders kitabını kolay taşınabilir boyutlarda, kullanışlı ve sağlam olduğu, ancak cildinin sağlamlığı ve ağırlığı açısından yeniden gözden geçirilmesi gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

“Çocuğunuzun tamamlayabileceği ve gerektiğinde not alabileceği boşluklar var mı?” maddesine öğrenci velilerinin %35.8’i “evet” %37.3’ü “kısmen” ve %26.9’u da “hayır” yanıtını vermiştir. Velilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.09 (kısmen) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre velilerin, ders kitabında öğrencinin tamamlayabileceği boşlukların varlığı ve yeterliliği konusunda kesin bir kanaate sahip olmadıkları söylenebilir.

“Kitapta baskı hatalarına rastlıyor musunuz?” ifadesine ait cevaplar incelendiğinde, öğrenci velilerinin %36.8’inin “hayır” %36.1’inin “kısmen” ve %27.1’inin de “evet” seçeneğini işaretledikleri görülmüştür. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 1.90 (kısmen) olarak gerçekleşmiştir. Bu bulgulara göre velilerin, ders kitabında baskı hatalarına kısmen de olsa rastladıkları ve bu konuda daha dikkatli olunması gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

“Verilen tablo ve grafikler çocuğunuzun rahatça okuyup anlayabileceği şekilde açık, net ve canlı mı?” ifadesine verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, öğrenci velilerinin yarısından fazlası yani %52.5’i “evet” %37.4’ü “kısmen”

seçeneklerini işaretlerken, velilerin yalnızca %10’u “hayır” seçeneğini işaretlemiştir. Velilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.43 (evet) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre velilerin tablo ve grafiklerin baskısı ve anlaşılabilirliği konusunda olumlu görüşe sahip oldukları söylenebilir.

“Verilen siyasi haritalarda, yapılan siyasi değişikliklere (yeni il ya da ülkelerin yer alması gibi) uyulmuş mu?” ifadesine verilen cevapların dağılımı incelendiğinde yine, öğrenci velilerinin yarısından fazlası (%53.7) “evet” %32.8’i “kısmen” seçeneklerini, %13.5’i de “hayır” seçeneğini işaretlemiştir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.40 (evet) düzeyinde olup bu genel ortalama, veliler haritaların bilimsel ve güncel olduğunu düşünmektedirler, şeklinde yorumlanabilir.

“Çocuğunuz boş zamanlarında siz veya öğretmen tarafından yönlendirilmediği halde Sosyal Bilgiler Ders Kitabını okuyup inceliyor mu?” ifadesine verilen cevaplar incelendiğinde, araştırmaya katılan öğrenci velilerinin %34.9’unun “evet” %31.4’ünün “kısmen” seçeneklerini işaretledikleri , %33.8’inin de “hayır” seçeneğini tercih ettikleri görölmüştür. Velilerin bu ifadeye ilişkin görüşlerinin aritmetik ortalaması 2.01 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu sonuçlara göre velilerin, Sosyal Bilgiler ders kitabının öğrenciler tarafından boş zamanlarda okuma ve inceleme kitabı olarak kullanılması konusunda kesin bir görüşe sahip olmadıkları söylenebilir.

“Kitapta kullanılan yazı stili ve yazı puntosu okumayı ve okuduğunu anlamayı kolaylaştıracak nitelikte mi?” ifadesine verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, öğrenci velilerinin yarısından fazlası (%57.2) “evet” seçeneğini işaretlemiştir. Velilerin %31.5’i “kısmen” ve %11.3’ü de “hayır” seçeneklerini işaretlemişlerdir.. Velilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.46 (evet) düzeyinde gerçekleşmiş olup, bu bulgu kitapta kullanılan yazı stili ve yazı puntosu veliler tarafından, okumayı ve okuduğunu anlamayı kolaylaştıracak nitelikte bulunmuştur, şeklinde yorumlanabilir.

“Kitapta kullanılan cümlelerin yapısı ve uzunluğundan dolayı, çocuğunuz okuduğunu anlamakta güçlük çekiyor mu?” ifadesine ait cevaplar incelendiğinde, öğrenci velilerinin %40.4’ünün “hayır” ve %34.7’sinin “kısmen” seçeneklerini işaretledikleri tespit edilmiştir. Velilerin %24.8’inin ise “evet” seçeneğini işaretledikleri belirlenmiştir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 1.84 (kısmen) düzeyinde bulunmuştur. Bu bulgulara göre velilerin, kitapta kullanılan cümlelerin yapısı ve uzunluğunu öğrenci seviyesine uygun buldukları, ancak öğrencilerin anlamasını kolaylaştırması bakımından cümlelerin daha kısa ve anlaşılır olmasına özen gösterilmesi gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

“Kitapta kullanılan dil, açık, sade ve anlaşılır mı?” ifadesine verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, öğrenci velilerinin yarısından çoğu (%62.1) “evet” seçeneğini işaretlerken, %28’i “kısmen” ve sadece %9.9’u “hayır” seçeneğini işaretlemiştir. Velilerin bu ifadeye ilişkin görüşlerinin aritmetik ortalaması 2.52 (evet) düzeyindedir. Bu bulgular; veliler, kitapta kullanılan dilin, açık, sade ve anlaşılır olduğu görüşündedirler, şeklinde yorumlanabilir.

“İmla ve dilbilgisi hatalarına rastlıyor musunuz?” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğrenci velilerinin %38.5’inin “hayır” %36.6’sının “kısmen” %24.8’inin de “evet” seçeneğini işaretledikleri görülmüştür. Velilerin bu maddeye ilişkin görüşlerinin aritmetik ortalamasının 1.86 (kısmen) düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre velilerin, ders kitabında imla ve dilbilgisi hatalarının varlığı konusunda kesin bir kanaate sahip olmadıkları söylenebilir.

“Kitapta yabancı sözcüklerin çok kullanıldığını düşünüyor musunuz?” maddesine öğrenci velilerinin %58.9’u “hayır” %28.5’i “kısmen” ve %12.6’sı da “evet” yanıtını vermiştir. Velilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 1.54 (hayır) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu genel ortalama, velilerin yabancı kelimelerin ders kitabındaki kullanımı konusunda herhangi bir sorun olmadığı görüşündedirler, şeklinde yorumlanabilir.

“Çocuğun kazanım ve konular arasında bağ kurmasını sağlayacak tekrar bölümlerine yer verilmiş mi?” sorusuna öğrenci velilerinin %33.1’i “evet” %37.3’ü “kısmen” ve %29.6’sı da “hayır” yanıtını vermiştir. Velilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.04 (kısmen) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre velilerin kitaptaki tekrar bölümlerinin bilgi transferi açısından yeterliliği konusunda kesin bir kanaate sahip olmadıkları söylenebilir.

“Ünite başlarında yer alan hazırlık çalışmaları, çocuğunuzun yakın çevresi, ihtiyaçları ve günlük yaşantısı ile ilgili mi?” ifadesine yönelik görüşler incelendiğinde öğrenci velilerinin %44.7’sinin “kısmen” %39.8’inin “evet” seçeneklerini işaretledikleri ve %15.4’ünün de “hayır” seçeneğini işaretledikleri tespit edilmiştir. Velilerin bu ifadeye ilişkin görüşlerinin genel ortalamasına bakıldığında 2.24 (kısmen) düzeyinde olduğu görülmüştür. Bu genel ortalama, veliler ders kitabındaki hazırlık çalışmaları “yakından uzağa” ilkesi göz önünde bulundurularak hazırlanmış olduğu görüşündedirler, şeklinde yorumlanabilir.

“Hazırlık çalışmalarının çocuğunuzda, üniteye yer alan kazanımları öğrenmek için ilgi ve istek uyandırdığını düşünüyor musunuz?” ifadesinde öğrenci velilerinin yarıya yakını (%43) “evet” ve %39.2’si de “kısmen” seçeneğini işaretlerken, “hayır” seçeneğini işaretleyenlerin oranı %17.8’dir. Bu ifadeye ilişkin görüşlerin genel ortalaması 2.25 (kısmen) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre velilerin, ders kitabındaki hazırlık çalışmalarını öğrenme isteği uyandırma açısından yeterli buldukları söylenebilir.

“Hazırlık çalışmaları, çocuğunuzu araştırma, inceleme, deney ve gözlem yapmaya teşvik ediyor mu?” ifadesine ilişkin görüşlerin dağılımı incelendiğinde, öğrenci velilerinin yarısından fazlası (%50.6) “evet” seçeneğini işaretlemişlerdir. Öğrencilerin %34.6’sı “kısmen” ve %14.8’i de “hayır” seçeneklerini işaretlemişlerdir. Velilerin bu ifadeye ilişkin görüşlerinin genel ortalaması 2.36 (evet) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre velilerin, ders kitabındaki hazırlık çalışmalarını çocuğu araştırma, inceleme, deney ve gözlem yapmaya teşvik etme açısından yeterli buldukları söylenebilir.

“Ders kitabında yer alan sorular çocuğunuzu düşünmeye, yorumlamaya ve araştırmaya yönlendiriyor mu?” maddesine öğrenci velilerinin %46.8’i “evet” %39.3’ü “kısmen” ve %13.9’u da “hayır” yanıtını vermiştir. Velilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.33 (evet) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre velilerin, ders kitabındaki soruların öğrenciyi düşünmeye, yorumlamaya ve araştırmaya yönlendirmesi açısından olumlu görüşe sahip oldukları söylenebilir.

“Ünite sonunda verilen değerlendirme sorularını, çocuğunuzun ünite süresince öğrendiklerini ölçecek yeterlilikte buluyor musunuz?” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğrenci velilerinin %41.4’ü “evet” %38.5’i “kısmen” seçeneklerini işaretlemişlerdir. Öğrenci velilerinin %20.1’i ise “hayır” seçeneğini işaretlemiştir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.21 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiştir. Buna göre ünite sonu değerlendirme sorularının öğrenilenleri ölçme yeterliliği konusunda velilerin olumlu görüşe sahip oldukları söylenebilir.

“Size göre ünite sonunda verilen değerlendirme çalışmaları tek düze ve sıkıcı olup, çeşitlilik göstermiyor mu?” maddesine öğrenci velilerinin %35.2’si “kısmen” ve %34.1’i “evet” seçeneklerini işaretlerken, %30.7’si de “hayır” seçeneğini işaretlemiştir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.03 (kısmen) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre, ünite sonu değerlendirme çalışmalarının çeşitliliğinin artırılması gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

“Ünite sonunda verilen değerlendirme çalışmaları, çocuğunuzun yazılı anlatım becerisini geliştirmesini sağlayacak nitelikte hazırlanmış mı?” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğrenci velilerinin %38.2’si “evet” %38.5’i “kısmen” ve %23.2’si de “hayır” seçeneğini işaretledikleri tespit edilmiştir. Velilerin bu ifadeye ilişkin görüşlerinin genel ortalaması 2.15 (kısmen) düzeyinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgu, veliler ünite sonu değerlendirme çalışmalarını yazılı anlatım becerisini geliştirme konusunda yeterli görmektedirler, şeklinde yorumlanabilir.

Tablo-IV.2.b: 4. ve 5. Sınıf Öğrenci Velilerinin Sosyal Bilgiler Ders Kitabına İlişkin Görüşlerinin Bulundukları Bölgeye Göre Farklılığı İçin t- Testi Sonuçları

Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Boyutları	İlçe	N	$\bar{X}$	S	t	p
Veli Anketi Ders Kitabı İçerik Boyutu	Haymana	320	2,10	0,287	-1,067	0,286
	Keçiören	308	2,12	0,271		
Veli Anketi Ders Kitabı Fiziksel Ve Görsel Özellikler Boyutu	Haymana	320	2,23	0,292	2,087	0,037
	Keçiören	308	2,18	0,320		
Veli Anketi Ders Kitabı Dil Ve Anlatım Boyutu	Haymana	320	2,06	0,332	3,052	0,002
	Keçiören	308	1,98	0,315		
Veli Anketi Ders Kitabı Ölçme Ve Değerlendirme Boyutu	Haymana	320	2,22	0,372	-0,075	0,940
	Keçiören	308	2,23	0,378		

Öğrenci velilerinin Sosyal Bilgiler ders kitabına ilişkin sorulara verdikleri cevaplar bulundukları bölge bakımından incelendiğinde;

1. Ders kitabının fiziksel ve görsel özellikleri ile ilgili sorulara verilen cevapların ortalamasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Buna göre, Haymana'daki velilerin Keçiören'de yaşayan velilere göre ders kitabını fiziksel ve görsel açıdan yeterli ve uygun buldukları sonucuna ulaşılabilir.

2. Ders kitabının dil ve anlatım ile ilgili özelliklerine yönelik sorulara verilen cevapların ortalamasına bakıldığında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmektedir ($p<0,05$). Bu veriler ışığında yine Haymana'daki velilerin Keçiören'de yaşayan velilere göre ders kitabını dil ve anlatım özellikleri bakımından yeterli ve uygun buldukları söylenebilir.

Diğer sorulara verilen cevapların ortalamasında ise istatistiksel olarak anlamlı fark yoktur.

Tablo-IV.2.c: 4. ve 5. Sınıf Öğrenci Velilerinin Sosyal Bilgiler Ders Kitabına İlişkin Görüşlerinin Cinsiyetlerine Göre Farklılığı İçin t- Testi Sonuçları

Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Boyutları	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	t	p
Veli Anketi Ders Kitabı İçerik Boyutu	Kadın	427	2,12	0,279	0,831	0,407
	Erkek	201	2,10	0,281		
Veli Anketi Ders Kitabı Fiziksel Ve Görsel Özellikler Boyutu	Kadın	427	2,21	0,307	0,401	0,688
	Erkek	201	2,20	0,306		
Veli Anketi Ders Kitabı Dil Ve Anlatım Boyutu	Kadın	427	2,01	0,319	-1,281	0,201
	Erkek	201	2,04	0,339		
Veli Anketi Ders Kitabı Ölçme Ve Değerlendirme Boyutu	Kadın	427	2,23	0,366	0,799	0,425
	Erkek	201	2,21	0,393		

Sosyal bilgiler ders kitabı ile ilgili sorulara verilen cevaplar öğrenci velilerinin cinsiyetleri bakımından incelendiğinde; verilen cevapların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı görülmüştür.

Tablo-IV.2.d: 4. ve 5. Sınıf Öğrenci Velilerinin Sosyal Bilgiler Ders Kitabına İlişkin Görüşlerinin Öğrenim Düzeyine Göre Farklılığı İçin t- Testi Sonuçları

Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Boyutları	Öğrenim Düzeyi	N	$\bar{X}$	S	f	p	Fark Tukey
Veli Anketi Ders Kitabı İçerik Boyutu	1 İlköğretim	367	2,12	0,273	0,790	0,499	-
	2 Ortaöğretim	187	2,09	0,293			
	3 Yüksekokul	26	2,09	0,356			
	4 Üniversite	48	2,10	0,221			
Veli Anketi Ders Kitabı Fiziksel Ve Görsel Özellikler Boyutu	1 İlköğretim	367	2,25	0,292	7,241	0,000	1-2 1-3 1-4
	2 Ortaöğretim	187	2,17	0,321			
	3 Yüksekokul	26	2,05	0,346			
	4 Üniversite	48	2,11	0,276			
Veli Anketi Ders Kitabı Dil Ve Anlatım Boyutu	1 İlköğretim	367	2,06	0,330	4,335	0,005	1-2 1-4
	2 Ortaöğretim	187	1,97	0,321			
	3 Yüksekokul	26	2,04	0,349			
	4 Üniversite	48	1,94	0,265			
Veli Anketi Ders Kitabı Ölçme Ve Değerlendirme Boyutu	1 İlköğretim	367	2,26	0,359	2,568	0,054	1-3
	2 Ortaöğretim	187	2,19	0,401			
	3 Yüksekokul	26	2,10	0,416			
	4 Üniversite	48	2,18	0,348			

Sosyal bilgiler ders kitabına ilişkin sorulara verilen cevaplar öğrenci velilerinin eğitim düzeyleri bakımından incelendiğinde;

1. Ders kitabının içeriği ile ilgili sorularda istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemiştir.
2. Ders kitabının fiziksel ve görsel özellikleri ile ilgili sorulara verilen cevapların ortalamasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Verilen cevapların ortalamasına bakıldığında farklılığın yüksek okul mezunlarının ortalamasının en düşük ve ilköğretim mezunlarının en yüksek olmasından kaynaklandığı görülmektedir. Yani yüksek okul mezunu olan velilerin Sosyal Bilgiler ders kitaplarını fiziksel ve görsel özellikler bakımından, diğer velilere göre, yetersiz buldukları söylenebilir.

Kitabın görsel zenginlik içermesi, albenisinin olması gerekir. Bunun için renkler, haritaların ve grafiklerin ilgi çekiciliği, resimlerin kalitesi, fotoğrafların canlı ve gerçeğe yakınlığı gibi özellikler; ayrıca yazıların önemli noktalarda koyulaşması ya da italik olması, çerçeve içine alınması, renkli olması, altının çizilmesi, yazı karakteri vs. önemlidir. Öğrenme ilkelerine uygun olarak metnin dikkat çekici olması (Yanpar Şahin, 2004:288) da öğretimi etkinleştirmesi ve kalıcılığı artırması bakımından önemlidir.

3. Ders kitabının dil ve anlatım özellikleri ile ilgili sorulara verilen cevapların ortalamasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Verilen cevapların ortalamasına bakıldığında farklılığın üniversite mezunlarının ortalamasının en düşük ve ilköğretim mezunlarının en yüksek olmasından kaynaklandığı görülmektedir. Ders kitaplarının dil ve anlatım boyutu ile ilgili olarak üniversite mezunu olan velilerin diğer velilere göre olumsuz görüşe sahip oldukları söylenebilir.

4. Ders kitabının ölçme ve değerlendirme boyutu ile ilgili sorulara verilen cevapların ortalamasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Verilen

cevapların ortalamasına bakıldığında farklılığın yüksekokul mezunlarının ortalamasının en düşük ve ilköğretim mezunlarının en yüksek olmasından kaynaklandığı görülmektedir. Bu sonuçlara göre yüksekokul mezunu olan velilerin ders kitabının ölçme değerlendirmeye yönelik bölümlerini yeterliliği konusunda olumsuz görüşe sahip oldukları söylenebilir.

Ders kitapları, öğrenci ve öğretmene kendisini değerlendirme imkânı vermektedir. Ders kitaplarında bulunan değerlendirme çalışmaları, öğretimin başarılı bir şekilde yürütülmesine yardımcı olmaktadır. Başka bir ifadeyle, belirlenen hedeflere öğrencilerin ulaşma düzeylerini, ulaşılammışsa nedenlerini ve hangi noktada problemin olduğunu tespit etmek değerlendirme ile mümkün olmaktadır. Ders kitaplarında bulunması gereken değerlendirme çalışmaları üç bölümden oluşmaktadır. Bunlar: *1-Hazırlık Çalışmaları*, *2-Ünite/konu ortası değerlendirme* ve *3-Ünite/konu sonu değerlendirme* şeklinde sıralanabilir. Okulda verilen eğitime bağlı olarak bilginin ölçülmesinde sözü edilen değerlendirme çalışmalarının amacı; hedeflere bağlı olarak bireyin bilişsel, duyuşsal ve davranışsal yeterliliklerini tespit etmektir (Yaşar, 2005:2).

Türkiye’de ders kitaplarındaki ölçme ve değerlendirme çalışmalarına ilişkin yapılan diğer araştırmalarda hazırlık ve değerlendirme sorularıyla ilgili aşağıdaki problemler tespit edilmiştir:

- a-Değerlendirme sorularında kapsam geçerliği yeterince sağlanamamaktadır.
- b-Öğrencileri düşünmeye, araştırmaya ve yaratıcılığa sevk edecek sorulara fazlaca yer verilmezken; genel olarak ezbere dayalı bilişsel alanın bilgi basamağındaki sorulara çoğunlukla yer verilmektedir.
- c-Değerlendirme ve hazırlık soruları bölümünde yeterli oranda kavrama ve uygulama basamağında sorulara yer verilmemektedir, 4- Ders kitaplarında yeterli oranda eleştirmeli, kısa cevaplı ve çoktan seçmeli sorular bulunmamaktadır ve 5-Değerlendirme sorularına büyük ölçüde cevap anahtarları verilmemektedir (Seven, 2001:70).

Tablo-IV.2.e: 4. ve 5. Sınıf Öğrenci Velilerinin Sosyal Bilgiler Ders Kitabına İlişkin Görüşlerinin Gelir Düzeyine Göre Farklılığı İçin t- Testi Sonuçları

Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Boyutları		Gelir Düzeyi	N	$\bar{X}$	S	f	p	Fark Tukey
Veli Anketi Ders Kitabı İçerik Boyutu	1	420 ytl ve altı	235	2,10	0,285	0,153	0,859	-
	2	421 ytl - 800 ytl	294	2,12	0,275			
	3	801 ytl ve üzeri	99	2,11	0,281			
Veli Anketi Ders Kitabı Fiziksel Ve Görsel Özellikler Boyutu	1	420 ytl ve altı	235	2,22	0,305	0,632	0,532	-
	2	421 ytl - 800 ytl	294	2,20	0,312			
	3	801 ytl ve üzeri	99	2,18	0,295			
Veli Anketi Ders Kitabı Dil Ve Anlatım Boyutu	1	420 ytl ve altı	235	2,05	0,342	2,694	0,068	1-3
	2	421 ytl - 800 ytl	294	2,01	0,319			
	3	801 ytl ve üzeri	99	1,97	0,302			
Veli Anketi Ders Kitabı Ölçme Ve Değerlendirme Boyutu	1	420 ytl ve altı	235	2,21	0,380	0,615	0,541	
	2	421 ytl - 800 ytl	294	2,24	0,364			
	3	801 ytl ve üzeri	99	2,22	0,394			

Araştırmaya katılan velilerin Sosyal Bilgiler ders kitabı ile ilgili sorulara verdikleri cevaplar öğrenci velilerinin gelir düzeyleri bakımından incelendiğinde, verilen cevapların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı görülmüştür.

4.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın üçüncü alt probleminde, araştırmaya katılan 4. ve 5. sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler ders kitabına ilişkin görüşlerinin dağılımı analiz edilmiştir.

Tablo-IV.3.a: 4. ve 5. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Ders Kitabına İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

Sosyal Bilgiler Ders Kitabı		Öğretmen Görüşleri						$\bar{X}$
		Hayır		Kısmen		Evet		
		f	%	f	%	f	%	
İÇERİK	Günümüzde yaşanan olay ve sorunlara yer verilmiştir.	48	21,8	103	46,8	69	31,4	2,10
	Öğrenciyi ezberden uzak tutmaktadır.	31	14,1	108	49,1	81	36,8	2,23
	Öğrencileri, mevcut yeteneklerini ve yaratıcılığını geliştirmeye teşvik etmektedir.	36	16,4	119	54,1	65	29,5	2,13
	Verilen bilgi ve etkinlikler öğrencilerin yaş ve sınıf düzeyine uygundur.	46	20,9	95	43,2	79	35,9	2,15
	Verilen bilgi ve açıklamalar müfredatta ve müfredatta belirtilen kazanımlara uygundur.	9	4,1	71	32,3	140	63,6	2,60
	Verilen bilgi ve açıklamalarda neden-sonuç ilişkisi açıkça sergilenmiştir.	49	22,3	112	50,9	59	26,8	2,05
	Önemli bilgi ve olaylar kronolojik olarak sıralanmıştır.	25	11,4	102	46,4	93	42,3	2,31
	Ders kitabının içeriği, Türk milli eğitiminin genel amaçları ve temel ilkeleri ile tutarlı olacak nitelikte hazırlanmıştır.	11	5	50	22,7	159	72,3	2,67
	Verilen bilgi ve açıklamalar öğrencinin günlük yaşantısında kullanabileceği şekildedir.	50	22,7	114	51,8	56	25,5	2,03
	İçerikte ayrıntı ve gereksiz bilgiye yer verilmemiş olup, öğrencinin temel bilgi ihtiyacını karşılamaktadır.	85	38,6	86	39,1	49	22,3	1,84
	Zaman zaman ilgi çekici serbest okuma parçalarına (Türk büyüklerinin hayatı, anıları gibi) yer verilmiştir.	62	28,2	49	22,3	109	49,5	2,21
	Kazanım, bilgi ve etkinlikler basitten karmaşığa doğru sıralanmıştır.	26	11,8	120	54,5	74	33,6	2,22
	Verilen örnekler hep aynı türde verilmiş olup, çeşitlilik göstermemektedir.	64	29,1	69	31,4	87	39,5	2,10
	Ders kitabı, toplumsal yaşamda dayanışma, yardım, sevgi, saygı ve paylaşma duygularını geliştirmeye yönelik bir içeriğe sahiptir.	15	6,8	90	40,9	115	52,3	2,45
	Öğrencileri cesaretlendirmek ve planlı çalışmaya yönlendirmek için çeşitli çalışma stratejileri önerilmiştir.	78	35,5	89	40,5	53	24,1	1,89
	Türk tarihinde önemli yere sahip kişiler hakkında yeterli bilgiye yer verilmiştir.	58	26,4	105	47,7	57	25,9	2,00
	Soyut kavramların öğrenilmesini kolaylaştırmak için verilen örnekler yeterli nitelik ve sayıdadır.	70	31,8	116	52,7	34	15,5	1,84
	Kavramlar arası ilişkileri göstermek amacıyla, zaman zaman kavram haritalarına yer verilmiştir.	36	16,4	95	43,2	89	40,5	2,24

FİZİKSEL VE GÖRSEL ÖZELLİKLER	Öğrencilerin ön bilgileri ile yeni bilgilerini ilişkilendirmelerine yardımcı olacak etkinlik ve açıklamalara yer verilmiştir.	47	21,4	119	54,1	54	24,5	2,03
	Merakı, yeni düşüncelere açık olmayı, şüpheciliği ve eleştirel düşünme becerilerini kullanmayı teşvik edici çalışmalara yer verilmiştir.	24	10,9	142	64,5	54	24,5	2,14
	Konu anlatımları gereksiz, eksik, çelişkili bilgilerden uzak, bilimsel yeterliliktedir.	43	19,5	111	50,5	66	30	2,10
	Öğrencilerde iyi vatandaş olma bilinci oluşturacak bilgi ve etkinlikler yer almaktadır.	33	15	97	44,1	90	40,9	2,26
	Kazanımların işleniş için verilen metinler öğrenci seviyesine uygun, yeterli uzunluktadır.	70	31,8	88	40	62	28,2	1,96
	Sözlük bölümü doğru, eksiksiz ve yeterlidir.	54	24,5	118	53,6	48	21,8	1,97
	Gerekli durumlarda bibliyografya ve dipnot (aktarılan bilginin hangi kaynaktan alındığına dair açıklama) verilmiştir.	44	20	98	44,5	78	35,5	2,15
	Kitabın genel görünümü, öğrencide okuma ve inceleme isteği uyandıracak niteliktedir.	51	23,2	125	56,8	44	20	1,97
	Ünite başlangıcındaki giriş sayfaları öğrencide öğrenme isteği oluşturacak nitelikte hazırlanmıştır.	51	23,2	123	55,9	46	20,9	1,98
	Anahtar kavram ve ilkeler dikkat çekici şekilde vurgulanmıştır.	65	29,5	89	40,5	66	30	2,00
	Verilen metinlerin bir bütünlük göstermesine, resimlerle bütünlüğün bozulmamasına dikkat edilmiştir.	65	29,5	85	38,6	70	31,8	2,02
	Görsel materyaller (resim, şekil, grafik, fotoğraf vs.), verilen bilgilerle ilişkilidir.	13	5,9	104	47,3	103	46,8	2,41
	Yazı ve resimlerin sayfaya yerleştirilme düzeni, öğrencinin dikkatini dağıtıcı niteliktedir.	66	30	58	26,4	96	43,6	2,14
	Seçilen görsel öğeler doğru, güncel ve öğretim için yararlı olabilecek niteliktedir.	20	9,1	127	57,7	73	33,2	2,24
	Görsel öğeler, öğrenci seviyesine uygundur.	20	9,1	109	49,5	91	41,4	2,32
	Kitap kolay taşınabilir, kullanışlı ve sağlamdır.	136	61,8	26	11,8	58	26,4	1,65
	Öğrencilerin tamamlayabileceği ve gerektiğinde not alabileceği boşluklar içermektedir.	45	20,5	88	40	87	39,5	2,19
	Şekiller (resimler, grafikler) listesi verilmiş olup, öğrenci seviyesine uygun ve yeterlidir.	73	33,2	93	42,3	54	24,5	1,91
	Kitapta baskı hatalarına rastlanmamaktadır.	77	35	78	35,5	65	29,5	1,95
	Verilen tablolar okunaklı ve anlaşılır niteliktedir.	36	16,4	106	48,2	78	35,5	2,19
	Görsel öğelerin net ve temiz baskılı olmasına özen gösterilmiştir.	28	12,7	121	55	71	32,3	2,20
	Verilen siyasi haritalarda, yapılan siyasi değişikliklere (yeni il ya da ülkelerin yer alması gibi) uyulmuştur.	10	4,5	40	18,2	170	77,3	2,73

DİL VE ANLATIM	Yazı stili ve yazı puntosu öğrencilerin yaş ve sınıf seviyesine uygundur.	17	7,7	57	25,9	146	66,4	2,59
	Öğrencilerin yaşına ve sınıf düzeyine uygun dil ve cümle yapısı kullanılmıştır.	22	10	100	45,5	98	44,5	2,35
	Açık, sade ve anlaşılır bir dille yazılmıştır.	29	13,2	107	48,6	84	38,2	2,25
	İmla ve dilbilgisi kurallarına uygun yazılmıştır.	31	14,1	106	48,2	83	37,7	2,24
	Gereksiz bilgi yoğunluğu ve uzun cümlelerden kaçınılmıştır.	82	37,3	84	38,2	54	24,5	1,87
	Yabancı sözcükler, Türkçe okunuşları ile birlikte verilmiştir.	17	7,7	39	17,7	164	74,5	2,67
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	Öğrencilerin kazanım ve konular arasında bağ kurmalarını sağlayacak tekrar bölümlerine yer verilmiştir.	79	35,9	87	39,5	54	24,5	1,89
	Ünite başlarında yer alan hazırlık çalışmaları, öğrencilerin yakın çevresi, ihtiyaçları ve günlük yaşantısı ile ilgilidir.	40	18,2	127	57,7	53	24,1	2,06
	Hazırlık çalışmaları öğrencide, üniteye yer alan kazanımları öğrenmek için ilgi ve istek uyandıracak nitelikte hazırlanmıştır.	32	14,5	138	62,7	50	22,7	2,08
	Hazırlık çalışmaları, öğrencileri araştırma, inceleme, deney ve gözlem yapmaya teşvik edici niteliktedir.	38	17,3	130	59,1	52	23,6	2,06
	Ders kitabında yer alan sorular öğrencileri düşünmeye, yorumlamaya ve araştırmaya yönlendirmektedir.	17	7,7	117	53,2	86	39,1	2,31
	Öğrencilerin kendilerini ya da birbirlerini değerlendirmelerini sağlayan tekniklere yer verilmiştir.	26	11,8	78	35,5	116	52,7	2,41
	Ünite sonunda verilen değerlendirme soruları, ünite süresince yer alan kazanımları ölçecek yeterliliktedir.	55	25	113	51,4	52	23,6	1,99
	Ünite sonunda verilen değerlendirme çalışmaları tek düze ve sıkıcı olup, çeşitlilik göstermemektedir.	55	25	64	29,1	101	45,9	2,21
	Ünite sonunda verilen değerlendirme çalışmaları, öğrencinin yazılı anlatım becerisini geliştirme konusunda yetersiz kalmaktadır.	29	13,2	75	34,1	116	52,7	2,40

“Günümüzde yaşanan olay ve sorunlara yer verilmiştir.” maddesine öğretmenlerin %46.8’i “kısmen” %31.4’ü “evet” ve %21.8’i de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.10 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu ortalamaya göre öğretmenlerin kitapta güncel olay ve sorunlar daha fazla yer verilmesi gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

“Öğrenciyi ezberden uzak tutmaktadır.” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede öğretmenlerin %49.1’i “kısmen” ve %36.8’i “evet” seçeneğini işaretlerken, %14.1’i de “hayır” seçeneğini işaretlemiştir. Bu ifadeye

ilişkin genel ortalama 2.23 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu bulgu, öğretmenlerin ders kitabındaki konu ve anlatımların öğrenciyi ezberden uzak tuttuğu görüşündedirler, şeklinde yorumlanabilir.

“Öğrencileri, mevcut yeteneklerini ve yaratıcılığını geliştirmeye teşvik etmektedir.” ifadesine ait cevaplar incelendiğinde, öğretmenlerin yarıdan fazlası %54.1’i “kısmen” %29.5’i “evet” ve %16.4’ü de “hayır” yanıtını verdikleri görülmüştür.. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.13 (kısmen) düzeyindedir. Bu genel ortalamaya göre öğretmenlerin, ders kitabı içeriğinin öğrencilerin mevcut yeteneklerini ve yaratıcılığını geliştirmeye yönelik olup olmaması konusunda kesin bir görüş belirtmedikleri söylenebilir.

“Verilen bilgi ve etkinlikler öğrencilerin yaş ve sınıf düzeyine uygundur.” maddesine öğretmenlerin %43.2’si “kısmen” %35.9’u “evet” ve %20.9’u da “hayır” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.15 (kısmen) dir. Bu genel ortalamaya göre öğretmenlerin, ders kitabı içeriğinde verilecek bilgi ve etkinlikler belirlenirken öğrenci yaş ve sınıf düzeyine uygunluğu bakımından daha titiz davranılması gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

“Verilen bilgi ve açıklamalar müfredatta ve müfredatta belirtilen kazanımlara uygundur.” ifadesine ilişkin cevaplar incelendiğinde öğretmenlerin %63.6’sı “evet” ve %32.3’ü “kısmen” seçeneklerini işaretlerken, “hayır” seçeneğini işaretleyenlerin oranı yalnızca %4.1’dir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.60 (evet) düzeyinde gerçekleşmiş olup bu ortalama, öğretmenler, ders kitabı içeriğinin müfredatta ve müfredatta belirtilen kazanımlara kesinlikle uygun olduğu görüşündedirler, şeklinde yorumlanabilir.

“Verilen bilgi ve açıklamalarda neden-sonuç ilişkisi açıkça sergilenmiştir.” maddesine öğretmenlerin %50.9’u “kısmen” %26.8’i “evet” ve %22.3’ü de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.05 (kısmen) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre öğretmenlerin ders kitabı içeriğinde

neden-sonuç ilişkisinin öğrenci tarafından kolayca fark edilebilecek şekilde verilmesi gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

“Önemli bilgi ve olaylar kronolojik olarak sıralanmıştır.” maddesine öğretmenlerin %46.4’ü “kısmen” %42.3’ü “evet” ve %11.4’ü de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.31 (kısmen) düzeyindedir. Bu genel ortalamaya göre öğretmenlerin ders kitabında önemli bilgi ve olayların kronolojik olarak sıralanmış olması konusunda olumlu görüşe sahip oldukları söylenebilir.

“Ders kitabının içeriği, Türk milli eğitiminin genel amaçları ve temel ilkeleri ile tutarlı olacak nitelikte hazırlanmıştır.” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğretmenlerin yarısından fazlası (%72.3) “evet” seçeneğini işaretlerken, %22.7’si “kısmen” ve %5’i de “hayır” seçeneklerini işaretlemişlerdir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.67 (evet) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu bulgu, öğretmenler ders kitabı içeriğinin Türk milli eğitiminin genel amaçları ve temel ilkeleri ile tutarlı olduğu görüşündedirler, şeklinde yorumlanabilir.

“Verilen bilgi ve açıklamalar öğrencinin günlük yaşantısında kullanabileceği şekildedir.” ifadesine ilişkin cevaplar incelendiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğretmenlerin %51.8’i “kısmen” %25.5’i “evet” ve %22.7’si de “hayır” yanıtını verdikleri görülmüştür. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.03 (kısmen) düzeyinde olup, genel ortalamaya göre öğretmenlerin ders kitabında verilen bilgi ve açıklamaların öğrencinin günlük yaşantısında kullanabileceği şekilde verilmesi konusunda daha dikkatli seçimler yapılması gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

“İçerikte ayrıntı ve gereksiz bilgiye yer verilmemiş olup, öğrencinin temel bilgi ihtiyacını karşılamaktadır.” maddesine öğretmenlerin %39.1’i “kısmen” %38.6’sı “hayır” ve %22.3’ü de “evet” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 1.84 (kısmen) düzeyindedir. Bu sonuçlara

göre öğretmenlerin ders kitabı içeriğinde gereksiz ve ayrıntı bilgilerin yer aldığı ve öğrencinin temel bilgi ihtiyacını karşılama konusunda yetersiz kaldığı görüşünde oldukları söylenebilir.

“Zaman zaman ilgi çekici serbest okuma parçalarına (Türk büyüklerinin hayatı, anıları gibi) yer verilmiştir.” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğretmenlerin yarısına yakını (%49.5) “evet” %22.3’ü de “kısmen” seçeneklerini işaretlerken, %28.2’si ise “hayır” seçeneğini işaretlemeyi tercih etmişlerdir. İfadeye ilişkin genel ortalama 2.21 (kısmen) düzeyindedir. Bu genel ortalamaya göre ders kitabında serbest okuma parçalarının varlığı ve yeterliliği konusunda olumlu görüşe sahip oldukları söylenebilir.

“Kazanım, bilgi ve etkinlikler basitten karmaşığa doğru sıralanmıştır.” ifadesine ilişkin cevaplar incelendiğinde öğretmenlerin %54.5’inin “kısmen” %33.6’sının “evet” ve %11.8’inin de “hayır” yanıtını verdikleri görülmüştür. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalamasının 2.22 (kısmen) düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre öğretmenlerin kazanım, bilgi ve etkinlikler basitten karmaşığa doğru sıralanmış olduğunu düşündükleri söylenebilir.

“Verilen örnekler hep aynı türde verilmiş olup, çeşitlilik göstermemektedir.” maddesine öğretmenlerin %39.5’i “evet” %31.4’ü “kısmen” ve %29.1’i de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.10 (kısmen) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre öğretmenlerin verilen örneklerin çeşitliliğinin arttırılması gerektiği görüşüne sahip oldukları söylenebilir.

“Ders kitabı, toplumsal yaşamda dayanışma, yardım, sevgi, saygı ve paylaşma duygularını geliştirmeye yönelik bir içeriğe sahiptir.” ifadesine ait cevaplar incelendiğinde, öğretmenlerin yarıdan fazlası (%52.3) “evet” %40.9’u “kısmen” seçeneğini işaretlemiş iken, “hayır” seçeneğini işaretleyenlerin oranı sadece %6.8’dir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.45 (evet) düzeyinde gerçekleşmiş olup, bu bulgu öğretmenlerin, ders kitabı içeriğinin toplumsal yaşamda dayanışma, yardım,

sevgi, saygı ve paylaşma duygularını geliştirmeye yönelik olduğu görüşündedirler, şeklinde yorumlanabilir.

“Öğrencileri cesaretlendirmek ve planlı çalışmaya yönlendirmek için çeşitli çalışma stratejileri önerilmiştir.” maddesine öğretmenlerin %40.5’i “kısmen” %35.5’i “hayır” ve %24.1’i de “evet” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 1.89 (kısmen) düzeyindedir. Bu bulgulara göre, öğretmenlerin ders kitabında öğrenme stratejilerine daha fazla yer verilmesi gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

“Türk tarihinde önemli yere sahip kişiler hakkında yeterli bilgiye yer verilmiştir.” maddesine öğretmenlerin %25.9’u “evet” %47.7’si “kısmen” ve %26.4’ü de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.00 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu sonuçlara göre öğretmenlerin, Türk tarihinde önemli yere sahip kişiler hakkındaki bilgilerin artırılması gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

“Soyut kavramların öğrenilmesini kolaylaştırmak için verilen örnekler yeterli nitelik ve sayıdadır.” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğretmenlerin %52.7’si “kısmen” %31.8’i “hayır” ve %15.5’i de “evet” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 1.84 (kısmen) düzeyindedir. Bu bulgulara göre öğretmenlerin, soyut kavramların öğretimi için verilen örneklerin çoğaltılması ve çeşitlendirilmesi gerektiği düşüncesinde oldukları söylenebilir.

İlköğretim öğrencilerinin Sosyal Bilgilerle ilgili ilkeleri öğrenebilmeleri ve karşılarına çıkabilecek sosyal problemleri çözebilmeleri için temel kavramları çok iyi anlamaları gerekmektedir. İlköğretim Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarından biri de öğrencilerin ünitelerle ilgili çeşitli sosyal kavramları anlayabilmeleridir. Öğrenciler ilköğretime başladıktan sonra hayatlarında ilk defa bazı sosyal kavramlarla karşılaşmaktadırlar. İlk kez karşılaşılan bu tür kavramları, öğrenciler çoğu zaman anlamakta güçlük çekmekte, bu kavramları birbirine karıştırabilmekte veya

kavramlarla ilgili yanılgılara düşmektedirler. Eğitim kurumlarımızdaki geleneksel yöntemlerle ders işleme ve teknolojik araçların okullardaki yetersizliği, öğrencilerin konuları anlamlı öğrenememelerine sebep olmaktadır. Sosyal bilgilerle ilgili yeni kavramların öğretilmesinde öğretmen, öğrencilerin ön bilgilerini de dikkate alarak onların bu kavramları anlamlı bir şekilde öğrenmelerini sağlamalıdır.

Sosyal kavramları öğrencilerin anlamlı olarak öğrenememeleri veya kavram yanılgılarına düşmelerini etkileyen faktörler şu şekilde sıralanabilir:

- 1- Ders kitapları
- 2- Öğretim metot ve teknikleri
- 3- Öğrencilerin çevreden edindikleri hazır ön bilgileri
- 4- Öğretim esnasında kavram değiştirme çalışmaları yapılmaması
- 5- Soyut kavramlar

Öğrenciler özellikle soyut kavramları öğrenmede güçlük çekmektedirler. Sosyal Bilgiler derslerindeki kavramların öğretiminde, öğrencilere bol örnek verilmesi, kavramların mümkün olduğunca görsel materyallerle desteklenmesi, uygun öğretim tekniklerinin kullanılması, kavramın öğretimini kolaylaştırır. (Yazıcı ve Samancı, 2003: 16).

“Kavramlar arası ilişkileri göstermek amacıyla, zaman zaman kavram haritalarına yer verilmiştir.” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğretmenlerin %40.5’i “evet” %43.2’si “kısmen” seçeneklerini işaretlemiştir. Öğretmenlerin %16.4’ü ise “hayır” seçeneğini işaretlemeyi tercih etmişlerdir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.24 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiş olup, bu bulgu öğretmenler, ders kitabında kavram öğretimi için kavram haritalarının varlığı ve yeterliliği konusunda olumlu görüşe sahiptirler, şeklinde yorumlanabilir.

“Öğrencilerin ön bilgileri ile yeni bilgilerini ilişkilendirmelerine yardımcı olacak etkinlik ve açıklamalara yer verilmiştir.” maddesine öğretmenlerin %24.5’i “evet” %54.1’i “kısmen” ve %21.4’ü de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.03 (kısmen) düzeyinde

gerçekleşmiştir. Bu bulgu, öğretmenler ders kitabında öğrencilerin ön bilgileri ile yeni bilgilerini ilişkilendirmelerine yardımcı olacak etkinliklerin çoğaltılması gerektiğini düşünmektedirler, şeklinde yorumlanabilir.

“Merakı, yeni düşüncelere açık olmayı, şüpheciliği ve eleştirel düşünme becerilerini kullanmayı teşvik edici çalışmalara yer verilmiştir.” maddesine öğretmenlerin %24.5’i “evet” %64.5’i “kısmen” ve %10.9’u de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.14 (kısmen) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre öğretmenlerin, ders kitabı içeriğinde merakı, yeni düşüncelere açık olmayı, şüpheciliği ve eleştirel düşünme becerilerini kullanmayı teşvik edici çalışmaların yer alıp almadığı ve bunların yeterliliği konusunda olumlu görüşe sahip oldukları söylenebilir.

“Konu anlatımları gereksiz, eksik, çelişkili bilgilerden uzak, bilimsel yeterliliktedir.” ifadesine ait cevaplar incelendiğinde, öğretmenlerin %50.5’i “kısmen” seçeneğini işaretledikleri görülmüştür. Öğretmenlerin %30’u “evet” ve %19.5’i de “hayır” seçeneklerini işaretlemişlerdir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.10 (kısmen) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre öğretmenlerin ders kitabındaki konu anlatımlarının bilimsel yeterliliği konusunda olumlu görüşe sahip oldukları söylenebilir.

“Öğrencilerde iyi vatandaş olma bilinci oluşturacak bilgi ve etkinlikler yer almaktadır.” maddesine öğretmenlerin %40.9’u “evet” %44.1’i “kısmen” ve %15’i de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.26 (evet) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu bulguya göre öğretmenlerin, iyi vatandaş olma bilinci kazandırması bakımından ders kitabını yeterli buldukları ancak geliştirilmesi gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

“Kazanımların işlenişi için verilen metinler öğrenci seviyesine uygun, yeterli uzunluktadır.” maddesine öğretmenlerin %28.2’si “evet” %40’ı “kısmen” ve %31.8’i de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 1.96 (kısmen) düzeyinde olup bu bulgu, öğretmenler ders kitabındaki

metinlerin öğrenci seviyesine uygun olması bakımından biraz daha kısa verilmesinin okumayı anlama açısından daha yararlı olacağı görüşündedirler, şeklinde yorumlanabilir.

“Sözlük bölümü doğru, eksiksiz ve yeterlidir.” ifadesine ait cevaplar incelendiğinde, öğretmenlerin %53.6’sı “kısmen” seçeneğini işaretlemiştir. Öğretmenlerin %21.8’i “evet” ve %24.5’i de “hayır” seçeneğini işaretlemiştir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama değer 1.97 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiş olup, bu sonuçlara göre öğretmenlerin sözlük bölümünün kazanımlarla ilgili tüm kavramları kapsayacak nitelikte hazırlanması gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

“Gerekli durumlarda bibliyografya ve dipnot (aktarılan bilginin hangi kaynaktan alındığına dair açıklama) verilmiştir.” maddesine öğretmenlerin %35.5’i “evet” %44.5’i “kısmen” ve %20’si de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.15 (kısmen) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre öğretmenlerin ders kitabında bibliyografya ve dipnotların varlığı konusunda olumlu görüşe sahip oldukları söylenebilir.

“Kitabın genel görünümü, öğrencide okuma ve inceleme isteği uyandıracak niteliktedir.” ifadesine ait cevaplar incelendiğinde, öğretmenlerin yarıdan fazlası %56.8’i “kısmen” seçeneğini işaretlemeyi tercih etmişlerdir. Öğretmenlerin %23.2’si “hayır” %20’si de “evet” seçeneklerini işaretlemiştir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 1.97 (kısmen) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre öğretmenlerin kitabın genel görünümünün ilgi çekiciliği konusunda kesin bir kanaat belirtmedikleri söylenebilir.

“Ünite başlangıcındaki giriş sayfaları öğrencide öğrenme isteği oluşturacak nitelikte hazırlanmıştır.” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğretmenlerin yarıya yakını %55.9’u “kısmen” seçeneğini işaretlerken %23.2’si “hayır” %20.9’u da “evet” seçeneklerini işaretlemeyi tercih etmişlerdir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 1.98 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiştir. Genel ortalamaya göre öğretmenlerin, ünite başlangıcındaki giriş

sayfalarının öğrencide öğrenme isteği uyandıracak nitelikte olması konusunda kısmen de olsa olumlu görüşe sahip oldukları söylenebilir.

“Anahtar kavram ve ilkeler dikkat çekici şekilde vurgulanmıştır.” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğretmenlerin %40.5’i “kısmen” %30’u “evet” seçeneklerini işaretlerken, %29.5’i ise “hayır” seçeneğini işaretlemeyi tercih etmişlerdir. İfadeye ilişkin genel ortalama 2.00 (kısmen) düzeyindedir. Genel ortalamaya göre öğretmenler, anahtar kavram ve ilkelerin vurgulanmasının uygun ve doğru yapıp yapılmadığı konusunda kararsız kaldıkları söylenebilir.

“Verilen metinlerin bir bütünlük göstermesine, resimlerle bütünlüğün bozulmamasına dikkat edilmiştir.” ifadesine ait cevaplar incelendiğinde, öğretmenlerin %31.8’i “evet” %38.6’sı “kısmen” ve %29.5’i de “hayır” yanıtı vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.02 (kısmen) düzeyindedir. Bu genel ortalamaya göre öğretmenlerin, resimlerin metin aralarına yerleştirilmesi sırasında öğrencinin dikkatini dağıtmayacak şekilde olması konusunda daha dikkatli olunması görüşünde oldukları söylenebilir.

“Görsel materyaller (resim, şekil, grafik, fotoğraf vs.), verilen bilgilerle ilişkilidir.” ifadesine ait cevaplar incelendiğinde, öğretmenlerin %46.8’i “evet” %47.3’ü “kısmen” seçeneklerini işaretlerken “hayır” seçeneğini tercih edenlerin oranı sadece %5.9’dur. yanıtı vermiştir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama değer 2.41 (evet) düzeyinde gerçekleşmiş olup, bu sonuçlara göre öğretmenlerin, görsel materyallerin verilen bilgilerle ilişkili olduğu görüşüne kesinlikle katıldıkları söylenebilir.

“Yazı ve resimlerin sayfaya yerleştirilme düzeni, öğrencinin dikkatini dağıtıcı niteliktedir.” maddesine öğretmenlerin %43.6’sı “evet” seçeneğini işaretlerken %26.4’ü “kısmen” ve %30’u da “hayır” seçeneğini işaretlemişlerdir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama değer 2.14 (kısmen) düzeyindedir. Bu genel ortalama, öğretmenler yazı ve resimlerin sayfaya yerleştirilme düzeninin öğrencinin dikkatini

dağıtıcı nitelikte olmaması için daha dikkatli davranılması gerektiği görüşündedirler, şeklinde yorumlanabilir.

“Seçilen görsel öğeler doğru, güncel ve öğretim için yararlı olabilecek niteliktedir.” maddesine öğretmenlerin %33.2’si “evet” %57.7’si “kısmen” ve %9.1’i de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.24 (kısmen) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre öğretmenlerin ders kitabında yer alan görsel öğeleri öğretim için faydalı ve uygun buldukları söylenebilir.

“Görsel öğeler, öğrenci seviyesine uygundur.” maddesine öğretmenlerin %41.4’ü “evet” %49.5’i “kısmen” ve %9.1’i de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.32 (kısmen) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre öğretmenlerin görsel öğeleri öğrenci seviyesine uygun buldukları söylenebilir.

“Kitap kolay taşınabilir, kullanışlı ve sağlamdır.” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğretmenlerin yarısından fazlası (%61.8) “hayır” seçeneğini işaretlemişlerdir. Öğretmenlerin %26.4’ü “evet” ve %11.8’i de “kısmen” seçeneğini işaretlemeyi tercih etmişlerdir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 1.65 (hayır) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu genel ortalamaya göre öğretmenlerin ders kitabını kolay taşınabilirliği ve sağlamlığı açısından olumsuz görüşe sahip oldukları söylenebilir.

“Öğrencilerin tamamlayabileceği ve gerektiğinde not alabileceği boşluklar içermektedir.” maddesine öğretmenlerin %39.5’i “evet” %40’ı “kısmen” ve %20.5’i de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.19 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiş olup, bu sonuçlara göre öğretmenlerin ders kitabında öğrencilerin doldurabileceği boş alanların varlığı ve yeterliliği konusunda olumlu görüşe sahip oldukları söylenebilir.

“Şekiller (resimler, grafikler) listesi verilmiş olup, öğrenci seviyesine uygun ve yeterlidir.” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğretmenlerin %42.3’ü “kısmen” ve %33.2’si “hayır” %24.5’i de “evet” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 1.91 (kısmen) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre öğretmenlerin ders kitabında Şekiller (resimler, grafikler) listesinin varlığı ve yeterliliği konusunda olumsuz görüşe sahip oldukları söylenebilir.

“Kitapta baskı hatalarına rastlanmamaktadır.” maddesine öğretmenlerin %29.5’i “evet” %35.5’i “kısmen” ve %35’i de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 1.95 (kısmen) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre ders kitabına baskı hatalarına az da olsa rastlandığı ve bu konuda daha dikkatli olunması gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

“Verilen tablolar okunaklı ve anlaşılır niteliktedir.” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğretmenlerin %48.2’sinin “kısmen” seçeneğini işaretlediği görülmüştür. Öğretmenlerin %35.5’inin “evet” ve %16.4’ünün ise “hayır” seçeneğini işaretlemeyi tercih etmişlerdir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama değer 2.19 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiş olup öğretmenlerin, ders kitabındaki tabloların uygun özelliklere sahip olduğu konusunda olumlu görüşe sahip oldukları söylenebilir.

“Görsel öğelerin net ve temiz baskılı olmasına özen gösterilmiştir.” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğretmenlerin yarısından fazlasının (%55) “kısmen” seçeneğini işaretlediği görülmüştür. Öğretmenlerin %32.3’ü “evet” ve %12.7’si de “hayır” seçeneğini işaretlemeyi tercih etmişlerdir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama değer 2.20 (kısmen) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre öğretmenler görsel öğelerin baskısı konusunda herhangi bir sorun olmadığı görüşünde oldukları söylenebilir.

“Verilen siyasi haritalarda, yapılan siyasi değişikliklere (yeni il ya da ülkelerin yer alması gibi) uyulmuştur.” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğretmenlerin yarısından fazlasının (%77.3) “evet”, %18.2’sinin “kısmen” ve %4.5’inin de “hayır” seçeneğini işaretledikleri görülmüştür. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.73 (evet) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu genel ortalama bakıldığında öğretmenlerin haritaların güncelliği konusunda olumlu görüşe sahip oldukları söylenebilir.

“Yazı stili ve yazı puntosu öğrencilerin yaş ve sınıf seviyesine uygundur.” ifadesine ait cevaplar incelendiğinde, öğretmenlerin yarısından fazlasının (%66.4) “evet” seçeneğini işaretledikleri %25.9’unun “kısmen” ve %7.7’sinin de “hayır” seçeneklerini işaretledikleri görülmüştür. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.59 (evet) düzeyinde gerçekleşmiştir. Buna göre öğretmenlerin ders kitabındaki yazı stili ve yazı puntosunun öğrenci yaş ve sınıf seviyesine uygun olduğu görüşünde oldukları söylenebilir.

“Öğrencilerin yaşına ve sınıf düzeyine uygun dil ve cümle yapısı kullanılmıştır.” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğretmenlerin %44.5’i “evet” ve %45.5’i “kısmen” seçeneklerini işaretlerken, “hayır” seçeneğini işaretleyenlerin oranının yalnızca %10 olduğu görülmüştür. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.35 (evet) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu sonuçlar, öğretmenler ders kitabında kullanılan dili ve cümle yapısını öğrenci yaş ve sınıf seviyesine uygun bulmaktadırlar, şeklinde yorumlanabilir.

“Açık, sade ve anlaşılır bir dille yazılmıştır.” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğretmenlerin %48.6’sının “kısmen” seçeneğini işaretlediği görülmüştür. %38.2’sinin “evet” ve %13.2’sinin de “hayır” seçeneğini işaretlemeyi tercih ettikleri belirlenmiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalamasının 2.25 (kısmen) düzeyinde olduğu tespit edilmiştir. Bu ortalama göre öğretmenlerin ders kitabının açık, sade ve anlaşılır bir dille yazıldığı görüşüne katıldıkları söylenebilir.

“İmla ve dilbilgisi kurallarına uygun yazılmıştır.” maddesine öğretmenlerin %37.7’si “evet” %48.2’si “kısmen” ve %14.1’i de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.24 (kısmen) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre öğretmenlerin ders kitabında imla ve dilbilgisi yanlışlarına rastlanmadığı görüşünde oldukları söylenebilir.

“Gereksiz bilgi yoğunluğu ve uzun cümlelerden kaçınılmıştır.” maddesine öğretmenlerin %38.2’si “kısmen” %37.3’ü “hayır” ve %24.5’i de “evet” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 1.87 (kısmen) düzeyinde olup, bu genel ortalamaya göre öğretmenler ders kitabındaki anlatımlarda gereksiz yoğunluk ve uzun cümlelerden kaçınılması konusunda daha titiz davranılması gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

“Yabancı sözcükler, Türkçe okunuşları ile birlikte verilmiştir.” maddesine öğretmenlerin yarısından fazlası (%74.5) “evet” %17.7’si “kısmen” ve %7.7’si de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.67 (evet) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu sonuçlara göre öğretmenlerin bu maddeye ilişkin görüşlerinin olumlu olduğu söylenebilir.

“Öğrencilerin kazanım ve konular arasında bağ kurmalarını sağlayacak tekrar bölümlerine yer verilmiştir.” maddesine öğretmenlerin %39.5’i “kısmen” %35.9’u “hayır” ve %24.5’i de “evet” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 1.89 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu ortalama, öğretmenlerin ders kitabında öğrencilerin kazanım ve konular arasında bağ kurmalarını sağlayacak tekrar bölümlerine yer verilmediğini düşünmektedirler, şeklinde yorumlanabilir.

“Ünite başlarında yer alan hazırlık çalışmaları, öğrencilerin yakın çevresi, ihtiyaçları ve günlük yaşantısı ile ilgilidir. ” maddesine öğretmenlerin yarıdan fazlası (%57.7) “kısmen”, %24.1’i “evet” ve %18.2’si de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.06 (kısmen)

düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu ortalamaya göre, öğretmenler hazırlık çalışmalarının öğrencilerin yakın çevresi, ihtiyaçları ve günlük yaşantısı ile ilgili olması konusunda olumlu görüşe sahip oldukları ancak bu konuda daha dikkatli davranılması gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

“Hazırlık çalışmaları öğrencide, üniteye yer alan kazanımları öğrenmek için ilgi ve istek uyandıracak nitelikte hazırlanmıştır.” ifadesine ait cevaplar incelendiğinde, öğretmenlerin %62.7’si “kısmen” seçeneğini işaretlemiş iken, %22.7’si “evet” ve %14.5’i de “hayır” işaretlemeyi tercih etmiştir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.08 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiştir. Buna göre öğretmenlerin, ünite başlarındaki hazırlık çalışmalarının kısmen de olsa öğrenmeye karşı ilgi ve istek uyandıracak nitelikte verildiği görüşünde oldukları söylenebilir.

“Hazırlık çalışmaları, öğrencileri araştırma, inceleme, deney ve gözlem yapmaya teşvik edici niteliktedir.” maddesine öğretmenlerin %59.1’i “kısmen” %23.6’sı “evet” ve %17.3’ü de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.06 (kısmen) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre, öğretmenlerin ders kitabındaki hazırlık çalışmalarında öğrencileri araştırma, inceleme, deney ve gözlem yapmaya teşvik edici nitelikte etkinliklere daha fazla yer verilmesi gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

“Ders kitabında yer alan sorular öğrencileri düşünmeye, yorumlamaya ve araştırmaya yönlendirmektedir.” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğretmenlerin %39.1’i “evet” %53.2’si “kısmen” seçeneğini işaretlemişlerdir. %7.7’si ise “hayır” seçeneğini işaretlemeyi tercih etmişlerdir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.31 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiş olup, bu bulgu öğretmenler, ders kitabındaki soruların öğrencileri düşünmeye, yorumlamaya ve araştırmaya sevk ettiği görüşündedirler, şeklinde yorumlanabilir.

“Öğrencilerin kendilerini ya da birbirlerini değerlendirmelerini sağlayan tekniklere yer verilmiştir.” maddesine öğretmenlerin yarısından fazlası (%52.7) “evet” seçeneğini işaretlerken %35.5’i “kısmen” seçeneğini işaretlemişlerdir. “hayır”

seçeneğini işaretleyenlerin oranı da %11.8 ile sınırlı kalmıştır. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.41 (evet) düzeyindedir. Bu genel ortalamaya göre, öğretmenlerin değerlendirme etkinliklerinin çeşitliliği ve yeterliliği konusunda olumlu görüşe sahip oldukları söylenebilir.

“Ünite sonunda verilen değerlendirme soruları, ünite süresince yer alan kazanımları ölçecek yeterliliktedir.” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğretmenlerin %23.6’sı “evet” %51.4’ü “kısmen” ve %25’i de “hayır” yanıtını verdikleri görülmüştür. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 1.99 (kısmen) düzeyinde olup, öğretmenlerin, ünite sonu değerlendirme sorularının ünite süresince edinilen kazanımları ölçecek yeterlilikte hazırlanması konusunda daha dikkatli davranılması gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

“Ünite sonunda verilen değerlendirme çalışmaları tek düze ve sıkıcı olup, çeşitlilik göstermemektedir.” ifadesine ilişkin görüşlerin dağılımı incelendiğinde, öğretmenlerin yarıya yakını (%45.9) “evet” seçeneğini işaretledikleri belirlenmiştir. Bunun yanında “kısmen” seçeneğini işaretleyenlerin oranının %29.1 ve “hayır” seçeneğini işaretleyenlerin oranının da %25 olduğu görülmüştür. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama değer 2.21 (kısmen) olarak gerçekleşmiştir. Bu bulgu, öğretmenler ünite sonu değerlendirme çalışmalarını kısmen de olsa sıkıcı bulmakta ve değerlendirme çalışmalarının çeşitliliğinin artırılması gerektiğini düşünmektedirler, şeklinde yorumlanabilir.

“Ünite sonunda verilen değerlendirme çalışmaları, öğrencinin yazılı anlatım becerisini geliştirme konusunda yetersiz kalmaktadır.” ifadesine ilişkin görüşlerin dağılımı incelendiğinde, öğretmenlerin yarıdan fazlasının (%52.7) “evet” seçeneğini işaretledikleri belirlenmiştir. Öğretmenlerin %34.1’i “kısmen” ve %13.2’si de “hayır” seçeneğini işaretlemeyi tercih etmişlerdir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.40 (evet) düzeyinde gerçekleşmiş olup elde edilen sonuçlar, öğretmenler ünite sonu değerlendirme çalışmalarının öğrencinin yazılı anlatım becerisini geliştirme konusunda yetersiz kaldığını düşünmektedirler, şeklinde yorumlanabilir.

Tablo-IV.3.b.: 4. ve 5. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Ders Kitabına İlişkin Görüşlerinin Bulundukları Bölgeye Göre Farklılığı İçin t- Testi Sonuçları

Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Boyutları	İlçe	N	$\bar{X}$	S	t	p
Öğretmen Anketi Ders Kitabı İçerik Boyutu	Haymana	104	2,11	0,323	-2,534	0,012
	Keçiören	116	2,22	0,339		
Öğretmen Anketi Ders Kitabı Fiziksel Ve Görsel Özellik Boyutu	Haymana	104	2,03	0,356	-1,976	0,049
	Keçiören	116	2,13	0,329		
Öğretmen Anketi Ders Kitabı Dil Ve Anlatım Boyutu	Haymana	104	2,28	0,436	0,283	0,778
	Keçiören	116	2,26	0,503		
Öğretmen Anketi Ders Kitabı Ölçme Ve Değerlendirme Boyutu	Haymana	104	2,15	0,251	-1,928	0,055
	Keçiören	116	2,23	0,333		

Öğretmenlerin ders kitabı ile ilgili sorulara verdikleri cevaplar bölgeler bakımından incelendiğinde;

1. Ders kitabının içeriği ile ilgili sorulara verilen cevaplarda istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmüştür ($p < 0,05$). Verilen cevapların ortalamasına bakıldığında Keçiören'deki öğretmenlerin Haymana'daki öğretmenlere göre ders kitabı içeriği ile ilgili olarak daha olumlu bir görüşe sahip oldukları söylenebilir.

2. Ders kitabının fiziksel ve görsel özellikleri ile ilgili sorulara verilen cevaplarda istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmüştür ($p < 0,05$). Verilen cevapların ortalamasına bakıldığında Keçiören'deki öğretmenler, yine kitabın fiziksel ve görsel özellikleri hakkında olumlu görüşe sahiptir denebilir.

Bu farklılıkların, Haymana ve Keçiören'deki okullara giden öğrencilerin okula beraberinde getirdikleri bilgi ve yaşantılarının farklı olması, araştırma, gezi, gözlem, inceleme imkanlarının kısıtlı olması, kütüphane, internet gibi kaynaklara

ulaşının Haymana gibi kırsal bölgelerde daha zor olması gibi nedenlerden kaynaklandığı söylenebilir.

3. Ders kitabının dil ve anlatım özellikleri ile ilgili sorulara verilen cevaplarda istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı görölmüştür.

4. Ders kitabının ölçme ve değerlendirme özellikleri ile ilgili sorulara verilen cevaplarda istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görölmüştür ($p < 0,10$). Verilen cevapların ortalamasına bakıldığında yine diğer özelliklerde olduğu gibi Keçiören'deki öğretmenlerin ders kitabını ölçme ve değerlendirme özellikleri bakımından yeterli buldukları görölmektedir.

Yapıcı ve Demirdelen tarafından yapılan “İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programına İlişkin Öğretmen Görüşleri” adlı araştırmada programın kırsal kesim ve kentlerin geri kalmış gecekondü bölgelerinde uygulanmasının zor olduğu görüşü (% 39) düşündürücüdür. Bunun da fiziki alt yapı olanaksızlıkları ve kalabalık sınıfların yarattığı bir sonuç olduğu düşünölebilir. Yüzde 30'luk bir destek bulan “programı Türkiye genelinde standart olarak uygulamak çok zor” görüşü de yukarıdaki yargıyı doğrulamaktadır. Yeni programda ölçme değerlendirmeye ilişkin öğretmen görüşlerine bakıldığında; ölçme değerlendirmenin öğretmenlerin çok zamanını aldığı (% 87) görölmektedir. Bunda sınıfların kalabalık oluşunun ve öğretmenlerin ölçme değerlendirme konusundaki bilgi eksikliklerinin ana nedenlerden biri olduğu ileri sürölebilir. Zaten öğretmenlerin % 83'ünün eski ölçme tekniklerini kullandıklarını açıkça söylemleri de yukarıdaki yorumu doğrular niteliktedir. Bir diğer sorun ise gözlem ve değerlendirme formlarının fazlalığıdır (% 83). Sınıfların kalabalık oluşunun ölçme değerlendirmeyi zorlaştırdığı (% 78) görüşü de yine yukarıdakilerle bağlantılı olarak düşünölmelidir. Öğrencinin bir bütün olarak değerlendirilmesi (% 74) ise ölçme değerlendirmede süreç yaklaşımına ilişkin inancı ve programın aslında ölçme değerlendirme açısından olumlu karşılaştığını göstermesi açısından anlamlı görölmektedir. Hiç kuşkusuz ölçme değerlendirme ile

ilgili daha fazla hizmet içi eğitim gerekliliği de (% 70) bir başka önemli husus olarak göze çarpmaktadır. Öğretmenlerin %56'sı ise güçlük yaşamadığını dile getirmektedir.

Tablo-IV.3.c: 4. ve 5. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Ders Kitabına İlişkin Görüşlerinin Cinsiyetlerine Göre Farklılığı İçin t- Testi Sonuçları

Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Boyutları	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	t	p
Öğretmen Anketi Ders Kitabı İçerik Boyutu	Kadın	133	2,22	0,335	3,221	0,001
	Erkek	87	2,08	0,318		
Öğretmen Anketi Ders Kitabı Fiziksel Ve Görsel Özellik Boyutu	Kadın	133	2,15	0,358	3,589	0,000
	Erkek	87	1,98	0,298		
Öğretmen Anketi Ders Kitabı Dil Ve Anlatım Boyutu	Kadın	133	2,36	0,467	3,682	0,000
	Erkek	87	2,13	0,444		
Öğretmen Anketi Ders Kitabı Ölçme Ve Değerlendirme Boyutu	Kadın	133	2,22	0,303	1,628	0,105
	Erkek	87	2,15	0,289		

Öğretmenlerin ders kitabı ile ilgili sorulara verdikleri cevaplar öğretmenin cinsiyeti bakımından incelendiğinde;

1. Ders kitabının içeriği ile ilgili sorulara verilen cevaplarda istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Verilen cevapların ortalamasına bakıldığında bayanların içerikle ilgili olumlu bir görüşe sahip oldukları görülmektedir.

2. Ders kitabının fiziksel ve görsel özellikleri ile ilgili sorulara verilen cevaplarda istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Verilen cevapların ortalamasına bakıldığında yine bayanların fiziksel ve görsel özellikler ile ilgili olumlu bir görüşe sahip oldukları görülmektedir.

3. Ders kitabının dil ve anlatım ile ilgili sorulara verilen cevaplarda istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Verilen cevapların ortalamasına bakıldığında diğer özelliklerde olduğu gibi bayanların ders kitabını dil ve anlatım özellikleri bakımından yeterli buldukları görülmektedir.

4. Ders kitabının ölçme ve değerlendirme boyutu ile ilgili sorulara verilen cevaplarda istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı görülmüştür.

Tablo-IV.3.d: 4. ve 5. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Ders Kitabına İlişkin Görüşlerinin Mezun Oldukları Alana Göre Farklılığı İçin t- Testi Sonuçları

Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Boyutları	Alan	N	$\bar{X}$	S	t	p
Öğretmen Anketi Ders Kitabı İçerik Boyutu	Sınıf Öğretmeni	162	2,12	0,328	-3,501	0,001
	Diğer	58	2,30	0,327		
Öğretmen Anketi Ders Kitabı Fiziksel Ve Görsel Özellik Boyutu	Sınıf Öğretmeni	162	2,03	0,334	-4,224	0,000
	Diğer	58	2,24	0,325		
Öğretmen Anketi Ders Kitabı Dil Ve Anlatım Boyutu	Sınıf Öğretmeni	162	2,21	0,489	-3,597	0,000
	Diğer	58	2,46	0,363		
Öğretmen Anketi Ders Kitabı Ölçme Ve Değerlendirme Boyutu	Sınıf Öğretmeni	162	2,18	0,307	-0,701	0,484
	Diğer	58	2,21	0,276		

Öğretmenlerin mezun oldukları alanlar karşılaştırma yapılacak sayıda çeşitli olmadığından sınıf öğretmenliği alanından mezun olan öğretmenlerin görüşleri ile diğer alanlardan (Biyoloji, Okul Öncesi Öğretmenliği, Kimya, Eğitim Programları Ve Öğretim, Ziraat Mühendisliği, İlahiyat, Sanat Tarihi, Ev Ekonomisi, İstatistik, Jeoloji, Kütüphanecilik, Halk Eğitimi, Hemşirelik, Arkeoloji vb.) mezun olan öğretmenlerin görüşleri karşılaştırılmıştır.

Öğretmenlerin ders kitabı ile ilgili sorulara verdikleri cevaplar öğretmenin mezun olduğu alan bakımından incelendiğinde;

1. Ders kitabının içeriği ile ilgili sorulara verilen cevaplarda istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Verilen cevapların ortalamasına bakıldığında diğer alanlardan mezun olan öğretmenlerin ders kitabının içeriği konusunda olumlu, sınıf öğretmenliği bölümü mezunlarının olumsuz görüşe sahip oldukları söylenebilir.

2. Ders kitabının fiziksel ve görsel özellikler ile ilgili sorulara verilen cevaplarda istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Verilen cevapların ortalamasına bakıldığında yine diğer alanlardan mezun olan öğretmenlerin ders kitabının fiziksel ve görsel özellikleri konusunda olumlu, sınıf öğretmenliği bölümü mezunlarının olumsuz görüşe sahip oldukları görülmektedir.

Bu farklılığın, Keçiören'deki öğrencilerin yakın çevrelerinde araştırma yapabilecekleri imkanların daha fazla olup, Haymana'daki öğrencilerin bu imkanlardan yoksun olması, okullardaki mevcut araç-gereç farklılıkları, Haymana'da gezi, gözlem, inceleme gibi etkinlikleri yapma olanaklarının kısıtlı olması gibi nedenlerden kaynaklandığı söylenebilir.

3. Ders kitabının dil ve anlatım boyutu ile ilgili sorulara verilen cevaplarda istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Verilen cevapların ortalamasına bakıldığında diğer özelliklerde olduğu gibi, diğer alanlardan mezun olan öğretmenlerin ders kitabının dil ve anlatım özellikleri konusunda olumlu, sınıf öğretmenliği bölümü mezunlarının olumsuz görüşe sahip oldukları görülmektedir.

4. Ölçme ve değerlendirme ile ilgili sorulara verilen cevaplarda istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı görülmüştür.

Tablo-IV.3.e: 4. ve 5. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Ders Kitabına İlişkin Görüşlerinin Kıdeme Göre Farklılığı İçin t- Testi Sonuçları

Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Boyutları	Kıdem		N	$\bar{X}$	S	f	p	Fark Tukey
Öğretmen Anketi Ders Kitabı İçerik Boyutu	1	0-5 yıl	45	2,19	0,314	0,190	0,944	-
	2	6-10 yıl	79	2,17	0,339			
	3	11-15 yıl	47	2,13	0,365			
	4	16-20 yıl	25	2,19	0,300			
	5	21 yıl ve üzeri	24	2,16	0,362			
Öğretmen Anketi Ders Kitabı Fiziksel Ve Görsel Özellikler Boyutu	1	0-5 yıl	45	2,11	0,365	1,599	0,176	-
	2	6-10 yıl	79	2,04	0,368			
	3	11-15 yıl	47	2,04	0,357			
	4	16-20 yıl	25	2,19	0,258			
	5	21 yıl ve üzeri	24	2,16	0,244			
Öğretmen Anketi Ders Kitabı Dil Ve Anlatım Boyutu	1	0-5 yıl	45	2,34	0,424	2,502	0,043	3-1 3-2 3-4
	2	6-10 yıl	79	2,31	0,462			
	3	11-15 yıl	47	2,09	0,501			
	4	16-20 yıl	25	2,37	0,498			
	5	21 yıl ve üzeri	24	2,25	0,440			
Öğretmen Anketi Ders Kitabı Ölçme Ve Değerlendirme Boyutu	1	0-5 yıl	45	2,13	0,272	1,922	0,108	-
	2	6-10 yıl	79	2,24	0,273			
	3	11-15 yıl	47	2,13	0,331			
	4	16-20 yıl	25	2,18	0,344			
	5	21 yıl ve üzeri	24	2,26	0,287			

Öğretmenlerin ders kitabı ile ilgili sorulara verdikleri cevaplar öğretmenin sahip olduğu kıdem durumu bakımından incelendiğinde;

1. İçerik ile ilgili sorularda istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı görülmüştür.
2. Fiziksel ve görsel özellikler ile ilgili sorularda istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı görülmüştür.
3. Dil ve anlatım ile ilgili sorulara verilen cevaplarda istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Verilen cevapların ortalamasına bakıldığında farklılığın, 11-15 yıl kıdem grubunun en düşük ortalamaya 16-20 yıl kıdem grubunun ise en yüksek ortalamaya sahip olmasından kaynaklandığı görülmektedir.
4. Ölçme ve değerlendirme ile ilgili sorularda istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı görülmüştür.

4.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın dördüncü alt probleminde, araştırmaya katılan 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabına ilişkin görüşlerinin dağılımı analiz edilmiştir.

Tablo-IV.4.a: 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabına İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabı		Öğrenci Görüşleri						$\bar{X}$
		Hayır		Kısmen		Evet		
		f	%	f	%	f	%	
İÇERİK	Verilen etkinlikler, sizin yaş ve sınıf seviyenize göre çok basit düzeyde mi?	157	18,9	265	31,9	410	49,3	2,30
	Etkinlikleri yaparken eğleniyor musunuz?	124	14,9	213	25,6	495	59,5	2,45
	Etkinlikler ile günlük yaşamınız arasında benzerlikler var mı?	161	19,4	407	48,9	264	31,7	2,12
	Etkinlikler, sizin eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerinizi kullanmanıza ve geliştirmenize olanak sağlıyor mu?	108	13	335	40,3	389	46,8	2,34
	Önerilen gezi, gözlem, görüşme, inceleme-araştırma gibi etkinlikler yorucu ve bıktırıcı olacak kadar fazla mı?	311	37,4	249	29,9	272	32,7	1,95
	Etkinlikleri bulduğunuz çevre şartlarına göre değiştirebiliyor musunuz?	241	29	344	41,3	247	29,7	2,01
	Size göre verilen okuma parçaları, konu ve uzunluk bakımından sizin seviyenize uygun mu?	148	17,8	256	30,8	428	51,4	2,34
	Etkinlikler, sizi kitap okumaya ve kitap okuma alışkanlığı kazanmaya teşvik edici nitelikte mi?	209	25,1	281	33,8	342	41,1	2,16
	Etkinlikler sırasında sık sık teknolojiden faydalıyor musunuz?	163	19,6	308	37	361	43,4	2,24
	Çalışma kitabınızda sizi Türkçe'yi doğru ve güzel kullanmaya teşvik eden etkinliklere yer verilmiş mi?	116	13,9	343	41,2	373	44,8	2,31
	Arkadaşlarınızla işbirliği yapmanıza olanak sağlayan etkinliklere yer verilmiş mi?	115	13,8	234	28,1	483	58,1	2,44
	Etkinliklerin hayal gücünüzü geliştirdiğini düşünüyor musunuz?	158	19	308	37	366	44	2,25
	Belirli gün ve haftalarla ilgili etkinliklere yer verilmiş mi?	330	39,7	260	31,3	242	29,1	1,89
	Etkinlikler, sizi sınıf içinde ve dışında aktif hale getiriyor mu?	185	22,2	352	42,3	295	35,5	2,13
	Yakın çevrenizdeki kurum ve kuruluşları tanıma ve onlarla işbirliği yapmaya yönlendiren etkinlikler var mı?	272	32,7	291	35	269	32,3	2,00
	Kazandığınız bilgi ve becerileri kullanarak kronoloji ve zaman çizelgeleri oluşturmanızı sağlamaya yönelik etkinliklere yer verilmiş mi?	211	25,4	316	38	305	36,7	2,11
	Geçmişte yaşanan olayları ve sorunları tanıyarak, günümüzde meydana gelen olaylarla karşılaştırma ve yorumlamaya yönelik etkinliklere yer verilmiş mi?	270	32,5	304	36,5	258	31	1,99

	Doğal çevre sorunlarını fark etme ve çözüm yolları üretmelerini sağlayacak etkinliklere yer verilmiş mi?	115	13,8	321	38,6	396	47,6	2,34
	Kazanımla ilgili tablo, grafik, harita ve diğer görsel materyaller hazırlama ve sunma becerisi kazandırmaya yönelik etkinlikler var mı?	170	20,4	284	34,1	378	45,4	2,25
Fiziksel ve Görsel Özellikler	Boşluk doldurma etkinliklerinde verilen boşluklar, yazılacaklar için yeterli mi?	203	24,4	268	32,2	361	43,4	2,19
	Verilen harita, grafik, şema gibi görsel materyaller bilimsel ve güncel mi?	115	13,8	294	35,3	423	50,8	2,37
	Verilen harita, grafik, şema, resim gibi görsel materyaller , net ve temiz basılmış mı?	114	13,7	333	40	385	46,3	2,33
	Sizce çalışma kitabı sağlam, kullanışlı ve kolay taşınabilir özelliklerine sahip mi?	172	20,7	297	35,7	363	43,6	2,23
	Baskı hatalarına rastlıyor musunuz?	232	27,9	326	39,2	274	32,9	2,05
	Etkinliklerdeki cümle yapısı ve uzunlukları okuduğunuzu anlamayı kolaylaştıracak nitelikte mi?	131	15,7	359	43,1	342	41,1	2,25
Dil ve Anlatım	Alıştırma ve sorular, anlamınızı zorlaştıracak kadar karmaşık ve uzun mu?	344	41,3	306	36,8	182	21,9	1,81
	Etkinlikler, yalnızca boşluk doldurma, test gibi tekniklerle sınırlı mı?	322	38,7	216	26	294	35,3	1,97
Ölme ve Değerlendirme	Ünite sonlarında genel tekrar ve değerlendirme etkinliklerine yer verilmiş mi?	137	16,5	294	35,3	401	48,2	2,32
	Alıştırma ve sorular yorucu ve bıkıtırıcı nitelikte mi?	315	37,9	272	32,7	245	29,4	1,92
	Alıştırma ve sorular, her öğrenci seviyesine göre çeşitlilik gösteriyor mu?	255	30,6	254	30,5	323	38,8	2,08
	Zaman zaman eski kazanım, konu ve bilgileri hatırlamanızı ve bunları kullanmanızı sağlayan alıştırmalara yer verilmiş mi?	160	19,2	312	37,5	360	43,3	2,24

“Verilen etkinlikler, sizin yaş ve sınıf seviyenize göre çok basit düzeyde mi?” ilişkin görüşlerin dağılımı analiz edildiğinde, araştırmaya katılan öğrencilerin yaklaşık yarısı (%49.3) “evet”, %31.9’u “kısmen” ve %18.9’u da “hayır” yanıtını vermiştir. Öğrencilerin bu ifadeye ilişkin görüşlerinin aritmetik ortalaması 2.30 (kısmen) düzeyindedir. Genel ortalamaya göre, öğrencilerin çalışma kitabındaki etkinlikleri kendi seviyelerinin altında buldukları söylenebilir.

Etkinlikler öğrencilerin yaş ve sınıf seviyesine göre basit olarak hazırlandığında öğrencilerin ders karşı ilgileri ve derse verdikleri önem azalmaktadır. Seviyeye uygun olmayan etkinliklerle hedeflenen kazanımın öğretilmesi veya pekiştirilmesinden söz etmek mümkün olmayacaktır.

“Etkinlikleri yaparken eğleniyor musunuz?” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğrencilerin %59.5’i “evet” ve %25.6’sı “kısmen” seçeneklerini işaretlerken yalnızca %14.9’u “hayır” seçeneğini işaretlemiştir. Bu ifadeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.45 (evet) düzeyindedir. Bu genel ortalamaya göre öğrencilerin çalışma kitabındaki etkinlikleri eğlenceli buldukları söylenebilir.

Öğrenirken eğlenmek, öğrenci motivasyonunu arttırmaktadır. Sıkıcı ve sürekli tekrar edilen etkinlikler öğrencinin dersten kopmasına ve uyku haline sebep olmaktadır. Bu nedenle öğrencilerin dikkatini uzun süre ders üzerinde tutabilecek, onların hem eğlenmesini hem de öğrenmesini sağlayan etkinliklere yer verilmesi öğrenci başarısını arttıracaktır.

“Etkinlikler ile günlük yaşamınız arasında benzerlikler var mı?” maddesine öğrencilerin %31.7’si “evet” %48.9’u “kısmen” ve %19.4’ü de “hayır” yanıtını vermiştir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.12 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin çalışma kitaplarında günlük yaşamla ilgili etkinliklere daha fazla yer verilmesini, etkinliklerin günlük yaşamdan alınmasını istedikleri söylenebilir. Öğretim etkinlikleri planlanırken esas alınan ilkelerden bir tanesi de “Yakından uzağa” ilkesidir.

“Etkinlikler, sizin eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerinizi kullanmanıza ve geliştirmenize olanak sağlıyor mu?” maddesine öğrencilerin %46.8’i “evet” %40.3’ü “kısmen” ve %13’ü de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğrencilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.34 (evet) düzeyindedir. Bu bulgu, öğrenciler çalışma kitaplarındaki etkinlikleri, eleştirel ve yaratıcı düşünme becerisini geliştirme bakımından yeterli bulmaktadırlar, şeklinde yorumlanabilir.

Eleştirel ve yaratıcı düşünme becerisi kazandırmak ve geliştirmek yenilenen müfredat programının en önemli amaçlarından birisidir. Teknolojinin hızla geliştiği, bilimin ilerlediği ve sürekli ve hızlı bir değişimin yaşandığı dünyada doğrular da sürekli değişmektedir. Bu nedenle öğrencinin aktarılan bilgiyi doğrudan kabul etmesi

değil onu, eleştirel gözle bakarak sorgulaması ve bilgiyi yeniden yapılandırması gerekmektedir. Ayrıca başkalarını taklit ederek veya yapılanları geliştirmeden tekrar ederek kişisel ve toplumsal gelişimin olması beklenemez. Toplumun yaratıcı ve eleştirel düşünen bireylere ihtiyacı vardır.

Bilim ve teknolojiadaki hızlı gelişmelere bağlı olarak; iletişim ve ulaşımın hızlanması, toplumsal tutum, yaşam tarzı, değer, gelenek ve bilginin hızla değişmesi bireyleri çok sayıda seçenekle karşı karşıya getirmiştir. Dolayısıyla bireylerin; sorgulaması, doğru karar vermesi, eleştirel ve yaratıcı düşünmesi, yaşam problemlerini çözebilmesi ve eldeki olanaklarını en etkin biçimde kullanması, onların yaşam kalitesini belirleyecektir. Düşünme insan kadar eski olduğu halde, düşünmenin eğitime sistematik olarak uygulanma çalışmaları, daha çok yenidir. Düşünme eğitimin her yerinde her basamağında vardır. Düşünmesiz bir öğrenme, koşullanmadan ileri gidemez. Sosyal bilgiler dersinde öğrencilere düşünme boyutlarının kazandırılmasıyla; bireylerin hayat boyu ihtiyaç duyacakları soru sorma, problem çözme, karar verme, eleştirel ve yaratıcı düşünme becerileri ile donanmış, dersin amacı doğrultusunda etkili ve etkileyen vatandaşlar yetiştirilmiş olacaktır. Eğitimin en önemli işlerinden biri düşünmeyi öğretmektedir. Bu yüzden sosyal bilgiler dersi ile düşünmenin boyutlarının bütünleştirilmesi gerekli görülmektedir (Gelen, 2002:105).

Bilgili, etkin vatandaşlar olarak görev ve sorumluluklarını yerine getirebilmek için öğrenciler eleştirel olarak okuma ve düşünme becerisine gereksinim duyarlar. Bununla birlikte “Eğitsel Gelişimin Ulusal Değerlendirmesi” adlı araştırma (1984, 1988), liseyi bitiren gençlerin çoğunluğunun etkili sosyal kararlar verebilmesi için gerekli üst düzey düşünme ve okuma becerilerinden yoksun olduklarını göstermektedir. Sonuç olarak, öğrenciler bir adayın görüşlerinin özetlendiği gazeteleri okuyarak, kime oy vereceğine karar verme gibi vatandaşlık görevlerini yerine getirmede güçlüklerle karşılaşmaktadır (Aktaran: Mc Gowan and Guzzetti, 1991: 38).

“Önerilen gezi, gözlem, görüşme, inceleme-araştırma gibi etkinlikler yorucu ve bıktırıcı olacak kadar fazla mı?” ifadesine ilişkin görüşlerin dağılımı analiz edildiğinde, araştırmaya katılan öğrencilerin %32.7’si “evet” %29.9’u “kısmen” ve %37.4’ü de “hayır” seçeneklerini işaretledikleri görülmektedir. Öğrencilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 1.95 (kısmen) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin, çalışma kitabında önerilen gezi, gözlem, görüşme, inceleme-araştırma gibi etkinliklerin yoğunluğunun azaltılması gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

Gezi, gözlem, görüşme ve inceleme-araştırma etkinlikleri öğrencilerin yaparak yaşayarak öğrenmesine olanak sağlamaktadır. Ancak bu etkinliklere çok fazla yer verilmesi öğretmeni ve öğrenciyi zor durumda bırakabilir. Okulun ve okulun bulunduğu bölgenin imkanları yetersiz olduğu durumlarda öğretmenler bu tür uygulamalarda sıkıntı çekmekte ve yapamadıklarından dolayı da sıkıntıya girmektedirler. Bu nedenle bu tür etkinliklerin sayısı sınırlandırılmalı ve uygulanamadığı durumlarda alternatif etkinliklere de yer verilmelidir.

“Etkinlikleri bulunduğunuz çevre şartlarına göre değiştirebiliyor musunuz?” maddesine öğrencilerin %29.7’si “evet” %41.3’ü “kısmen” ve %29’u da “hayır” yanıtını vermiştir. Öğrencilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.01 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiş olup öğrencilerin, etkinliklerin esnekliği konusunda kesin bir kanaate sahip olmadıkları söylenebilir.

Etkinlikler hazırlanırken bütün Türkiye koşulları göz önünde bulundurulmalıdır. Çünkü Türkiye’de her etkinlik için uygun koşullara sahip olmayan pek çok okul vardır. Özellikle kırsal kesimlerde bulunan okullar, il ve ilçe merkezlerindeki okulların sahip oldukları pek çok olanaktan yoksun durumdadırlar. Bu nedenle çalışma kitabında yer verilen etkinliklerin böyle okullarda da uygulanabilecek şekilde veya uygun şekilde değiştirilebilecek esneklikte olmalıdır.

“Size göre verilen okuma parçaları, konu ve uzunluk bakımından sizin seviyenize uygun mu?” maddesine öğrencilerin %51.4’ü “evet” %30.8’i “kısmen” ve

%17.8'i de "hayır" yanıtını vermiştir. Öğrencilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.34 (evet) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu ortalamaya göre öğrencilerin, çalışma kitabında yer alan okuma parçalarının konu ve uzunluk bakımından seviyelerine uygun olduğu görüşünde oldukları söylenebilir.

"Etkinlikler, sizi kitap okumaya ve kitap okuma alışkanlığı kazanmaya teşvik edici nitelikte mi?" ifadesine verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, araştırmaya katılan öğrencilerin %41.1'i "evet" %33.8'i "kısmen" ve %25.1'i de "hayır" seçeneklerini işaretledikleri görülmüştür. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama değer 2.16 (kısmen) düzeyindedir. Bu bulgu öğrenciler, çalışma kitaplarındaki etkinliklerin etkisi ile okuma alışkanlığı geliştirebilecekleri düşüncesindedirler, şeklinde yorumlanabilir.

Öğrenmenin temelinde sevgi yatar. Sevmeyen şeylere ilgi duyulmaz. Bu nedenle çocuğa sunulacak kitapların içerik, tasarım ve sunuş yöntemleri okumayı sevmeye ve istemeye yönlendirebilmelidir (Kayabaşı, 2003:9).

Ülkemiz, dünyada kitap okuma oranı düşük ülkeler arasında yer almaktadır. Yani okuma alışkanlığı kazanma ve kazandırma bakımından eğitimimizin yeterli olmadığı açıktır. Okuyarak kendini geliştiren ve topluma faydalı insanlar yetiştirmek için okuma alışkanlığı kazandırma etkinliklerine daha fazla önem verilmesi gerekmektedir.

"Etkinlikler sırasında sık sık teknolojiden faydalaniyor musunuz?" maddesine öğrencilerin %43.4'ü "evet" %37'si "kısmen" ve %19.6'sı da "hayır" yanıtını vermiştir. Öğrencilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.24 (kısmen) düzeyindedir. Bu oranlar, öğrencilerin teknoloji kullanmayı gerektiren etkinlikleri yeterli bulduğu, şeklinde yorumlanabilir.

Derslerin teknolojik araçlardan faydalanarak işlenmesi, daha çok duyu organına hitap etmesi bakımından öğrenmenin daha etkili ve kalıcı olmasını sağlamaktadır. Teknolojik araçlar öğrenci dikkatini uzun süre kazanıma

yoğunlaştırmasına yardımcı olmakta ve çoklu öğrenme ortamı sağlayarak öğrenme işini eğlenceli hale getirmektedir.

Öğretme-öğrenme sürecinde “öğretmen” ve “teknoloji” iki önemli öğeyi oluşturmaktadır. Çünkü öğrencilerin öğrenmelerinde bu iki öğe en büyük etkiye sahiptir. Günümüz eğitiminde farklı roller üstlenmiş olan öğretmenin hem teknolojiyi kullanması hem de teknolojinin öğrenme amacıyla nasıl kullanılacağını öğrenciye öğretmesi gereklidir. Eğitim alanında kullanılan teknoloji ürünleri aracılığıyla, her öğrenciye ilgi, gereksinme, giriş düzeyi ve öğrenme biçimi farklılıkları göz önüne alınarak farklı uyarıcı, öğretim yöntemi ve öğretim gereci seçenekleri sunulabilir. Ayrıca, öğrenme süresi esnek tutularak öğrencinin öğretim etkinliğinin standartlarına erişmesi garanti altına alınabilir. Yeni teknolojilerin ve öğretim teknolojisi alanındaki bilgilerin öğretimde uygulamaya konması ile öğrencinin öğretim etkinliğine etkin katılımı ve yaparak-yaşayarak öğrenmesi sağlanır. Bu da öğrencinin öğrendiklerini unutma olasılığını azaltır. Eğitim teknolojisi öğretmene öğretme işinde yardım eder, öğrencilerin özel durumları ile ilgilenip onlara kılavuzluk yapması ve mesleki bilgi ve becerilerini yenilemesi için zaman kazandırır, öğrencilerin başarısını sağlayarak kendi başarı grafiğini yükseltmesine olanak verir ve onun toplum içindeki yerinin güçlenmesine katkı getirir. Eğitim teknolojisi, öğrencinin algılama kapasitesini artırır, öğrenme ürünleri bakımından her öğrencinin erişti düzeyini yükseltir, öğrenci başarısının objektif olarak ölçülüp değerlendirilmesine olanak sağlar, her öğrenciye öğrenmede kendi özelliklerine uygun olanaklar verir, çağdaş öğretim ortamı koşulları hazırlayarak öğrenciyi güdüler ve öğretim etkinliğine katılmaya özendirir ve bireylere yaşam boyu eğitim-sürekli eğitim görme olanakları sunar (Tandoğan, 1998: 15-27).

“Çalışma kitabınızda sizi Türkçe’yi doğru ve güzel kullanmaya teşvik eden etkinliklere yer verilmiş mi?” maddesine öğrencilerin %44.8’i “evet” %41.2’si “kısmen” ve %13.9’u da “hayır” yanıtını vermiştir. Öğrencilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.31 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiş olup, bu sonuçlar doğrultusunda öğrencilerin, çalışma kitabında yer alan etkinlikler hakkında

Türkçe'yi doğru ve güzel kullanmayı teşvik açısından olumlu görüşe sahip oldukları söylenebilir.

“Arkadaşlarınızla işbirliği yapmanıza olanak sağlayan etkinliklere yer verilmiş mi?” maddesine öğrencilerin %58.1'i “evet” %28.1'i “kısmen” ve %13.8'i de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğrencilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.44 (evet) düzeyindedir. Genel ortalamaya göre öğrencilerin işbirliği yapmaya yönelik etkinliklerin çalışma kitabında yeteri kadar yer aldığı görüşünde oldukları söylenebilir.

“Etkinliklerin hayal gücünüzü geliştirdiğini düşünüyor musunuz?” ifadesine verilen cevapların dağılımı analiz edildiğinde, öğrencilerin yarısına yakını (%44) “evet”, %37'si “kısmen” ve %19'u da “hayır” seçeneklerini işaretlemiş oldukları tespit edilmiştir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama değer 2.25 (kısmen) düzeyindedir. Bu bulgu, öğrenciler çalışma kitabındaki etkinliklerin hayal gücünü geliştirdiğini kabul etmektedirler, şeklinde yorumlanabilir.

“Belirli gün ve haftalarla ilgili etkinliklere yer verilmiş mi?” maddesine öğrencilerin %29.1'i “evet” %31.3'ü “kısmen” ve %39.7'si de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğrencilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 1.89 (kısmen) düzeyinde olup öğrencilerin, çalışma kitabında belirli gün ve haftalara yönelik etkinlikler konusunda kesin bir kanaate sahip olmadıkları söylenebilir.

Belirli gün ve haftalarda yapılan etkinlikler öğrenmeyi eğlenceli ve etkili hale getirmek için fırsatlardır. Çalışma kitaplarında belirli gün ve haftalarla ilgili etkinlikler zamana ve temaya uygun şekilde yer alırsa öğretmenlerin bu fırsatları kaçırmama veya ihmal etme olumsuzluğu ortadan kalkmış olacaktır.

“Etkinlikler, sizi sınıf içinde ve dışında aktif hale getiriyor mu?” ifadesine verilen cevapların dağılımı analiz edildiğinde, öğrencilerin %35.5'inin “evet” %42.3'ünün “kısmen” ve %22.2'sinin de “hayır” seçeneğini işaretledikleri görülmüştür. Öğrencilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.13

(kısmen) düzeyindedir. Bu bulgu, öğrencilerin çalışma kitaplarındaki etkinliklere karşı, kendilerini aktif hale getirmesi bakımından olumlu görüşe sahip oldukları şeklinde yorumlanabilir.

Yeni müfredat programında öğrenci merkezli öğretim yaklaşımı benimsenmiştir. Bu yaklaşım, öğretmen ve öğrencinin sınıftaki rollerinin değişmesini gerektirmektedir. Geleneksel yöntemlerde bilgiyi aktaran ve aktif durumda olan öğretmen, aktarılan bilgiyi alan ve pasif durumda olan öğrencidir. Öğrenci merkezli öğretim yaklaşımında ise öğretmen rehber, öğrenci bilgiyi araştıran, sorgulayan ve yeniden yapılandıran aktif bir konuma sahiptir. Bu nedenle çalışma kitabındaki etkinliklerin yalnızca soru-cevap yöntemine dayalı olup öğrencileri pasifleştirmemesine dikkat edilmeli, öğrenciyi her yönüyle aktif hale getiren etkinliklere yer verilmelidir.

Okulda öğrenme ve kişisel gelişim; öğrencinin okul içinde ve dışında etkinliklere katılımıyla gerçekleşir. Öğrenmenin gerçekleşmesi için eğitim durumlarının anlamlı, üretken bir biçimde düzenlenmesinin yanı sıra öğrencinin sınıf dışında da eğitim hedeflerine uygun etkinliklere katılımı desteklenmelidir.

Ders dışı etkinliklerle; bilişsel bütünlük, bilgi yeterliliği ve bilgiyi uygulamaya geçirme, insanlara saygı, kişisel ve kişiler arası yeterlilik, pratik yeterlilik sonuçlarına ulaşılabilir. Farklı etkinliklere katılan öğrenciler bilişsel ve kişisel gelişimlerini daha kolay gerçekleştirmektedir. Örneğin, öğrenci kurullarında görev almak, öğrencilerin bireysel farklılıkları kabul etme ve saygı duymayı öğrenmelerinde yardımcı olmaktadır.

Öğrenci merkezli eğitimde öğrenme, sınıf duvarlarıyla sınırlı olmadığından, ders dışı etkinlikler okulda yürütülen eğitsel kulüp çalışmaları ile sınırlı kalmaz. Bu çalışmaların yanı sıra ders dışı etkinliklere örnek olarak; toplum hizmetleri (gönüllü hastabakıcılık, engellilere destek olma, toplum yararına düzenlenecek ağaçlandırma, çevre temizliği gibi çalışmalarda görev alma), toplumsal dayanışmayı öne çıkaran

etkinliklere katılma ve öğrenci kulüpleri (öğretim programlarını destekleyici, öğrenme, sanat, kültür ve spor etkinliklerine yönelik kulüpler) verilebilir.

Bunların dışında, ders dışı etkinlik olarak okullarda yürütülebilecek çalışmalar arasında, okul etkinliklerinin planlanması ve düzenlenmesi, kütüphanede çalışma ve araştırmaya rehberlik etme, müze ve sanat galerilerinde rehberlik yapma, bireylerin İnternet'ten etkin yararlanmalarına rehberlik etme vb. çalışmalar sayılabilir. Ders dışı etkinliklerde velilerin de etkin katılımcı olmaları sağlanmalıdır. Bu amaçla velilerin uzmanlık alanlarındaki bilgi ve deneyimleri işe koşulabilir.

Öğrencilerin öğrenmelerini artırmak için, okul içerisinde bulunan birimler arasındaki yapay duvarlar kaldırılmalı, öğrencilerin yaptıkları çalışmalarla yaşam arasında bağ kurmalarına ve bilgiyi yaşamlarına aktarmalarına yardımcı olacak fırsatlar yaratılmalıdır (Erbil ve diğerleri, 2004:15).

“Yakın çevrenizdeki kurum ve kuruluşları tanıma ve onlarla işbirliği yapmaya yönlendiren etkinlikler var mı?” maddesine öğrencilerin %32.3’ü “evet” %35’i “kısmen” ve %32.7’si de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğrencilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.00 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin, çalışma kitabında yakın çevreyle işbirliğini gerektiren etkinliklerin daha çok yer alması gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

Yakın çevre ile işbirliğine yönelten etkinlikler öğrencinin sosyalleşmesine katkıda bulunmakla birlikte, çevrenin de okula karşı bakış açısını olumlu yönde geliştirmesi bakımından vazgeçilmez fırsatlardır. Bu etkinlikler sayesinde öğrenciler, görgü kuralları, sevgi, saygı, yardımlaşma gibi pek çok kavramı yaşayarak öğrenmiş olacaklardır. Ayrıca bu etkinlikler yaparak yaşayarak öğrenmeyi sağladığından dolayı kalıcı öğrenme sağlanmış olacaktır.

“Kazandığınız bilgi ve becerileri kullanarak kronoloji ve zaman çizelgeleri oluşturmanızı sağlamaya yönelik etkinliklere yer verilmiş mi?” ifadesine verilen cevapların dağılımı analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğrencilerin

%36.7'si “evet” %38'i “kısmen” ve %25.4'ü de “hayır” seçeneklerini işaretlemişlerdir. Bu maddeye ilişkin genel ortalama 2.11 (kısmen) düzeyindedir. bu bulgulara göre öğrencilerin, çalışma kitabındaki etkinliklerin kronoloji ve zaman çizelgeleri oluşturma becerisi kazandırmaya yönelik olduğu görüşünde oldukları söylenebilir.

Sosyal Bilgiler öğretiminde zaman şeridi, çoğunlukla mevsimlerin ve özellikle önemli olayların zamanını göstermek için düzenlenir ve kullanılır. Tarih şeridi ise, zaman kavramının öğrencilere kavratılmasında çok büyük yararlar sağlar. Sosyal Bilgiler dersinin en önemli amaçlarından biri öğrencilere zaman ve süredizin (kronoloji) kavramının kazandırılmasını sağlamaktır. İlköğretim çağının özellikle ilkbeş yılında öğrenim görmekte olan öğrencilerin, geçmiş zamanın ne denli eski olduğu konusunda görüş geliştirmeleri oldukça güçtür. Bu yaşlardaki çocukların geçmişi algılayışları, genellikle kendi doğum tarihlerini algılayışları ölçüsünde anlam kazanır. Öğrencilerde zaman ve tarih kavramlarını geliştirmek ve tarih şeridini dersliğimizde etkili bir biçimde kullanabilmek için, öğrencilerimizin kendilerine yönelik birer tarih şeridi hazırlamalarını ve kendi yaşamlarındaki önemli olgu ve olayları bu tarih şeridi üzerinde belirlemelerini onlardan isteyerek kronoloji ve zaman çizelgeleri oluşturma ve etkili kullanma becerisi kazanmalarına yardımcı olabiliriz (Sözer, 1998:129).

“Geçmişte yaşanan olayları ve sorunları tanıyarak, günümüzde meydana gelen olaylarla karşılaştırma ve yorumlamaya yönelik etkinliklere yer verilmiş mi?” ifadesine verilen cevapların dağılımı analiz edildiğinde, öğrencilerin %31'i “evet” %36.5'i “kısmen” ve %32.5'i de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğrencilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 1.99 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiş olup öğrencilerin, geçmiş ve günümüzü karşılaştırma ve yorumlaya yönelik etkinliklerin artırılması gerektiği düşüncesinde oldukları söylenebilir.

“Doğal çevre sorunlarını fark etme ve çözüm yolları üretmelerini sağlayacak etkinliklere yer verilmiş mi?” ifadesine verilen cevapların dağılımı analiz edildiğinde, öğrencilerin yarısına yakını (%47.6) “evet” ve %38.6'sı “kısmen”

seçeneğini işaretlemişlerdir. Öğrencilerin %13.8'i de "hayır" seçeneğini işaretlemeyi tercih etmişlerdir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.34 (evet) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu bulgu öğrenciler, çalışma kitabındaki doğal çevreye yönelik etkinlikler hakkında olumlu görüşe sahiptirler, şeklinde yorumlanabilir.

Mevcut eğitim süreçleri, bireylerde çevreye yönelik olumlu tutum ve davranışları yeterince kazandıramamaktadır. Çevre eğitiminin etkisine yönelik deneysel araştırmalarda elde edilen bulgular, çevre bilincinin öğretim süreçleri ile belirli oranda arttığını göstermekle birlikte, öğrencilerin çevreye yönelik yaklaşımlarının ve davranışlarının büyük ölçüde değişmediğini ortaya koymaktadır (Rost,2002) (Aktaran: Özdemir, 2006:1). Bu durum, öğrencilerin kazandıkları bilgileri her zaman duyuşları ve davranışlarına yansıtmadıklarını göstermektedir. Bu nedenle, bireylerin eğitim süreçlerinde öğrendiklerini içselleştirmelerinde etkili olabilecek yazınsal ürünlerin yerinin araştırılması özel bir önem taşımaktadır. Özdemir'in (2006) "Yazınsal Bir Tür Olarak Öykü'nün Çevre Duyarlığına Etkisi ve Çevre Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi" araştırmasında, bireylerin çevreye yönelik duyarlık kazanmalarında yazınsal bir tür olan öykünün etkisinin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Araştırma sonunda diğer öneriler yanında Sosyal Bilgiler, Tarih gibi diğer derslerde de çevre konularının işlenmesiyle eş zamanlı şekilde çevre mesajlı yazınsal ürünlere daha fazla yer verilmesi ve eğitim süreçlerinin, öğrencilerin öğrendiklerini değerleştirmeleri ve içselleştirmelerini sağlayabilecek doğa yaşantılarıyla zenginleştirilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Borker (1994:12), birey eğitiminin üç boyutta ele alınması gerektiğini belirtmiştir. Bunlar; evrensel eğitim, geleceğin eğitimi ve çevresel eğitimidir. Evrensel boyutta eğitim alan birey , dünya tarihi, dünya edebiyatı, dünya sanatı, müziği vb. hakkında bilgi sahibi olarak, bilgileri arasında bağ kurar. Gelecek eğitimi alan birey ; geçmiş, bugün ve gelecek arasındaki bağlantının farkındadır. Toplumsal değişme ve gelişme üzerinde düşünme sorumluluğunu alır, değişimi etkilemek ve biçimlendirmek için kendini güçlü hisseder. Çevresel eğitim alan birey , çevresini geliştirmek için bilgi ve becerisini kullanır. Ekosistem içinde kendi rolünün farkındadır (Akt: Erbil ve diğerleri, 2004:5)

“Kazanımla ilgili tablo, grafik, harita ve diğer görsel materyaller hazırlama ve sunma becerisi kazandırmaya yönelik etkinlikler var mı?” maddesine öğrencilerin %45.4’ü “evet” %34.1’i “kısmen” ve %20.4’ü de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğrencilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalamasının 2.25 (kısmen) düzeyinde olması öğrencilerin çalışma kitabındaki etkinliklerin görsel materyal hazırlamaya yönelik olduğu görüşünde birleştiklerini göstermektedir.

İlköğretimin dördüncü ve beşinci sınıflarından başlayarak altıncı ve yedinci sınıflara doğru (Sosyal Bilgiler öğretiminin gerçekleştiği dönemlerde) öğrenciler, bilişsel gelişim yönünden somut işlemler döneminden soyut işlemler dönemine geçiş durumunda olduklarından, bu çağda, onlara soyut kavramların öğretiminde, olabildiğince somutlaştırıcı gösterimlerden yararlanmak gerekir. Ayrıca bu çağdaki öğrencilerin ince kaslarının giderek gelişme durumunda olması nedeniyle, el becerilerini kullanmalarına olanak sağlanmalı; araç-gereç hazırlama ve geliştirme konusunda onların da katkıda bulunmalarına izin verilmelidir.

Sosyal bilgiler dersinin vazgeçilmez öğretim araçları arasında haritalar önemli bir yer tutar. Bu derste ilçemiz, ilimiz, bölgemiz, Türkiye, komşumuz olan ülkeler, uzak ülkeler ve dünya haritaları ile özel amaçlı (nüfus, bitki örtüsü, iklim, enerji kaynakları vb.), fiziksel ve siyasal amaçlı haritalar çok kullanılmaktadır. Ayrıca Tarihsel amaçlı haritalardan da büyük ölçüde yararlanılır. Öğrencilere yakın ve uzak çevreleriyle ilgili önemli bilgi sağlayan bu haritalardan her okulda bulunabilir. Öğrencilere zaman zaman il, bölge ve Türkiye haritalarını yapmaları için olanak tanımak gerekir. Bunlar, Sosyal bilgilerin tarih ve coğrafya ile ilgili davranışsal amaçlarını kazandırmada etkili birer araçtır ve öğrenciler bu tür araç-gereç yapımı ile ilgili çeşitli etkinliklerden büyük zevk alırlar (Sözer,1998:130).

“Boşluk doldurma etkinliklerinde verilen boşluklar, yazılacaklar için yeterli mi?” ifadesine ilişkin görüşlerin dağılımı analiz edildiğinde, araştırmaya katılan öğrencilerin %43.4’ü “evet” %32.2’si “kısmen” ve %24.4’ü de “hayır” yanıtını verdikleri tespit edilmiştir. Öğrencilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik

ortalaması 2.19 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin boşluk doldurma etkinliklerinde yazılması gerekenleri istedikleri uzunlukta yazabilmeleri için, boşlukların biraz daha fazla bırakılmasını istedikleri söylenebilir.

Boşluk doldurma etkinliklerinde verilen boşluğun yetersiz olması, boşluğa sığdırma kaygısıyla verilen cevapların çok kısa ve anlamsız, yazının da çirkin olmasına sebep olmaktadır.

“Verilen harita, grafik, şema gibi görsel materyaller bilimsel ve güncel mi?” ifadesine ilişkin öğrenci görüşleri analiz edildiğinde öğrencilerin %50.8’inin “evet” %35.3’ünün “kısmen” ve %13.8’inin de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğrencilerin bu ifadeye ilişkin görüşlerin genel ortalaması 2.37 (evet) düzeyinde gerçekleşmiş olup öğrencilerin, çalışma kitabındaki görsel materyalleri bilimsellik ve güncellik açısından yeterli buldukları söylenebilir.

Görsel öğelerin bilimsel ve güncel olması, doğru bilgi edinilmesi ve görsel öğrenmenin etkili olması bakımından önemlidir. Görsel öğelerin amaçlara istenilen düzeyde hizmet edebilmesi için iyi seçilmesi ve basımının kaliteli olması gerekmektedir.

“Verilen harita, grafik, şema, resim gibi görsel materyaller , net ve temiz basılmış mı?” maddesine öğrencilerin %46.3’ü “evet” %40’ı “kısmen” ve %13.7’si de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğrencilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.33 (evet) düzeyindedir. Buna göre öğrenciler, görsel öğelerin baskısını beğenmektedirler, diyebiliriz.

Çağımızda öğrenme ihtiyacının giderilmesi amacıyla gazete, dergi, radyo, televizyon ve internet gibi araçların farklı öğretici unsurlar olarak, bilinçli ya da bilinçsiz öğrenme ortamları oluşturduğu bir dönemde, bu zenginliğin ve çeşitliliğin formal eğitime de yansıtılmaya çalışıldığı gözlenmektedir. Görmeye dayalı unsurların ve uyarıcıların yaygınlaşmaya başlamasıyla birlikte eğitimde de giderek

artan bir verimlilikten söz edilebilir. Bu durumda ders kitaplarının bu görsel uyarıcılara ve çağdaş anlayışa uygun olarak hazırlanmasının önemi daha da ön plana çıkmaktadır. (Kılıç-Seven 2002: 123)

“Sizce çalışma kitabı sağlam, kullanışlı ve kolay taşınabilir özelliklerine sahip mi?” maddesine öğrencilerin %43.6’sı “evet” %35.7’si “kısmen” ve %20.7’si de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğrencilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.23 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiştir. Çalışma kitaplarının ders kitabına göre daha ince olması taşınabilirliğini kolaylaştırmaktadır. Öğrenci görüşlerine yönelik verilerin analizine göre öğrencilerin çalışma kitabını kullanışlılık, sağlamlık ve taşınabilirlik özellikleri bakımından yeterli buldukları söylenebilir.

“Baskı hatalarına rastlıyor musunuz?” maddesine öğrencilerin %32.9’u “evet” %39.2’si “kısmen” ve %27.9’u da “hayır” yanıtını vermiştir. Öğrencilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.05 (kısmen) düzeyindedir. Genel ortalamaya göre öğrencilerin baskı hataları konusunda daha dikkatli olunması gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

“Etkinliklerdeki cümle yapısı ve uzunlukları okuduğunuzu anlamayı kolaylaştıracak nitelikte mi?” ifadesine ilişkin görüşlerin dağılımı analiz edildiğinde, araştırmaya katılan öğrencilerin %41.1’i “evet” %43.1’i “kısmen” seçeneklerini işaretlerken, ve “hayır” seçeneğini işaretleyenlerin oranının %15.7 olduğu görülmüştür. Bu maddeye ilişkin genel ortalama değer 2.25 (kısmen) düzeyindedir. Bu bulgu, öğrencilerin çalışma kitabında kullanılan cümle yapısı ve uzunlukları konusunda her hangi bir sorun olmadığı görüşünde oldukları şeklinde yorumlanabilir.

“Alıştırma ve sorular, anlamanızı zorlaştıracak kadar karmaşık ve uzun mu?” ifadesine ilişkin görüşlerin dağılımı incelendiğinde, öğrencilerin %41.3’ünün “hayır” %36.8’i “kısmen” seçeneklerini işaretlerken %21.9’unun da “evet” seçeneğini işaretledikleri belirlenmiştir. Öğrencilerin bu ifadeye ilişkin görüşlerinin

genel ortalaması 1.81 (kısmen) düzeyindedir. Bu bulgu öğrencilerin, soru ve alıştırmaların daha açık ve kısa sorulmasını istedikleri, şeklinde yorumlanabilir.

“Etkinlikler, yalnızca boşluk doldurma, test gibi tekniklerle sınırlı mı?” ifadesine ilişkin görüşlerin dağılımı analiz edildiğinde, araştırmaya katılan öğrencilerin %35.3’ü “evet” %26’sı “kısmen” ve %38.7’si de “hayır” işaretledikleri görülmektedir. Bu maddeye ilişkin genel ortalama değer 1.97 (kısmen) olarak gerçekleşmiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin çalışma kitabındaki etkinliklerin çeşitliliğinin artırılmasını istedikleri söylenebilir. Etkinliklerde çeşitlilik dersteki öğrenci ilgisinin uzun sürmesinde etkili olmakta ve kalıcı öğrenmeyi desteklemektedir.

“Ünite sonlarında genel tekrar ve değerlendirme etkinliklerine yer verilmiş mi?” ifadesine verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, araştırmaya katılan öğrencilerin %48.2’si “evet” %35.3’ü “kısmen” ve %16.5’i de “hayır” seçeneklerini işaretlemiş oldukları görülmüştür. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.32 (kısmen) düzeyindedir. Genel ortalamaya göre öğrencilerin ünite sonu değerlendirme ve tekrar etkinliklerini yeterli buldukları söylenebilir.

Ünite sonlarındaki genel tekrar ve değerlendirme etkinlikleri, ünite süresince yapılan çalışmaların etkililiği ve eksikler konusunda öğrenci ve öğretmeni bilgilendirme açısından önemlidir. Bu nedenle bu tür etkinliklere kitaplarda mutlaka yer verilmeli ve hazırlanmasına özen göstermelidir.

“Alıştırma ve sorular yorucu ve bıktırıcı nitelikte mi?” maddesine öğrencilerin %29,4’ü “evet” %32.7’si “kısmen” ve %37.9’u da “hayır” yanıtını vermiştir. Öğrencilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 1.92 (kısmen) düzeyindedir. Genel ortalamaya göre öğrenci görüşleri alıştırmaya ve soruların kısmen de olsa yorucu ve bıktırıcı bulunduğu yönünde olduğu söylenebilir.

“Aıştırma ve sorular, her öğrenci seviyesine göre çeşitlilik gösteriyor mu?” ifadesine ilişkin görüşlerin dağılımı incelendiğinde, öğrencilerin %38.8’i “evet” %30.5’i “kısmen” ve %30.6’sı da “hayır” seçeneklerini işaretlemişlerdir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama değer 2.93 2.08 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiş olup öğrencilerin, aıştırma ve soruların her öğrenci seviyesine uygun olup olmadığı konusunda kesin bir kanaate sahip olmadıkları söylenebilir.

“Zaman zaman eski kazanım, konu ve bilgileri hatırlamanızı ve bunları kullanmanızı sağlayan aşırtmalara yer verilmiş mi?” ifadesine ilişkin görüşlerin dağılımı incelendiğinde, öğrencilerin %43.3’ü “evet” %37.5’i “kısmen” ve %19.2’si de “hayır” seçeneklerini işaretlemiş oldukları görülmüştür. Öğrencilerin bu ifadeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.24 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiş olup öğrencilerin, Çalışma kitabındaki hatırlatma ve tekrar etkinliklerini yeterli buldukları söylenebilir.

Tablo-IV.4.b: 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabına İlişkin Görüşlerinin Bulundukları Bölgeye Göre Farklılığı İçin t- Testi Sonuçları

Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabının Boyutları	İlçe	N	$\bar{X}$	S	t	p
Öğrenci Anketi Öğrenci Çalışma Kitabı İçerik Boyutu	Haymana	412	2,14	0,295	-5,037	0,000
	Keçiören	420	2,25	0,306		
Öğrenci Anketi Öğrenci Çalışma Kitabı Fiziksel Ve Görsel Özellikler Boyutu	Haymana	412	2,29	0,440	0,442	0,658
	Keçiören	420	2,27	0,459		
Öğrenci Anketi Öğrenci Çalışma Kitabı Dil Ve Anlatım Boyutu	Haymana	412	2,07	0,789	0,641	0,522
	Keçiören	420	2,03	0,769		
Öğrenci Anketi Öğrenci Çalışma Kitabı Ölçme Ve Değerlendirme Boyutu	Haymana	412	2,05	0,335	-0,296	0,767
	Keçiören	420	2,06	0,343		

Öğrenci çalışma kitabına verilen cevaplar bölgeler bakımından incelendiğinde; öğrenci çalışma kitabının içerik ile ilgili sorulara verilen cevaplarda istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmüştür. ($p < 0,05$) Buna göre verilen

cevapların ortalamasına bakarak, Keçiören bölgesindeki öğrencilerin göre çalışma kitaplarını içerik bakımından daha iyi buldukları söylenebilir.

Diğer özelliklerde ise istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı görülmüştür

Tablo-IV.4.c: 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabına İlişkin Görüşlerinin Cinsiyete Göre Farklılığı İçin t- Testi Sonuçları

Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabının Boyutları	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	t	p
Öğrenci Anketi Öğrenci Çalışma Kitabı İçerik Boyutu	Kadın	419	2,20	0,293	0,573	0,567
	Erkek	413	2,19	0,317		
Öğrenci Anketi Öğrenci Çalışma Kitabı Fiziksel Ve Görsel Özellikler Boyutu	Kadın	419	2,30	0,453	1,571	0,117
	Erkek	413	2,25	0,444		
Öğrenci Anketi Öğrenci Çalışma Kitabı Dil Ve Anlatım Boyutu	Kadın	419	2,06	0,774	0,254	0,800
	Erkek	413	2,04	0,784		
Öğrenci Anketi Öğrenci Çalışma Kitabı Ölçme Ve Değerlendirme Boyutu	Kadın	419	2,04	0,320	- 1,125	0,261
	Erkek	413	2,07	0,357		

Öğrenci çalışma kitabına verilen cevaplar öğrencilerin cinsiyetleri bakımından incelendiğinde; verilen cevapların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı görülmüştür.

4.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın beşinci alt probleminde, araştırmaya katılan 4. ve 5. sınıf öğrenci velilerinin Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabına ilişkin görüşlerinin dağılımı analiz edilmiştir.

Tablo-IV.5.a: 4. ve 5. Sınıf Öğrenci Velilerinin Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabına İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabı		Veli Görüşleri						
		Hayır		Kısmen		Evet		$\bar{X}$
		f	%	f	%	f	%	
İÇERİK	Verilen etkinlikler, çocuğunuzun yaş ve sınıf seviyesine göre çok basit düzeyde mi?	209	33,3	184	29,3	235	37,4	2,04
	Çocuğunuzun etkinlikleri yaparken eğlendiğini düşünüyor musunuz?	130	20,7	217	34,6	281	44,7	2,24
	Çalışma kitabındaki etkinlikler ile çocuğun günlük yaşamı arasında benzerlikler var mı?	148	23,6	310	49,4	170	27,1	2,04
	Etkinlikler, çocuğunuzun eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerini kullanmasına ve geliştirmesine olanak sağlıyor mu?	81	12,9	262	41,7	285	45,4	2,32
	Önerilen gezi, gözlem, görüşme, inceleme-araştırma gibi etkinlikler yorucu ve bıktırıcı olacak kadar fazla mı?	281	44,7	161	25,6	186	29,6	1,85
	Size göre etkinlikler bulunduğunuz çevre şartlarına göre değiştirilebilecek şekilde düzenlenmiş mi?	150	23,9	289	46	189	30,1	2,06
	Size göre verilen okuma parçaları, konu ve uzunluk bakımından çocuğunuzun seviyesine uygun mu?	96	15,3	213	33,9	319	50,8	2,36
	Etkinlikleri, çocuğunuzu kitap okumaya ve kitap okuma alışkanlığı kazanmaya teşvik edici nitelikte buluyor musunuz?	191	30,4	201	32	236	37,6	2,07
	Teknolojiyi kullanmaya yönelik etkinlikleri yetersiz buluyor musunuz?	183	29,1	219	34,9	226	36	2,07
	Çocuğunuz etkinlikleri yaparken çok fazla yardıma ihtiyaç duyuyor mu?	176	28	201	32	251	40	2,12
	Çalışma kitabında çocuğunuzu Türkçe'yi doğru ve güzel kullanmaya teşvik eden etkinliklere yer verilmiş mi?	100	15,9	267	42,5	261	41,6	2,26
	Çocuğunuzun arkadaşlarıyla işbirliği yapmasına olanak sağlayan etkinliklere yer verilmiş mi?	73	11,6	172	27,4	383	61	2,49
	Etkinliklerin, çocuğunuzun hayal gücünü geliştirdiğini düşünüyor musunuz?	118	18,8	229	36,5	281	44,7	2,26
	Çalışma kitabındaki, belirli gün ve haftalarla ilgili etkinlikleri yeterli buluyor musunuz?	259	41,2	156	24,8	213	33,9	1,93
	Etkinliklerin çocuğunuzu sınıf içinde ve dışında aktif hale getirdiğini düşünüyor musunuz?	133	21,2	256	40,8	239	38,1	2,17

	Çocuğunuzu yakın çevrenizdeki kurum ve kuruluşları tanıma ve onlarla işbirliği yapmaya yönlendiren etkinlikler var mı?	233	37,1	226	36	169	26,9	1,90
	Çocuğunuzun, kazandığınız bilgi ve becerileri kullanarak kronoloji ve zaman çizelgeleri oluşturmalarını sağlamaya yönelik etkinliklere yer verilmiş mi?	151	24	292	46,5	185	29,5	2,05
	Geçmişte yaşanan olayları ve sorunları tanıyarak, günümüzde meydana gelen olaylarla karşılaştırma ve yorumlamaya yönelik etkinliklere yer verilmiş mi?	199	31,7	247	39,3	182	29	1,97
	Doğal çevre sorunlarını fark etme ve çözüm yolları üretmelerini sağlayacak etkinliklere yer verilmiş mi?	84	13,4	249	39,6	295	47	2,34
	Çocuğunuza kazanımla ilgili tablo, grafik, harita ve diğer görsel materyaller hazırlama ve sunma becerisi kazandırmaya yönelik etkinlikler var mı?	130	20,7	237	37,7	261	41,6	2,21
	Kitapta önerilen proje etkinliklerini uygulanabilir ve yararlı buluyor musunuz?	91	14,5	213	33,9	324	51,6	2,37
	Kitaptaki etkinliklerin, çocuğun derse karşı tutumunu olumlu yönde etkilediğini düşünüyor musunuz?	136	21,7	233	37,1	259	41,2	2,19
	Çalışma kitabındaki etkinlikler aracılığıyla, ailenin eğitim-öğretime daha fazla katkıda bulunmasının sağlandığını düşünüyor musunuz?	126	20,1	216	34,4	286	45,5	2,25
	Boşluk doldurma etkinliklerinde verilen boşluklar, yazılacaklar için yeterli mi?	198	31,5	192	30,6	238	37,9	2,06
Fiziksel ve Görsel Özellikler	Verilen harita, grafik, şema gibi görsel materyaller bilimsel ve güncel mi?	59	9,4	213	33,9	356	56,7	2,47
	Verilen harita, grafik, şema, resim gibi görsel materyaller , net ve temiz basılmış mı?	59	9,4	220	35	349	55,6	2,46
	Sizce çalışma kitabı sağlam, kullanışlı ve kolay taşınabilir özelliklerine sahip mi?	157	25	200	31,8	271	43,2	2,18
	Baskı hatalarına rastlıyor musunuz?	244	38,9	246	39,2	138	22	1,83
	Etkinliklerdeki cümle yapısı ve uzunluklarının çocuğunuzun seviyesine uygun olduğunu düşünüyor musunuz?	95	15,1	255	40,6	278	44,3	2,29
Dil ve Anlatım	Alıştırma ve soruların, anlamayı zorlaştıracak kadar karmaşık ve uzun olduğunu düşünüyor musunuz?	253	40,3	227	36,1	148	23,6	1,83
	Etkinlikler, yalnızca boşluk doldurma, test gibi tekniklerle sınırlı mı?	242	38,5	143	22,8	243	38,7	2,00
Ölme ve Değerlendirme	Alıştırma ve sorular çocuğunuzu yorucu ve bıktırıcı nitelikte mi?	256	40,8	196	31,2	176	28	1,87
	Alıştırma ve sorular, her öğrenci seviyesine göre çeşitlilik gösteriyor mu?	219	34,9	186	29,6	223	35,5	2,01
	Çocuğunuzun, zaman zaman eski kazanım, konu ve bilgileri hatırlamasını ve bunları kullanmasını sağlayan alıştırmalara yer verilmiş mi?	122	19,4	268	42,7	238	37,9	2,18

“Verilen etkinlikler, çocuğunuzun yaş ve sınıf seviyesine göre çok basit düzeyde mi?” ifadesine ait cevaplar incelendiğinde, öğrenci velilerinin %37.4’ü “evet” %29.3’ü “kısmen” ve %33.3’ü de “hayır” yanıtını vermiştir. Velilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.04 (kısmen) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre velilerin, çalışma kitabındaki etkinliklerin öğrenci yaş ve sınıf seviyesine uygun zorlukta olup olmadığı konusunda kesin bir kanaate sahip olmadıkları söylenebilir.

“Çocuğunuzun etkinlikleri yaparken eğlendiğini düşünüyor musunuz?” ifadesine ait cevaplar incelendiğinde, öğrenci velilerinin yarısına yakını (%44.7) “evet” , %34.6’sı da “kısmen” seçeneğini işaretlemişlerdir. “hayır” seçeneğini işaretleyenlerin oranı ise %20.7’dir. Velilerin bu ifadeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.24 (kısmen) düzeyindedir. Bu bulgu veliler, çalışma kitabındaki etkinliklerin çocuk açısından eğlenceli olduğunu düşünmektedirler, şeklinde yorumlanabilir.

“Çalışma kitabındaki etkinlikler ile çocuğun günlük yaşamı arasında benzerlikler var mı?” ifadesine ait cevaplar incelendiğinde, öğrenci velilerinin %27.1’i “evet” ve %23.6’sı da “hayır” seçeneklerini işaretlerken %49.4’ü “kısmen” seçeneğini işaretlemeyi tercih etmişlerdir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.04 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiş olup velilerin, etkinlikler ile günlük yaşamın benzerliği konusunda kesin bir kanaate sahip olmadıkları söylenebilir.

“Etkinlikler, çocuğunuzun eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerini kullanmasına ve geliştirmesine olanak sağlıyor mu?” ifadesine ilişkin görüşlerin dağılımı incelendiğinde, öğrenci velilerinin %45.4’ü “evet” %41.7’si “kısmen” ve %12.9’u da “hayır” seçeneklerini işaretlemişlerdir. Velilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.32 (kısmen) düzeyindedir. Bu bulgu, velilere göre etkinlikler çocuğun eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerini kullanmaya ve geliştirmeye yönelik olarak hazırlanmıştır, şeklinde yorumlanabilir.

“Önerilen gezi, gözlem, görüşme, inceleme-araştırma gibi etkinlikler yorucu ve bıkıtırıcı olacak kadar fazla mı?” ifadesine ilişkin görüşlerin dağılımı incelendiğinde, öğrenci velilerinin %44.7’si “hayır” %29.6’sı “evet” ve %25.6’sı da “kısmen” seçeneklerini işaretledikleri belirlenmiştir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 1.85 (kısmen) düzeyindedir. Bu sonuçlar, velilerin gezi, gözlem, inceleme-araştırma gibi etkinliklerin sayıca uygun yeterlilikte önerildiğini düşünmektedirler, şeklinde yorumlanabilir.

“Size göre etkinlikler bulunduğunuz çevre şartlarına göre değiştirilebilecek şekilde düzenlenmiş mi?” ifadesine ilişkin görüşlerin dağılımı analiz edildiğinde, araştırmaya katılan öğrenci velilerinin %30.1’i “evet” %46’sı “kısmen” ve %23.9’u da “hayır” yanıtını verdikleri tespit edilmiştir. Velilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalamasının 2.06 (kısmen) düzeyinde gerçekleştiği görülmüştür. Bu bulgulara göre velilerin, çalışma kitabında önerilen etkinliklerin her bölgede uygulanabilir bir esnekliğe sahip olacak şekilde hazırlanması konusunda daha dikkatli olunması gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

“Size göre verilen okuma parçaları, konu ve uzunluk bakımından çocuğunuzun seviyesine uygun mu?” maddesine öğrenci velilerinin yaklaşık yarısı (%50.8) “evet” %33.9’u “kısmen” ve %15.3’ü de “hayır” yanıtını vermiştir. Velilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.36 (evet) düzeyindedir. Bu genel ortalamaya göre velilerin, okuma parçalarını konu ve uzunluk açısından öğrenci seviyesine uygun buldukları söylenebilir.

“Etkinlikleri, çocuğunuzu kitap okumaya ve kitap okuma alışkanlığı kazanmaya teşvik edici nitelikte buluyor musunuz?” ifadesine ilişkin görüşlerin dağılımı analiz edildiğinde, araştırmaya katılan öğrenci velilerinin %37.6’sı “evet” %32’si “kısmen” ve %30.4’ü de “hayır” seçeneklerini işaretledikleri görülmektedir. Velilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.07 (kısmen) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre velilerin çalışma kitabındaki etkinliklerin okumaya teşvik ve okuma alışkanlığı kazandırmaya yönelik olup olmaması konusunda olumlu görüşe sahip oldukları söylenebilir.

“Teknolojiyi kullanmaya yönelik etkinlikleri yetersiz buluyor musunuz?” sorusuna öğrenci velilerinin %36’sı “evet” %34.9’u “kısmen” ve %29.1’i de “hayır” yanıtını vermiştir. Velilerin bu soruya ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.07 (kısmen) düzeyindedir. Bu ortalamaya göre velilerin teknolojiyi kullanmaya yönelik etkinliklerin arttırılması gerektiğini görüşünde oldukları söylenebilir.

“Çocuğunuz etkinlikleri yaparken çok fazla yardıma ihtiyaç duyuyor mu?” ifadesine ilişkin görüşlerin dağılımı analiz edildiğinde, araştırmaya katılan öğrenci velilerinin %40’ı “evet” %32’si “kısmen” ve %28’i de “hayır” seçeneklerini işaretledikleri görülmektedir. Bu maddeye ilişkin genel ortalama değer 2.12 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu bulgulara göre velilerin, çalışma kitabındaki etkinlikler sırasında öğrencilerin çok fazla yardıma ihtiyaç duydukları görüşüne katıldıkları söylenebilir.

“Çalışma kitabında çocuğunuzu Türkçe’yi doğru ve güzel kullanmaya teşvik eden etkinliklere yer verilmiş mi?” ifadesine verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, araştırmaya katılan öğrenci velilerinin %41.6’sı “evet” ve %42.5’i “kısmen” seçeneklerini işaretlerken, %15.9’unun da “hayır” seçeneğini işaretledikleri görülmüştür. Velilerin bu ifadeye ilişkin görüşlerinin aritmetik ortalaması 2.26 (kısmen) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre etkinliklerin Türkçe’yi güzel kullanmaya teşvik edici olması bakımından velilerin, çalışma kitabını yeterli buldukları söylenebilir.

“Çocuğunuzun arkadaşlarıyla işbirliği yapmasına olanak sağlayan etkinliklere yer verilmiş mi?” ifadesine verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, araştırmaya katılan öğrenci velilerinin yarısından fazlası (%61) “evet” seçeneğini tercih etmişlerdir. Velilerin %27.4’ü “kısmen” ve %11.6’sı da “hayır” seçeneklerini işaretlemiştir. Velilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.49 (evet) düzeyinde gerçekleşmiş olup bu genel ortalamaya göre velilerin çalışma kitabındaki işbirliği yapmaya yönelik etkinliklerin varlığı ve yeterliliği konusunda olumlu görüşe sahip oldukları söylenebilir.

“Etkinliklerin, çocuğunuzun hayal gücünü geliştirdiğini düşünüyor musunuz?” maddesine öğrenci velilerinin %44.7’si “evet” %36.5’i “kısmen” ve %18.8’i de “hayır” yanıtını vermiştir. Velilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.26 (kısmen) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre velilerin, çalışma kitabındaki etkinliklerin çocuğun hayal gücünü geliştirmesi konusunda olumlu görüşe sahip oldukları söylenebilir.

“Çalışma kitabındaki, belirli gün ve haftalarla ilgili etkinlikleri yeterli buluyor musunuz?” maddesine öğrenci velilerinin yarısına yakını (%41.2) “hayır” %33.9’u “evet” ve %24.8’i de “kısmen” yanıtını vermiştir. Velilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 1.93 (kısmen) düzeyindedir. Bu bulgulara göre velilerin, çalışma kitabında belirli gün ve haftalara yeteri kadar yer verilmediğini düşündükleri söylenebilir.

“Etkinliklerin çocuğunuzu sınıf içinde ve dışında aktif hale getirdiğini düşünüyor musunuz?” ifadesine ilişkin görüşlerin dağılımı incelendiğinde, öğrenci velilerinin %38.1’i “evet” %40.8’i “kısmen” ve %21.2’si de “hayır” yanıtını vermiştir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama değer 2.17 (kısmen) düzeyindedir. Bu bulgu, veliler çalışma kitabındaki etkinlikler sayesinde öğrencinin sınıf içinde ve dışında aktif hale geldiği görüşündedirler, şeklinde yorumlanabilir.

“Çocuğunuzu yakın çevrenizdeki kurum ve kuruluşları tanıma ve onlarla işbirliği yapmaya yönlendiren etkinlikler var mı?” ifadesine ilişkin görüşlerin dağılımı incelendiğinde, öğrenci velilerinin %26.9’u “evet” %36’sı “kısmen” ve %37.1’i de “hayır” yanıtını verdikleri görülmüştür. Velilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 1.90 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiş olup velilerin, çalışma kitabının çocuğu yakın çevredeki kurum ve kuruluşları tanıma ve onlarla işbirliği yapmaya yönlendiren etkinlikler açısından geliştirilmesi gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

“Çocuğunuzun, kazandığınız bilgi ve becerileri kullanarak kronoloji ve zaman çizelgeleri oluşturmasını sağlamaya yönelik etkinliklere yer verilmiş mi?”

ifadesine ilişkin görüşlerin dağılımı incelendiğinde, öğrenci velilerinin %46.5'i "kısmen" seçeneğini işaretlerken, %29.5'inin "evet" ve %24'ünün de "hayır" seçeneklerini işaretledikleri görülmüştür. Velilerin bu maddeye ilişkin görüşlerinin aritmetik ortalamasının 2.05 (kısmen) düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Bu genel ortalamaya göre velilerin, çalışma kitabının çocuğun kronoloji ve zaman çizelgeleri oluşturmaya sağlamaya yönelik etkinlikler açısından yeterliliği konusunda kesin bir kanaate sahip olmadıkları söylenebilir.

"Geçmişte yaşanan olayları ve sorunları tanıyarak, günümüzde meydana gelen olaylarla karşılaştırma ve yorumlamaya yönelik etkinliklere yer verilmiş mi?" ifadesine ilişkin görüşlerin dağılımı incelendiğinde, öğrenci velilerinin %29'u "evet" %39.3'ü "kısmen" ve %31.7'si de "hayır" yanıtını vermiş oldukları tespit edilmiştir. Velilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 1.97 (kısmen) düzeyindedir. Bu genel ortalamaya göre veliler çalışma kitabının, geçmişte yaşanan olayları ve sorunları tanıyarak, günümüzde meydana gelen olaylarla karşılaştırma ve yorumlamaya yönelik etkinlikler açısından yeterliliği konusunda geliştirilmesi gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

"Doğal çevre sorunlarını fark etme ve çözüm yolları üretmelerini sağlayacak etkinliklere yer verilmiş mi?" maddesine öğrenci velilerinin %47'si "evet" %39.6'sı "kısmen" ve %13.4'ü de "hayır" yanıtını vermiştir. Velilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.34 (evet) düzeyinde gerçekleşmiş olup velilerin, çalışma kitabını öğrencinin doğal çevre sorunlarını fark etme ve çözüm yolları üretme ile ilgili etkinlikler açısından yeterli buldukları söylenebilir.

"Çocuğunuza kazanımla ilgili tablo, grafik, harita ve diğer görsel materyaller hazırlama ve sunma becerisi kazandırmaya yönelik etkinlikler var mı?" ifadesine ilişkin görüşlerin dağılımı analiz edildiğinde, öğrenci velilerinin %41.6'sı "evet" %37.7'si "kısmen" ve %20.7'si de "hayır" seçeneklerini işaretlemişlerdir. Bu maddeye ilişkin genel ortalama değer 2.21 (kısmen) olarak gerçekleşmiştir. Bu sonuçlara göre çalışma kitabının kazanımla ilgili tablo, grafik, harita ve diğer görsel

materyaller hazırlama ve sunma becerisi kazandırmaya yönelik etkinlikler açısından veliler tarafından yeterli bulunduğu söylenebilir.

“Kitapta önerilen proje etkinliklerini uygulanabilir ve yararlı buluyor musunuz?” maddesine öğrenci velilerinin %51,6’i “evet” %33,9’i “kısmen” ve %14,5’i de “hayır” yanıtını vermiştir. Velilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2,37’dir. Bu sonuçlara göre velilerin, proje etkinlikleri hakkında olumlu görüşe sahip oldukları söylenebilir.

“Kitaptaki etkinliklerin, çocuğun derse karşı tutumunu olumlu yönde etkilediğini düşünüyor musunuz?” maddesine öğrenci velilerinin %41,2’si “evet” %37,1’i “kısmen” ve %21,7’si de “hayır” yanıtını vermiştir. Velilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2,19’dur. Bu bulgu, veliler etkinliklerin çocuğun derse karşı tutumunu olumlu yönde etkilediğini düşünmektedirler, şeklinde yorumlanabilir.

Öğrenme-öğretme sürecinde öğrencilerin istendik davranışları kazanabilmeleri öğrenmeye hazır olmaları ile mümkündür. Öğrenmeye hazır olmada, öğrencinin olgunlaşması, hazır bulunuşluk düzeyi, ilgi ve ihtiyaçları, tutum ve değerleri önemli etkiye sahiptir. Bunlardan biri olan tutum, herhangi bir nesne yada kavrama ilişkin kişinin geliştirmiş olduğu olumlu yada olumsuz öğrenilen eğilimleridir. Tutum ile ilgili yapılan araştırmalar, öğrencilerin okul başarısı ile tutumları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. (Tay, 2006)

“Çalışma kitabındaki etkinlikler aracılığıyla, ailenin eğitim-öğretime daha fazla katkıda bulunmasının sağlandığını düşünüyor musunuz?” maddesine öğrenci velilerinin %45,5’i “evet” %34,4’ü “kısmen” ve %20,1’i de “hayır” yanıtını vermiştir. Velilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2,25 (kısmen)düzeyindedir. Buna göre velilerin, çalışma kitabındaki etkinlikleri aileyi eğitim işine katma konusunda yararlı buldukları söylenebilir.

Okulda yapılan şeylerin evde anne-babalar tarafından desteklenmediği sürece okul eğitiminde başarıya ulaşmak olası değildir. Okul ve aile iki farklı toplumsal kurumdur ve farklı beklentiler etrafında şekillenmişlerdir. Bu iki farklı kurumun çocukların eğitimleri konusunda çıkar birliğine getirilmesi gereklidir. İyi ve sağlıklı bir eğitim ortamı ancak öğretmen ve aile işbirliği ile sağlanabilir. Aile ve öğretmen arasında karşılıklı sevgi, saygı, işbirliği, hoşgörü gibi olumlu duygular ve etkin, iyi bir iletişimin varlığı öğrencinin yeteneklerinin ve becerilerinin tanınmasına, kendi potansiyeli doğrultusunda eğitilmesine hem akademik hem duygusal hem de sosyal alanlarda başarılı olmasına katkı sağlar (Ataç, 2001). Olmsted ve Lockhart'a göre (1995) okul ve ailenin amacı aynıdır, bir başka deyişle çocukların eğitimi söz konusu olduğunda çıkarları ortaktır. Her aile ve öğretmen çocuğa sosyal uyum, ahlaki ve moral değer sistemlerini vermeye çalışır. Amaç; iyi gelişmiş, sağlıklı kişilikler ve kendini iyi ifade edebilen insanlar yetiştirmektir. Ancak kullandıkları yöntemler ve öğretme süreçleri çok farklıdır. Aileler (veliler- anneler/babalar) ve öğretmenler çocuğun günlük yaşamını paylaştığı insanlardır. Bu çıkar birliğinden yola çıkarak okul ve ailenin aynı yöntemleri kullanarak çocuğa kısa zamanda ulaşmaları mümkündür. Ayrıca öğretmen ve velinin çocuğa uyguladıkları yöntemleri destekleyen ve bütünleştiren üçüncü bir kurum da psikolojik danışmanlardır (Stone & Taylor,1976) (Aktaran: Şimşek, 2002:13).

Öğrenme süreci çocuğun doğumuyla birlikte ailede başlar, planlı ve programlı bir kurum olan okul ile devam eder. Bireyin gelecekteki yaşamında kuşkusuz en belirleyici rolü oynayan kurum okuldur. Bu nedenle okulun geliştirilmesi ve tüm ilgililerin eğitim sürecine katılması gerekir. Okulda gerçekleştirilen öğretim etkinliklerinin planlanmasında ve uygulanmasında en önemli sorumluluğu okul yöneticileri ve öğretmenler üstlenmektedir. Temelde esas olan öğrencinin nitelikli yetiştirilmesi ve hayata hazırlanması ise, çocuklarının başarısı için çaba harcayan ailelerin sürecin dışında tutulması düşünülemez. O halde okul-aile işbirliğinin sürecin her aşamasında ve okul etkinliklerinin gerçekleştirilmesi hem okulun amaçlarına ulaşılmasını hem de öğrenci davranışların olumlu yönde değişiklik meydana getirilmesini sağlayacaktır. Özellikle ilköğretim kademesinde

sağlıklı bir etkileşim ve işbirliğinin oluşturulması, çocuğun gelecekteki yaşamında belirleyici olması bakımından çok büyük önem taşımaktadır (Gökçe, 1998:1).

“Boşluk doldurma etkinliklerinde verilen boşluklar, yazılacaklar için yeterli mi?” ifadesine ait cevaplar incelendiğinde, öğrenci velilerinin %37.9’u “evet” %30.6’sı “kısmen” ve %31.5’i de “hayır” seçeneğini işaretlemiş oldukları görülmüştür. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.06 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu genel ortalamaya göre velilerin, çalışma kitabında verilen boşlukların yeterliliği konusunda kesin bir kanaate sahip olmadıkları söylenebilir.

“Verilen harita, grafik, şema gibi görsel materyaller bilimsel ve güncel mi?” ifadesine ilişkin görüşlerin dağılımı analiz edildiğinde, araştırmaya katılan öğrenci velilerinin yarısından fazlasının (%56.7) “evet” ve %33.9’u “kısmen” seçeneklerini işaretledikleri görülmektedir. Bu ifadede “hayır” seçeneğini işaretleyenlerin oranı %9.4’tür. Velilerin bu ifadeye ilişkin görüşlerinin genel ortalaması 2.47 (evet) düzeyinde gerçekleşmiş olup, çalışma kitabındaki görsel materyallerin veliler tarafından bilimsel ve güncel bulunduğu söylenebilir.

“Verilen harita, grafik, şema, resim gibi görsel materyaller, net ve temiz basılmış mı?” ifadesine ilişkin görüşlerin dağılımı incelendiğinde, öğrenci velilerinin yarısından fazlasının (%55.6) “evet” seçeneğini %35’inin “kısmen” seçeneğini ve yalnızca %9.4’ünün de “hayır” seçeneğini işaretledikleri görülmüştür. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama değer 2.46 (evet) olarak gerçekleşmiştir. Bu sonuçlara göre velilerin, görsel materyallerin baskı kalitesi ile ilgili olarak herhangi bir sorunla karşılaşmadıkları söylenebilir.

“Sizce çalışma kitabı sağlam, kullanışlı ve kolay taşınabilir özelliklerine sahip mi?” ifadesine ilişkin görüşlerin dağılımı incelendiğinde, öğrenci velilerinin %43.2’si “evet” %31.8’i “kısmen” ve %25’i de “hayır” seçeneklerini işaretledikleri belirlenmiştir. Velilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.18 (kısmen) düzeyindedir. Bu bulgulara göre, çalışma kitabının sağlamlık ve taşınabilirlik açısından veliler tarafından olumlu bulunduğu söylenebilir.

“Baskı hatalarına rastlıyor musunuz?” maddesine öğrenci velilerinin %22’si “evet” %39.2’si “kısmen” ve %38.9’u da “hayır” yanıtını vermiştir. Velilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 1.83 (kısmen) olarak gerçekleşmiştir. Bu sonuçlar velilerin çalışma kitabında baskı hataları ile karşılaşmadığını göstermektedir, diyebiliriz.

“Etkinliklerdeki cümle yapısı ve uzunluklarının çocuğunuzun seviyesine uygun olduğunu düşünüyor musunuz?” ifadesine ilişkin görüşlerin dağılımı analiz edildiğinde, araştırmaya katılan öğrenci velilerinin %44.3’ü “evet” %40.6’sı “kısmen” seçeneklerini işaretledikleri görülmektedir. Velilerin %15.1’inin ise “hayır” seçeneğini işaretlemeyi tercih ettikleri belirlenmiştir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.29 (kısmen) düzeyinde olup, bu sonuçlar göstermektedir ki; veliler çalışma kitabında kullanılan cümle yapısının ve cümle uzunluklarının öğrenci seviyesine uygun olduğu görüşündedirler.

“Alistırma ve soruların, anlamayı zorlaştıracak kadar karmaşık ve uzun olduğunu düşünüyor musunuz?” ifadesine ilişkin cevapların dağılımı analiz edildiğinde, öğrenci velilerinin %40.3’ü “hayır” seçeneğini işaretlemiş oldukları, buna karşılık velilerin %23.6’sının “evet” %36.1’inin de “kısmen” seçeneklerini işaretledikleri görülmüştür. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 1.83 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiş olup bu bulgu, çalışma kitabındaki soru ve alıştırma sorularının veliler tarafından karmaşık ve uzun olmadığı düşünülmektedir, şeklinde yorumlanabilir.

“Etkinlikler, yalnızca boşluk doldurma, test gibi tekniklerle sınırlı mı?” maddesine öğrenci velilerinin %38.7’si “evet” %22.8’i “kısmen” ve %38.5’i de “hayır” yanıtını vermiştir. Velilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.00 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu sonuç, velilerin etkinliklerin çeşitliliği konusunda kesin bir görüşe sahip olmadıklarını göstermektedir, diyebiliriz.

“Alistırma ve sorular çocuğunuzu yorucu ve bıktırıcı nitelikte mi?” ifadesine ilişkin görüşlerin dağılımı analiz edildiğinde, öğrenci velilerinin %40.8’inin “hayır”

seçeneğini işaretlemeyi, %31.2'sinin “kısmen” ve %28'inin de “evet” seçeneklerini işaretlemeyi tercih ettikleri belirlenmiştir. Velilerin bu maddeye ilişkin görüşlerinin aritmetik ortalaması 1.87 (kısmen) düzeyindedir. Bu genel ortalama, veliler çalışma kitabındaki alıştırmalar ve soruların yorucu ve bıkırtıcı olmadığını düşünmektedirler, şeklinde yorumlanabilir.

“Alıştırma ve sorular, her öğrenci seviyesine göre çeşitlilik gösteriyor mu?” ifadesine ilişkin cevapların dağılımı analiz edildiğinde, öğrenci velilerinin %35.5'i “evet” %29.6'sı “kısmen” ve %34.9'u da “hayır” yanıtını vermiştir. Velilerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.01 (kısmen) düzeyindedir. Bu ortalamaya göre velilerin, çalışma kitabındaki alıştırmalar ve sorular hazırlanırken her öğrenci seviyesine göre çeşitlilik göstermesi konusunda daha dikkatli davranılması gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

“Çocuğunuzun, zaman zaman eski kazanım, konu ve bilgileri hatırlamasını ve bunları kullanmasını sağlayan alıştırmalara yer verilmiş mi?” ifadesine ilişkin cevapların dağılımı analiz edildiğinde, öğrenci velilerinin %42.7'si “kısmen” ve %37.9'u “evet” seçeneklerini işaretlerken “hayır” seçeneğini işaretleyenlerin oranı %19.4 olduğu tespit edilmiştir. Velilerin bu ifadeye ilişkin görüşlerinin genel ortalaması 2.18 (kısmen) düzeyinde olup bu bulgulara göre velilerin, çalışma kitabında eski kazanım ve konulara yönelik etkinliklerin varlığı ve yeterliliği konusunda olumlu görüşe sahip oldukları söylenebilir.

Tablo-IV.5.b: 4. ve 5. Sınıf Öğrenci Velilerinin Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabına İlişkin Görüşlerinin Bulundukları Bölgeye Göre Farklılığı İçin t- Testi Sonuçları

Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabının Boyutları	İlçe	N	$\bar{X}$	S	t	p
Veli Anketi Öğrenci Çalışma Kitabı İçerik Boyutu	Haymana	320	2,16	0,309	-0,091	0,927
	Keçiören	308	2,16	0,330		
Veli Anketi Öğrenci Çalışma Kitabı Fiziksel Ve Görsel Özellikler Boyutu	Haymana	320	2,30	0,435	0,500	0,617
	Keçiören	308	2,29	0,476		
Veli Anketi Öğrenci Çalışma Kitabı Dil Ve Anlatım Boyutu	Haymana	320	1,84	0,760	0,420	0,675
	Keçiören	308	1,82	0,765		
Veli Anketi Öğrenci Çalışma Kitabı Ölçme Ve Değerlendirme Boyutu	Haymana	320	2,07	0,385	4,568	0,000
	Keçiören	308	1,93	0,386		

Öğrenci çalışma kitabına verilen cevaplar öğrenci velilerinin bulundukları bakımından incelendiğinde; sadece ölçme ve değerlendirme ile ilgili sorulara verilen cevapların ortalamasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Verilen cevapların ortalamasına bakıldığında Haymana'daki bu sorulara katılım düzeyinin daha yüksek olduğu görülmektedir.

Diğer sorulara verilen cevapların ortalamasında ise istatistiksel olarak anlamlı fark yoktur.

Tablo-IV.5.c: 4. ve 5. Sınıf Öğrenci Velilerinin Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabına İlişkin Görüşlerinin Cinsiyete Göre Farklılığı İçin t- Testi Sonuçları Dağılımı

Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabının Boyutları	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	t	p
Veli Anketi Öğrenci Çalışma Kitabı İçerik Boyutu	Kadın	427	2,17	0,316	0,755	0,451
	Erkek	201	2,15	0,327		
Veli Anketi Öğrenci Çalışma Kitabı Fiziksel Ve Görsel Özellikler Boyutu	Kadın	427	2,32	0,445	1,986	0,048
	Erkek	201	2,24	0,473		
Veli Anketi Öğrenci Çalışma Kitabı Dil Ve Anlatım Boyutu	Kadın	427	1,81	0,773	-1,227	0,220
	Erkek	201	1,89	0,736		
Veli Anketi Öğrenci Çalışma Kitabı Ölçme Ve Değerlendirme Boyutu	Kadın	427	2,01	0,394	0,783	0,434
	Erkek	201	1,99	0,387		

Öğrenci çalışma kitabına verilen cevaplar öğrenci velilerinin cinsiyetleri bakımından incelendiğinde; sadece fiziksel ve görsel özellikler ile ilgili sorulara verilen cevapların ortalamasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmüştür ($p < 0,05$). Verilen cevapların ortalamasına bakıldığında bayanların bu sorulara katılım düzeyinin daha yüksek olduğu görülmektedir.

Diğer sorulara verilen cevapların ortalamasında ise istatistiksel olarak anlamlı fark yoktur.

2004 yılında Alpan tarafından Görsel Okuryazarlık Kuramı temel alınarak 48 ilke belirlenmiştir. Alpan, ders kitaplarında yer alan görsel öğelerin, “görsellere yer verdim” kaygısıyla gerçekleştirilmekte olduğunu, üstelik bu kaygıyla gerçekleştirilen görsel öğelerin nitelik dışında nicelik açısından da yeterli olmadığını savunmaktadır. Türkçe ve İngilizce fen dersi kitaplarının görsel öğeler açısından karşılaştırıldığı bir araştırmanın sonuçlarına göre, İngilizce ders kitaplarında kullanılan görsel öğeler, Türkçe ders kitaplarında kullanılan görsel öğelerden sayıca yaklaşık üç kattır (Kabapınar, 2001, 137).

Alpan (2004) bilginin ya da mesajın içeriği kadar nasıl düzenlendiği ve iletildiğinin de önemli olduğunu vurgulamaktadır. Günümüzde görsel bilginin kullanımı çoğalmıştır. Görsel dilin evrensel bir dil niteliği kazandığını ve artık bu

dilin öğrenilmesi gerektiğini savunmaktadır. Televizyon, reklamcılık ve internetin etkisiyle, 21. yüzyılın birincil okuryazarlığı görsel olacaktır. Öğrenciler imgelerle metin arasında, yazınsal ve figüratif sözcükler arasında akıcı bir biçimde yer değişikliği yapabilmelidirler. Görsel okuryazarlık kuramı da bu gerekçeyle ortaya çıkmıştır.

Kabapınar (1991) yaptığı araştırma sonuçlarına göre, Türk ders kitaplarında, fotoğraflar ve görsel materyaller dekoratif birer öge olarak bulundurulurken, İngiliz tarih ders kitaplarında ise, yaratıldıkları donemi anlatan tarihsel kaynaklar olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle, fotoğraf ve diğer görsel materyaller (karikatür, savaş posterleri, gazete haberleri gibi) sınıf içi tartışma ve sorgulamada, tıpkı yazılı materyaller gibi önemlidirler.

Tablo-IV.5.d: 4. ve 5. Sınıf Öğrenci Velilerinin Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabına İlişkin Görüşlerinin Öğrenim Düzeyine Göre Farklılığı İçin t- Testi Sonuçları

Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabının Boyutları	Öğrenim Düzeyi	N	$\bar{X}$	S	f	p	Fark Tukey
Veli Anketi Öğrenci Çalışma Kitabı İçerik Boyutu	1 İlköğretim	367	2,19	0,312	3,600	0,013	1-3 1-4
	2 Ortaöğretim	187	2,15	0,316			
	3 Yüksekokul	26	2,04	0,355			
	4 Üniversite	48	2,07	0,344			
Veli Anketi Öğrenci Çalışma Kitabı Fiziksel Ve Görsel Özellikler Boyutu	1 İlköğretim	367	2,32	0,450	1,252	0,290	
	2 Ortaöğretim	187	2,26	0,457			
	3 Yüksekokul	26	2,26	0,545			
	4 Üniversite	48	2,22	0,426			
Veli Anketi Öğrenci Çalışma Kitabı Dil Ve Anlatım Boyutu	1 İlköğretim	367	1,85	0,785	0,735	0,532	
	2 Ortaöğretim	187	1,79	0,746			
	3 Yüksekokul	26	1,73	0,667			
	4 Üniversite	48	1,94	0,697			
Veli Anketi Öğrenci Çalışma Kitabı Ölçme Ve Değerlendirme Boyutu	1 İlköğretim	367	2,04	0,385	3,187	0,023	1-2 1-3 1-4
	2 Ortaöğretim	187	1,96	0,404			
	3 Yüksekokul	26	1,90	0,356			
	4 Üniversite	48	1,93	0,384			

Öğrenci çalışma kitabına ilişkin sorulara verilen cevaplar öğrenci velilerinin eğitim düzeyleri bakımından incelendiğinde;

1. Öğrenci çalışma kitabının içeriği ile ilgili sorulara verilen cevapların ortalamasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Verilen cevapların ortalamasına bakıldığında farklılığın yüksekokul mezunlarının ortalamasının en düşük ve ilköğretim mezunlarının en yüksek olmasından kaynaklandığı görülmektedir.
2. Öğrenci çalışma kitabının fiziksel ve görsel özellikleri ile ilgili sorularda istatistiksel olarak anlamlı fark bulunamamıştır.
3. Öğrenci çalışma kitabının dil ve anlatım özellikleri ile ilgili sorularda istatistiksel olarak anlamlı fark bulunamamıştır.
4. Öğrenci çalışma kitabının ölçme ve değerlendirme özellikleri ile ilgili sorulara verilen cevapların ortalamasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Verilen cevapların ortalamasına bakıldığında farklılığın yüksekokul mezunlarının ortalamasının en düşük ve ilköğretim mezunlarının en yüksek olmasından kaynaklandığı görülmektedir.

Tablo-IV.5.e: 4. ve 5. Sınıf Öğrenci Velilerinin Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabına İlişkin Görüşlerinin Gelir Düzeyine Göre Farklılığı İçin t- Testi Sonuçları

Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabının Boyutları	Gelir Düzeyi		N	$\bar{X}$	S	f	p	Fark Tukey
Veli Anketi Öğrenci Çalışma Kitabı İçerik Boyutu	1	420 Ytl Ve Altı	235	2,14	0,322	2,878	0,057	2-3
	2	421 Ytl - 800 Ytl	294	2,19	0,314			
	3	801 Ytl Ve Üzeri	99	2,12	0,325			
Veli Anketi Öğrenci Çalışma Kitabı Fiziksel Ve Görsel Özellikler Boyutu	1	420 Ytl Ve Altı	235	2,26	0,457	1,235	0,292	-
	2	421 Ytl - 800 Ytl	294	2,32	0,451			
	3	801 Ytl Ve Üzeri	99	2,28	0,462			
Veli Anketi Öğrenci Çalışma Kitabı Dil Ve Anlatım Boyutu	1	420 Ytl Ve Altı	235	1,90	0,781	1,643	0,194	-
	2	421 Ytl - 800 Ytl	294	1,79	0,758			
	3	801 Ytl Ve Üzeri	99	1,78	0,722			
Veli Anketi Öğrenci Çalışma Kitabı Ölçme Ve Değerlendirme Boyutu	1	420 Ytl Ve Altı	235	2,03	0,380	1,219	0,296	-
	2	421 Ytl - 800 Ytl	294	1,99	0,405			
	3	801 Ytl Ve Üzeri	99	1,96	0,379			

Öğrenci çalışma kitabına verilen cevaplar öğrenci velilerinin gelir düzeyleri bakımından incelendiğinde;

1. Öğrenci çalışma kitabının içerik boyutu ile ilgili sorulara verilen cevapların ortalamasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmüştür ($p < 0,05$). Verilen cevapların ortalamasına bakıldığında farklılığın 801ytl ve üzeri gelir düzeyinin ortalamasının en düşük ve 421-800 ytl gelir düzeyinin en yüksek olmasından kaynaklandığı görülmektedir.

2. Öğrenci çalışma kitabının fiziksel ve görsel özellikler boyutu ile ilgili sorularda istatistiksel olarak anlamlı fark bulunamamıştır.

3. Öğrenci çalışma kitabının dil ve anlatım boyutu ile ilgili sorularda istatistiksel olarak anlamlı fark bulunamamıştır.
4. Öğrenci çalışma kitabının ölçme ve değerlendirme boyutu ile ilgili sorularda istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı görülmüştür.

4.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın altıncı alt probleminde, araştırmaya katılan 4. ve 5. sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabına ilişkin görüşlerinin dağılımı analiz edilmiştir.

Tablo-IV.6.a: 4. ve 5. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabına İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabı		Öğretmen Görüşleri						
		Hayır		Kısmen		Evet		$\overline{X}$
		f	%	f	%	f	%	
İÇERİK	Verilen etkinlikler, öğrencilerin yaş ve sınıf seviyesine göre çok basit düzeydedir.	74	33,6	94	42,7	52	23,6	1,90
	Etkinlikler, çeşitli ve eğlenceli niteliktedir.	37	16,8	107	48,6	76	34,5	2,18
	Etkinlikler, öğrencilerin günlük yaşantısıyla ilgilidir.	51	23,2	110	50	59	26,8	2,04
	Etkinlikler, öğrencinin empati (Kendini başkasının yerine koyma) kurmasına olanak sağlamaktadır.	37	16,8	124	56,4	59	26,8	2,10
	Etkinlikler, öğrencinin eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerini kullanmaya ve geliştirmeye olanak sağlamaktadır.	21	9,5	137	62,3	62	28,2	2,19
	Etkinlikler, öğrencilerin farklı öğrenme biçimlerine (resim, müzik, okuma vs.) hitap edici zenginliktedir.	53	24,1	109	49,5	58	26,4	2,02
	Önerilen gezi, gözlem, görüşme, incele-araştırma gibi etkinlikler uygulanabilir nitelik ve sayıda değildir.	39	17,7	80	36,4	101	45,9	2,28
	Etkinlikler, yaparak yaşayarak öğrenmeye olanak sağlamaktadır.	40	18,2	132	60	48	21,8	2,04
	Verilen okuma parçaları, öğrenci seviyesine uygun özellikler taşımaktadır.	29	13,2	125	56,8	66	30	2,17
	Etkinlikler, öğrencileri kitap okumaya ve kitap okuma alışkanlığı kazanmaya teşvik edici niteliktedir.	98	44,5	81	36,8	41	18,6	1,74
	Teknolojiyi kullanmaya yönelik etkinliklere yer verilmiştir.	21	9,5	137	62,3	62	28,2	2,19
	Öğrencileri, Türkçe’yi doğru ve güzel kullanmaya teşvik eden etkinliklere yer verilmiştir.	39	17,7	111	50,5	70	31,8	2,14
	Öğrencilerin işbirliği yapmalarına olanak sağlayan etkinliklere yer verilmiştir.	23	10,5	67	30,5	130	59,1	2,49
	Öğrencilerin hayal gücünü geliştirici etkinliklere yer verilmiştir.	24	10,9	129	58,6	67	30,5	2,20
	Belirli gün ve haftalarla ilgili etkinliklere yer verilmiştir.	120	54,5	67	30,5	33	15	1,60

	Etkinlikler, öğrenciyi sınıf içinde ve dışında aktif hale getirmektedir.	37	16,8	122	55,5	61	27,7	2,11
	Etkinliklerde öğrencilerin gelişim basamakları, ilgi, yetenek ve ihtiyaçları da dikkate alınmıştır.	44	20	121	55	55	25	2,05
	Öğrenciyi yakın çevresindeki kurum ve kuruluşları tanıma ve onlarla işbirliği yapmaya yönlendiren etkinliklere yer verilmiştir.	75	34,1	72	32,7	73	33,2	1,99
	Öğrencilerin, kazandıkları bilgi ve becerileri kullanarak kronoloji ve zaman çizelgeleri oluşturmalarını sağlamaya yönelik etkinliklere yer verilmiştir.	28	12,7	140	63,6	52	23,6	2,11
	Geçmişte yaşanan olayları ve sorunları tanıyarak, günümüzde meydana gelen olaylarla karşılaştırma ve yorumlamaya yönelik etkinliklere yer verilmiştir.	69	31,4	100	45,5	51	23,2	1,92
	Doğal çevre sorunlarını fark etme ve çözüm yolları üretmelerini sağlayacak etkinliklere yer verilmiştir.	17	7,7	118	53,6	85	38,6	2,31
	Öğrencilere, kazanımla ilgili tablo, grafik, harita ve diğer görsel materyaller hazırlama ve sunma becerisi kazandırmaya yönelik etkinliklere yer verilmiştir.	21	9,5	134	60,9	65	29,5	2,20
Fiziksel ve Görsel Özellikler	Boşluk doldurma etkinliklerinde verilen boşluklar, yazılacaklar için yeterlidir.	81	36,8	78	35,5	61	27,7	1,91
	Verilen harita, grafik, şema gibi görsel materyaller bilimsel ve günceldir.	17	7,7	105	47,7	98	44,5	2,37
	Görsel öğeler, anlaşılır, net ve temiz baskılıdır.	28	12,7	125	56,8	67	30,5	2,18
	Kitap sağlam, kullanışlı ve kolay taşınabilir özelliktedir.	73	33,2	90	40,9	57	25,9	1,93
	Baskı hatalarına rastlanmamaktadır.	68	30,9	96	43,6	56	25,5	1,95
Dil ve Anlatım	Etkinliklerdeki cümle yapısı ve uzunlukları öğrenci seviyesine uygun niteliktedir.	34	15,5	110	50	76	34,5	2,19
	Alıştırma ve sorular, anlaşılır ve kısa cümlelerle verilmiştir.	31	14,1	128	58,2	61	27,7	2,14
Ölme ve Değerlendirme	Etkinlikler, yalnızca boşluk doldurma, test gibi tekniklerle sınırlıdır.	71	32,3	68	30,9	81	36,8	2,05
	Ünite sonlarında genel tekrar ve değerlendirme etkinliklerine yer verilmiştir.	44	20	89	40,5	87	39,5	2,20
	Alıştırma ve sorular yorucu ve bıkıcı niteliktedir.	62	28,2	86	39,1	72	32,7	2,05
	Alıştırma ve sorular öğrencinin zihinsel, duyuşsal ve bedensel yönlerini geliştirici niteliktedir.	20	9,1	150	68,2	50	22,7	2,14
	Sorular basitten karmaşığa, kolaydan zora, somuttan soyuta doğru sıralanmıştır.	25	11,4	135	61,4	60	27,3	2,16

Sorulan sorular genellikle bilgi düzeyindedir.	29	13,2	66	30	125	56,8	2,44
Alıştırma ve sorular, her öğrenci seviyesine göre çeşitlilik göstermektedir.	88	40	86	39,1	46	20,9	1,81
Zaman zaman öğrencilerin eski kazanım, konu ve bilgilerini hatırlamasını ve bunları kullanmasını sağlayıcı alıştırmalara yer verilmiştir.	57	25,9	117	53,2	46	20,9	1,95

“Verilen etkinlikler, öğrencilerin yaş ve sınıf seviyesine göre çok basit düzeydedir.” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde öğretmenlerin %42.7’si “kısmen” %33.6’sı da “hayır” seçeneklerini işaretlerken, “evet” seçeneğini işaretleyenlerin oranın %23.9 olduğu görülmüştür. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 1.90 (kısmen düzeyinde olup öğretmenlerin, çalışma kitabındaki etkinliklerin öğrenci seviyesine göre basit düzeyde olmadığı görüşünde oldukları söylenebilir.

“Etkinlikler, çeşitli ve eğlenceli niteliktedir.” ifadesine ilişkin görüşlerin dağılımı incelendiğinde, öğretmenlerin %48.6’sı “kısmen” %34.5’i “evet” ve %16.8’i de “hayır” yanıtını verdikleri görülmüştür. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.18 (kısmen) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre öğretmenlerin çalışma kitabındaki etkinliklerin çeşitliliğini yeterli ve eğlenceli buldukları söylenebilir.

“Etkinlikler, öğrencilerin günlük yaşantısıyla ilgilidir.” ifadesine ilişkin görüşlerin dağılımı incelendiğinde, öğretmenlerin yarısının “kısmen” %26.8’inin “evet” ve %23.2’sinin de “hayır” seçeneklerini işaretledikleri görülmüştür. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin görüşlerinin aritmetik ortalaması 2.04 (kısmen) olarak gerçekleşmiştir. Bu sonuçlara göre öğretmenlerin etkinliklerin öğrencinin günlük yaşamından alınması konusunda daha dikkatli olunması gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

“Etkinlikler, öğrencinin empati (Kendini başkasının yerine koyma) kurmasına olanak sağlamaktadır.” ifadesine öğretmenlerin %56.4’ü “kısmen” %26.8’i “evet” ve

%16.8'i de "hayır" yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.10 (kısmen) düzeyinde olup öğretmenlerin, çalışma kitabında empati kurmaya yönelik etkinliklerin arttırılması gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

Empati, kişinin kendisini başkasının yerine koyup, onun duygu ve düşüncelerini anlama çabasına girme süreci olarak tanımlanmaktadır. Kabapınar (2005) tarafından yapılan "Öğrencilerin Gözünden Sosyal Bilgiler Derslerinde Gerçekleştirilen Empati Etkinliklerini Değerlendirmek: Bakalım Öğrenciler Neler Düşünüyor?" adlı araştırmada ilköğretim 4 ve 5. sınıflarla çeşitli empati etkinlikleri gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalarda öğrencilere belirli bir konuda beş adet empati rolü sunulmuş ve bu rollerden birini seçmeleri istenmiştir. Bunun ardından öğrenci, rolüne büründüğü varlığın duygu ve düşüncelerini anlamaya çalışmıştır. Ayrıca çalışmada öğrencilerin, katıldıkları empati etkinliği ile ilgili düşüncelerini açığa çıkarmayı amaçlayan açık uçlu üç soru sorulmuştur. Bu bağlamda araştırmanın amacı, ilköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin gözünden empati etkinliğini değerlendirmek oluşturmaktadır. Açık uçlu sorulardan elde edilen nitel verilerin analizi, öğrencilerin, öğrenme sürecinde etkin olmaktan memnun olduklarını, empatisini yaptıkları varlığın ne hissettiğini anladıklarını, söz konusu sosyal olaya ilişkin birtakım bireysel çıkarımlarda bulunduklarını ve böylelikle hayatın anlamını kavradıklarını, duygularını açıklama olanağı bulduklarını ve eğlenerek öğrendiklerini ortaya koymuştur.

"Etkinlikler, öğrencinin eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerini kullanmaya ve geliştirmeye olanak sağlamaktadır." ifadesine ilişkin cevapların dağılımı analiz edildiğinde, öğretmenlerin yarısından fazlasının (%62.3) "kısmen" ve %28.2'sinin de "evet" seçeneğini işaretledikleri görülmüştür. Buna karşılık "hayır" seçeneğini işaretleyenlerin oranı %9.5'tir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.19 (kısmen) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre öğretmenlerin çalışma kitabında çeşitli düşünme becerilerine yönelik etkinlikler konusunda kısmen de olsa olumlu görüşe sahip oldukları söylenebilir.

Bilgi patlaması, çağımıza damgasını vuran önemli bir gelişmedir. Bu gerçek bize, tüm bilgileri öğrenmemizin mümkün olmadığını göstermektedir. O halda günümüzün öğretmeni; eleştirel düşünebilmeyi, gerçek ve doğru bilgiyi araştırabilmeyi, olayların nedenlerini sorgulayabilmeyi, kendi kendine araştırabilmeyi, bilimsel süreci kullanabilmeyi, bütünsel düşünebilmeyi, soyut ve yaratıcı düşünebilmeyi öğretmek zorundadır (Doğanay, 2004:37).

“Etkinlikler, öğrencilerin farklı öğrenme biçimlerine (resim, müzik, okuma vs.) hitap edici zenginliktedir.” ifadesine ilişkin cevapların dağılımı analiz edildiğinde, öğretmenlerin yaklaşık yarısı (%49.5) “kısmen” cevabını tercih ederken %26.4’ü “evet” ve %24.1’i de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.02 (kısmen) düzeyindedir. Bu bulgulara göre öğretmenlerin, etkinliklerin düzenlenmesinde farklı öğrenme biçimlerine sahip öğrencilerin dikkate alınması gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

“Önerilen gezi, gözlem, görüşme, inceleme-araştırma gibi etkinlikler uygulanabilir nitelik ve sayıda değildir.” ifadesine ilişkin cevapların dağılımı analiz edildiğinde, öğretmenlerin yarısına yakını (%45.9) “evet” %36.4’ü “kısmen” ve %17.7’si de “hayır” seçeneklerini işaretledikleri görülmüştür. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.28 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu sonuçlara göre öğretmenlerin önerilen gezi, gözlem, inceleme-araştırma gibi etkinliklerin uygulanabilir nitelik ve sayıda olmadığını düşünmektedirler, diyebiliriz.

“Etkinlikler, yaparak yaşayarak öğrenmeye olanak sağlamaktadır.” maddesine öğretmenlerin %60’ı “kısmen” %21.8’i “evet” ve %18.2’si de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.04 (kısmen) düzeyindedir. Bu genel ortalamaya göre öğretmenlerin, çalışma kitabını etkinliklerin yaparak yaşayarak öğrenmeye olanak sağlaması konusunda kısmen yeterli gördükleri söylenebilir.

“Verilen okuma parçaları, öğrenci seviyesine uygun özellikler taşımaktadır.” ifadesine verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, araştırmaya katılan

öğretmenlerin yarısından fazlası (%56.8) “kısmen” seçeneğini işaretlemişler, %30’u “evet” ve %13.2’si de “hayır” seçeneklerini işaretlemeyi tercih etmişlerdir.. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.17 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiş olup öğretmenlerin, okuma parçalarının öğrenci seviyesine uygunluğu bakımından olumlu görüşe sahip oldukları söylenebilir.

“Etkinlikler, öğrencileri kitap okumaya ve kitap okuma alışkanlığı kazanmaya teşvik edici niteliktedir.” ifadesine verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, araştırmaya katılan öğretmenlerin %44.5’inin “hayır” seçeneğini işaretlerken, %36.8’i “kısmen” ve %18.6’sı da “evet” seçeneklerini işaretledikleri görülmüştür. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 1.74 (kısmen) düzeyinde olup öğretmenlerin, çalışma kitabındaki etkinliklerin öğrencileri kitap okumaya ve kitap okuma alışkanlığı kazanmaya teşvik edici nitelikte olduğu konusunda olumsuz görüşe sahip oldukları söylenebilir.

“Teknolojiyi kullanmaya yönelik etkinliklere yer verilmiştir.” ifadesine verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, araştırmaya katılan öğretmenlerin yarısından fazlası (%62.3) “kısmen” ve %28.2’si de “evet” seçeneklerini işaretlerken, “hayır” seçeneğini işaretleyenlerin oranının %9.5 ile sınırlı kaldığı belirlenmiştir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.19 (kısmen) olarak gerçekleşmiştir. Bu bulgulara göre öğretmenlerin, teknolojiyi kullanmaya yönelik etkinliklerin arttırılması gerektiği düşüncesinde oldukları söylenebilir.

“Öğrencileri, Türkçe’yi doğru ve güzel kullanmaya teşvik eden etkinliklere yer verilmiştir.” maddesine öğretmenlerin %50.5’i “kısmen” %31.8’i “evet” ve %17.7’si de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.14 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiş olup öğretmenlerin, Türkçe’yi güzel kullanmaya teşvik eden etkinlikler açısından çalışma kitabını yeterli buldukları söylenebilir.

“Öğrencilerin işbirliği yapmalarına olanak sağlayan etkinliklere yer verilmiştir.” ifadesine verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, araştırmaya katılan

öğretmenlerin yarısından fazlası (%59.1) “evet” %30.5’i “kısmen” seçeneklerini işaretlerken yalnızca %10.5’i “hayır” seçeneğini işaretlemeyi tercih etmişlerdir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.49 (evet) düzeyinde olup öğretmenlerin, işbirliğine yönelik etkinlikler açısından çalışma kitabını yeterli buldukları söylenebilir.

Demircioğlu (2004:161), işbirliğine dayalı öğretimin yararlarını şu şekilde sıralamıştır:

- Konu üzerinde yoğunlaşma sağlanır.
- Üst düzey düşünme becerilerinin ve problem çözme becerilerinin öğrenciye kazandırılmasında yardımcı olur.
- Başkalarının bakış açılarını da görme şansı verir.
- Demokratik yaşama alışkanlığı elde edebilirler.
- Ortaklaşa bir konu üzerinde çalışma, öğrencilere eğlenceli bir ortamda çalışma olanağı sağlar.
- Öğrencilerin kendilerine öz saygıları gelişir.
- Grup halinde çalışma, arkadaşlık duygusunu geliştirerek, toplumsallaşmayı sağlar.
- Yanlış yapma korkusu en alt seviyede olduğu için, öğrenme ortamına etkin katılım sağlanabilir.
- Hem akademik hem de takım halinde çalışma becerisi kazandırır.
- Sorumluluk duygusu geliştirir vb.

“Öğrencilerin hayal gücünü geliştirici etkinliklere yer verilmiştir.” ifadesine ilişkin görüşlerin dağılımı incelendiğinde, öğretmenlerin %58.6’sı “kısmen” seçeneğini işaretlemişlerdir. Bunun yanında %30.5’i “evet ve %10.9’u da “hayır” seçeneklerini işaretlemişlerdir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama değer 2.20 (kısmen) olarak gerçekleşmiştir. Bu genel ortalamaya göre öğretmenlerin, çalışma kitabındaki etkinliklerin çocuğun hayal gücünü geliştirmesi konusunda olumlu görüşe sahip oldukları söylenebilir.

“Belirli gün ve haftalarla ilgili etkinliklere yer verilmiştir.” ifadesine ilişkin görüşlerin dağılımı incelendiğinde, öğretmenlerin yarısından fazlasının (%54.5) “hayır” yanıtını vermiş olduğu %15’inin “evet” ve %30.5’inin de “kısmen” yanıtını tercih ettikleri belirlenmiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 1.60 (hayır) düzeyinde gerçekleşmiş olup öğretmenler, çalışma kitabındaki etkinliklerde belirli gün ve haftalara değinilmediği görüşündedirler, şeklinde yorum yapılabilir.

“Etkinlikler, öğrenciyi sınıf içinde ve dışında aktif hale getirmektedir.” maddesine öğretmenlerin %55.5’i “kısmen” %27.7’si “evet” ve %16.8’i de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.11 (kısmen) düzeyinde olup, çalışma kitabındaki etkinliklerin, öğrenciyi sınıf içinde ve dışında aktif hale getirmesi bakımından yeniden gözden geçirilmesi gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

“Etkinliklerde öğrencilerin gelişim basamakları, ilgi, yetenek ve ihtiyaçları da dikkate alınmıştır.” maddesine öğretmenlerin %55’i “kısmen” %25’i “evet” ve %20’si de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.05 (kısmen) düzeyindedir. Yine bu ortalamaya göre öğretmenlerin, etkinliklerde öğrenci gelişim basamaklarının dikkate alınması konusunda daha dikkatli davranılması gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

“Öğrenciyi yakın çevresindeki kurum ve kuruluşları tanıma ve onlarla işbirliği yapmaya yönlendiren etkinliklere yer verilmiştir.” ifadesine ait cevaplar incelendiğinde, öğretmenlerin %32.2’si “evet” %32.7’si “kısmen” ve %34.1’i de “hayır” cevabını vermiş oldukları tespit edilmiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 1.99 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu genel ortalamaya göre öğretmenlerin, yakın çevre ile işbirliği gerektiren etkinlikler açısından çalışma kitabının geliştirilmesi gerektiğini düşündükleri söylenebilir.

“Öğrencilerin, kazandıkları bilgi ve becerileri kullanarak kronoloji ve zaman çizelgeleri oluşturmalarını sağlamaya yönelik etkinliklere yer verilmiştir.” ifadesine

ait cevaplar incelendiğinde, öğretmenlerin yarısından fazlasının (%63.6) “kısmen” seçeneğini işaretledikleri görülmüştür. Öğretmenlerin %23.6’sı “evet” ve %12.7’si de “hayır” seçeneğini işaretlemeyi tercih etmişlerdir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.11 (kısmen) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre öğretmenlerin kronoloji ve zaman çizelgeleri oluşturma etkinliklerinin artırılması görüşünde oldukları söylenebilir.

“Geçmişte yaşanan olayları ve sorunları tanıyarak, günümüzde meydana gelen olaylarla karşılaştırma ve yorumlamaya yönelik etkinliklere yer verilmiştir.” ifadesine ait cevaplar incelendiğinde, öğretmenlerin %45.5’i “kısmen” ve %31.4’ü de “hayır” seçeneğini işaretledikleri %23.2’sinin ise “evet” seçeneğini işaretledikleri belirlenmiştir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 1.92 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu ortalama göre öğretmenlerin çalışma kitabını, geçmişle bugünü karşılaştırmaya yönelik etkinlikler açısından geliştirilebilir nitelikte buldukları söylenebilir.

“Doğal çevre sorunlarını fark etme ve çözüm yolları üretmelerini sağlayacak etkinliklere yer verilmiştir.” maddesine öğretmenlerin %53.6’sı “kısmen” ve %38.6’sı “evet” seçeneğini tercih ederken, yalnızca %7.7’sinin de “hayır” seçeneğini işaretledikleri tespit edilmiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.31 (kısmen) düzeyindedir. Bu bulgu, öğretmenler çalışma kitabını, doğal çevre sorunlarını fark etme ve çözüm yolları üretmeye yönelik etkinlikler açısından yeterli bulmaktadırlar, şeklinde yorumlanabilir.

“Öğrencilere, kazanımla ilgili tablo, grafik, harita ve diğer görsel materyaller hazırlama ve sunma becerisi kazandırmaya yönelik etkinliklere yer verilmiştir.” maddesine öğretmenlerin %60.9’u “kısmen” ve %29.5’i “evet” %9.5’i de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.20 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiştir. Genel ortalama, öğretmenler çalışma kitabını, kazanımla ilgili tablo, grafik, harita ve diğer görsel materyaller hazırlama ve sunma becerisi kazandırmaya yönelik etkinlikler açısından yeterli bulmaktadırlar, şeklinde yorumlanabilir.

“Boşluk doldurma etkinliklerinde verilen boşluklar, yazılacaklar için yeterlidir.” ifadesine ilişkin görüşlerin dağılımı incelendiğinde, öğretmenlerin %36.8’i “hayır” seçeneğini işaretlemiştir. %27.7’si “evet” ve %35.5’i de “kısmen” seçeneklerini işaretlemeyi tercih etmişlerdir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 1.91 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu bulgu, öğretmenler çalışma kitabında verilen boşlukların yazılacaklar için yeterli olmadığını ve uygun şekilde boşlukların verilmesi gerektiğini düşünmektedirler, şeklinde yorumlanabilir.

“Verilen harita, grafik, şema gibi görsel materyaller bilimsel ve günceldir.” maddesine öğretmenlerin %44.5’i “evet” %47.7’si “kısmen” ve %7.7’si de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.37 (evet) düzeyindedir. Genel ortalamaya göre öğretmenlerin çalışma kitabında kullanılan görsel materyallerin bilimselliği ve güncelliği konusunda olumlu görüşe sahip oldukları söylenebilir.

“Görsel öğeler, anlaşılır, net ve temiz baskılıdır.” maddesine öğretmenlerin %56.8’i “kısmen” %30.5’i “evet” ve %12.7’si de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.18 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiş olup bu sonuçlara göre öğretmenlerin, çalışma kitabındaki görsel öğelerin baskısı ile ilgili bir sorunla karşılaşmadıkları ancak baskıda daha özenli olunması gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

“Kitap sağlam, kullanışlı ve kolay taşınabilir özelliktedir.” ifadesine ilişkin görüşlerin dağılımı incelendiğinde, öğretmenlerin %40.9’u “kısmen” ve %33.2’si de “hayır” seçeneğini işaretlerken, %25.9’u “evet” seçeneğini işaretlemiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 1.93 (kısmen) olarak gerçekleşmiştir. Bu genel ortalamaya göre öğretmenlerin çalışma kitaplarına karşı sağlamlık ve taşınabilirlik açısından yeniden incelenmesi gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

“Baskı hatalarına rastlanmamaktadır.” ifadesine ilişkin görüşlerin dağılımı incelendiğinde, öğretmenlerin %43.6’sı “kısmen” ve %30.9’u “hayır” yanıtını tercih

ederken, %25.5'i de "evet" seçeneğini işaretlemişlerdir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 1.95 (kısmen) düzeyindedir. Bu genel ortalamaya göre öğretmenlerin, çalışma kitabında baskı hatalarına az da olsa rastlandığı görüşünde oldukları söylenebilir.

"Etkinliklerdeki cümle yapısı ve uzunlukları öğrenci seviyesine uygun niteliktedir." ifadesine verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, araştırmaya katılan öğretmenlerin yarısının "kısmen" %34.5'inin "evet" ve %15.5'inin de "hayır" seçeneğini işaretledikleri tespit edilmiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye ilişkin görüşlerinin aritmetik ortalaması 2.19 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiş olup, çalışma kitabında kullanılan cümle yapısı ve uzunluğunun öğretmenler tarafından seviyeye uygun bulunduğu söylenebilir.

"Alıştırma ve sorular, anlaşılır ve kısa cümlelerle verilmiştir." ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğretmenlerin yarısından fazlasının (%58.2) "kısmen" %27.7'sinin "evet" ve %14.1'inin de "hayır" seçeneklerini işaretlemiş oldukları belirlenmiştir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.14 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu bulgu, öğretmenlerin alıştırma ve soruların anlaşılabilirlik ve uzunluk bakımından yeniden gözden geçirilmesi gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

"Etkinlikler, yalnızca boşluk doldurma, test gibi tekniklerle sınırlıdır." ifadesine ilişkin cevapların dağılımı analiz edildiğinde, öğretmenlerin %36.8'i "evet" %30.9'u "kısmen" ve %32.3'ü de "hayır" yanıtı vermiş oldukları belirlenmiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.05 (kısmen) düzeyinde olup bu bulgu öğretmenler, etkinliklerin çeşitlendirilmesi gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

"Ünite sonlarında genel tekrar ve değerlendirme etkinliklerine yer verilmiştir." maddesine öğretmenlerin %40.5'i "kısmen" %39.5'i "evet" ve %20'si de "hayır" yanıtı vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.20 (kısmen) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre öğretmenlerin çalışma

kitabında genel tekrar ve değerlendirme etkinliklerinin varlığı ve yeterliliği hakkında olumlu görüşe sahip oldukları söylenebilir.

“Alıştırma ve sorular yorucu ve bıktırıcı niteliktedir.” maddesine öğretmenlerin %32.7’si “evet” %39.1’i “kısmen” ve %28.2’si de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.05 (kısmen) olarak gerçekleşmiştir. Bu sonuçlara göre öğretmenlerin çalışma kitabındaki alıştırma ve soruların öğrenciyi çok fazla yormayacak zorlukta, bıktırmayacak çeşitlilikte olması konusunda geliştirilmesi gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

“Alıştırma ve sorular öğrencinin zihinsel, duyuşsal ve bedensel yönlerini geliştirici niteliktedir.” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğretmenlerin %68.2’si “kısmen” ve %22.7’si “evet” seçeneklerini işaretlemişlerdir. %9.1’i de “hayır” seçeneğini işaretlemeyi tercih etmişlerdir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.14 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu sonuçlara göre öğretmenlerin çalışma kitabındaki alıştırma ve soruların öğrencinin zihinsel, duyuşsal ve bedensel yönlerini geliştirici nitelikte olup olmadığı konusunda olumlu görüşe sahip oldukları söylenebilir.

“Alıştırma ve sorular öğrencinin zihinsel, duyuşsal ve bedensel yönlerini geliştirici niteliktedir.” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğretmenlerin yarısından fazlası %68.2’si “kısmen” seçeneğini işaretlerken, %22.7’si “evet” ve %9.1’i de “hayır” seçeneklerini işaretlemişlerdir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.14 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiş olup öğretmenlerin, çalışma kitabındaki alıştırma ve soruların öğrencinin zihinsel, duyuşsal ve bedensel yönlerini geliştirici nitelikte olması konusunda olumlu görüşe sahip oldukları söylenebilir.

“Sorular basitten karmaşığa, kolaydan zora, somuttan soyuta doğru sıralanmıştır.” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğretmenlerin yarısından fazlası %61.4’ü “kısmen” seçeneğini işaretlerken,

%27.3'ü “evet” ve %11.4'ü de “hayır” seçeneklerini işaretlemişlerdir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.16 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiş olup öğretmenler, çalışma kitabındaki alıştırmalar ve soruların öğrenme ilkelerine uygun sıralandığı görüşündedirler, şeklinde yorumlanabilir.

“Sorulan sorular genellikle bilgi düzeyindedir.” maddesine öğretmenlerin %56.8'i “evet” %30'u “kısmen” ve %13.2'si de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.44 (evet) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu ortalama göre öğretmenlerin, çalışma kitabındaki soruların genellikle bilgi düzeyinde sorulduğu görüşünde oldukları söylenebilir.

“Alıştırma ve sorular, her öğrenci seviyesine göre çeşitlilik göstermektedir.” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğretmenlerin %40'ı “hayır” %39.1'i de “kısmen” seçeneklerini işaretlemişlerdir. Öğretmenlerin %20.9'u ise “evet” seçeneğini işaretlemeyi tercih etmişlerdir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama %1.81 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiş olup öğretmenlerin, çalışma kitabında her öğrenci seviyesine uygun soruların yer almadığı görüşünde oldukları söylenebilir.

“Zaman zaman öğrencilerin eski kazanım, konu ve bilgilerini hatırlamasını ve bunları kullanmasını sağlayıcı alıştırmalara yer verilmiştir.” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğretmenlerin %53.2'si “kısmen” ve %25.9'u “hayır” seçeneklerini işaretlerken, %22.9'u da “evet” seçeneğini işaretlemeyi tercih etmişlerdir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 1.95 (kısmen) düzeyindedir. Bu genel ortalama göre öğretmenlerin, çalışma kitaplarının öğrencilerin eski kazanım, konu ve bilgilerini hatırlamasını ve bunları kullanmasını sağlayıcı alıştırmalar açısından geliştirilmesi gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

Tablo-IV.6.b: 4. ve 5. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabına İlişkin Görüşlerinin Bulundukları Bölgeye Göre Farklılığı İçin t- Testi Sonuçları

Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabının Boyutları	İlçe	N	$\bar{X}$	S	t	p
Öğretmen Anketi Öğrenci Çalışma Kitabı İçerik Boyutu	Haymana	104	1,98	0,391	-4,217	0,000
	Keçiören	116	2,18	0,322		
Öğretmen Anketi Öğrenci Çalışma Kitabı Fiziksel ve Görsel Özellikler Boyutu	Haymana	104	2,09	0,454	-0,116	0,908
	Keçiören	116	2,10	0,535		
Öğretmen Anketi Öğrenci Çalışma Kitabı Dil ve Anlatım Boyutu	Haymana	104	1,92	0,784	-0,418	0,676
	Keçiören	116	1,97	0,721		
Öğretmen Anketi Öğrenci Çalışma Kitabı Ölçme ve değerlendirme Boyutu	Haymana	104	2,06	0,259	-2,040	0,043
	Keçiören	116	2,14	0,271		

Öğretmenlerin çalışma kitabı ile ilgili sorulara verdikleri cevaplar bölgeler bakımından incelendiğinde;

1. Öğrenci çalışma kitabının içerik boyutu ile ilgili sorulara verilen cevaplarda istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmüştür ($p < 0,05$). Verilen cevapların ortalamasına bakıldığında Keçiören'deki öğretmenlerin bu sorularda belirtilen yargılara daha yüksek düzeyde katıldıkları görülmektedir.
2. Öğrenci çalışma kitabının fiziksel ve görsel özellikler ile ilgili sorulara verilen cevaplarda istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı görülmüştür.
3. Öğrenci çalışma kitabının dil ve anlatım özellikleri ile ilgili sorulara verilen cevaplarda istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı görülmüştür.
4. Öğrenci çalışma kitabının ölçme ve değerlendirme boyutu ile ilgili sorulara verilen cevaplarda istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmüştür ($p < 0,05$). Verilen

cevapların ortalamasına bakıldığında Keçiören'deki öğretmenlerin bu sorularda belirtilen yargılara daha yüksek düzeyde katıldıkları görülmektedir.

Tablo-IV.6.c: 4. ve 5. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabına İlişkin Görüşlerinin Cinsiyete Göre Farklılığı İçin t- Testi Sonuçları

Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabının Boyutları	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	t	p
Öğretmen Anketi Öğrenci Çalışma Kitabı İçerik Boyutu	Kadın	133	2,13	0,360	2,456	0,015
	Erkek	87	2,01	0,374		
Öğretmen Anketi Öğrenci Çalışma Kitabı Fiziksel Ve Görsel Özellikler Boyutu	Kadın	133	2,16	0,519	2,543	0,012
	Erkek	87	1,99	0,445		
Öğretmen Anketi Öğrenci Çalışma Kitabı Dil Ve Anlatım Boyutu	Kadın	133	2,05	0,742	2,655	0,009
	Erkek	87	1,78	0,738		
Öğretmen Anketi Öğrenci Çalışma Kitabı Ölçme Ve Değerlendirme Boyutu	Kadın	133	2,12	0,270	1,351	0,178
	Erkek	87	2,07	0,261		

Öğretmenlerin çalışma kitabı ile ilgili sorulara verdikleri cevaplar öğretmenin cinsiyeti bakımından incelendiğinde;

1. Öğrenci çalışma kitabının içerik ile ilgili sorulara verilen cevaplarda istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Verilen cevapların ortalamasına bakıldığında bayanların bu sorularda belirtilen yargılara daha yüksek düzeyde katıldıkları görülmektedir.
2. Öğrenci çalışma kitabının fiziksel ve görsel ile ilgili sorulara verilen cevaplarda istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Verilen cevapların ortalamasına bakıldığında bayanların bu sorularda belirtilen yargılara daha yüksek düzeyde katıldıkları görülmektedir.
3. Öğrenci çalışma kitabının dil ve anlatım ile ilgili sorulara verilen cevaplarda istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Verilen cevapların

ortalamasına bakıldığında bayanların bu sorularda belirtilen yargılara daha yüksek düzeyde katıldıkları görülmektedir.

4. Öğrenci çalışma kitabının ölçme ve değerlendirme ile ilgili sorulara verilen cevaplarda istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı görülmüştür.

Tablo-IV.6.d: 4. ve 5. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabına İlişkin Görüşlerinin Mezun Oldukları Alana Göre Farklılığı İçin t-Testi Sonuçları

Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabının Boyutları	Mezun Oldukları Alan	N	$\bar{X}$	S	t	p
Öğretmen Anketi Öğrenci Çalışma Kitabı İçerik Boyutu	Sınıf Öğr.	162	2,03	0,372	-4,030	0,000
	Diğer	58	2,25	0,313		
Öğretmen Anketi Öğrenci Çalışma Kitabı Fiziksel Ve Görsel Özellikler Boyutu	Sınıf Öğr.	162	2,03	0,476	-3,292	0,001
	Diğer	58	2,28	0,514		
Öğretmen Anketi Öğrenci Çalışma Kitabı Dil Ve Anlatım Boyutu	Sınıf Öğr.	162	1,86	0,752	-2,723	0,007
	Diğer	58	2,17	0,704		
Öğretmen Anketi Öğrenci Çalışma Kitabı Ölçme Ve Değerlendirme Boyutu	Sınıf Öğr.	162	2,09	0,262	-0,956	0,340
	Diğer	58	2,13	0,280		

Öğretmenlerin çalışma kitabı ile ilgili sorulara verdikleri cevaplar öğretmenlerin branşı bakımından incelendiğinde;

1. Öğrenci çalışma kitabının içerik boyutu ile ilgili sorulara verilen cevaplarda istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Verilen cevapların ortalamasına bakıldığında diğer branş öğretmenlerin bu sorularda belirtilen yargılara daha yüksek düzeyde katıldıkları görülmektedir.
2. Öğrenci çalışma kitabının fiziksel ve görsel özellikler boyutu ile ilgili sorulara verilen cevaplarda istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Verilen cevapların ortalamasına bakıldığında diğer branş öğretmenlerin bu sorularda belirtilen yargılara daha yüksek düzeyde katıldıkları görülmektedir.

3. Öğrenci çalışma kitabının dil ve anlatım boyutu ile ilgili sorulara verilen cevaplarda istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmüştür ($p < 0,05$). Verilen cevapların ortalamasına bakıldığında diğer branş öğretmenlerin bu sorularda belirtilen yargılara daha yüksek düzeyde katıldıkları görülmektedir.

4. Öğrenci çalışma kitabının ölçme ve değerlendirme boyutu ile ilgili sorulara verilen cevaplarda istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı görülmüştür.

Tablo-IV.6.e: 4. ve 5. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabına İlişkin Görüşlerinin Kıdeme Göre Farklılığı İçin t- Testi Sonuçları

Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabının Boyutları		Kıdem	N	$\bar{X}$	S	f	p	Fark Tukey
Öğretmen Anketi Çalışma Kitabı İçerik Boyutu	1	0-5 Yıl	45	2,08	0,410	1,512	0,200	-
	2	6-10 Yıl	79	2,06	0,378			
	3	11-15 Yıl	47	2,02	0,402			
	4	16-20 Yıl	25	2,15	0,244			
	5	21 Yıl Ve Üzeri	24	2,22	0,277			
Öğretmen Anketi Çalışma Kitabı Fiziksel Ve Göresel Özellikler Boyutu	1	0-5 Yıl	45	2,24	0,483	1,859	0,119	-
	2	6-10 Yıl	79	2,08	0,518			
	3	11-15 Yıl	47	1,97	0,467			
	4	16-20 Yıl	25	2,06	0,397			
	5	21 Yıl Ve Üzeri	24	2,17	0,565			
Öğretmen Anketi Çalışma Kitabı Dil Ve Anlatım Boyutu	1	0-5 Yıl	45	2,04	0,796	2,754	0,029	3-1 3-2 3-5
	2	6-10 Yıl	79	1,99	0,759			
	3	11-15 Yıl	47	1,64	0,673			
	4	16-20 Yıl	25	2,04	0,735			
	5	21 Yıl Ve Üzeri	24	2,13	0,680			
Öğretmen Anketi Çalışma Kitabı Ölçme Değerlendirme Boyutu	1	0-5 Yıl	45	2,10	0,238	0,276	0,893	-
	2	6-10 Yıl	79	2,13	0,271			
	3	11-15 Yıl	47	2,08	0,340			
	4	16-20 Yıl	25	2,08	0,221			
	5	21 Yıl Ve Üzeri	24	2,09	0,190			

Öğretmenlerin çalışma kitabı ile ilgili sorulara verdikleri cevaplar öğretmenin kıdem durumu bakımından incelendiğinde;

1. Öğrenci çalışma kitabının içeriği ile ilgili sorularda istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı görülmüştür.
2. Öğrenci çalışma kitabının fiziksel ve görsel özellikleri ile ilgili sorularda istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı görülmüştür.
3. Öğrenci çalışma kitabının dil ve anlatımı ile ilgili sorulara verilen cevaplarda istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Verilen cevapların ortalamasına bakıldığında farklılığın, 11-15 yıl kıdem grubunun en düşük ortalamaya 21 ve üzeri yıl kıdem grubunun ise en yüksek ortalamaya sahip olmasından kaynaklandığı görülmektedir.
4. Öğrenci çalışma kitabının ölçme ve değerlendirme boyutu ile ilgili sorularda istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı görülmüştür.

4.7.Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın yedinci alt probleminde, araştırmaya katılan 4. ve 5. sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuz Kitabına ilişkin görüşlerinin dağılımı analiz edilmiştir.

Tablo-IV.7.a: 4. ve 5. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuz Kitabına İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuz Kitabı	Öğretmen Görüşleri							
	Hayır		Kısmen		Evet		$\bar{X}$	S
	f	%	f	%	f	%		
Önerilen strateji, yöntem ve tekniklerle ilgili yeterli bilgi ve açıklamaya yer verilmiştir.	91	41,4	70	31,8	59	26,8	1,85	0,815
Önerilen etkinlikler, öğrencileri araştırma yapma ve problem çözmeye özendirici niteliktedir.	23	10,5	133	60,5	64	29,1	2,19	0,602
Öğrencileri bireysel çalışmalara yönlendirici etkinlikler önerilmiştir.	17	7,7	96	43,6	107	48,6	2,41	0,631
Öğrencileri grupla çalışmaya, işbirliği yapmaya yönlendirici etkinliklere yer verilmiştir.	17	7,7	94	42,7	109	49,5	2,42	0,632
Önerilen (seçilen) araç-gereçler kolay bulunabilir veya öğrenci-öğretmen tarafından yapılabilecek niteliktedir.	40	18,2	144	65,5	36	16,4	1,98	0,589
Kılavuz kitabın takip edilmesi öğretmeni sınırlandırmakta, yaratıcılığını azaltmakta ve pasif hale getirmektedir.	42	19,1	76	34,5	102	46,4	2,27	0,763
Öğretmeni araştırmaya ve kendini geliştirmeye yönlendirmektedir.	93	42,3	91	41,4	36	16,4	1,74	0,722
Etkinlikler sırasında çıkabilecek sorunlara karşı alınabilecek önlemler konusunda yeterli açıklama bulunmaktadır.	35	15,9	142	64,5	43	19,5	2,04	0,596
Önerilen etkinlikler, çevre şartlarına göre değiştirilebilecek esnekliğe sahiptir.	74	33,6	107	48,6	39	17,7	1,84	0,700
Önerilen etkinlikler, öğrencilerin gelişim düzeylerine, el becerilerine ve bilişsel becerilerine uygun nitelikte verilmiştir.	22	10	125	56,8	73	33,2	2,23	0,616

Etkinlikler eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, problem çözme, muhakeme yapma gibi yüksek düzey düşünme becerilerinin gelişmesini destekleyecek niteliktedir.	22	10	134	60,9	64	29,1	2,19	0,597
Önerilen etkinlikler, tehlikesiz malzemeler içermektedir.	14	6,4	102	46,4	104	47,3	2,41	0,609
İşleniş için önerilen gözlem, deney ve araştırma-inceleme, görüşme gibi etkinlikler, ilgili kazanımın oluşturulmasını sağlayacak nitelik ve sayıdadır.	56	25,5	109	49,5	55	25	2,00	0,712
İşleniş için ilgi çekici resim ya da şemalara yer verilmiş olur, bunlar kolayca çoğaltılabilecek nitelikte verilmiştir.	93	42,3	85	38,6	42	19,1	1,77	0,750
İşlenişin takibini kolaylaştırmak üzere, öğretmen için rehber ilke ve yönergelere yer verilmiştir.	80	36,4	82	37,3	58	26,4	1,90	0,787
Yıllık plan yeterli ve anlaşılır özelliktedir.	78	35,5	97	44,1	45	20,5	1,85	0,734
Yıllık planda önerilen süreler işgünü ile uyumlu ve yeterlidir.	89	40,5	95	43,2	36	16,4	1,76	0,716
Günlük planlarda önerilen süre etkinliklerin uygulanması için yeterlidir.	135	61,4	56	25,5	29	13,2	1,52	0,718
Önerilen etkinliklerde öğrencilerin bireysel farklılıkları ve öğrenme stratejileri dikkate alınmıştır.	102	46,4	96	43,6	22	10	1,64	0,658
Öğretmen için öğrenci tanıma teknikleri önerilmiş ve ilgili açıklamalara yer verilmiştir.	97	44,1	84	38,2	39	17,7	1,74	0,742
Değerlendirmeye yönelik etkinlikler çeşitlilik göstermektedir.	21	9,5	79	35,9	120	54,5	2,45	0,664
Önerilen değerlendirme tekniklerinin nasıl uygulanacağı ve yorumlanacağı hakkında yeterli açıklama bulunmamaktadır.	106	48,2	62	28,2	52	23,6	1,75	0,813
Bireysel ya da grupla oynanabilecek sınıf içi ve sınıf dışı oyunlar önerilmiştir.	113	51,4	75	34,1	32	14,5	1,63	0,725
Öğrencilerin mevcut yeteneklerini ortaya çıkaracak ve geliştirecek etkinliklere yer verilmiştir.	32	14,5	154	70	34	15,5	2,01	0,549
Etkinlikler, eğlenerek öğrenmeye olanak sağlayıcı niteliktedir.	19	8,6	148	67,3	53	24,1	2,15	0,552
Sosyal Bilgiler dersi ile ara disiplinlerin nasıl ilişkilendirileceği konusunda yeterli açıklamaya yer verilmiştir.	98	44,5	80	36,4	42	19,1	1,75	0,758
Öğretmeni, okumaya ve araştırmaya yönlendiren etkinliklere yer verilmiştir.	86	39,1	93	42,3	41	18,6	1,80	0,733

Öğretmenin gerektiğinde başvurabileceği kaynakları gösteren yeterli bir kaynakça bulunmaktadır.	48	21,8	130	59,1	42	19,1	1,97	0,640
Ders kitabı ve çalışma kitaplarının kazanımla ilgili bölümlerinin örneklerine aynı sayfada yer verilmiştir.	103	46,8	64	29,1	53	24,1	1,77	0,813
Önerilen günlük ders planlarında ilgi çekici giriş etkinliklerine yer verilmiştir.	96	43,6	84	38,2	40	18,2	1,75	0,746
Ders işlenişine yönelik etkinlikler genellikle soru-cevap tekniğine dayalı olarak verilmiştir.	32	14,5	67	30,5	121	55	2,40	0,731
Günlük ders planları “Dikkat çekme, güdüleme, etkinlikler ve değerlendirme” sırasıyla düzenli bir şekilde verilmiştir.	94	42,7	64	29,1	62	28,2	1,85	0,831
Öğretmenin gerektiğinde not alabileceği boşluklar yeterlidir.	36	16,4	48	21,8	136	61,8	2,45	0,760
Kazanımla ilgili temel kavramlar, açıklamaları ile birlikte verilmiştir.	66	30	93	42,3	61	27,7	1,98	0,761
Ünite sonunda, ders ve çalışma kitaplarında yer alanların dışında, verilen değerlendirme etkinlikleri yeterlidir.	73	33,2	111	50,5	36	16,4	1,83	0,685
Ünite sonunda verilen değerlendirme etkinlikleri cevap anahtarı ile birlikte verilmiştir.	55	25	100	45,5	65	29,5	2,05	0,739
Belirli gün ve haftalar ünite içerisinde uygun bir şekilde dağıtılmış ve ilgili etkinliklere yer verilmiştir.	123	55,9	69	31,4	28	12,7	1,57	0,709
Kılavuz Kitap kullanışlı, sağlam ve kolay taşınabilir niteliktedir.	161	73,2	30	13,6	29	13,2	1,40	0,711
Ünite başlarında öğrencilere verilmek üzere öğrenci seviyesine uygun proje çalışmaları önerilmiştir.	38	17,3	79	35,9	103	46,8	2,30	0,746
Önerilen proje çalışmaları hakkında yeterli bilgi ve açıklamaya yer verilmiştir.	97	44,1	84	38,2	39	17,7	1,74	0,742
Baskı kalitesi, yazı kalitesi ve yazı stili okumayı kolaylaştırıcı niteliktedir.	36	16,4	54	24,5	130	59,1	2,43	0,758
Bir kazanım için önerilen etkinlik sayısı, öğrencide kazanımın oluşması için yeterlidir.	27	12,3	150	68,2	43	19,5	2,07	0,561
Farklı öğrenme biçimlerine sahip öğrencilere yönelik alternatif etkinliklere yer verilmiştir.	126	57,3	65	29,5	29	13,2	1,56	0,716
Öğrencilere yardım ve yönlendirme amacıyla sınıf ve öğrenci seviyesine uygun bir kaynakçaya yer verilmiştir.	35	15,9	138	62,7	47	21,4	2,05	0,609

Önerilen değerlendirme teknikleri için gerekli formların örneklerine yer verilmiş olup, bunlar kolayca çoğaltılabilecek niteliktedir.	15	6,8	83	37,7	122	55,5	2,49	0,623
Önerilen gezi ve gözlem etkinlikleri uygulanabilir nitelikte ve sayıdadır.	111	50,5	90	40,9	19	8,6	1,58	0,646
Önerilen etkinliklerin genellikle birbirinin aynısı ve biktırıcı niteliktedir.	44	20	83	37,7	93	42,3	2,22	0,759
Öğrencilerde hak ve sorumluluk bilinci oluşturmaya yönelik etkinliklere yer verilmiştir.	29	13,2	125	56,8	66	30	2,17	0,637
Öğretmeni, okul idaresi ve çevre ile işbirliği yapmaya yönlendiren etkinliklere yer verilmiştir.	57	25,9	126	57,3	37	16,8	1,91	0,649
Özel eğitim gerektiren (kaynaştırma) öğrencilere yönelik etkinliklere yer verilmemiştir.	2	0,9	34	15,5	184	83,6	2,83	0,402

“Önerilen strateji, yöntem ve tekniklerle ilgili yeterli bilgi ve açıklamaya yer verilmiştir.” maddesine öğretmenlerin %41.4’ü “hayır” %31.8’i “kısmen” ve %26.8’i de “evet” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 1.85 (kısmen) düzeyindedir. Bu bulgu, öğretmenler önerilen strateji, yöntem ve tekniklerle ilgili daha fazla bilgi ve açıklama verilmesini istemektedirler, şeklinde yorumlanabilir.

Sosyal Bilgiler, kavramların, ilkelerin ve özellikle sözel nitelik taşıyan bilginin çoğunlukta bulunduğu ilköğretime yönelik bir konu alanıdır. Konu alanının daha çok sözel nitelik taşıması sonucu, bireye kazandırılacak içerik, eğer anlaşılması güç bir bilgi yığını özelliği de gösteriyorsa, öğrencinin ezberlemeye yönelmesine neden olmaktadır. Bu bakımdan, bu dersin genellikle bir ezber dersi olarak algılandığı görülmektedir. Oysa, ezberleme yerine, kimi öğrenme-öğretme stratejilerinden yararlanarak, dersin daha çok anlamlı duruma getirilmesi; bu iş için de öğrenmeyi kolaylaştırıcı bir takım yaklaşımların işe koşulması olumlu sonuçları da birlikte getirecektir. Eğitim programlarının kapsadığı içeriğin öğrenciye kazandırılmasında, bir öğretmen olarak çeşitli öğretim yaklaşımlarını gereğince bilmek ve eğitim-öğretim etkinliklerinde uygulamak önemlidir.(Sözer, 1998:77)

İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin hedefe, konuya ve duruma uygun öğretim yöntem ve tekniklerini seçmeleri öğrencinin ilgisini, katılımını ve sınıf içi başarıyı artırır. Bunları gerçekleştirmek için de öğretmenlerin farklı öğretim stratejileri ve uygulamaları hakkında bilgi ve tecrübe sahibi olmaları gerekir.

Başarılı bir öğretmende bulunması gereken en önde gelen mesleki beceri ve niteliklerden birisi, farklı öğretim strateji, yöntem ve tekniklerini kullanabilme yeterliliğidir. İstenilen davranış değişikliklerinin öğrencilerde meydana getirilebilmesi için strateji, yöntem ve tekniklerin öğretmenler tarafından etkili bir biçimde bilinip, kullanılması gerekmektedir. Nitelikli bir öğretmen, hangi yöntemi ne zaman ve hangi davranış değişikliği için kullanacağını çok iyi bilmelidir. Öğretmenler, dersin kazanımlarına uygun yöntem ve tekniklerin seçiminde problemler yaşamaktadırlar. Bunun en önemli sebeplerinden birisi, öğretmenlerin öğretim strateji, yöntem ve teknikleri hakkında yeterli bilgi ve deneyime sahip olmamalarıdır (Demircioğlu, 2004: 137).

“Önerilen etkinlikler, öğrencileri araştırma yapma ve problem çözmeye özendirici niteliktedir.” ifadesine ait cevaplar incelendiğinde, öğretmenlerin yarısından fazlası (%60.5) “kısmen” seçeneğini işaretlemiştir. Öğretmenlerin %29.1’i “evet” seçeneğini işaretlerken, %10.5’i de “hayır” seçeneğini işaretlemeyi tercih etmişlerdir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.19 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu sonuçlara göre öğretmenlerin, kılavuz kitapta önerilen etkinliklerin öğrencileri araştırmaya ve problem çözmeye yöneltmesi bakımından olumlu görüşe sahip oldukları söylenebilir.

Eğitim alanındaki gelişmeler ve temel sorunlar incelendiğinde, eğitim sürecindeki bireyin, problem çözme yeterliliği bakımından geliştirilmeye ihtiyaç duyduğu görülmektedir.

Araştırmalar, öğrencilerin dinlemekten çok kendilerinin araştırma yapmalarını, problem çözmeye çalışmalarını (Davis,1993) ve en önemlisi analiz, sentez, değerlendirme gibi yüksek düşünme becerilerini geliştirmelerini

önermektedir. Aktif öğrenmenin eğitim uygulamalarından biri de Probleme Dayalı Öğrenme (PDÖ) yaklaşımıdır. Bilginin hızla yayılmasını ve edinilmesini savunan bu yaklaşım, sorunları belirleme, sorunların nedenlerini arama, sorunun nedenleri hakkında bilgi kaynaklarına başvurarak hipotez kurma, bu hipotezleri kanıtlamaya çalışma, bu çaba içinde bilgi sınırlarına varıldığında öğrenme hedeflerini çıkarma, bu hedefler doğrultusunda bilgi edinme ve edinilen bilgiler ile sorun giderme yeteneğini kazanma ve bu fırsatla edinilen bir bilgiyi farklı bir yerde kullanma ve farklı bir sorunu çözme gibi çok yönlü yararları olan bir yöntem haline gelmiştir. Hmelo-Silver' a göre (2004) problemler, öğrencilere var olan bilgilerinin işlevselliğini ve öğrenme stratejilerinin etkinliğini belirlemede yardımcı olmalıdır. Bununla birlikte, öğrencileri öğrenmeye motive etmelidir. İyi bir problem, öğrencileri araştırmaya sevk etmeli, basit çözümü olmamalı, çoklu çözümler içermeli, açık uçlu olmalı, çözümü yüksek düşünme becerileri gerektirmeli ve gerçek yaşamla ilgili çeşitli yansımalar içermelidir. Aynı zamanda öğrencilerin iletişim becerilerinin gelişmesine katkı sağlamalı, çoklu disiplinlerle ilişkili olmalı ve etkili işbirliğini gerektirmelidir (Aktaran: Akpınar ve Ergin, 2005:3-4).

İnsanın hayatını etkili olarak sürdürebilmesi, karşılaşacağı problemleri doğru olarak çözebilmesine bağlıdır. Okul, insanı hayata hazırlama görevini üstlendiğine göre; geleceğin vatandaşlarını iyi araştırmacılar, problem çözücüler, doğru karar vericiler ve düşünenler olarak yetiştirmek zorundadır (Uludağ, 2003:17).

Türkiye’de sosyal bilgiler öğretimi, eğitim dünyasındaki gelişmelerle paralellik gösterememektedir. Ülkemizde yaygın olarak bireysel farklılıklar, öğrenme stilleri, farklı zekâ alanları gibi konulardaki gelişmeler dikkate alınmadan eğitim-öğretime devam edilmektedir. Kitapların çağa uygun hâle dönüştürülmesinde yavaş hareket edilmekte, yeni teori ve yaklaşımlardan habersiz kalınmaktadır. Sosyal bilgilerin öğretiminde probleme dayalı öğrenmenin kullanılabilmesi için öncelikle öğretmenlerin uygun problem durumları/problem senaryoları oluşturmaları ve öğrencileri probleme dayalı öğrenme hakkında bilgilendirmeleri gereklidir (Baysal, 2005:3). Öğretmenlerin bunları yapabilmeleri için bu konuda kendileri de bilgilendirilmeleri gerekmektedir. Bunun için örnek problem durumlarına yer

verilmeli ve nasıl kullanılacakları konusunda gerekli açıklamalar kılavuz kitaplarda yer almalıdır.

“Öğrencileri bireysel çalışmalara yönlendirici etkinlikler önerilmiştir.” ifadesine ait cevaplar incelendiğinde, öğretmenlerin %48.6’sı “evet” %43.6’sı “kısmen” seçeneklerini işaretlerken, “hayır” seçeneğini tercih eden öğretmenlerin oranı %7.7’dir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.41 (evet) düzeyindedir. Bu ortalamaya göre öğretmenlerin, kılavuz kitapta önerilen bireysel çalışmaları yeterli buldukları söylenebilir.

Bireysel çalışma, öğrencinin bir konuyu veya bir problemi kendi başına öğrenme yoludur. Araştırma yoluyla öğretme yaklaşımının ve uygulama, analiz, sentez düzeyindeki davranışların kazandırılmasında kullanılır. Öğrenci aktif olup, yaparak-yaşayarak öğrenme söz konusudur. Öğrenci, öğrenme durumunu ilgisi, ihtiyacı ve seviyesine göre kendisi ayarlayabilir.

1995 İlkokul Programında öğrencilerin kendi kendilerine çalışmalarında göz önünde bulundurulacak hususlar şu şekilde sıralanmaktadır:

1. Çocuklar kendi kendilerine çalışabilme alışkanlıkları kazanmalı ve geliştirmelidirler. Öğretmenle yapılan çalışmalar kendi kendine çalışmaların bir başlangıcıdır. Kontrollü çalışmada kazanılan alışkanlık ve çalışma teknikleri kendi kendine çalışmalarda kullanılır. Kitaplarda ve çevrede bilginin yerini tespit etmek, bulunan bilgileri yazmak, sanat ve iş araçlarının kullanılmasını öğrenmek, ilgi kümelerinin, seviye gruplarının ve birleştirilmiş sınıflarda öğretmensiz geçen saatlerde çalışma şekilleri gibi kendi kendine çalışma etkinlikleriyle ilgili yollar ve gerekli alışkanlıklar kazandırılmalıdır.

2. Kendi kendine çalışmalar, çocuklar için önemli ve okul çalışmalarının bölünmez bir parçası olmalıdır. Kendi kendine etkinlikler çocukların eğitim amaçlarını gerçekleştirecek nitelikte olmalı, yapılacak işler çocuklar tarafından benimsenmeli ve onların işbirliği ile planlanmalıdır. Kendi kendine çalışma

saatlerinde çocuklara becerilerini geliştirme, ders kitaplarını ve daha başka bilgi kaynaklarını inceleme, çeşitli araçları kullanma fırsatları verilmelidir. Bu çalışmalar çocukların kavrayış ve takdir duygusunu geliştirmeli ve bütün ders alanlarında gerekli becerileri kazandırmalıdır.

3. Alıştırma kitapları ve daha başka basılı kaynaklar, çocukları kendi kendilerine çalışmaya yöneltmede yararlı olabilir. Çocukların seviyelerine uygun bu kitaplar dersliğin kitaplığında bulundurulmaya çalışılmalıdır.

4. Bir okul aile birliği toplantısı, bir müsamere, sergi, okul gazetesi çıkarma, çeşitli bayramlar, özel günler ve haftalar bütün çocukların katılacağı çalışmalara yol açar ve kendi kendilerine çalışmalar için ayrılan zamanın yararlı şekilde geçmesini sağlar.

5. Kendi kendine çalışma saatleri için uygun olacak etkinlikler çocukların ilgi ve ihtiyaçlarına, ele alınan üniteye göre ayarlanmalıdır (MEB, 1995:41-45).

Bireysel öğretimin ortaya çıkması, grupla öğretimde başarısızlığın ve beklenen verimin elde edilememesinin bir sonucudur. Toplu öğrenmenin yapıldığı kurumlarda birbirlerinden farklı özellikler taşıyan bireylerde gerçek anlamda öğrenmenin gerçekleştiğini söylemek güçtür. Çünkü, gruba yöneltilen tek tip öğrenme programı bazıları için yeterli iken; bazıları için yetersiz kalmaktadır. Bireysel ayrılıklar daha ilköğretimin üçüncü sınıfından itibaren kendini göstermekte, okul ve aile ortamının da etkisiyle sonraki dönemlerde daha da artmaktadır (Bloom 1998:10,11).

Eğitim; bireylere, yaşadıkları toplumun istenilen davranışları kazandırma sürecidir. Eğitimle bunu yapmak ancak topluma katılan bireylerin farklılıklarının dikkate alınarak, potansiyel yeteneklerinin en üst seviyede işlevsel hale getirilmesiyle mümkündür. Bu özellikler, bireyin hayatının bütün basamaklarında olduğu gibi özellikle eğitim alanında kaçınılmaz bir durum arz etmektedir. Doğuştan getirilen ve çevrenin etkisiyle de sürekli olarak artan farklılıklara sahip bireylerin, aynı öğretim basamağında bile olsalar bunların yetenekleri doğrultusunda, gerekli

araç-gereç ve yöntemlerle bireyselleştirilmiş öğretimden geçirilmeleri gerekmektedir (Çilenti, 1997:111).

“Öğrencileri grupla çalışmaya, işbirliği yapmaya yönlendirici etkinliklere yer verilmiştir.” maddesine öğretmenlerin %49.5’i “evet” %42.7’si “kısmen” ve %7.7’si de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.42 (evet) düzeyinde gerçekleşmiş olup öğretmenlerin, kılavuz kitapta önerilen işbirliğine yönelik çalışmaları yeterli buldukları söylenebilir.

Bilindiği gibi okulun amacı öğrencileri sadece belli dersler ve sonular hakkında bilgilendirmekten ibaret değil, onların bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişimlerine de yardımcı olmaktır. İş birliğine dayalı öğrenme metodu çocukların öğrenmeleri yanında onların çeşitli yönlerden gelişimlerini de olumlu yönde etkilemektedir. Öğrencilere, özellikle günümüzde “başarının sırrı” olarak ifade edilen ekip çalışması (team work) becerisinin kazandırılmasında, sosyal becerilerinin geliştirilmesinde ve iyi arkadaşlık ilişkilerinin oluşturulmasında oldukça etkili bir metottur. Yaşam boyu gerekli olan değişik sosyal rollerin öğrenilmesinde, karşılaşılan güçlüklerin çözümünde ve insanları tanıma ve anlama yeteneğinin gelişiminde önemli etkilere sahiptir. Kişiler arası ilişkiler kurma ve iletişim becerilerini kazandırmada en etkili metotlardan birisidir.

İşbirliğine dayalı öğrenme metodu problem çözme ve yaratıcı düşünme yetilerinin kazandırılmasında da etkili bir araçtır. Bireysel ve yarışmacı öğrenme metotlarından farklı olarak bu metot, problemleri çözüme kavuşturmak için öğrencilerin birlikte çalışması esasına dayanır. Bir probleme birlikte çözüm aramak, daha fazla çözüm önerisi üretmek demektir. İş birliğine dayalı öğrenme metodu her yaş grubunda, her sınıf düzeyinde, her ders ve konu alanının öğretiminde başarı ile uygulanabilecek bir öğrenme metodudur. Araştırmalar, kalabalık sınıflardaki tüm öğrencilerin derslere aktif katılımını sağlamanın bu metotla daha kolay olacağına işaret etmektedir. Doğru uygulandığında her öğrenciye soru sorma, cevaplama ve düşüncelerini açıklama fırsatı vermesi metodun önemli avantajlarından. Akademik

başarı üzerindeki olumlu etkilerinin yanında yüksek özgüven (self-esteem), empatik yaklaşım, iletişim becerileri, problem çözme, yaratıcı ve eleştirel düşünmenin gelişimine de büyük katkılar sağlar. (Yıkma, 2001:23)

Sosyal Bilgiler dersinde işbirliği yapmaya yönelik etkinliklerin yapılabilmesi için öğretmen kılavuz kitabında öğretmenleri aydınlatıcı bilgiler verilirse ve örnek uygulama ve öneriler getirilirse hem öğretmenin öğretme işi kolaylaşacak hem de yukarıda belirtilen faydalar sağlanabilecektir.

Öğrenciler bu yaşlarda işbirliği anlayışı gereksinimi, sorumluluk duygusu, kurallara uyma gibi konularda belirgin bir gelişmeye hazırdırlar. Onların bu özelliklerinden yararlanılarak sosyal bilgiler derslerinde ilgili inceleme ve gözlem grupları oluşturulabilir. Bu grupların ortak çalışma planları yapmaları, bu planlara göre çalışmaları, çalışma sonuçlarıyla ilgili rapor hazırlamaları, çalışmalarını değerlendirmeleri, topluluğa sunmaları, soruları yanıtlamaları, yapılan eleştirilere karşı kendilerini savunmaları için rehberlik yapılabilir. Özellikle sosyal bilgiler derslerinde, grup çalışmaları çocukların çok yönlü gelişmeleri için zengin olanaklar sağlar (Akınoğlu, 2004: 91).

“Önerilen (seçilen) araç-gereçler kolay bulunabilir veya öğrenci-öğretmen tarafından yapılabilecek niteliktedir.” ifadesine ait cevaplar incelendiğinde, öğretmenlerin %65.5’i “kısmen” seçeneğini işaretlemiştir. Öğretmenlerin %16.4’ü “evet” seçeneğini işaretlerken, %18.2’si de “hayır” seçeneğini işaretlemeyi tercih etmişlerdir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 1.98 (kısmen) düzeyinde olup öğretmenlerin, kılavuz kitapta önerilen etkinliklerde kullanılacak araç-gereçlerin kolay bulunabilir veya yapılabilir olması bakımından yeniden incelenmesi gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

“Kılavuz kitabın takip edilmesi öğretmeni sınırlandırmakta, yaratıcılığını azaltmakta ve pasif hale getirmektedir.” maddesine öğretmenlerin %46.4’ü “evet” %34.5’i “kısmen” ve %19.1’i de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.27 (kısmen) düzeyindedir. Bu

sonuçlara göre öğretmenlerin, kılavuz kitabın öğretmenleri sınırlandırdığı ve yaratıcılıklarını azalttığı görüşünde oldukları söylenebilir.

Avrupa Birliği – Türkiye Temel Eğitime Destek Programı Çerçevesinde Yürütülen Yeni İlköğretim Uygulamaları İle İlgili 2005 Kocaeli İl Raporuna göre ders kitabındaki etkinliklerin tamamlanmaya çalışılması, hem öğretmeni hem de öğrenciyi kalıba soktuğu düşünülmektedir.

Öğretmenler, kılavuz kitapta önerilen bütün etkinlikleri yetiştirememekten yakınmakta, bu endişe ile kendi öğrencilerinin seviye ve ilgisine yönelik kitap harici etkinlikler düşünüp uygulamaya fırsat bulamamaktadır.

“Öğretmeni araştırmaya ve kendini geliştirmeye yönlendirmektedir.” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğretmenlerin %42.3’ü “hayır” %41.4’ü “kısmen” ve %16.4’ü de “evet” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 1.74 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu genel ortalama göre öğretmenlerin, kılavuz kitabın öğretmeni kendini geliştirmeye yöneltme açısından herhangi bir etkiye sahip olmadığı görüşünde oldukları söylenebilir.

Yirmi birinci yüzyılın öğretmeni, sürekli kendini geliştirerek “öğrenme”yi ve “öğrenci”yi merkeze alarak etkili öğretmen davranışları ortaya koyabileceğinin bilincindedir. Kendini geliştiren öğretmen, etkililik davranışlarını sınıf yönetiminde ve okul ortamında kullanabileceğinin farkındadır. Etkili öğretmen, kendi yetersizliklerinin farkına varmaya çalışır, gelişimi isteğe bağlı bir süreç değil olağan ve zorunlu bir süreç olarak algılar, “yaşam boyu öğrenme ve gelişme” felsefesine sahiptir. Kendini geliştiren öğretmenin gösterdiği etkili öğretmenlik davranışları aynı zamanda lider olarak öğretmenlik davranışlarını da ortaya koymaktadır. Bu yönüyle öğretmen, sınıfındaki tüm öğrencilerin öğrenmesini ve geliştirilmesini amaçlayan, vizyonunu öğrencileriyle paylaşarak, öğrencilerin istedik davranışlarını destekleyen, özendiren, ödüllendiren, güvenen ve güvenilen bir sınıf lideridir.

Özben'in (2000) araştırmasında on yıllık bir gelecek için yapılan kestirimlere yer verilerek; evrensel boyutta çevre korunmasının önemli bir konu olacağı, İngilizce'nin dünya dili olarak tırmanışını sürdüreceği, güzel sanatlara olan ilginin artacağı, dinin büyük önem kazanacağı; özgür düşünen, kendine güvenen ve mesleğini seven bireyler yetiştirileceği ve eğitimin politize olmaktan kurtulacağı şeklinde sayılmaktadır. Bu araştırmaların sonuçları, bugünün ve geleceğin eğitim ve öğretimini üstlenecek ve sürdürecektir kişilerin, etkililik özellikleri açısından donanımlı, iyi yetişmiş ve kendini sürekli geliştirebilen öğretmenler olması gerekliliğini ortaya koymaktadır (Can, 2004: 114).

Öğretmenlik mesleği bir çok beceriyi kapsadığından, bu becerilerin gerçek doğal ortamda geliştirilmesi esastır. Toplumsal yaşamdaki öğrenci gereksinim ve özelliklerindeki ve sosyal bilgilerin alan ve öğretimine ilişkin bilgilerin sürekli değişmesi sonucu, hizmet öncesinde kazanılan bilgi, beceri ve değerler yetersiz kalacaktır. Bu bilgi, beceri ve değerlerin sürekli geliştirilmesi gereği hizmet içi eğitimin önemini arttırmaktadır. Ancak hizmet içi eğitimi de iki boyutta düşünmek gerekir. Bunlardan ilki işveren olarak Milli Eğitim Bakanlığı'nın sunduğu hizmet içi eğitim programlarıdır. Bu programların çalışan herkesi kapsamı oldukça zordur. Kaldı ki, bu programlara devam edenlerin kazanımları da tartışma konusu olmaktadır.

Hizmet içi eğitimde ikinci ve daha önemli boyut, öğretmenin iş başında kendi kendini geliştirmesidir. Eğer öğretmende kendini geliştirme isteği yoksa, hizmet içi eğitim programlarına katılsa bile istenilen verimin elde edilemeyeceği açıktır. Bu yüzden öğretmenin hizmet içinde kendini yetiştirebilmesinin sağlanması için önlemler alınmalıdır. Bunun ilk ön koşulu, yeniliğe ve gelişime açık bir tutumun geliştirilmesini sağlamaktır. İkinci ön koşul ise, öğretmene, hizmet içinde kendi kendini geliştirebileceği kaynak ve koşulların sağlanmasıdır (Doğanay, 2004: 42-43).

“Etkinlikler sırasında çıkabilecek sorunlara karşı alınabilecek önlemler konusunda yeterli açıklama bulunmaktadır.” maddesine öğretmenlerin %64.5'i

“kısmen”%19.5’i “evet” ve %15.9’u da “hayır” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.04 (kısmen) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre öğretmenlerin, kılavuz kitapta bu tür notların artırılması gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

“Önerilen etkinlikler, çevre şartlarına göre değiştirilebilecek esnekliğe sahiptir.” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğretmenlerin %48.6’sı “kısmen” ve %33.6’sı da “hayır” seçeneklerini işaretlemişlerdir. %17.7’si ise “evet” seçeneğini işaretlemeyi tercih etmişlerdir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 1.84 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiş olup bu bulgu, öğretmenler kılavuz kitapta önerilen etkinliklerin çevre şartlarına göre değiştirilebilecek biçimde yeterli esnekliğe sahip olmadığını düşünmektedirler, şeklinde yorumlanabilir.

Avrupa Birliği – Türkiye Temel Eğitime Destek Programı Çerçevesinde Yürütülen Yeni İlköğretim Uygulamaları İle İlgili 2005 Kocaeli İl Raporuna göre Etkinlikler planlanırken yerel farklılıklar göz önüne alınmalıdır. Türkçe’yi sonradan öğrenen öğrencilerin bulunduğu bölgelerde, etkinliklerde bulunan bazı kavramları algılamaları zaman almaktadır. Etkinliğin işlenmesi sürecini de uzatmaktadır.

İçerik, öğrencinin içinde yaşadığı kültürel değerlere göre düzenlenmelidir(Sönmez, 1999: 72). Şüphesiz ülkemizde her bölgeye göre bir içerik düzenlemek mümkün değildir. Ancak düzenlenen genel bir içerik bölgesel farklılıklar dikkate alınarak uygulanmalıdır.

“Önerilen etkinlikler, öğrencilerin gelişim düzeylerine, el becerilerine ve bilişsel becerilerine uygun nitelikte verilmiştir.” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğretmenlerin %56.8’i “kısmen” ve %33.2’si “evet” seçeneklerini işaretlemişlerdir. “hayır” seçeneğini işaretleyen öğretmenlerin oranı %10’dur. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.23 (kısmen) düzeyindedir. Bu genel ortalamaya göre öğretmenlerin, önerilen etkinliklerin öğrencilerin gelişim düzeylerine, el becerilerine

ve bilişsel becerilerine uygun nitelikte olması bakımından kılavuz kitap hakkında olumlu görüşe sahip oldukları söylenebilir.

“Etkinlikler eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, problem çözme, muhakeme yapma gibi yüksek düzey düşünme becerilerinin gelişmesini destekleyecek niteliktedir.” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğretmenlerin %60.9’u “kısmen” seçeneğini işaretlerken, %29.1’i “evet” ve %10’u da “hayır” seçeneklerini işaretlemişlerdir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.19 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu bulgulara göre, öğretmenlerin önerilen etkinlikleri, yüksek düzey düşünme becerileri kazandırma ve geliştirme açısından yeterli buldukları söylenebilir.

“Önerilen etkinlikler, tehlikesiz malzemeler içermektedir.” maddesine öğretmenlerin %47.3’ü “evet” %46.4’ü “kısmen” ve %6.4’ü de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.41 (evet) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu sonuçlara göre öğretmenler, önerilen etkinliklerde kullanılacak malzemelerin tehlikesiz olduğu görüşündedirler, şeklinde yorum yapılabilir.

“İşleniş için önerilen gözlem, deney ve araştırma-inceleme, görüşme gibi etkinlikler, ilgili kazanımın oluşturulmasını sağlayacak nitelik ve sayıdadır.” sorusuna öğretmenlerin %49.5’i “kısmen” seçeneğini işaretlemiştir. %25.5’i “hayır” seçeneğini işaretlerken, %25’i de “evet” seçeneğini işaretlemeyi tercih etmişlerdir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.00 (kısmen) düzeyinde olup öğretmenlerin, önerilen gezi, gözlem, inceleme-araştırma gibi etkinliklerin sayı bakımından azaltılması ve uygulanabilir şekilde önerilmesi gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

Bazı bölgelerimizde öğrenciler derslerde kaynak sıkıntısı yaşamaktadır. Yerleşim merkezleri dışında eğitim gören, ikamet eden öğrenciler için araştırma, proje gibi çalışmalar yapmak imkansız hale gelmektedir. Özellikle gezi düzenleme olanakları kısıtlı olan okullar açısından uygulanamamaktadır. Bu nedenle bu tür

etkinlikler uygulanabilir nitelikte ve sayıda olmalı, ayrıca yapılamadığı takdirde bu etkinliklerin yerine alternatif etkinlikler de önerilmelidir.

“İşleniş için ilgi çekici resim ya da şemalara yer verilmiş olur, bunlar kolayca çoğaltılabilecek nitelikte verilmiştir.” maddesine öğretmenlerin %42.3’ü “hayır” %38.6’sı “kısmen” ve %19.1’i de “evet” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 1.77 (kısmen) düzeyindedir. Bu genel ortalamaya göre öğretmenlerin, kılavuz kitapta işleniş için kullanılabilecek veya çoğaltılabilecek resim, şema gibi malzemelerin varlığı ve yeterliliği konusunda olumsuz görüşe sahip oldukları söylenebilir.

“İşlenişin takibini kolaylaştırmak üzere, öğretmen için rehber ilke ve yönergeler yer verilmiştir.” ifadesine öğretmenlerin %26.4’ü “evet” %37.3’ü “kısmen” ve %36.4’ü de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye ilişkin görüşlerinin aritmetik ortalaması 1.90 (kısmen) düzeyindedir. Bu genel ortalamaya göre öğretmenlerin, işleniş sırasında öğretmenlerin faydalanabileceği rehber ilke ve yönergelerin varlığı ve yeterliliği konusunda kılavuz kitabın yeniden gözden geçirilmesi gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

“Yıllık plan yeterli ve anlaşılır özelliktedir.” ifadesine ait cevaplar incelendiğinde, öğretmenlerin %44.1’i “kısmen” ve %35.5’i de “hayır” seçeneklerini işaretlemişlerdir. “evet” seçeneğini işaretlemeyi tercih edenlerin oranı %20.5’tir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 1.85 (kısmen) düzeyinde olup öğretmenler, yıllık planı yetersiz bulmakta ve anlaşılır olmadığını belirtmektedirler, şeklinde yorumlanabilir.

“Yıllık planda önerilen süreler işgünü ile uyumlu ve yeterlidir.” ifadesine ait cevaplar incelendiğinde, öğretmenlerin %43.2’si “kısmen” ve %40.5’i de “hayır” seçeneklerini işaretlemişlerdir. %16.4’ü “evet” seçeneğini işaretlemeyi tercih etmişlerdir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 1.76 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiş olup öğretmenlerin, yıllık planda önerilen süreleri uygun ve yeterli bulmadıkları söylenebilir.

“Günlük planlarda önerilen süre etkinliklerin uygulanması için yeterlidir.” ifadesine ait cevaplar incelendiğinde, öğretmenlerin %61.4’ünün “hayır” seçeneğini %25.5’inin de “kısmen” seçeneğini işaretledikleri görülmüştür. Öğretmenlerin %13.2’sinin ise “evet” seçeneğini işaretlemeyi tercih ettikleri belirlenmiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye ilişkin görüşlerinin aritmetik ortalaması 1.52 (hayır) düzeyindedir. Bu ortalama yine yıllık planda olduğu gibi, günlük planlarda da önerilen süreler öğretmenler tarafından yetersiz bulunmuştur, şeklinde yorumlanabilir.

Yapıcı ve Demirdelen tarafından yapılan “İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programına İlişkin Öğretmen Görüşleri” adlı araştırmada etkinliklerin yapılması için ders saatlerinin yetersizliği % 70 oranında ileri sürülmektedir.

Etkinliklerin yapılması belirli bir ön hazırlık ve zaman gerektirdiği için ders saatlerinin yetersiz olarak algılanması normal karşılanabilir. Çünkü öğretmenlerimiz etkinliklere dayalı öğretime henüz bilişsel ve duyuşsal olarak kendilerini hazır hissetmiyor olabilirler. Bu durum, belirli adaptasyon süresine ihtiyaç duyulduğu anlamında yorumlanabilir. Ancak, programdaki kazanımların düzeylerine bakıldığında (çoğunlukla uygulama ve analiz düzeyinde olduğu girişte belirtilmektedir), etkinliklerin sayısı ve niteliğine bakıldığında, “ders saatlerinin yetersizliği” sorununun devam edeceği ileri sürülebilir.

Avrupa Birliği – Türkiye Temel Eğitime Destek Programı Çerçevesinde Yürütülen Yeni İlköğretim Uygulamaları İle İlgili 2005 Kocaeli İl Raporuna göre ders kitabında yer alan etkinlikler ders süresi içinde yetişmemektedir. Dolayısıyla etkinliklerin hepsinin yapılması imkansız hale gelmektedir. Bu konuda;

- Etkinlikler işlenebildiği kadar mı işlenmeli,
- Etkinlikler ödevlendirme yoluyla öğrencilere mi tamamlatılmalı yoksa,
- Verilen etkinlikler içinden belirlenen kazanıma en çok hitap eden etkinlikler seçilip sadece onlar işlenebilir mi sorusu öğretmenlerimiz tarafından sıkça yöneltilmektedir.

“Önerilen etkinliklerde öğrencilerin bireysel farklılıkları ve öğrenme stratejileri dikkate alınmıştır.” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğretmenlerin %46.4’ü “hayır” %43.6’sı “kısmen” seçeneklerini işaretlemişlerdir. Öğretmenlerin %10’u da “evet” seçeneğini işaretlemişlerdir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 1.64 (hayır) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu sonuçlara göre öğretmenlerin, kılavuz kitapta önerilen etkinliklerde bireysel farklılıklar ve öğrenme biçimlerinin dikkate alınmadığı görüşünde oldukları söylenebilir.

Çocukların gelişimlerinde bireysel farklılıklar vardır. Çocuklar aynı sınıfta da olsalar aynı şeylerin bütün çocuklarca aynı düzeyde ve hızda öğrenmelerini beklemek doğru değildir. Çocukların bireysel farklılıklarını öğrenip derste buna göre önlemler almak gerekir.

Öğretmenlerin, etkili öğrenmeyi sağlayabilmeleri için, değişik yaş ve gelişim dönemindeki öğrencilerin özelliklerini bilmeleri ve öğretme-öğrenme ortamlarını bu özelliklere uygun olarak düzenlemeleri gerekmektedir. Sağlıklı ve istenilen davranışlara sahip çocuklar yetiştirmek, onların gelişim özelliklerinin ve ihtiyaçlarının neler olduğunu bilmeye bağlıdır. Çocukların özelliklerini, neler hissettiklerini bilmeden yapılan bir eğitimin başarıya ulaşmasını beklemek doğru değildir (Akınoğlu, 2004:84).

Yapılandırmacı anlayışın da zaman içerisinde eğitim alanında önem kazanması ve uygulama alanları bulmasıyla, öğrenmenin bireysel bir etkinlik olduğu ve bu süreçte bilginin alınmasından, örgütlenmesine ve bilgiye yüklenen anlama değin bireysel farklılıklar bulunduğu kabul edilmeye başlanmıştır. Öğrenme üzerinde etkili olduğu genel olarak kabul edilen öğrenci özellikleri üç grupta ele alınabilir:

A) Grupsal Özellikler: Öğrencilerin yaş, öğrenim düzeyi, kültürel ve ekonomik özellikler gibi tanımlayıcı özellikleridir.

B) Giriş Yeterlikleri: Öğrencilerin, öğretimi yapılacak içeriğe ilişkin ne bildikleri ve ne yapabildikleridir. Öğrencilerin giriş yeterliklerinin altında veya üstünde bir eğitim onları sıkmaktan ve zaman kaybindan başka bir işe yaramayabilir.

C) Öğrenme Stilleri: Öğrencilerin, öğrenme çevresini nasıl algıladıkları, bu çevreyle nasıl etkileşim kurduklarını, nasıl tepki verdiklerini ortaya koyan bireysel özellikler ve tercihler olarak tanımlanmaktadır.

Farklı yazarlar, farklı kavramları temel alarak tanımlar yapsalar da öğrenme stilleri genelde, “bireylerin bilgiyi alma, tutma ve işleme sürecindeki karakteristik güçlülük ve tercihler”(Felder ve Silverman, 1988) olarak tanımlanmaktadır. Özellikle 1900’lu yılların ikinci yarısından sonra baskın olmaya başlayan psikolojik ve eğitimsel anlayışlar, bireylerin birbirlerinden farklı özellikleri olduğunu ve bu özelliklerin de öğretim sürecinde dikkate alınması gerektiğini gündeme getirmeye başlamışlardır. İnsan zihnini öğrenme sürecinde dikkate almayan ve öğrenmeyi bir etki - tepki bağı şeklinde açıklayan Davranışçı öğrenme – öğretme anlayışının etkisinden kurtulan eğitim, Bilişsel anlayışın öğrenme üzerine söyledikleriyle bireysel farklılıkları dikkate almaya başlamıştır. Öğrenmenin aktif bir zihinsel süreç olduğunu belirten bu anlayışın getirdiği görüşler, insanların kavramları nasıl öğrendiklerini ve nasıl problem çözdüklerini; bilgilerin akılda nasıl tutulduğunu, nasıl hatırlanıp unutulduğunu araştırmaların temel konusu haline getirmiştir (Wolfolk, 1993) (Aktaran: Veznedaroğlu ve Özgür, 2005:1-2).

“Öğretmen için öğrenci tanıma teknikleri önerilmiş ve ilgili açıklamalara yer verilmiştir.” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğretmenlerin %44.1’i “hayır” %38.2’si “kısmen” ve %17.7’si de “evet” seçeneklerini işaretlemişlerdir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 1.74 (kısmen) düzeyinde olup öğretmenlerin, kılavuz kitapta öğrenci tanıma tekniklerine ilişkin açıklama ve örneklerin artırılması gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

Eğer öğretmen, öğrencilerini tanır, onların aile yaşamlarını ve ailede nasıl bir eğitim verildiğini bilirse, öğrencilere nasıl yaklaşması gerektiği konusunda bilgi sahibi olur. Çünkü her çocuğun evinde aldığı eğitim farklıdır (Şimşek, 2002: 12).

Öğrencilerin kendilerini, okul içi ve dışı eğitim imkanlarını, meslekleri ve toplum değerlerini tanımalarına, yeteneklerine uygun bir öğretim programı

seçmelerine, sağlıklı ve topluma faydalı bir kişi olarak yetişmelerine yardımcı olabilmek için haklarında toplanılan yeterli ve geçerli bilgilere ihtiyaç vardır. Davranış değiştirme sürecinde en önemli ve işlevsel görevi üstlenen öğretmenler; öğrencilere ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda hayatlarında gerekli olan bilgileri verebilir, her öğrencinin öğrenme kapasitesini tespit edip öğretimlerini ona göre ayarlayabilir ve böylece her öğrencinin kapasitesi oranında eğitim-öğretimden yararlanmasını sağlayabilirler. Öğrencilerin kapasitelerindeki değişiklikleri daha iyi görebilir, böylece öğrencilerin gelişme seyri hakkında somut bir fikir edinebilirler. Öğrenciler hakkında toplanan bilgiler; öğrencilerin kendilerini daha iyi tanımalarına, kendi gelişimlerini daha somut olarak görebilmelerine, yetenekleri ile çalışmalar arasındaki denge ve dengesizlikleri daha açık görebilmelerine ve dolayısıyla daha iyi planlamalar yapabilmelerine yardım eder. Kısaca, eğitim-öğretim sürecinin verimli bir şekilde gerçekleşmesi, çocuğun tatminkar intibahlar sağlayabilmesi, sarsıntısız olarak yaşamını kendisi ve toplum yararına sürdürebilmesi için öğrencileri tüm yönleri ile tanımamızda fayda vardır.

Öğretmen, bireysel farklılıkların, içsel ve dışsal motivasyonun, çalışma ve öğrenme alışkanlıklarının, kalıcı ve anlamlı öğrenmede önemli olduğunu bilir. Buna uygun öğrenme deneyimleri oluşturmak için çaba gösterir.

Bu çerçevede öğretmen aşağıdaki yeterlikleri gösterir :

- 1) Öğrencilerin fiziksel özelliklerini tanıma,
- 2) Öğrencilerin sosyo-ekonomik özelliklerini tanıma,
- 3) Öğrencilerin grup ilişkilerini tanıma,
- 4) Öğrencilerin zihinsel özelliklerini tanıma,
- 5) Öğrencilerin duygusal özelliklerini tanıma,
- 6) Öğrencilerin psiko-motor özelliklerini tanıma,

- 7) Öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyini belirleme,
- 8) Öğrencilerin öğrenme biçimini tanıma,
- 9) Öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini gözleme,
- 10) Öğrenciyi tanımada ilgililerle iş birliği yapma.

Bireylerin söz konusu olduğu bütün uğraşların temelinde bireyi tanıma süreci yer almaktadır. Bireyi tanımak, onun kimliği ve görünüşüne ilişkin özellikleri yanında daha çok onun biyolojik, psikolojik ve sosyolojik nitelikteki davranışlarını, kişisel özelliklerini ve gereksinimlerini bilmeyi gerektirmektedir. Bireyi tanımada kişi hakkında bilgiler toplamak ve bu bilgileri anlamlı olacak biçimde analiz etmek, değerlendirmek, yorumlamak, belirli sentezlere ulaşmak gerekmektedir (Özgüven, 1998, s.55).

Bireyin tanınması için, bireylerin ilgi ve yetenekleri, başarı ve başarısızlıkları, kişisel ve sosyal uyum düzeyleri sorunları, zayıf ve güçlü yanları, ilgi, tavır ve değer yargıları, yetiştiği çevrenin geliştirici ve engelleyici etkileri gibi ve daha pek çok özelliklerinin ayrıntılı olarak bilinmesi gerekir (Aktepe, 2004:2).

Öğretmen öğrencilerini çeşitli özellikleriyle (fiziksel, sosyo-ekonomik, zihinsel, duygusal ve psiko-motor) tanır. Bu özelliklerine uygun öğrenme deneyimleri yaratır. Öğrencilerin öğrenme biçimlerindeki farklılıkları anlar. Bu farklılıklara uygun âdil öğrenme fırsatları düzenler.

Öğretmenlerin tamamının bunları yapabilecek yeterliliklere sahip olduğu söylenemez. Bu nedenle her öğretmenin elinin altında bulunan kılavuz kitaplarda öğrenci tanıma tekniklerine de yer verildiğinde öğretmenlerin öğrencilerini daha iyi tanıyarak onların ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerine uygun öğrenme ortamı oluşturmaya daha fazla gayret edecekleri söylenebilir.

“Değerlendirmeye yönelik etkinlikler çeşitlilik göstermektedir.” maddesine öğretmenlerin %54.5’i “evet” %35.9’u “kısmen” ve %9.5’i de “hayır” yanıtını

vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.45 (evet) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre öğretmenlerin değerlendirme etkinliklerinin çeşitliliği konusunda olumlu görüşe sahip oldukları söylenebilir.

“Önerilen değerlendirme tekniklerinin nasıl uygulanacağı ve yorumlanacağı hakkında yeterli açıklama bulunmamaktadır.” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğretmenlerin %48.2’si “hayır” seçeneğini işaretlemişlerdir. Öğretmenlerin %28.2’si “kısmen” ve %23.6’sı da “evet” seçeneklerini işaretlemişlerdir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 1.75 (kısmen) olarak gerçekleşmiştir. Bu ortalamaya göre öğretmenlerin değerlendirme sonuçlarının nasıl uygulanacağı ve yorumlanacağı konusunda verilen açıklamaların geliştirilmesi gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

Son derece hızlı bir değişimin yaşandığı günümüzde; bireylerden yaratıcı düşünme, karar verme, problem çözme, öğrenmeyi öğrenme, işbirliği, kendi kendini yönetebilme ve öz değerlendirme yapabilme gibi yeterliliklere sahip olmaları beklenmektedir. Ancak konu merkezli eğitim programları ve geleneksel ölçme ve değerlendirme yaklaşımlarıyla istenen hedeflere ulaşamadığı yapılan araştırmalarla ortaya konmuştur.

Ölçme ve değerlendirmede bugüne kadar kullanılan yaklaşımlar önemli problemlerin doğmasına neden olmuştur. Geleneksel ölçme araçları, yoğunlaştıkları alanlar açısından sınırlıdır ve öğrenmenin sadece o andaki resmini verir. Öğrenciler, değerlendirmeye tabi tutulmadıkları konuları görmezden gelirler. Öğretmenler ise, bilinçli ya da bilinçsiz olarak, yaşamsal önem taşıyan Anadolu Liseleri, Fen Liseleri ve üniversite giriş sınavlarına yönelik öğretim üzerinde yoğunlaşırlar. Bunun sonucunda sınav dayanaklı öğrenme gerçekleşir. Bireyler hayatın kendine değil, sadece sınavlara hazırlanmış olurlar.

Geleneksel ölçme araçları, öğrencinin ne yapabileceğini gösterme konusunda yetersiz kalır ve öğrenciye kaynaklara ulaşma, araştırma yapma imkanı tanımaz. Buna karşın; bir sefere dayanan bu ölçümlerin sonucu, önemli kararlar almak üzere

kullanılmaktadır. Bu tür araçlar öğrenci başarısını gerçek dünyadan yalıtılmış bir şekilde, sınırlandırılmış zamanlarda ölçtükleri için, öğrenciler gerçek dünyaya ait problemleri çözmekte sorunlarla karşılaşır (Erbil ve diğerleri, 2004:18)

Anket yapılan öğretmenlerle görüşmelerde aşağıdaki sorunlar belirlenmiştir:

1. Derslerde ölçme ve değerlendirmenin nasıl yapılacağı ve uygulanacağı konusunda belirsizlik devam etmektedir.
2. Ölçme ve değerlendirmeye zaman ayırlamamaktadır. Değerlendirme formları uygulanması ve değerlendirilmesi aşamasında çok zaman harcanmaktadır. Değerlendirme ölçekleri nasıl değerlendirileceği konusunda da sıkıntı yaşanmaktadır.
3. Değerlendirme ölçek ve formlarının uygulanabileceğinden fazla olması, ölçme ve değerlendirmenin amacından uzaklaşmasına neden olmaktadır.

“Bireysel ya da grupta oynanabilecek sınıf içi ve sınıf dışı oyunlar önerilmiştir.” sorusuna öğretmenlerin %51.4’ü “hayır” %34.1’i “kısmen” ve %14.5’i de “evet” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalamasının 1.63 (hayır) düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre öğretmenlerin kılavuz kitapta sınıf içi ve sınıf dışında oynanabilecek oyunların varlığı ve yeterliliği konusunda olumsuz görüşe sahip oldukları söylenebilir.

Öztürk ve Baysal tarafından yapılan Sosyal Bilgiler dersine yönelik öğrenci tutumlarına ilişkin araştırma sonucunda zaman zaman oyuna yer verilen sınıflardaki öğrencilerin sosyal bilgiler dersine karşı tutumlarının, hiç oyuna yer verilmeyen sınıflardaki öğrencilerin tutumlarına göre daha olumlu düzeyde olduğu saptanmıştır.

“Öğrencilerin mevcut yeteneklerini ortaya çıkaracak ve geliştirecek etkinliklere yer verilmiştir.” ifadesine ilişkin cevaplar incelendiğinde, öğretmenlerin %70’i “kısmen” seçeneğini işaretlerken, %15.5’i “evet” ve %14.5’i de “hayır” seçeneklerini işaretlemiş oldukları görülmüştür. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin görüşlerinin aritmetik ortalaması 2.01 (kısmen) düzeyinde olup öğretmenlerin, kılavuz kitapta önerilen etkinliklerin öğrencinin mevcut yeteneklerini ortaya çıkarma

ve geliştirme açısından yeniden gözden geçirilmesi gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

“Etkinlikler, eğlenerek öğrenmeye olanak sağlayıcı niteliktedir.” ifadesine ilişkin cevaplar incelendiğinde, öğretmenlerin %67.3’ü “kısmen” ve %24.1’i “evet” seçeneklerini tercih ederken, öğretmenlerin yalnızca %8.6’sı da “hayır” seçeneğini işaretlemişlerdir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalamanın 2.15 (kısmen) düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre önerilen etkinliklerin eğlenerek öğrenmeyi sağlaması açısından öğretmenlerin, kılavuz kitabı yeterli buldukları söylenebilir.

“Sosyal bilgiler dersi ile ara disiplinlerin nasıl ilişkilendirileceği konusunda yeterli açıklamaya yer verilmiştir.” ifadesine ilişkin cevaplar incelendiğinde, öğretmenlerin %44.5’i ve “hayır” %36.4’ü “kısmen” seçeneklerini işaretlemişlerdir. %19.1’i de “evet” seçeneğini işaretlemişlerdir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 1.75 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiş olup bu bulgulara göre öğretmenlerin, ara disiplinler ve işleniş konusunda verilen açıklamaları yetersiz buldukları söylenebilir.

“Öğretmeni, okumaya ve araştırmaya yönlendiren etkinliklere yer verilmiştir.” maddesine öğretmenlerin %42.3’ü “kısmen” ve %39.1’i de “hayır” seçeneğini tercih etmişlerdir. Buna karşılık “evet” seçeneğini işaretleyenlerin oranı %18,6’dır. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 1.80 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu bulgu, öğretmenler kılavuz kitabın öğretmenleri okumaya ve araştırmaya yönlendirecek etkinlikler konusunda geliştirilmesi gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

“Öğretmenin gerektiğinde başvurabileceği kaynakları gösteren yeterli bir kaynakça bulunmaktadır.” ifadesine ait cevaplar incelendiğinde, öğretmenlerin yarıdan fazlası öğretmenlerin (%59.1) “kısmen” ve %21.8’i de “hayır” seçeneklerini işaretlerken %19.1’i “evet” seçeneğini işaretlemişlerdir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 1.97 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu sonuçlara göre öğretmenlerin

kılavuz kitapta önerilen kaynakçanın geliştirilmesi gerektiğini düşündükleri söylenebilir.

“Ders kitabı ve çalışma kitaplarının kazanımla ilgili bölümlerinin örneklerine aynı sayfada yer verilmiştir.” maddesine öğretmenlerin %46.8’i “hayır” %29.1’i “kısmen” ve %24.1’i de “evet” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 1.77 (kısmen) düzeyindedir. Bu ortalama, öğretmenler ders kitabının ve çalışma kitabının kazanımla ilgili sayfalarına kılavuz kitabın aynı sayfasında yer verilmediği görüşündedirler, şeklinde yorumlanabilir.

“Önerilen günlük ders planlarında ilgi çekici giriş etkinliklerine yer verilmiştir.” ifadesine ait cevaplar incelendiğinde, öğretmenlerin %43.6’sı “hayır” %38.2’si “kısmen” seçeneklerini işaretlerken, “evet” seçeneğini işaretleyenlerin oranı %18.2’dir. Öğretmenlerin bu ifadeye ilişkin cevaplarının aritmetik ortalaması 1.75 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu bulgulara göre öğretmenlerin, kılavuz kitaptaki günlük planlarda ilgi çekici giriş etkinliklerinin yeterince yer almadığı görüşünde oldukları söylenebilir.

“Ders işlenişine yönelik etkinlikler genellikle soru-cevap tekniğine dayalı olarak verilmiştir.” ifadesine ait cevaplar incelendiğinde, öğretmenlerin yarıdan fazlası (%55) “evet” %30.5’i “kısmen” ve %14.5’i de “hayır” seçeneklerini işaretledikleri görülmüştür. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.40 (evet) olarak gerçekleşmiştir. Bu bulgulara göre öğretmenlerin, kılavuz kitaptaki ders işlenişine yönelik etkinliklerin genellikle soru-cevap tekniğine dayalı olarak verildiği görüşünde oldukları söylenebilir.

“Günlük ders planları “Dikkat çekme, güdüleme, etkinlikler ve değerlendirme” sırasıyla düzenli bir şekilde verilmiştir.” ifadesine ait cevaplar incelendiğinde, öğretmenlerin %42.7’sinin “hayır” seçeneğini işaretlemişlerdir. %29.1’inin “kısmen” ve %28.2’sinin de “evet” seçeneklerini işaretlemeyi tercih ettikleri belirlenmiştir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 1.85 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiş olup öğretmenler, kılavuz kitaptaki günlük planların “Dikkat çekme,

güdüleme, ekinlikler ve değerlendirme” sırasıyla verilmediğini düşünmektedirler, diyebiliriz.

Plan, bir sorun ya da bir konu üzerinde, öğrencilerin bireysel ya da gruplar halinde bilgi, beceri, alışkanlık ve değerler kazanmalarını sağlamak amacıyla, gerektiğinde öğrencilerin de katılımıyla öğretmenlerce hazırlanan bir çalışma kılavuzudur. Başarılı olmak, plan yapmayı ve planlı çalışmayı gerektirir. Plansız yapılan etkinlikler, işlerin gelişigüzel yürümesine, aksaklıklara, zaman ve emek kaybına yol açar, eğitim öğretimi gerçek amacından uzaklaştırır. İyi bir planlama, öğretim etkinliklerinin akıcı ve düzenli olarak yürütülmesine olanak sağlar. Yapılacak çalışmaları önceden planlayan bir öğretmen, sınıfta herhangi bir güçlükle karşılaşmaz, işlerini güven ve gönül rahatlığı içinde sürdürür, verimli bir çalışma gerçekleştirerek, amaçlarına en kısa yoldan ulaşabilir. Özellikle yeni göreve başlayan öğretmenler, plan yaparak sınıfa girdiklerinde kendilerini daha rahat ve güvenli hissederler; bilgi, beceri ve yaratıcılıklarını öğrencilerin daha iyi yetişmeleri yönünde harekete geçirirler. Böylece öğretim için ayrılan zaman daha ekonomik ve akıllıca kullanılmış, sınıf içi çalışmalar da daha düzenli ve verimli olarak gerçekleştirilmiş olur (Yaşar, 1998:143).

Etkili öğretimde ayrıntılı plânlamaya gerek vardır. Öğrenme çeşitli aşamaları olan bir süreçtir. Bu aşamalar, "öğretim olayları" olarak adlandırılır. İyi tasarlanmış dersler, öğrencinin ilgisinin artırılması ile başlamalı ve daha sonra uygulamada öğrenci katılımı ve tepkilerinin değerlendirilmesi etkinlikleriyle sürmelidir (Erbil ve diğerleri, 2004:16).

“Öğretmenin gerektiğinde not alabileceği boşluklar yeterlidir.” ifadesine ait cevaplar incelendiğinde, öğretmenlerin yarıdan fazlası (%61.8) “evet” seçeneğini işaretlemişlerdir. “kısmen” seçeneğini işaretleyenlerin oranı %21.8, ve “hayır” seçeneğini işaretleyenlerin oranı da %16.4’tür. Öğretmenlerin bu ifadeye ilişkin görüşlerinin genel ortalaması 2.45 (evet) düzeyindedir. Bu ortalamaya göre öğretmenler için verilen boşlukların yeterliliği konusunda öğretmenlerin, olumlu görüşe sahip oldukları söylenebilir.

“Kazanımla ilgili temel kavramlar, açıklamaları ile birlikte verilmiştir.” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğretmenlerin %42.3’ü “kısmen” ve %30’u “hayır” ” seçeneklerini işaretlerken, %27.7’si de “evet” seçeneğini işaretlemişlerdir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 1.98 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiş olup öğretmenlerin, temel kavramlarla ilgili açıklamaları yeterliliğinin gözden geçirilmesi gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

“Ünite sonunda, ders ve çalışma kitaplarında yer alanların dışında, verilen değerlendirme etkinlikleri yeterlidir.” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğretmenlerin yarıdan fazlası (%50.5) “kısmen” ve %33.2’si de “hayır” seçeneklerini işaretlemişlerdir. Öğretmenlerin %16.4’ü ise “evet” seçeneğini işaretlemeyi tercih etmişlerdir. Öğretmenlerin bu ifadeye ilişkin görüşlerinin genel ortalaması 1.83 (kısmen) düzeyinde olup, öğretmenlerin kılavuz kitapta , ders ve çalışma kitaplarında yer alanların dışında, alternatif değerlendirme etkinliklerine de yer verilmesi gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

“Ünite sonunda verilen değerlendirme etkinlikleri cevap anahtarı ile birlikte verilmiştir.” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğretmenlerin %29.5’i “evet” %45.5’i “kısmen” ve %25’i de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.05 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu sonuçlara göre değerlendirme çalışmalarının cevap anahtarının varlığı ve yeterliliği konusunda daha dikkatli olunması gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

“Belirli gün ve haftalar ünite içerisinde uygun bir şekilde dağıtılmış ve ilgili etkinliklere yer verilmiştir.” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğretmenlerin yarıdan fazlasının %55.9’u “hayır” yanıtını verdiği görülmüştür. %31.4’ünün “kısmen” ve %12.7’sinin de “evet” seçeneklerini işaretledikleri belirlenmiştir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 1.57 (hayır) düzeyinde

gerçekleşmiştir. Bu bulgu, kılavuz kitaptaki belirli gün ve haftalar ile ilgili etkinlikler öğretmenler tarafından yetersiz bulunmuştur, şeklinde yorumlanabilir.

“Kılavuz kitap kullanışlı, sağlam ve kolay taşınabilir niteliktedir.” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğretmenlerin %13.2’si “evet” %13.6’sı “kısmen” seçeneklerini işaretlerken, “hayır” seçeneğini işaretleyenlerin oranının %73.2 olduğu görülmüştür. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 1.40 (hayır) düzeyinde olup öğretmenler, kılavuz kitabın sağlam ve kolay taşınabilir olmadığını düşünmektedirler, şeklinde yorum yapılabilir.

“Ünite başlarında öğrencilere verilmek üzere öğrenci seviyesine uygun proje çalışmaları önerilmiştir.” maddesine öğretmenlerin %46.8’i “evet” %35.9’u “kısmen” ve %17.3’ü de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.30 (kısmen) düzeyindedir. Bu ortalamaya göre öğretmenlerin proje çalışmalarına ilişkin olumlu görüşe sahip oldukları söylenebilir.,

“Önerilen proje çalışmaları hakkında yeterli bilgi ve açıklamaya yer verilmiştir.” ifadesine ait cevaplar incelendiğinde, öğretmenlerin %44.1’i “hayır” ve %38.2’si “kısmen” seçeneklerini işaretlemişlerdir. %17.7’si ise “evet” seçeneğini işaretlemeyi tercih etmişlerdir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 1.74 (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiş olup öğretmenlerin, proje çalışmaları hakkındaki açıklamaların daha ayrıntılı ve açık şekilde verilmesi gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

“Baskı kalitesi, yazı kalitesi ve yazı stili okumayı kolaylaştırıcı niteliktedir.” maddesine öğretmenlerin yarısından fazlası (%59.1) “evet” %24.5’i “kısmen” ve %16.4’ü de “hayır” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalaması 2.43 (evet) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre öğretmenlerin, kılavuz kitabın yazı ve baskı özellikleri ile ilgili olarak olumlu görüşe sahip oldukları söylenebilir.

“Bir kazanım için önerilen etkinlik sayısı, öğrencide kazanımın oluşması için yeterlidir.” ifadesine ait cevaplar incelendiğinde, öğretmenlerin %68.2’si “kısmen” seçeneğini işaretlemeyi tercih etmişlerdir. %19.5’i “evet” ve %12.3’ü de “hayır” seçeneklerini işaretlemişlerdir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.07 (kısmen) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre öğretmenlerin bu maddeye ilişkin olumlu görüşe sahip oldukları söylenebilir.

“Farklı öğrenme biçimlerine sahip öğrencilere yönelik alternatif etkinliklere yer verilmiştir.” ifadesine ait cevaplar incelendiğinde, öğretmenlerin %57.3’ünün “hayır” %29.5’inin de “kısmen” seçeneklerini işaretledikleri belirlenmiştir. %13.2’sinin ise “evet” seçeneğini işaretledikleri görülmüştür. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin cevaplarının genel ortalaması 1.56 (hayır) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu ortalama, öğretmenler kılavuz kitapta farklı öğrenme biçimlerine sahip öğrencilere yönelik alternatif etkinliklerin yeterince yer almadığını düşünmektedirler, şeklinde yorumlanabilir.

İnsanların çoğunluğunun birden fazla öğrenme stiline sahip olduğu belirtilebilir. Öğrenme stillerinden yalnız birine sahip olanların, genel nüfus içinde çok az olduğu varsayılmaktadır. Kuşkusuz, her sınıfta yalnız bir öğrenme stiline sahip bir ya da iki öğrenci olabilir. Her öğrencide bir öğrenme stili baskın durumdadır ve her öğrenci, diğer öğrenme stillerinin de özelliklerini taşımaktadır. Öğretmenin öğretim stiliyle uyumlu öğrenme stillerine sahip öğrenciler, bilgilerini daha uzun süre koruma ve daha olumlu öğrenme tutumuna sahip olma eğilimindedirler. Bu yüzden öğretmenler, öğrencilerin kendi stillerini yararlı bir şekilde kullanmalarına ve başarılarını arttırmalarına yardım etmek için çeşitli öğrenme stratejilerini kullanabilmelidirler.

Öğrenciler, bilginin alınması ve işlenmesinde "*öğrenme modeli*" olarak adlandırılan farklı karakteristik etkilenme ve tercihlere sahiptirler. Bazı öğrenciler, gerçek olgulara, verilere ve algoritmalara yönelirken, diğerleri teorilerle ve matematiksel modellerle daha barışıktır. Bazıları, bilginin resimler, diyagramlar,

şemalar v.b. gibi görsel biçimlerine, diğerleri sözel biçimde yazılı ve sözlü tanımlamalara daha fazla yanıt verirler. Bazıları, aktif olarak ve birbirlerini etkileyerek ve diğerleri kendi duygu ve düşünceleriyle kişisel olarak öğrenmeyi tercih ederler.(Deniz, 2003:1)

Eğer bireylerin öğrenme stillerinin ne olduğu belirlenirse, bu bireylerin nasıl öğrenebilecekleri ve kendileri için nasıl bir öğretim tasarımı yapılabileceği de daha kolay bir biçimde kestirilebilir. Böylece öğretmenler, öncelikle kendisi sonra da öğrencileri için buna uygun ortamlar oluşturabilir. Öğrenme stili, doğuştan var olan ve yaşamımıza yön veren, geleceğimizi belirleyen bir özelliğimizdir. Öğrenme stilimiz, yaşam boyu değişmez, ama yaşamımızı değiştirir. İlgi alanlarında araştırma yapmak, yeni bir şeyler öğrenmek, kişinin öğrenme becerilerini geliştirir. Bu yolla geliştirilen öğrenme becerileri kullanılarak, ilgi alanına girmeyen ama zorunlu olarak öğrenilmesi gereken konular da daha etkin biçimde öğrenilebilir (Akınoğlu, 2004: 99).

“Öğrencilere yardım ve yönlendirme amacıyla sınıf ve öğrenci seviyesine uygun bir kaynakçaya yer verilmiştir.” maddesine öğretmenlerin %62.7’si “kısmen” ve %21.4’ü de “evet” seçeneğini işaretlerken, “hayır” seçeneğini işaretleyenlerin oranının %15.9 olduğu görülmüştür. Bu ifadeye ilişkin genel ortalama 2.05 (kısmen) düzeyinde olup öğretmenlerin, öğrencilere yönelik kaynakçanın geliştirilmesi gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

“Önerilen değerlendirme teknikleri için gerekli formların örneklerine yer verilmiş olup, bunlar kolayca çoğaltılabilecek niteliktedir.” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğretmenlerin %55.5’i “evet” seçeneğini işaretlemişlerdir. %37.7’si “kısmen” seçeneğini işaretlerken, %6.8’i ise “hayır” seçeneğini işaretlemeyi tercih etmişlerdir. İfadeye ilişkin genel ortalama 2.49 (evet) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu bulguya göre, değerlendirme formu örneklerinin varlığı ve çoğaltma kolaylığı açısından öğretmenlerin olumlu görüşe sahip olduğu söylenebilir.

“Önerilen gezi ve gözlem etkinlikleri uygulanabilir nitelikte ve sayıdadır.” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğretmenlerin yarıdan fazlası (%50.5) “hayır” seçeneğini işaretlemişlerdir. %40.9’u “kısmen” seçeneğini işaretlerken, “evet” seçeneğini tercih edenlerin oranı %8.6 ile sınırlı kalmıştır. Öğretmenlerin bu ifadeye ilişkin görüşlerinin genel ortalaması 1.58 (hayır) düzeyinde olup öğretmenlerin, kılavuz kitapta önerilen gezi ve gözlem etkinliklerinin çok fazla önerildiği ve uygulanabilir nitelikte olmadığı görüşündedirler, şeklinde yorumlanabilir.

“Önerilen etkinliklerin genellikle birbirinin aynısı ve biktırıcı niteliktedir.” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğretmenlerin %42.3’ü “evet” %37.7’si “kısmen” ve %20’si de “hayır” yanıtını vermiş oldukları belirlenmiştir. Öğretmenlerin bu maddeye ilişkin yanıtlarının aritmetik ortalamasının 2.22 (kısmen) düzeyinde olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre öğretmenler, önerilen etkinliklerin birbirinin aynısı olduğu ve bu durumun dersi sıkıcı hale getirdiği düşüncesindedirler, şeklinde yorum yapılabilir.

“Öğrencilerde hak ve sorumluluk bilinci oluşturmaya yönelik etkinliklere yer verilmiştir.” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğretmenlerin %56.8’i “kısmen” %30’u “evet” seçeneklerini işaretlerken, %13.2’si de “hayır” seçeneğini işaretlemişlerdir. İfadeye ilişkin genel ortalama 2.17 (kısmen) düzeyindedir. Bu bulgulara göre öğretmenlerin, kılavuz kitapta öğrencilerde hak ve sorumluluk bilinci oluşturmaya yönelik etkinliklerin geliştirilmesi gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Ulusal Komitesinin istemi üzerine Tarih Vakfı’nın, Türkiye Bilimler Akademisi’nin şemsiyesi altında, Türkiye İnsan Hakları Vakfı’nın uzmanlığı, ve Avrupa Komisyonu ile Açık Toplum Enstitüsü’nün mali desteği ile 2002 yılından beri yürütmekte olduğu Ders Kitaplarında İnsan Hakları Projesinde varılan sonuçlar, ders kitapları ve eğitim ortamı konusunda Milli Eğitim Bakanlığı ve tüm eğitim camiasına yönelik tavsiyeler biçiminde aşağıda sunulmaktadır. İnsan hakları eğitiminin temel hedefleri, yani, insan haklarına ve

temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmek, insanlar ve uluslar arasında demokrasiyi, toplumsal adaleti, dayanışmayı ve dostluğu geliştirmek, bireyleri aktif yurttaşlık doğrultusunda güçlendirmek ve evrensel insan hakları değerlerine dayalı bir barış kültürü oluşturmaktır. Ders kitaplarında öğrenciye çoğulcu, çeşitliliği zenginlik olarak kavrayan bir toplum ve dünya modeli sunulmalıdır. Çatışmaların dayatmacı olmayan, barışçı yöntemlerle çözümlenmesi ve tartışmaların tüm tarafları gözetken, mutlak ikilemlere saplanıp kalmayan karşılıklı anlayış ve uzlaşma içinde yürütülebilmesi gerektiği düşüncesi benimsetilmelidir. Bireylerin ve toplumsal grupların kendilerini başkanlarının yerine koyabilmeleri, farklılıkların endişe verici, tehdit teşkil eden, olumsuz şeyler olarak algılanmaması, “hoşgörü” teriminin içerdiği örtülü bir hiyerarşi yerine, farklı, ama eşit biçimde barış ve karşılıklı saygı içinde yaşayabilme terbiyesi, öğrenciye çağdaş değerler olarak aktarılmalıdır.

Aynı doğrultuda ders kitaplarında, insan hakları değerlerinin temelinde yatan öğeler olarak eşitlik adalet ve dayanışma duygularına yer verilmelidir. Ders kitaplarında çağdaş bir toplum kurmaya yönelik yurttaşlık görevleri, katılımcı, dönüştürücü, yaratıcı - üretici bir çerçeve içinde ele alınmalıdır. Modern, demokratik ve katılımcı bir toplumda, vatani sevmenin tek yolu ve temel kıstası "vatan için ölme ve öldürme" olmamalıdır. Ölme ve öldürmenin yüceltilmesi ve barış kültürünün zedelenmesine yol açan bu tür indirgemeler yerine, ders kitaplarında, öğrencilere demokratik değerlere ve insan haklarına aktif olarak sahip çıkarak, katılımı kendi yaşamlarında ve çevrelerinde olumlu değişiklikler yapabilecekleri bilinci uyandırılmalıdır. İtaat değil eleştirel akıl, demokratik katılım vurgulanmalıdır.

“Öğretmeni, okul idaresi ve çevre ile işbirliği yapmaya yönlendiren etkinliklere yer verilmiştir.” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğretmenlerin %57.3’ü “kısmen” ve %25.9’u da “hayır” seçeneklerini işaretlerken, %16.8’i “evet” seçeneğini işaretlemişlerdir. Bu ifadeye ilişkin genel ortalamanın 1.91 (kısmen) düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Bu bulgular öğretmenler, kılavuz kitabın öğretmeni okul idaresi ve çevre ile işbirliği yapmaya yönlendirecek etkinlikler açısından yeniden gözden geçirilmesi ve geliştirilmesi gerektiği görüşündedirler, şeklinde yorumlanabilir.

“Özel eğitim gerektiren (kaynaştırma) öğrencilere yönelik etkinliklere yer verilmemiştir” ifadesine ilişkin görüşler analiz edildiğinde, bu ifadede araştırmaya katılan öğretmenlerin yarıdan fazlasının (%83.6) “evet” ve %15.5’inin “kısmen” seçeneklerini işaretlemiş olmasına karşılık, “hayır” seçeneğini işaretleyenlerin oranının sadece %0.9 olduğu belirlenmiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye ilişkin görüşlerinin genel ortalaması 2.83 (evet) düzeyinde gerçekleşmiş olup öğretmenler, kılavuz kitapta özel eğitim gerektiren öğrencilere yönelik etkinliklere yer verilmediğini düşünmektedirler, şeklinde yorumlanabilir.

Tablo-IV.7.b: 4. ve 5. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuz Kitabına İlişkin Görüşlerinin Bulundukları Bölgeye Göre Farklılığı İçin t- Testi Sonuçları

İlçe	N	$\bar{X}$	S	t	p
Haymana	104	1,95	0,334	-1,827	0,069
Keçiören	116	2,03	0,300		

Öğretmen Kılavuz Kitabına ilişkin öğretmen görüşleri bölgelere göre karşılaştırıldığında her iki ilçede bulunan öğretmenlerin görüşlerinin genel ortalamasının (kısmen) düzeyinde gerçekleşmiş olduğu ve görüşler arasında bölge değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir.

Tablo-IV.7.c: 4. ve 5. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuz Kitabına İlişkin Görüşlerinin Cinsiyete Göre Farklılığı İçin t- Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	t	p
Kadın	133	2,02	0,335	1,593	0,113
Erkek	87	1,95	0,288		

Cinsiyet açısından öğretmen görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı fark yoktur.

Tablo-IV.7.d: 4. ve 5. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuz Kitabına İlişkin Görüşlerinin Mezun Oldukları Alana Göre Farklılığı İçin t-Testi Sonuçları

Alan	N	$\bar{X}$	S	t	p
Sınıf Öğretmenliği	162	1,94	0,293	-3,607	0,001
Diğer	58	2,13	0,349		

Öğretmen Kılavuz Kitabına ilişkin öğretmen görüşleri mezun olunan alana göre karşılaştırıldığında her sınıf öğretmenliği bölümü mezunları ile diğer alanlardan mezun olan öğretmenlerin görüşlerinin genel ortalamasının kısmen düzeyinde gerçekleşmiş olduğu ve görüşler arasında bölge değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir.

Tablo-IV.7.e: 4. ve 5. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuz Kitabına İlişkin Görüşlerinin Kıdeme Göre Farklılığı İçin t- Testi Sonuçları

Kıdem	N	$\bar{X}$	S	t	p
0-5 yıl	45	2,00	0,317	0,413	0,799
6-10 yıl	79	2,00	0,339		
11-15 yıl	47	2,00	0,349		
16-20 yıl	25	1,92	0,223		
21 yıl ve üzeri	24	2,01	0,283		

Öğretmen görüşleri, öğretmenlerin sahip olduğu kıdem açısından karşılaştırıldığında kıdem grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı görülmüştür.

Tablo-IV.7.f: 4. ve 5. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuz Kitabına İlişkin Görüşlerinin Öğrenim Düzeyine Göre Farklılığı İçin t- Testi Sonuçları

	Öğrenim Düzeyi	N	$\bar{X}$	S	t	p	Fark Tukey
1	Önlisans	33	1,96	0,292	3,572	0,030	3-2
2	Lisans	154	2,03	0,332			
3	Yüksek Lisans / Doktora	33	1,87	0,240			

Öğretmen görüşleri, öğretmenlerin eğitim düzeyi açısından karşılaştırıldığında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu tespit edilmiştir. Tukey testine göre farklılık lisans mezunları ile yük.lisans/doktora mezunlarından görüşlerinin genel ortalamalarındaki farklılıktan kaynaklanmaktadır. Bu bulgular, yüksek lisans/doktora mezunu öğretmenler kılavuz kitaba daha eleştirel yaklaşmış olup geliştirilmesi gerektiğini düşünmektedirler, şeklinde yorumlanabilir.

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın alt problemleri ile ilgili elde edilen bulgular ve yorumlara bağlı olarak ulaşılan sonuçlar ve bu sonuçlardan hareketle geliştirilen öneriler yer almaktadır.

5.1. Sonuçlar

Eğitim-öğretimin vazgeçilmez araçlarından biri olan ders ve çalışma kitaplarının değerlendirilmesi ve daha etkili hale getirilebilmesinde kullanılabilecek önemli yollardan birisi de bu kitapların birincil kullanıcıları olan öğrenci, öğretmen ve veli görüşlerinin tespit edilmesidir. Bu tespitler yoluyla eğitim-öğretimde kullanılan araç-gereçlerin mevcut durumları değerlendirilebilecek, öğrenci, öğretmen ve velilerin makul istekleri ve gerçek ihtiyaçları doğrultusunda yeni düzenlemeler yapılarak daha iyiye doğru yol alınabilecektir.

Bu araştırmada, 4. ve 5. sınıflarda kullanılan sosyal bilgiler ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı ve öğretmen kılavuz kitaplarında yeni düzenlemelere yön verebilecek, onların geliştirilmesi ve daha işlevsel hale getirilebilmesine katkıda bulunabilecek verilerin elde edilebilmesi amacıyla; ilgili kitaplar hakkında öğretmen, öğrenci ve velilerin görüş ve önerileri anket uygulamak suretiyle alınmaya çalışılmıştır. Elde edilen verilerin analizi sonucunda ulaşılan sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabına İlişkin Sonuçlar

- Öğretmen, öğrenci ve velilerin Sosyal Bilgiler ders kitabının içeriği ile ilgili görüşlerine yönelik sonuçlar:

Yapılan testler sonucunda öğrencilerin, öğrenim görmekte oldukları okulların bulunduğu yerleşim bölgesi ile ders kitabı içeriğine ilişkin görüşleri arasında

istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu ortaya çıkmıştır. Buna göre Keçiören'deki okullarda öğrenim gören öğrencilerin, Haymana'da öğrenim gören öğrencilere göre, ders kitabı içeriği ile ilgili olarak daha olumlu görüşe sahip oldukları belirlenmiştir. Bu farklılığın nedeni, Haymana'daki çevre şartları ile Keçiören'deki çevre şartlarının farklılığı olarak gösterilebilir. "Çevre şartları" kavramı içine, okulun ve bulunduğu çevrenin sahip olduğu koşullar, öğrenci ilgi, ihtiyaç ve yetenekleri vb. girebilir.

Ders kitabının içeriğine dair aynı farklılıklar, öğretmen görüşleri için de söz konusu olmuştur. Yani ders kitabı içeriğine yönelik öğretmen görüşleri; Haymana'ya göre Keçiören'deki öğretmenlerin daha olumlu görüşe sahip oldukları yönündedir. Bu farklılığın nedeni de, yine öğretmenlerin görevli bulundukları okulun araç-gereç açısından yetersizlikleri, ekonomik imkansızlıklar yüzünden gerçekleştirilmesi güç etkinlikler vb. gösterilebilir.

İçerikle ilgili olarak veli görüşlerinin bölge değişkeni açısından bir farklılık göstermediği belirlenmiştir.

İçerik ile ilgili görüşler cinsiyet değişkeni açısından incelendiğinde; öğrenci ve veli görüşlerinde anlamlı bir fark görülmezken , öğretmen görüşlerinin cinsiyete göre farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Görüşlerin genel ortalamasına göre bayan öğretmenler, erkek öğretmenlere göre içerikle ilgili daha olumlu görüşe sahiptirler.

Ayrıca öğretmenlerin, ders kitabı içeriğine ilişkin görüşleri ile öğretmenin mezun olduğu alan değişkeni arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu gözlenmiştir. Bu farklılık, sınıf öğretmenliği bölümü mezunu olan öğretmenlerin, diğer alanlardan mezun olup da sınıf öğretmeni olarak görev yapan öğretmenlere göre olumsuz görüşe sahip oldukları yönündedir.

Bu sonuçlara göre, 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı içeriğinin okulun bulunduğu çevre şartlarına göre esnekliği konusunda sorunların var olduğu

söylenbilir. İçerik hazırlanırken Türkiye'nin her köşesindeki okullarda uygulanabilecek bir içerik sunumu konusunda kitapların yeniden gözden geçirilmesine ihtiyaç duyulduğu görülmektedir.

- Öğretmen, öğrenci ve velilerin Sosyal Bilgiler ders kitabının fiziksel ve görsel özellikler boyutu ile ilgili görüşlerine yönelik sonuçlar:

Sosyal Bilgiler ders kitabının fiziksel ve görsel özellikler boyutuna ilişkin veli görüşlerinin bölge ve öğrenim düzeyi değişkenlerine göre farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Buna göre, Haymana'daki veliler, ders kitabının fiziksel ve görsel özelliklerinin Keçiören'deki velilere göre daha uygun ve yeterli olduğu görüşündedirler.

Ayrıca velilerin öğrenim düzeylerine göre görüşleri karşılaştırıldığında, yüksekokul mezunu velilerin fiziksel ve görsel özellikler boyutuna ilişkin olarak olumsuz, ilköğretim mezunu velilerin olumlu görüşe sahip oldukları görülmüştür.

Fiziksel ve görsel özellikler ile ilgili öğretmen görüşleri incelendiğinde; Keçiören'de görevli olan öğretmenlerin, bayan öğretmenlerin ve diğer alanlardan mezun olup da sınıf öğretmenliği yapan öğretmenlerin bu boyut ile ilgili olumlu görüşe sahip oldukları, bunların aksine, Haymana'da görev yapan öğretmenlerin, erkek öğretmenlerin, ve sınıf öğretmenliği bölümü mezunu olan öğretmenlerin ise olumsuz görüşe sahip oldukları tespit edilmiştir.

Bu boyuta ilişkin olarak öğrenci görüşlerinde cinsiyet ve bölge değişkenleri açısından anlamlı bir fark bulunamamıştır.

- Öğretmen, öğrenci ve velilerin Sosyal Bilgiler ders kitabının dil ve anlatım boyutu ile ilgili görüşlerine yönelik sonuçlar:

Ders kitabının dil ve anlatım özelliklerine ilişkin veli görüşlerinin analiz sonuçlarına göre; Haymana'daki veliler dil ve anlatım özellikleri konusunda her

hangi bir sorun olmadığını düşünürken, Keçiören'deki velilerin bu konuda ders kitabına karşı olumsuz görüşe sahip oldukları belirlenmiştir. Ayrıca diğer bir değişken olan öğrenim düzeyine göre farklılıklara bakıldığında, bu boyuta ilişkin olarak üniversite mezunu velilerin olumsuz, ilköğretim mezunu velilerin olumlu görüşte oldukları belirlenmiştir.

Bu boyutla ilgili öğretmen görüşleri incelendiğinde; görüşlerin cinsiyet, alan ve kıdem değişkenlerine göre anlamlı bir fark gösterdiği tespit edilmiştir. Bu bulgulara göre, bayan öğretmenlerin ders kitabının dil ve anlatım özelliklerini beğendikleri söylenebilir. Ayrıca bu boyut ile ilgili olarak sınıf öğretmenliği bölümü mezunu olan öğretmenlerin olumsuz, diğer alanlardan mezun olup da sınıf öğretmenliği yapan öğretmenlerin olumlu görüşe sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Görüşler kıdem değişkenine göre incelendiğinde, 11-15 yıl kıdeme sahip öğretmenler bu boyuta ilişkin sorunların olduğunu düşünürken, 16-20 yıl kıdeme sahip öğretmenler ise her hangi bir sorunla karşılaşmadığı görüşündedirler.

Ders kitabının dil ve anlatım boyutu ile ilgili öğrenci görüşlerinin cinsiyet ve bölge değişkenlerine göre anlamlı bir fark göstermediği belirlenmiştir.

- Öğretmen, öğrenci ve velilerin Sosyal Bilgiler ders kitabının ölçme ve değerlendirme boyutu ile ilgili görüşlerine yönelik sonuçlar:

Ders kitabının ölçme değerlendirme boyutuna yönelik ifadeler verilen cevapların analiz sonuçlarına göre öğrencilerin bu boyut ile ilgili görüşlerinde cinsiyet ve bölge değişkenleri açısından anlamlı bir fark görülmezken, öğretmen görüşlerinin görev yaptıkları yerleşim bölgesi değişkenine göre farklılık gösterdiği görülmüştür. Buna göre, Keçiören'de çalışan öğretmenler, ders kitabının ölçme değerlendirme boyutu ile ilgili olumlu, Haymana'da çalışan öğretmenler olumsuz görüşe sahiptirler.

Bu boyutla ilgili veli görüşleri incelendiğinde, yalnızca öğrenim düzeyi değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark kaydedilmiştir. Bu farklılık,

yüksekokul mezunu olan velilerin diğer velilere oranla, ders kitabının ölçme ve değerlendirme bölümlerinin yetersiz buldukları sonucunu ortaya koymaktadır.

Ders kitabının içerik, fiziksel ve görsel özellikler, dil ve anlatım, ölçme değerlendirme boyutları ile ilgili ifadelere verilen cevaplar tek tek incelendiğinde ortaya çıkan sonuçlar şu şekildedir:

- Öğretmen, öğrenci ve veliler, ders kitabındaki bilgi ve açıklamaların ezbere yönelten bir anlatımla verildiği görüşündedirler.
- Öğretmenler, verilen bilgi etkinlikleri kısmen de olsa öğrencilerin yaş ve sınıf seviyesine uygun bulurken, öğrenciler ve veliler, bilgi ve etkinliklerin sınıf seviyesinin altında ve basit olduğu görüşündedirler.
- Öğretmen, öğrenci ve veliler, ders kitabındaki anahtar kavram ve ilkelerin vurgulanmasının yeterince dikkat çekici olmadığını düşünmektedirler.
- Öğrenciler ve veliler kitap içeriğinde gereksiz ve ayrıntı olabilecek açıklamalarına rastlanmadığı görüşünde iken, öğretmenler ders kitabında, gereksiz ayrıntıya yer verildiği düşüncesindedirler.
- Öğrenciler, verilen bilgi ve açıklamaların günlük hayatta kullanabilecekleri şekilde olduğunu düşünürken, veli ve öğretmenler bu konuda öğrencilere göre daha olumsuz görüşe sahiptirler.
- Öğretmen, öğrenci ve veliler, ders kitabında, kazanım ve konular arasında bağ kurmaya ve kalıcı öğrenmeye yardımcı olabilecek tekrar bölümlerinin yetersiz olduğu görüşündedirler.
- Öğrenci ve veliler kitapta yer alan bilgilerin yetersiz olduğu görüşündedirler. Ayrıca veliler, öğrencilerin okulda öğrendiklerini tekrar ederken veya öğrenilecek konuya hazırlık yapmak amacı ile ders

kitaplarından yararlanamadıklarını, kütüphane ve Internet imkanı olmadığı durumlarda da ders kitabından bir kaynak olarak yararlanılamadığını belirtmişlerdir. Buna göre, ders kitabında öğrencinin bilgiyi keşfetmesini sağlamak kaygısıyla temel bilgilerin bile verilmemiş olması, ders kitabının eksik olarak görülen yönlerinden biridir.

- Öğretmen, öğrenci ve veliler, ders kitabında verilen örneklerin hep aynı türde olduğu ve çeşitlilik göstermediği görüşünde olup, her öğrencinin ilgi, ihtiyaç ve seviyesine uygun örneklerin yer alması gerektiğini düşünmektedirler.
- Öğretmen, öğrenci ve veliler, ders kitaplarında öğrencilerin kendi kendilerine öğrenmelerini sağlayan öğrenme stratejileri ile ilgili her hangi bir öneri veya açıklamaya rastlamadıklarını, bu konuda ders kitaplarında veya çalışma kitaplarında yer verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.
- Öğretmenler, öğrenciler ve özellikle veliler tarafından Türk tarihinde önemli yere sahip kişilerin hayatları ve hizmetleri ile ilgili olarak verilen bilgileri yetersiz bulunmuştur.
- Öğretmenler soyut kavramların öğretimi için verilen örneklerin yetersiz olduğu görüşündedirler.
- Ders kitabında yer alan metinler öğrenci ve veliler tarafından öğrenci seviyesine uygun bulunurken, öğretmenler metinlerin öğrenci seviyesine göre çok uzun olduğunu düşünmektedirler.
- Yazı ve resimlerin sayfaya yerleştirilme düzeni öğretmen, öğrenci ve veliler tarafından dikkat dağınık nitelikte bulunmuştur. Ayrıca

resimlerin, metnin bütünlüğünü bozacak şekilde yerleştirildiği görüşü ağırlık kazanmıştır.

- Ders kitabının yardımcı bölümlerinden biri olan sözlük bölümü, öğretmen, öğrenci ve veliler tarafından, Sosyal Bilgiler dersinde kazanılması gereken kavramların tümünü içermesi konusunda yetersiz bulunmuştur.
- Öğretmen, öğrenci ve veliler, ders kitabının cildinin sağlam olmadığı, çabuk dağıldığı ve kullanışlı olmadığı görüşünde oldukları belirlenmiştir. Ayrıca özellikle velilerin fiziksel gelişimine zarar vermesi bakımından kitapları daha kolay taşınabilir özellikte olmasını istedikleri tespit edilmiştir.
- Kitapta kullanılan cümlelerin yapısı ve uzunluğunun anlamayı güçleştirmesi konusunda veliler her hangi bir sorun olmadığını düşünürken, öğrenciler ve öğretmenler cümlelerin uzun olmasından dolayı okuduğunu anlamakta zorluk çekildiği görüşündedirler.
- Ünite sonu değerlendirme çalışmaları öğretmen, öğrenci ve veliler tarafından birbirinin aynısı ve sıkıcı bulunmuş, hep aynı türde verildiği, çeşitlilik göstermediği için istenilen faydanın sağlanamadığı görüşünde birleşmiştir.
- Öğrenciler ve veliler değerlendirme çalışmalarının, yazılı anlatım becerisini geliştirmesi açısından yeterli olduğunu düşünürken, ünite sonu değerlendirme bölümlerinin yetersiz olduğu görüşündedirler.

Bu ifadeler dışında diğer sorulara ilişkin görüşlerin genel olarak olumlu bulunduğu ve her hangi bir sorun olmadığı görüşleri mevcuttur.

4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabına İlişkin Sonuçlar:

- Öğretmen, öğrenci ve velilerin Sosyal Bilgiler öğrenci çalışma kitabının içeriği ile ilgili görüşlerine yönelik sonuçlar:

Yapılan anketlerin analiz sonuçlarına göre çalışma kitabının içeriğine yönelik öğrenci görüşlerinin okulun bulunduğu yerleşim bölgesi değişkenine göre farklılaştığı görülmüştür. Bu farklılık, ders kitabında olduğu gibi Keçiören'deki öğrenim gören öğrencilerin Haymana'da öğrenim gören öğrencilere göre çalışma kitabının içeriğine ilişkin daha olumlu görüşe sahip oldukları yönündedir. Bu farklılığın, daha önce de belirtildiği gibi, öğrenci yaşantılarındaki, aile yapısındaki, yerleşim bölgesinin mevcut koşullarındaki, okulun sahip olduğu imkanlardaki, öğrenci ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerindeki farklılıkla ilişkili olduğu söylenebilir.

Öğrenci görüşlerinin cinsiyete göre her hangi bir farklılık göstermediği belirlenmiştir.

Öğrenci çalışma kitabının içeriğine ilişkin veli görüşlerinde bölge ve cinsiyet değişkenlerine göre bir farklılık görülmezken, öğretmen görüşlerinde, görev yapılan bölgeye göre anlamlı bir fark olduğu gözlenmiştir. Buna göre Keçiören'de görevli öğretmenlerin çalışma kitabının içeriği ile ilgili olumlu, Haymana'da görevli öğretmenlerin olumsuz görüşe sahip oldukları tespit edilmiştir.

Çalışma kitabının içerik boyutu ile ilgili öğretmen görüşlerinde, sahip olunan kıdem değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamazken, cinsiyet ve mezun olunan alan bakımından anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Bu bulgulara göre, bayan öğretmenlerin, erkek öğretmenlere göre çalışma kitabının içeriğine daha olumlu baktıkları söylenebilir. Ayrıca içerikle ilgili olarak, sınıf öğretmenliği bölümünden mezun olan öğretmenlerin olumsuz, diğer alanlardan mezun olup da sınıf öğretmenliği yapan öğretmenlerin olumlu görüşe sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bu farklılığın nedeni olarak sınıf öğretmenliği bölümünden mezun olan öğretmenlerin, lisans eğitimi sırasında Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme adı altında

dersler almalarından dolayı ders araç-gereçlerinin değerlendirilmesi konusunda daha eleştirel ve akademik yaklaşımları gösterilebilir.

Anket analizlerinin sonuçlarına göre velilerin, çalışma kitabı içeriği ile ilgili görüşlerinin öğrenim düzeyi ve gelir düzeyine göre değiştiği fark edilmiştir. Buna göre, ilköğretim mezunu velilerin olumlu görüşe, yüksekokul mezunu olan velilerin ise olumsuz görüşe sahip oldukları belirlenmiştir. Buradan hareketle öğrenim düzeyi yükseldikçe velilerin kitaplara karşı daha bilinçli ve eleştirel yaklaşımları sonucuna ulaşılabilir.

Gelir düzeyi değişkenine göre veli görüşleri karşılaştırıldığında, çalışma kitabının içerik boyutuna ilişkin olarak gelir düzeyi yüksek olan (801 YTL ve üzeri) velilerin görüşlerinin, diğerlerine göre daha olumsuz olduğu tespit edilmiştir.

- Öğretmen, öğrenci ve velilerin Sosyal Bilgiler öğrenci çalışma kitabının fiziksel ve görsel özellikler boyutu ile ilgili görüşleri analiz edildiğinde:

Öğrenci görüşlerinin cinsiyet ve bölge değişkenine göre farklılık göstermediği belirlenmiştir.

Veli görüşlerinde ise bölge değişkenine göre farklılık bulunamazken, cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu gözlenmiştir. Bu bulgulara göre çalışma kitabının fiziksel ve görsel özellikler açısından bayan veliler tarafından beğenildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Öğrenci çalışma kitabının fiziksel ve görsel özellikler boyutuna ilişkin veli görüşleri ile gelir düzeyi ve öğrenim düzeyi değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Bu boyut ile ilgili öğretmen görüşlerinin analiz sonuçlarına göre, öğretmen görüşlerinde bölge ve kıdem değişkenleri açısından anlamlı bir fark bulunamazken, cinsiyet ve mezun olunan alan değişkenleri ile öğretmen görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir. Buna göre, yine diğer

boyutlarda olduğu gibi fiziksel ve görsel özellikler boyutu ile ilgili görüşlerde de bayan öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre daha olumlu görüşle sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca bu boyut ile ilgili olarak Sınıf ğretmenliği bölümünden mezun öğretmenler olumlu, diğer alanlardan mezun olupta sınıf ğretmenliği yapanlarında olumsuz görüşle sahip oldukları belirlenmiştir.

- Öğretmen, ğrenci ve velilerin Sosyal Bilgiler ğrenci çalışma kitabının dil ve anlatım boyutu ile ilgili görüşleri analiz edildiğinde:

Öğrenci ve veli görüşlerinde belirlenen değişkenlere göre dil ve anlatım boyutuna ilişkin, istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamazken ğretmen görüşlerinin cinsiyet , mezun oldukları alan ve kıdem değişkenlerine göre farklılaştığı görülmüştür. Buna göre erkek öğretmenlerin, sınıf ğretmenliği mezunlarının ve 11-15 yıl kıdeme sahip olan öğretmenlerin, çalışma kitabının dil ve anlatım özelliklerine ilişkin olarak olumsuz görüşle sahip oldukları görülmüştür. Bunların aksine bayan öğretmenlerin, diğer alanlardan mezun olupta sınıf ğretmenliği yapanların ve 21 ve üzeri kıdeme sahip öğretmenlerin ise bu boyutla ilgili olarak olumlu görüşle sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

- Öğretmen, ğrenci ve velilerin Sosyal Bilgiler ğrenci çalışma kitabının lme ve değerlendirme boyutu ile ilgili görüşleri analiz edildiğinde:

Öğrenci görüşlerinin bu boyuta ilişkin olarak, cinsiyet ve bölge değişkenlerine göre farklılık göstermediği belirlenmiştir.

Veli görüşlerinde ise cinsiyet açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamazken, okulun bulunduğu yerleşim bölgesine ve öğrenim düzeyine göre farklılıkların olduğu tespit edilmiştir.Elde edilen bulgulara göre diğer boyutlarda ulaşılan sonuçların tersine bu boyutla ilgili olarak Haymana'da yaşayan velilerin olumlu görüşle sahip oldukları, Keçiören'deki velilerin ise olumsuz görüşle sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. ğrenim düzeyine göre oluşan farklılıklara

bakıldığında, ölçme ve değerlendirme boyutu ile ilgili olarak çalışma kitabını, ilköğretim mezunu olan velilerin yeterli, yüksekokul mezunu olan velilerin yetersiz buldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Ölçme ve değerlendirme boyutuna ilişkin öğretmen görüşleri incelendiğinde, yalnızca okulun bulunduğu yerleşim bölgesi değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir. Buna göre, ölçme değerlendirme ile ilgili özellikler açısından Haymana’da görevli öğretmenlerin olumsuz, Keçiören’de görevli öğretmenlerin olumlu görüşe sahip oldukları tespit edilmiştir.

Öğrenci çalışma kitabının içerik, fiziksel ve görsel özellikler, dil ve anlatım, ölçme değerlendirme boyutlar ile ilgili ifadeler verilecek cevaplar tek tek incelendiğinde ortaya çıkan sonuçlar şu şekildedir:

- Çalışma kitabındaki etkinlikler öğretmenler tarafından öğrenci yaş ve sınıf seviyesine uygun bulunurken, öğrenci ve veliler etkinliklerin yaş ve sınıf düzeyine göre çok basit olduğu görüşündedirler.
- Öğretmen, öğrenci ve veliler, boşluk doldurma etkinliklerinde verilen boşlukların öğrencilerin yazmak istedikleri için yeterli olmadığı görüşündedirler.
- Öğretmen, öğrenci ve veliler çalışma kitabındaki etkinlikler ile günlük yaşam arasındaki benzerlikler açısından olumsuz görüşe sahiptirler.
- Öğretmen, öğrenci ve veliler, etkinliklerin çeşitliliğini yeterli görmemekte ve boşluk doldurma, test gibi tekniklerle sınırlandırıldığını düşünmektedirler.
- Önerilen gezi, gözlem, inceleme-araştırma gibi etkinlikler veliler tarafından uygun sayıda ve özellikte bulunurken, öğrencilerin bu etkinlikleri yorucu ve bıktırıcı buldukları, öğretmenlerin ise, çok fazla sayıda ve zaman alıcı olduğunu düşündükleri sonucuna ulaşılmıştır.

- Öğrenciler ve veliler etkinliklerin çevre şartlarına göre değiştirilebilmesi ile ilgili olarak yeterli esnekliğe sahip olmadığı görüşündedirler.
- Öğretmen ve veliler çalışma kitabında yer alan etkinliklerin kitap okumaya ve kitap okuma alışkanlığı kazanmaya teşvik edici nitelikte olması açısından yetersiz olduğu görüşündedirler. Öğrenciler ise bu konuda olumlu görüşe sahiptirler.
- Teknolojiyi kullanmaya yönelik etkinlikler açısından öğrenci ve öğretmenler olumlu, veliler olumsuz görüşe sahiptirler.
- Veliler, çalışma kitabındaki etkinliklerin yapılması sırasında öğrencilerin çok fazla yardıma ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Bunun nedeni, etkinliklerin öğrenci seviyesine uygun olmaması veya istenilen bilgiye ders kitabından ulaşılamaması olabilir.
- Öğretmen, öğrenci ve veliler belirli gün ve haftalar ile ilgili etkinlikler açısından çalışma kitabının yetersiz olduğu görüşündedirler.
- Öğrenci ve veliler, çalışma kitabının sağlam, kolay taşınabilir ve kullanışlı olduğunu düşünürken, öğretmenlerin bu konuda olumsuz görüşe sahip oldukları belirlenmiştir.
- Öğretmen, öğrenci ve veliler çalışma kitabında kısmen de olsa baskı hatalarına rastlandığını belirtmişlerdir.
- Öğretmen, öğrenci ve veliler çalışma kitabının yakın çevredeki kurum ve kuruluşları tanıma ve onlarla işbirliği yapmaya yönlendiren etkinlikler açısından yetersiz olduğu görüşündedirler.

- Öğretmen, öğrenci ve veliler çalışma kitabının, kronoloji ve zaman çizelgeleri oluşturmaya ve geçmiş ile bugünü karşılaştırmaya yönelik etkinlikler açısından geliştirilmesi gerektiği görüşündedirler.
- Öğretmen ve öğrenciler, çalışma kitabındaki alıştırma ve soruların yorucu ve bıktırıcı nitelikte olduğu görüşündedirler. Buna karşılık, velilerin bu konuda olumlu görüşe sahip oldukları görülmüştür.
- Öğretmenler, çalışma kitabındaki soruların genellikle bilgi düzeyinde olduğu görüşündedirler.
- Alıştırma ve soruların, her öğrenci seviyesine göre çeşitlilik göstermesi ile ilgili olarak öğrenci ve velilerin olumlu, öğretmenlerin ise olumsuz görüşe sahip oldukları belirlenmiştir.

4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuz Kitabına İlişkin Sonuçlar:

Öğretmen kılavuz kitabının genel özellikleri ile ilgili öğretmen görüşlerinde, bölge, cinsiyet, alan ve sahip olunan kıdem değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamazken, öğretmenlerin en son bitirdikleri okul kademesi yani eğitim düzeyi değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Bu bulgulara göre, yüksek lisans/doktora mezunu olan öğretmenlerin kılavuz kitapla ilgili olarak diğer öğretmenlere göre daha olumsuz görüşe sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bu farklılığın nedeni olarak yüksek lisans/doktora eğitimi alan öğretmenlerin kitapların hazırlanması ve geliştirilmesi ile ilgili olarak Türkiye ve dünyadaki gelişmeleri ve yenilikleri takip etmeleri ve bu açıdan ders araç-gereçlerinin değerlendirilmesi konusunda daha eleştirel ve akademik yaklaşımları gösterilebilir.

Öğretmen Kılavuz Kitabı ile ilgili ifadelere verilen cevaplar tek tek incelendiğinde ortaya çıkan sonuçlar şu şekildedir:

- Öğretmenler kılavuz kitapta, önerilen strateji, yöntem ve tekniklerle ilgili bilgi ve açıklamaların yetersiz olduğu görüşündedirler.
- Kılavuz kitapta önerilen araç-gereçlerin kolay bulunabilir veya yapılabilir nitelikte olması konusunda öğretmenler, olumsuz görüşe sahiptirler.
- Öğretmenler, kılavuz kitabın kendilerini sınırlandığı ve yaratıcılıklarını azalttığı görüşündedirler.
- Kılavuz kitap, öğretmeni araştırmaya, okumaya ve kendini geliştirmeye yönlendirmesi bakımından öğretmenler tarafından yetersiz bulunmuştur.
- Öğretmenler, kılavuz kitapta önerilen etkinliklerin okulun bulunduğu çevre şartlarına göre değiştirilebilecek esnekliğe sahip olmadığını düşünmektedirler.
- Öğretmenler, önerilen gezi, gözlem, inceleme-araştırma gibi etkinliklerin çok sayıda önerildiği ve uygulanabilir olmadıkları görüşündedirler.
- Öğretmenler, kılavuz kitapta günlük plan çerçevesinde işleniş sırasında kullanılabilecek, çoğaltılabilecek resim, şema gibi görsel materyallerin verilmediği görüşündedirler.
- İşlenişin takibi için öğretmene yönelik rehber ilke ve yönergeler açısından kılavuz kitap öğretmenlerce yetersiz bulunmuştur.
- Yıllık ve günlük planların süre açısından yetersiz ve iş günleri ile uyumsuz oldukları görüşünün yoğunluk kazandığı belirlenmiştir.

- Öğretmenler, önerilen etkinliklerde öğrencilerin bireysel farklılıkları ve öğrenme stratejilerinin yeterince dikkate alınmadığını düşünmektedirler. Ayrıca farklı öğrenme biçimlerine sahip öğrencilere yönelik alternatif etkinliklerin önerilmesi konusunda da kılavuz kitap yetersiz bulunmuştur.
- Öğretmenlerin görüşlerine göre kılavuz kitap, öğrenci tanıma tekniklerinin açıklanması ve uygulama örneklerinin sunulması bakımından eksiz ve yetersiz bulunmuştur.
- Öğretmenlerce, değerlendirme etkinliklerinin çeşitliliğinde bir sorun olmadığı düşünülürken, bu etkinliklerin uygulanması ve yorumlanması ile ilgili açıklamaların yetersizliği ortaya konmuştur.
- Öğretmen kılavuz kitabının, sınıf içi ve sınıf dışı oyunlar önerilmesi açısından öğretmenler tarafından eksik ve yetersiz olduğu görülmüştür.
- Öğretmenler, kılavuz kitapta ara disiplinler ve ara disiplinlerin kazanımlarla nasıl ilişkilendirilip işlenecekleri konusunda verilen açıklamaların yetersiz olduğu görüşündedirler.
- Öğretmenler, kendileri ve öğrencilere önermek üzere verilen kaynakçaların geliştirilmesi gerektiği görüşündedirler.
- Öğretmenler kılavuz kitapta, kazanımla ilgili olarak ders kitabının ve çalışma kitabının ilgili bölümlerine, aynı sayfada değil de ünite sonunda yer verilmesinin uygun olmadığı, kullanışsız olduğu ve öğretmen için zaman kaybına yol açtığını belirtmişlerdir.
- Öğretmenler, ders işleniş için önerilen etkinliklerin genellikle soru-cevap tekniğine dayalı olduğu görüşündedirler.

- Öğretmenler, kendilerine kolaylık olması bakımından Sosyal Bilgiler dersinde kazandırılacak kavramların açıklamalarının ilgili kazanımın yanında verilemesi gerektiğini düşünmektedirler.
- Ders ve çalışma kitabındaki değerlendirme etkinlikleri dışında kılavuz kitapta verilen değerlendirme etkinlikleri öğretmenler tarafından yetersiz bulunmuştur.
- Öğretmen görüşlerinin ortalamasından hareketle, belirli gün ve haftalar ile ilgili etkinliklerin ünite ve tarihlerle uyumlu olacak şekilde dağıtılmadığı ve ilgili etkinliklere yeterince yer verilmediği tespit edilmiştir.
- Öğretmenler, proje çalışmalarının önerilmesini olumlu karşılarken, proje çalışmalarının uygulanması ve değerlendirilmesi konusunda kılavuz kitabın açıklamaları yetersiz bulunmuştur.
- Öğretmenler, kılavuz kitapta önerilen etkinliklerin birbirinin aynısı olmasından dolayı sıkıcı ve bıktırıcı olduklarını düşünmektedirler.
- Rehberlik Araştırma Merkezleri tarafından kaynaştırma eğitimi alması uygun görülen öğrencilere yönelik etkinliklere yer verilmesi bakımından, kılavuz kitap öğretmenler tarafından yetersiz bulunmuştur.

5.2. Öneriler

1. Öğretmenler için, yeni sosyal bilgiler öğretim programının uygulanması ve kılavuz kitabın kullanımı konusunda hizmet içi eğitim kursları düzenlenmelidir.
2. Bölgeler arası görüş farklılıklarının giderilebilmesi için kılavuz kitap etkinlikleri çeşitlendirilerek her koşula, seviyeye uygun alternatif etkinlikler de önerilmelidir.
3. Kitap inceleme komisyonlarına, öğrenci temsilcileri ve gönüllü veli temsilcilerinin de katılımı sağlanmalıdır.
4. Ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı ve öğretmen kılavuz kitabı hazırlandıktan sonra uygulanacak pilot okullar seçilirken, sosyo-ekonomik açıdan farklılık gösteren çeşitli yerleşim bölgelerindeki okullarda uygulanmalı, yalnızca il merkezlerindeki okullarda uygulanmakla yetinilmemelidir.
5. Okullarda öğrenci dolabı sistemi olmadığı için öğrenciler, bütün kitaplarını her gün okul ve ev arasında taşımak zorunda kalmaktadırlar. Ayrıca her ders kitabının yanında öğrenci çalışma kitaplarının da olması çanta ağırlıklarının iki kat artmasına neden olmaktadır. Bu nedenle, öğrenci dolaplarının her okulda yapılması sağlanmalıdır.
6. Ders kitabının sözlük bölümü, sosyal bilgiler dersinde kazandırılması gereken kavramların tümünü kapsayacak şekilde genişletilmelidir.
7. Kılavuz kitapta boş bırakılmış alanların çok fazla olduğu görülmektedir. Bu boş alanlar öğretmenlerin işleniş sırasında takip edebilecekleri yönergeler, önemli kavramların açıklamaları, ilgi çekici giriş etkinlikleri verilerek değerlendirilebilir.

8. Çalışma kitabındaki etkinlikler yalnızca boşluk doldurma ve testlerle sınırlı olmaktan çıkarılmalı, farklı öğrenme biçimlerine hitap edici ve eğlenceli etkinliklerle çeşitlendirilmelidir.
9. Ders kitabında, bilgiyi öğrenciye keşfettirme kaygısıyla verilen dolaylı anlatımların azaltılması, gerektiğinde bilgi açık ve doğrudan verilmelidir. Çünkü araştırarak bilgiye ulaşmak çoğu okulda, kaynakların yetersiz olması nedeniyle mümkün olmamaktadır. Ülkemizin bir çok okulunda ders kitabı tek kaynak durumunda olacağından zaman zaman önemli bilgilerin doğrudan verilmesi daha yararlı olacaktır.
10. Ders kitabında, çok fazla resim bulunduğu görülmektedir. Görsel öğrenme, kalıcılığı arttırmada etkili olmaktadır ancak çok fazla resim de dikkatin dağılmasına neden olmaktadır. Buna göre ders kitabındaki resimlerin uygun şekilde azaltılması önerilebilir. Ayrıca resimlerin sayfaya yerleştirilme düzeninde de aksaklıklar tespit edilmiştir. Bu nedenle resimlerin metinlerin bütünlüğünü bozmayacak şekilde yerleştirilmesi konusunda düzeltme ve yeni düzenlemeler yapılmalıdır.
11. Ders ve çalışma kitaplarında baskı kalitesi arttırılmalı, resim, grafik ve haritaların okunabilirliği sağlanmalıdır.
12. Ders kitabında öğrencilerin faydalanabileceği şekilde öğrenme stratejileri açıklanmalı ve örnek uygulamalara yer verilmelidir. Ayrıca çalışma kitabında da öğrenme stratejilerini uygulamaya yönelik etkinliklere yer verilmelidir.
13. Önerilen ölçme ve değerlendirme etkinliklerinin analizi ve yorumlanması ile ilgili olarak öğretmenler için seminerler düzenlenmeli ve öğretmenler bilgilendirilmelidir.
14. Kılavuz kitaptaki ders işlenişi için önerilen etkinliklerin soru-cevap tekniği ile sınırlı kaldığı görülmüştür. Bu nedenle yapılandırıcı öğretim yaklaşımı ve

çoklu zekaya dayalı öğretim yaklaşımlarına uygun olarak kullanılabilecek yöntemlere uygun olacak şekilde etkinlikler verilmelidir.

15. Ders ve çalışma kitabında zaman zaman eski kazanımları hatırlatmaya yönelik tekrar bölümlerine yer verilmelidir. Aynı zamanda kılavuz kitapta da bununla ilgili etkinlikler önerilmelidir.
16. Türk tarihi boyunca çeşitli şekillerde topluma hizmet etmiş kişilerin hayatları ve hizmetlerine ilişkin bilgi ve açıklamaların arttırılması gerekmektedir.
17. Uzun okuma parçaları dersin sıkıcı olmasına ve öğrenci dikkatinin dağılmasına neden olmaktadır. Bu nedenle kazanımla ilgili verilecek okuma parçaların iki sayfayı geçmemesine özen gösterilmelidir. Ayrıca bu sayede kitabın kolay taşınabilirliğine de katkı sağlanmış olunacaktır.
18. Özel eğitim gerektiren, kaynaştırma eğitimine ihtiyaç duyan öğrencilere yönelik alternatif etkinlikler ders, çalışma ve kılavuz kitaplarda ayrıntılı açıklamaları ile birlikte verilmelidir.
19. Öğretmen kılavuz kitabında, kazanımla ilgili çalışma kitabı etkinliklerinin bulunduğu sayfalar ünite sonunda yer almaktadır. Bu uygulama öğretmenin etkinlikleri takip etmesini zorlaştırmakta ve zaman kaybına neden olmaktadır. Bu nedenle çalışma ve ders kitabının kazanım ile ilgili sayfa örneklerine aynı sayfada yer verilmesi önerilebilir.
20. Öğretmen kılavuz kitabının büyük boy ve ağır olması nedeniyle taşıma güçlüğüne neden olmaktadır. Bu nedenle kılavuz kitap ünitelere göre fasikül halinde ayrı ayrı basılabilir. Böylece öğretmenler kitabı eve de götürerek gerekli hazırlıkları daha iyi yapabileceklerdir.

KAYNAKÇA

AKBABA, Bülent. (2005). **“İnkılap Tarihi Öğretiminde Fotoğraf Kullanımı”** Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 3(1).

AKİNOĞLU, Orhan. (2004). Gelişim ve Öğrenme. **Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi**. C. ÖZTÜRK ve D. DİLEK (Ed.). Ankara: Pegem Yayıncılık.

AKPINAR, Ercan ve ERGİN, Ö. (2005). **“Probleme Dayalı Öğrenme Yaklaşımına Yönelik Öğrenci Görüşleri”** İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 6(9), ss: 3-14.

AKTEPE, Vedat. (2004). **“Öğretmenlerin Öğrencilerini Tanıma Yeterliği”** Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi 5(2).

ALKAN, Bekir. (2002). **“İlköğretim II. Kademe 6. Ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi”** .Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ALLEMAN, Janet ve BROPHY, Jere. (1997) **“Literacy Approach To Teaching Social Studies”** Education Research Reports .
<http://www.educ.msu.edu/reports/edresearch/1997/october1.htm>

AMERICAN TEXTBOOK COUNCIL. (2006). **“Widely Adopted History Textbooks”**. <http://www.historytextbooks.org/adoptions.htm>

AŞICI, Murat, (Tarihsiz) **“İlköğretim 1. Kademe, Yazılı Anlatım Çalışmalarının İncelenmesi”** İlköğretim Bölümü Atatürk Eğitim Fakültesi, Marmara Üniversitesi, <http://egitimdergi.pamukkale.edu.tr/makale/sayi6.html>

ATA, Bahri. (1999). “İngiltere’de Piaget Ve Bruner’in Görüşlerinin İlköğretimde Tarih Öğretimine Yansıması Üzerine Bir Araştırma”. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. (6).

AYDIN, İ. (1997). **Türkiye’de Ders Kitapları ve Tarih Ders Programı (Ön Rapor)**, Ankara: Eğitim-Sen Yayınları, Demokratik Eğitim Kurultayı Dökümanı

AYKAÇ, Necdet. (2003). “Basılı Öğretim Materyallerinde Görsel Tasarım”. Çağdaş Eğitim. 297, 30-41.

BAYRAKCI, Mustafa. (2005). “Ders Kitapları Konusu Ve İlköğretimde Ücretsiz Ders Kitabı Dağıtım Projesi” Milli Eğitim Dergisi, 165.

BAYSAL, Zehra Nurdan. (2005). “Hayat Bilgisi / Sosyal Bilgiler Öğretiminde Probleme Dayalı Öğrenme İçin Problem Durumları Oluşturma” Türk Eğitim Bilimleri Dergisi 3(4)

BİLGİLİ KİRİŞ, Meral. (1998). “İlköğretim Birinci Kademedeki Yararlanılan Ünite Dergilerinin İçerik, Dil ve Biçimsel Özelliklerine İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

BİLEN, Mürüvvet. (1996). **Plandan Uygulamaya Öğretim**. Ankara: Aydan Web Tesisleri.

BLOOM, Benjamin S. (1998). **İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme**. Çeviren: D. A.Özçelik.İstanbul: MEByayınları

CAN, Niyazi. (2004). “Öğretmenlerin Geliştirilmesi Ve Etkili Öğretmen Davranışları” Erciyes Üniversitesi , Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı : 16 (103-119).

CAROL M., DAVIS. (2005). **“Empati Nedir, Empati Öğretilbilir mi?”** Çeviren: Özcan SEZER ve Serhat DAMAR. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. Cilt: 6 Sayı: 9 s. 77 - 88

ÇİLENTİ, Kamuran. (1996). **Eğitim Teknolojisi ve Öğretim**, Ankara: Yargıcı Matbaası.

DAŞCAN, Özer. (2000). **“İlköğretim 6. Ve 7. Sınıflarda Okutulan Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Öğrenci Başarısına Etkisi Konusunda Uzman, Denetçi, Yönetici Ve Öğretmen Görüşleri Nelerdir?”** .Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

DEBRA Sandmann, Alexa. (2002).**“Taming The Text: Engaging And Supporting Students In Social Studies Readings”** <http://search.ebscohost.com/>

DEMİREL, Özcan. (2001). **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**. Ankara: Pegem Yayınları.

DEMİRCİOĞLU, İsmail H. (2004). Öğretim Stratejileri. **Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi**. C. ÖZTÜRK ve D. DİLEK (Ed.). Ankara: Pegem Yayıncılık

DEMİREL, Ö., SEFEROĞLU, S. S., ve YAĞCI, E. (2002). **Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme**, (2. Baskı), Ankara: Pegem Yayıncılık.

DEMİRTAŞ, Abdullah ve BARTH, J. L. (1997). **İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi Öğretmen Kılavuzu Yök/Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi** . Ankara: Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi.

DENİZ, Rasim. (2003). **Öğrenme Modelleri ve Öğretme Biçimleri** . İTÜ Jeodezi ve Fotogrametri Mühendisliği Bölümü Eğitim Geliştirme Komisyonu Yayınları.

DEVECİ, Handan. (2007). **“Sosyal Bilgiler Dersinde Güncel Olayların Öğretimine İlişkin Öğretmen Görüşleri”** Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 7 (1), 417-451.

DOĞANAY, Ahmet. (2004). Sosyal Bilgiler ve Sosyal Bilgiler Öğretimi. **Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi**. C. ÖZTÜRK ve D. DİLEK (Ed.). Ankara: Pegem Yayıncılık.

DÖNMEZ, Cengiz. (2003). Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler. **Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu: Sosyal Bilgiler**. ŞAHİN, C. (Ed.). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 31-40.

DÖNMEZ, Cengiz. (Tarihsiz). **Sosyal Bilgiler Programının (1998) Değerlendirilmesi Ve Ders Kitapları**.
www.gazi.edu.tr/web/cdonmez/html/makale_11.html

DÖNMEZ, Cengiz ve YAZICI K. (2006). **“Sosyal Bilgilerde Öğrencilerin Okuduğunu Anlama Becerilerinin Geliştirilmesinde Metin Yapısına Bağlı Olarak Kullanılabilecek Strateji Ve Teknikler”** Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Sayı: 16.

DUMAN, Bilal ve İKİEL. C. (2002). **Yapıcı Öğrenme Kuramına Göre Sosyal Bilgiler Öğretimi**. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 12 (2), 245-262.

DUMAN, Tayip. (2001). **Vatandaşlık Bilgisi**. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

DUMAN, Bilal. (2004). **Öğrenme-Öğretme Kuramları ve Süreç Temelli Öğretim**. Ankara: Anı Yayıncılık.

DUNN, Mary Anna. (2000). **“Closing The Book On Social Studies: Four Classroom Teachers Go Beyond The Text”** Social Studies, 91 Issue 3, p132, 5p

EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM ALANI PROFESÖRLER KURULU. (2005). **İlköğretim 1-5. Sınıflar Öğretim Programlarını Değerlendirme Toplantısı Sonuç Bildirisi**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi

ERBİL, O., DEMİREZEN, S., ERDOĞAN, A., TERZİ, Ü., EROĞLU, H., İBİŞ, M. (2004). Öğrenci Merkezli Eğitim Uygulama Modeli. **İzmir İktisat Kongresi Eğitimde Uygulamalar Bölümü Tebliği**, İzmir.

ERDEM , Ali Rıza. (2006). “Öğrenmede Etkili Yollar: Öğrenme Stratejileri ve Öğretimi” İlköğretim Online, 4(1), 1-6, <http://ilkogretim-online.org.tr>

ERDEN, Münire. (1997). **Sosyal Bilgiler Öğretimi**. İstanbul: Alkım Yayınları.

ERGİNER, Ergin. (1999). **İlköğretim 3., 4. Ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Okuduğunu Anlama Becerilerinin Değerlendirilmesi**. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (6) ,Özel Sayı.

EŞGİ, Necmi. (2005). **İlköğretim 5. Sınıf Bilgisayar Ders Kitaplarının Görsel Tasarım İlkelerine Göre Değerlendirilmesi**. Milli Eğitim Dergisi. 165, 30.

EVİN, İlke ve KAFADAR O. (2004). “İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının Ve Ders Kitaplarının Ulusal Ve Evrensel Değerler İçerik Çözümlemesi” Türk Eğitim Bilimleri Dergisi 2(3).

GELEN, İsmail. (2002). **Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Düşünme Becerilerini Kazandırma Yeterliklerinin Değerlendirilmesi**. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 10, (10), 100-119.

GÖKÇE, Erten. (1998). “İlköğretimde Okul Aile İşbirliğinin Geliştirilmesi” Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Özel Sayı, Denizli.

GÖKKAYA, Kürşat. (2003). Sosyal Bilgilere Giriş. **Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu: Sosyal Bilgiler**. ŞAHİN C. (Ed.). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 9-29.

HESAPÇIOĞLU, Muhsin. (1994). **Öğretim İlke ve Yöntemleri, Eğitim Programları ve Öğretim**. İstanbul: Beta Yayınları.

HOGGE, John D. (1986). **Improving the Use of Elementary Social Studies Textbooks** <http://eric.ed.gov/ERICWebPortal/Home.portal>

İPŞİROĞLU, Zehra. (1994). “Okuma Sevgisi Nasıl Kazandırılır?” Çağdaş Eğitimde Sanat. İstanbul: Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayınları, 127-139.

KABAPINAR, Yücel. (2004). Bir Öğretim Materyali Olarak Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Ders Kitapları. C. ÖZTÜRK ve D. DİLEK (Ed.), **Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi**. Ankara: Pegem Yayıncılık, 317-342.

KABAPINAR, Yücel. (2005). “Öğrencilerin Gözünden Sosyal Bilgiler Derslerinde Gerçekleştirilen Empati Etkinliklerini Değerlendirmek: Bakalım Öğrenciler Neler Düşünüyor?” Eğitim Araştırmaları Dergisi 18.

KARASAR, Niyazi, (1998). **Bilimsel Araştırma Yöntemi**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

KAYA, Yahya Kemal. (1993). **İnsan Yetiştirme Düzenimize Yeni Bir Bakış**. Ankara: Set Ofset Matbaacılık.

KAYABAŞI, Bilgen .(2003). “ İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitapları İle İlgili Öğretmen Ve Öğrenci Görüşleri” .Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

KELLNER, Douglas. (2002). **Yeni Teknolojiler/Yeni Okur-Yazarlıklar:Yeni Binyılda Eğitimin Yeniden Yapılandırılması.** (Çev.: Ayşe TAŞKENT), Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 2 (1), 128.

KILIÇ, Selver.(1999). “**İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Ve Müfettişlerin Görüşleri**”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

KILIÇ, Abdurrahman, R., ATTİLA ve BAYKAN,Ö. (2002). **Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretiminde Yaşanan Güçlükler.** Çağdaş Eğitim, 293, 27-36.

KILIÇ, Z., ATASOY, B., TERTEMİZ, N., ŞEREN, M. ve ERCAN, L. (2001). **Fen Bilgisi 4-8, Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu.** Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

KILIÇ, A. ve S. SEVEN.(2002). **Konu Alanı Ders Kitabı İncelmesi,** Ankara: Pegem Yayıncılık.

KÜÇÜKAHMET, Leyla (Ed.). (2003). **Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu,** Ankara: Nobel yayınları.

MARJORIE Cohee, Manifold. (1997). “**Picture Books As A Social Studies Resource In The Elementary Classroom**”
<http://www.indiana.edu/~ssdc/pkbbdig.htm>

MC GOWAN, T.ve B.,GUZZETTİ. (1991). **Promoting social studies understanding through literature-based instruction.** (Çev. Ahmet DOĞANAY), Social Studies, 82(1), 16-22.

MEB .(1995). Ders Kitapları İnceleme Yönetmeliği. **Tebliğler Dergisi,** 2434.

MEB .(1995). **İlkokul Programı.** Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

MEB .(1998). **Milli Eğitim Şuraları**. Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Şura Genel Sekreterliği, Milli Eğitim Basımevi.

MEB. (2005). **İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 4-5. Sınıflar Öğretim Programı**. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.

NAS, Recep. (2000). **Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi**. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.

OAKES, J., M., SAUNDERS. (2004). **Education's Most Basic Tools: Access To Textbooks And Instructional Materials In California's Public School**. Teachers Collage Record. 106 (10).1967-1988.

ÖZDEMİR, Oğuz. (2006). “**Yazınsal Bir Tür Olarak Öykü’nün Çevre Duyarlılığına Etkisi ve Çevre Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi**” Eğitim Araştırmaları Dergisi 23.

ÖZEL, Hasan (2003). “**İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Sosyal Bilgiler Branş Öğretmenleri, İlköğretim Müfettişleri Ve İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi**” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÖZER, Bekir. (2002). “**İlköğretim Ve Ortaöğretim Okullarının Eğitim Programlarında Öğrenme Stratejileri**” Eğitim Bilimleri Ve Uygulama Dergisi 1 (1).

ÖZGÜVEN, İbrahim Ethem. (1998). **Bireyi Tanıma Teknikleri**, Ankara: Pdrem Yayınları.

ÖZKAL, Neşe. (2000). **İşbirlikli Öğrenmenin Sosyal Bilgilere İlişkin Benlik Kavramı, Tutumlar ve Akademik Başarı Üzerindeki Etkileri**. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

ÖZSOY, Osman. (2002). **Etkin Öğrenci Etkin Öğretmen Etkin Eğitim**. İstanbul: Hayat Yayınları.

ÖZTÜRK, Cemil ve Dursun DİLEK. (2004). Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programları. . ÖZTÜRK ve D. DİLEK (Ed.), **Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi**. Ankara: Pegem Yayıncılık, 47-82.

ÖZTÜRK, C. ve BAYSAL N. (1999). **İlköğretim 4-5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutumu**. IV. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu 15-16 Ekim 1998, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 6, 13-21.

PEKTAŞ, Hasip. (2001). **Ders Kitaplarında Tipografi ve Tasarım Sorunları**. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Yazıları, 7.

SAFRAN, M. ve A. ŞİMŞEK (2006) “İlköğretim Öğrencilerinde Tarihsel Zaman Kavramının Gelişimi” İlköğretim Online, 5(2), 87-109, <http://ilkogretim-online.org.tr>

SAFRAN, Mustafa. ve H., KÖKSAL. (2003) Sosyal Bilgiler Ders Kitapları ve Sosyal Bilgilerin Mantığı. **Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu: Sosyal Bilgiler**. ŞAHİN, C. (Ed.). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 43-60.

SIĞAN, Cuma (1997) “İlkokulda Sosyal Bilgiler Dersinin Etkililiğini Azaltan Faktörlerin Araştırılması” Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

SEMERÇİ, Çetin. (2004). “İlköğretim Türkçe Ve Matematik Ders Kitaplarını Genel Değerlendirme Ölçeği” C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi Cilt : 28 No:1 49-54

SENEMOĞLU, Nuray. (1997). **Gelişim Öğrenme ve Öğretim**. Ankara: Ertem Matbaacılık.

SEWALL, Gilbert T. (2004). *World History Textbooks A Review. A Report of the American Textbook Concil 2004.*

SEWALL, Gilbert T. “How Textbook, Are Neutered?” Questions; Vol. 4 Issue 3, p54, 6p

SEVEN, Serdal (2001) “İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Hakkında Öğretmen Ve Öğrenci Görüşleri” Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

SÖNMEZ, Veysel.(1999). **Hayat Bilgisi Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu.** İstanbul: MEB Yayınları.

SÖNMEZ, Veysel. (1999). **Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu.** İstanbul: Milli Eğitim Yayınları.

SÖNMEZ, Veysel. (2001). **Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı.** Ankara: Anı Yayıncılık.

SÖZER, Ersan. (1998). **Sosyal Bilimlerin Öğretimi.** Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını, Eskişehir.

SÖZER, Ersan.(1998). **Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılan Araç-Gereçler.** Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını. 125.

STODDARD, Ann H. (1984).“**Teaching Soscial Studies In The Primary Grades With Children’s Literature**” <http://search.ebscohost.com/>

ŞAHİN Fatma .(2002). “**Kavram Haritalarının Değerlendirme Aracı Olarak Kullanılması İle İlgili Bir Araştırma**” Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (1) Sayı:11, s.17-32

ŞİMŞEK Ahmet. (2004). **İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Dersi Tarih Konularının Öğretiminde Hikaye Anlatım Yönteminin Etkililiği**. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi 2(4)

ŞİMŞEK, Hasan. & TANAYDIN, Duygu. **“İlköğretimde Veli Katılımı: Öğretmen-Veli-Psikolojik Danışman Üçgeni”** İlköğretim-Online1 (1), 2002 sf. 12-16, <http://www.ilkogretim-online.org.tr>

TANDOĞAN, Mahmut. (1998). **Öğretmen ve Teknoloji** Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını.

TAY , Bayram ve AKYÜREK TAY, B. (2006). **Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutumun Başarıya Etkisi**. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi 4(1).

TAY, Bayram. (2005). **“ Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Öğrenme Stratejileri”** Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 6, Sayı 1, 209-225

TOPRAK, Tülay (1993). **İlkokul Ders Kitaplarının Öğretim Programlarına Uygunluğunun Değerlendirilmesi (Adana İlinde Bir Araştırma)**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans. Tezi Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

TREZİSE, Robert (1993). **“1974 Michigan Social Studies Textbook Study”** <http://search.ebscohost.com/>

TUNCER Umur (Tarihsiz)**“Hayat Bilgisi Ve Sosyal Bilgiler Öğretiminde Karşılaşılan İçerik Ve Öğrenme Sorunları”** Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 6 [ttp://egitimdergi.pamukkale.edu.tr/makale/say16/](http://egitimdergi.pamukkale.edu.tr/makale/say16/)

TÜBA (2004) **“Türkiye Bilimler Akademisi'nin Yeni Program İle İlgili Genel Görüş Ve Önerileri”** http://www.tuba.gov.tr/files_tr/haberler/mufredat.doc

TÜBA (2004) **Ders Kitaplarında İnsan Hakları Projesi'nin Sonuçları**
<http://www.erg.sabanciuniv.edu/haberler.htm>

TYSON, H. ve A., WOODWARD. (1989). **Why Students Aren't Learning Very Much From Textbooks**. Educational Leadership, 3 (2), 14-17.

ULUDAĞ, Özlem. (2003). **İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Araştırma-İnceleme Yoluyla Öğretim ve Geleneksel Öğretimin Akademik Başarıya Etkisi**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ULUSOY, Dönüş (2003) **“İlköğretim Okulu 4. Ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Programındaki Duyuşsal Alan Hedeflerine İlişkin Öğrenci Görüşleri Ve Bunların Farklı Üç Bölgeye Göre Karşılaştırılması”**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

UZGUÇ KOŞAR, Hatice (2002) **“İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İncelenmesi”**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

UZUN TURAN, Ayşe Nur. (2003). **İlköğretim Altıncı ve Yedinci Sınıf Öğrencileri İle Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına İlişkin Görüşleri**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

VEZNEDAROĞLU R.Levent, ÖZGÜR , A. Oytun **“Öğrenme Stilleri: Tanımlamalar, Modeller ve İşlevleri”** İlköğretim-online, 4(2),1-16
<http://ilkogretim-online.org.tr>

WAKEFIELD, John F. (2006). **“Textbook Usage n The United States: The Case Of U.S. History”** International Seminar on Textbooks, Santiago, Chile, April 19-21,

WATERS, Barbara A.(1991). **“Comparative Review Of Elemantary Social Studies Textbooks”** <http://search.ebscohost.com/>

YALÇINKAYA, Elvan (2004) **“İlköğretim Okulu 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Haritaların Nitelikleri Ve Kullanılabilirlik Düzeylerine İlişkin Öğrenci Ve Öğretmen Görüşleri (Kayseri örneği)”** .Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

YALIN, Halil İbrahim. (2002). **Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme**. Ankara: Nobel Yayınları.

YANPAR ŞAHİN, Tuğba. (2004). Öğretim Materyal ve Teknolojileri. **Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi**. C. ÖZTÜRK ve D. DİLEK (Ed.). Ankara: Pegem Yayıncılık.

YAPICI, Mehmet (2004). **İlköğretim 1. Kademe Ders Kitaplarının Öğrenci Düzeyine Uygunluğu**. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi. ISSN: 1303-5134.

YAPICI, Mehmet, ve DEMİRDELEN C. (2007). **“İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programına İlişkin Öğretmen Görüşleri”** İlköğretim Online, 6(2), 204-212, <http://ilkogretim-online.org.tr>

YAŞAR , Okan. (2005). **“Türkiye’de Okutulan Orta Öğretim Coğrafya Ders Kitaplarında Ölçme Ve Değerlendirme Çalışmalarına Yönelik Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım”** International Journal of Progressive Education, Volume 1 Number 2,

YAŞAR, Şefik. (1998). Sosyal Bilgilerde Öğretim Etkinliklerinin Planlanması. **Sosyal Bilgiler Öğretimi**. CAN, Gürhan (Ed.). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını.

YAYLACI H. Serhan ve YAYLACI Filiz.(1999). **Eğitim Teknolojisi Dersinde Öğretim Materyallerinin Geliştirilmesi**. AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 3, 21.

YAZICI, Hakkı ve SAMANCI, Osman. (2003). **“İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Ders Konuları ile İlgili Bazı Kavramları Anlama Düzeyleri”** Milli Eğitim Dergisi , sayı 158

YIKMAZ, Ali. (2001). **“İşbirliğine Dayalı Öğrenme; Etkili Ancak İhmal Edilen ya da Yanlış Kullanılan Bir Metot”** Milli Eğitim Dergisi , sayı 150.

EKLER

EK-I:

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI DERS KİTAPLARI VE EĞİTİM ARAÇLARI YÖNETMELİĞİ
(1)

Resmî Gazete : 29.5.1995/22297

Tebliğler Dergisi : 3.7.1995/2434

Ek ve Değişiklikler:

1) 3.9.1996/22746 RG	(7.10.1996/2463	TD)
2) 5.4.1997/22955 RG	(1.4.1997/2475	TD)
3) 26.7.1997/23061 RG	(AĞUSTOS 1997/2479	TD)
4) 4.9.1997/23100 RG	(EYLÜL 1997/2480	TD)
5) 9.5.1998/23337 RG	(MAYIS 1998/2488	TD)
6) 12.8.1998/23431 RG	(EYLÜL 1998/2492	TD)
7) 9.1.1999/23578 RG	(MART 1999/2498	TD)
8) 17.12.1999/23909 RG		
9) 10.4.2003/25075 RG	(MAYIS 2003/2548	TD)
10) 11.6.2003/25135 RG	(TEMMUZ 2003/2550	TD)
11) 17.3.2004/25405 RG	(NİSAN 2004/2559	TD)
12) 10.6.2004/25488 RG		
13) 2.11.2004/25631 RG	(KASIM 2004/2566	TD)
14) 5.4.2005/25777 RG	(NİSAN 2005/2571	TD)
15) 18.5.2006/26172 RG	(MAYIS 2006/2584	TD)
16) 4.7.2006/26218 RG	(TEMMUZ 2006/2586	TD)
17) 2.8.2006/26247 RG	(EYLÜL 2006/2588	TD)
18) 1.9.2006/26276 RG	(EYLÜL 2006/2588	TD)
19) 4.11.2006/26336 RG	(KASIM 2006/2590	TD)
20) 16.02.2007/26436 RG		

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam, Dayanak ve Tanımlar

Amaç

Madde 1 – (Değişik: 17.3.2004/25405 RG) Bu Yönetmeliğin amacı, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı örgün ve yaygın eğitim kurumlarında kullanılacak ders kitabı, temel ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı, öğretmen kılavuz kitabı, bilgi iş ve işlem yaprakları ile diğer kitap ve eğitim araçlarının Türk Millî Eğitiminin genel amaç ve temel ilkelerine uygun olarak hazırlanması, incelenmesi, değerlendirilmesi, kabulü, ilânı, seçimi, yayımlanması, dağıtımı ve ders kitabı/kitapları üreten yayın evlerinde aranacak şartlarla ilgili esas ve usulleri düzenlemektir.

Kapsam

Madde 2 – (Değişik: 17.3.2004/25405 RG) Bu Yönetmelik, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı örgün ve yaygın eğitim kurumlarında kullanılacak ders kitabı, temel ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı, öğretmen kılavuz kitabı, bilgi iş ve işlem yaprakları ile diğer kitap ve eğitim araçlarının niteliklerinin belirlenmesi, hazırlanması, incelenmesi, değerlendirilmesi, kabulü,

ilânı, seçimi, yayımlanması, dağıtımı ve ders kitabı/kitapları üreten yayın evlerinde aranacak şartlarla ilgili hususları kapsar.

Dayanak

Madde 3 – (Değişik: 17.3.2004/25405 RG) Bu Yönetmelik, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu ile 3797 sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanuna dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar

Madde 4 –

Bakanlık: Millî Eğitim Bakanlığını,

Başbakanlık: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığını,

Kurul: Talim ve Terbiye Kurulunu,

Daire Başkanlığı: Yayınlar Dairesi Başkanlığını,

Birim: (Değişik : 1.9.2006/26276 RG) Okul ve kurumlarda okutulan derslere ait öğretim programı, ders kitabı ve eğitim aracını hazırlayan ilgili hizmet birimlerini,

Kitap: Ders kitabı, temel ders kitabı, bilgi⁽²⁾ iş ve işlem yaprakları ile öğretmen kılavuz kitaplarını,

Ders Kitabı: (Değişik : 1.9.2006/26276 RG) Örgün ve yaygın eğitim kurumlarında kullanılmak üzere, içeriği öğretim programları doğrultusunda hazırlanmış, gerektiğinde fasikül hâlinde de üretilen basılı eseri,

Temel Ders Kitabı: Genellikle meslekî ve teknik öğretim okul ve kurumlarında, alanın gerektirdiği bilgilerin tamamını kapsayan ve program değişikliklerinden kısa sürede etkilenmeyen basılı eseri,

Bilgi İş ve İşlem Yaprakları⁽²⁾: Meslekî ve teknik öğretim okullarının atölye ve laboratuvar derslerinde veya uygulamalarında kullanılmak, meslekî bilgi ve becerileri pekiştirmek amacıyla hazırlanan yayınları,

Öğretmen Kılavuz Kitabı: (Değişik : 17.3.2004/25405 RG) İlgili öğretim programlarında yer alan hedef ve açıklamalar doğrultusunda ders kitabının daha etkili kullanımını sağlayacak çeşitli örnek, alıştırma; işlenen ünitelerle ilgili internet adresleri, okuma kaynakları ve diğer etkinlikleri kapsayan, öğretmenlerin yararlanması için hazırlanan basılı eseri,

Baskıya Hazır Nüsha: (Değişik : 1.9.2006/26276 RG) Çizgisiz beyaz kağıda daktilo, bilgisayar veya benzeri araçlarla sınıf seviyesine uygun punto ve standartta yazılmış, resim, fotoğraf, tablo, grafik, şema, plan, harita ve benzeri, öğretime yardımcı unsurları, metinlerin uygun yerlerine yerleştirilmiş, basılmamış, ciltlenmiş baskıya hazır eseri,

Basılmış Kitap: Ders kitabı, temel ders kitabı, bilgi⁽²⁾ iş ve işlem yaprakları, öğretmen kılavuz kitabı gibi basılı eserleri,

Eğitim Aracı: (Ek:17.3.2004/25405 RG)(Değişik : 2.8.2006/26247 RG) Programın alanının gerektirdiği standart donanım kapsamında okul ve kurumların atölye ve laboratuvarlarında yer alması gereken makine, teçhizat, eğitim deney seti ve benzeri ekipmanın; sıra, masa, tahta, tv , bilgisayar, tepegöz, dijital ölçüm aletleri, deney tüpü, yoğaltım malzemeleri ve benzerleri dışında kalan, öğretim programlarını destekleyen ve derslerin öğreniminde yararlanılan basılı eserler ile film, slayt, video kaseti, resim, fotoğraf, tablo, ses kaseti, disket, CD, yer küre, harita, atlas ve benzeri araçları,

Öğrenci Çalışma Kitabı: (Değişik : 1.9.2006/26276 RG) İlgili öğretim programlarında yer alan amaç ve açıklamalar doğrultusunda dersin öğrenilmesini kolaylaştıracak ve öğrencilerin yeteneklerinin geliştirilmesine yardımcı olacak çeşitli örnek, alıştırma, işlenen ünitelerle ilgili internet adresleri, okuma kaynakları ve diğer etkinlikleri kapsayan yaprakları ayrı ayrı da kullanılabilen basılı eser ile üniteleri görsel ve işitsel yönden destekleyen CD, DVD, VCD gibi ek materyalleri kapsayan seti,

Yayın evi: (Ek:17.3.2004/25405 RG) Ders kitabı ve/veya eğitim aracı üreten yayın evini,

Editör: (Ek: 17.3.2004/25405 RG) Kitabın yazıldığı alanda en az lisans düzeyinde öğrenim görmüş ve eserin üretim sürecinin koordinasyonunu sağlayan kişiyi,

Dil Uzmanı: (Ek: 17.3.2004/25405 RG) Türkçe veya Türk Dili ve Edebiyatı alanında lisans veya lisans üstü öğrenim görmüş kişiyi,

Görsel Tasarımcı: (Ek: 17.3.2004/25405 RG) Resim veya grafik alanında lisans veya lisans üstü düzeyde öğrenim görmüş ya da en az beş yıl ders kitabı ile diğer kitap ve eğitim araçlarını resimlediğini belgelendiren kişiyi,

Alan Uzmanı: (Ek: 17.3.2004/25405 RG)(Değişik: 10.6.2004/25488 RG) Kitabı ile ilgili alanda bir yüksek öğretim kurumundan mezun olmuş veya bu alanda daha önce yayımlanmış ders kitabı olan kişiyi,

Program Geliştirme Uzmanı: (Ek: 17.3.2004/25405 RG) Program geliştirme alanında lisans veya lisans üstü öğrenim görmüş kişiyi,

Ölçme ve Değerlendirme Uzmanı: (Ek: 17.3.2004/25405 RG) Ölçme ve değerlendirme alanında lisans veya lisans üstü öğrenim görmüş kişiyi,

Rehberlik veya Gelişim Uzmanı: (Ek: 17.3.2004/25405 RG) Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Çocuk Gelişimi veya Gelişim Psikolojisi alanında lisans veya lisans üstü öğrenim görmüş kişiyi,

Eğitim Teknolojisi Uzmanı: (Ek:17.3.2004/25405 RG) Eğitim teknolojisi alanında lisans veya lisans üstü öğrenim görmüş kişiyi ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Ders Kitaplarının Nitelikleri ve İncelenmesi ile Yayın Evlerinde Aranacak Şartlar, Ders Kitaplarının Hazırlanması, İncelenmesi ve Değerlendirilmesi ⁽³⁾

Ders Kitaplarının Nitelikleri ve İncelenmesi ile Yayın Evlerinde Aranacak Şartlar⁽⁴⁾

Madde 5 – (Değişik: 17.3.2004/25405 RG) Ders kitaplarında aranacak nitelikler ile yayın evlerinde aranacak şartlar:

a) Ders kitaplarının nitelikleri ve incelenmesi

Ders kitapları:

1) Anayasaya ve kanunlara aykırı hususları içermez.

2) 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununda yer alan Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçlarında belirtilen “Atatürk İnkılâp ve İlkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk Milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek” hükmüne ve Türk Millî Eğitiminin Temel İlkelerine uygun olarak hazırlanır.

3) Temel insan haklarına aykırılık taşımaz. Cinsiyet, ırk, din, dil, renk, siyasî düşünce, felsefî inanç, mezhep ve benzeri ayrımcılık içermez.

4) Bilimsel ilke ve yöntemlere uygun olarak hazırlanır.

5) Reklâm niteliğinde öğeleri içermez.

Ders kitapları, Ders Kitaplarında Aranacak Nitelikler ile Yayın Evlerinde Aranacak Şartlar, Ders Kitaplarının Hazırlanması, İncelenmesi, Değerlendirilmesi ve Eğitim Araçlarının Seçimine İlişkin Yönergede belirtilen hükümlere uygun olarak hazırlanır.

b) Ders kitabı üreten yayın evlerinde aranacak şartlar

Yayın evlerinin; mesleğin ilkeleri ve etik değerleri etrafında kurumsallaşmaları, ders kitabının üretim sürecini alanlarında uzmanlaşmış personel eliyle yönetmeleri, belirli öğretim alanları veya sınıflar düzeyinde ders kitabı hazırlama konusunda uzmanlaşmaları esastır.

1) (Değişik: 10.6.2004/25488 RG) Yayın evlerince başvurusu yapılan eserler; alanlarındaki yüksek öğretim kurumundan mezun olmuş veya bu alanda daha önce yayımlanmış ders kitabı olan yazar/yazarlarla birlikte editör, dil uzmanı, görsel tasarımcı, ölçme ve değerlendirme uzmanı, program geliştirme uzmanı ve rehberlik veya gelişim uzmanı tarafından hazırlanır.

2) Yayın evleri, ders kitabı üretebilecek yeterli sayıda insan kaynağına, fizikî mekâna, teknik donanıma ve arşive sahip olur.

Yayın evlerinin;

Türkçe/Edebiyat, Yabancı Dil, Matematik, Sosyal Bilimler, Güzel Sanatlar, Fen Bilimleri, Meslekî ve Teknik Öğretim, Felsefe Grubu⁽⁵⁾, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi alanlarında ürettiği kitaplar için kadrolu ve sigortalı olarak istihdam edilmiş veya yayın evi sahibi/ortağı olan birer editör, dil uzmanı ve görsel tasarımcıya,

Yönetici, yazar, editör, dil uzmanı, görsel tasarımcı ve benzeri uzmanların çalışabilecekleri odalar ile arşiv, toplantı salonu, teknik donanım ve benzeri ünitelerden meydana gelen fizikî mekâna,

Bilgisayar donanımları, yazıcılar, CD kayıt cihazı, tarayıcı ve benzeri teknik donanım ile gerekli bilgisayar yazılımlarına,

Uzmanlaşmak istediği ders kitabı alanında yeterli sayıda kitap, resim, fotoğraf, harita ile basılı olmayan araçların yer aldığı arşive,

Kabul edilen ders kitabı ve/veya diğer eğitim aracı ürettiğine dair belgeye

sahip olmaları gerekir.

(Değişik son paragraf: 2.11.2004/25631 RG) Ders kitabı üreten yayın evlerinin şartlarının değerlendirilmesi, Yönergede belirtilen şekilde yapılır.

3) Yüz kıyartıcı bir suçtan veya telif hakları ile ilgili kanuna aykırı iş ve işlemlerden hüküm giymiş olanların, sahibi ve/veya ortağı oldukları yayın evlerinin ders kitabı başvuruları kabul edilmez. Bunlar, bu Yönetmeliğin 4 üncü maddesinde yer alan uzmanlık alanlarında görev alamaz, eserleri uygun bulunmuş olsa bile iptal edilir.

4) Yayın evinin başvurusunda verilen herhangi bir belgenin veya yazılı beyanının gerçek dışı olduğunun idarî ve/veya adli makamlarca tespit edilmesi hâlinde, belgenin/beyanın ait olduğu eser/eserlere ait Kurul Kararı iptal edilir. Yayın evinin beş yıl süreyle yeni başvurusu kabul edilmez.

(Değişik son fıkra: 2.11.2004/25631 RG) Yayın evi, belirtilen şartlara sahip olduğunu gösterir belgeleri Başkanlığa verir.

Kitapların Hazırlanması ve Hizmete Sunulması

Madde 6- Kitaplar aşağıdaki usullere göre hazırlanır ve hizmete sunulur.

a) Yarışma: **(Değişik : 17.3.2004/25405 RG)**

İhtiyaç duyulan alanlarda Bakanlıkça ders kitabı hazırlanmasıyla ilgili olarak ödüllü veya ödüksüz yarışma açılır.

Bu yarışmanın başvuru şekli, yarışma şartları, yarışmada derece alanlara verilecek ödülün miktarı, ödemeye ilişkin usul ve esaslar, düzenlenecek şartname ile belirlenir. Kurulca hazırlanan şartname, Tebliğler Dergisinde ilân edilir.

1) Bu yarışmaya ders kitabı üretme şartlarını taşıyan yayın evleri katılır.

2) Yarışmaya katılacak eserler, Yönergede belirtilen esaslara göre hazırlanır.

3) Eserlerin incelenmesi ve değerlendirilmesi, Bakanlığımız ve diğer resmî kurumlardan katılacak uzmanlardan oluşturulacak Özel İhtisas Komisyonlarınca yapılır.

4) İnceleme ve değerlendirme sonuçları, Kurulda görüşülür ve alınan karar Tebliğler Dergisinde yayımlanır.

b) Sipariş

1) Sipariş usulü ile yazdırılacak kitapların şartnamesi, ilgili birimce hazırlanıp Başkanlığa sunulur. Kurulca uygun görülen şartname, hazırlayan birime gönderilir.

2) Söz konusu birim, kişi veya komisyona şartname hükümlerine göre kitap yazdırır.

3) İlgili birim, hazırlana baskıya hazır nüshaları inceler veya incelettirir. İnceleme sonunda düzenlenen raporlar ile eserler Başkanlığa sunulur. Bunlar Kurulca değerlendirilir. Alınan karar, Daire Başkanlığına ve ilgili birime bildirilir.

c) Satın alma

1) Okutulmasına ihtiyaç duyulması hâlinde, yurt içinde veya dışında yazılmış ya da tercüme edilmiş olan kitapların incelenmesi, ilgili birimce yaptırılır ve raporlarıyla birlikte Başkanlığa sunulur.

2) Kurulca kitabın veya telif hakkının satın alınmasına karar verilmesi hâlinde, bu durum, gereği için Daire Başkanlığına bildirilir. İlgili birime de bilgi verilir.

d) Yazdırma

Bakanlık, teşkilâtında görevli elemanlara veya bunlardan kuracağı bir komisyona kitap hazırlatabilir. Bu durumda da sipariş usulündeki yol izlenir.

e) Özel Kesimce Hazırlama (Değişik: 5.4.2005/25777 RG)

1) Baskıya hazır nüshanın 2 (iki) adedi, öğrenci çalışma kitabı ve öğretmen kılavuz kitapları ile birlikte takım hâlinde **(Değişik ibare: 18.5.2006/26172 RG) her yıl Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarında⁽¹²⁾** incelenmek üzere **(Değişik ibare: 1.9.2006/26276 RG) Daire Başkanlığına** teslim edilir. Ancak hangi ders kitaplarının öğrenci çalışma kitabı ve öğretmen kılavuz kitabı ile birlikte takım hâlinde verileceği Yönergede belirtilir.

Ders kitabının yeniden yazımını gerektiren program değişikliklerinde; baskıya hazır nüshaların incelenmek üzere Başkanlığa ilk başvurusu, incelenmesi, değerlendirilmesi ve bunlardan ders kitabı olarak kabul edilenlere ait listenin Tebliğler Dergisinde duyurulması ile ilgili takvim, Kurul kararı ile bu Yönetmelikte belirtilen sürelerle uyulmaksızın belirlenebilir.

2) Mayıs ayının üçüncü haftasının son iş gününe kadar Kurulca kabul edilen, okutulma süresi devam eden ve süresi uzatılan ders kitaplarının listesi, Tebliğler Dergisinde yayımlanmak üzere Mayıs ayının sonuna kadar Daire Başkanlığına gönderilir.

3) Azınlık okulları, kendi dillerinde okutulmak üzere hazırlattıkları kitapları, yeminli mütercimlerce tercüme edilmiş bir nüshası ile birlikte **(Değişik ibare: 1.9.2006/26276 RG) Daire Başkanlığına** teslim ederler.

4) Yürürlükten kaldırıldı.(1.9.2006/26276 RG)

5) İnceleme ve değerlendirme sonuçları, inceleme raporları ve puanları ile birlikte ilgisine gönderilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Kitapların Değerlendirilmesi ve İnceleme Ücretinin Tespitine Ait Esas ve Usuller

İnceleme Esas ve Usulleri

Madde 7- (Değişik : 1.9.2006/26276 RG) Ders kitaplarının incelenmesinde, puanlamaya esas olacak kriterler Kurulca belirlenerek duyurulur.

Ön İnceleme Komisyonu

Madde 8-(Değişik: 17.3.2004/25405 RG) (Değişik ibare: 1.9.2006/26276 RG) Daire Başkanlığınca üç kişiden oluşturulan ön inceleme komisyonu /komisyonları kurulur. Komisyon, başvuruları Yönerge hükümlerine göre değerlendirir. Ön incelemede uygun görülenler incelemeye alınır, uygun görülmeyenler iade edilir.

İnceleme Ücreti

Madde 9- Özel kesimce hazırlanan eserler ücret karşılığında incelenir. Bu ücret; eserin sayfa sayısı üzerinden hesaplanır ve her bir forması için 1000 (bin) gösterge rakamının, ücretin yatırıldığı tarihteki devlet memurları aylık kat sayısı ile çarpılması suretiyle bulunur. Forma sayısı ise sayfa sayısının on altıya bölünmesiyle tespit edilir.

İncelenmesi istenen eserin, inceleme ücretinin tamamı, **(Değişik ibare: 1.9.2006/26276 RG) Daire Başkanlığınca** belirlenen Döner Sermaye işletmesi hesabına makbuz karşılığında yatırılır.

Eserin incelenmesi için Döner Sermaye işletmesi hesabına yatırılan ücretin bir kısmı, **(Değişik ibare: 1.9.2006/26276 RG) Daire Başkanlığınca** hazırlanan yönergede belirlenen esas ve usuller çerçevesinde, ön inceleme ve inceleme hizmetlerinde görev alanlara ödenir.

Dördüncü fıkra; (a), (b) ve (c) bentleri ile birlikte yürürlükten kaldırılmıştır (10.4.2003/25075 RG).

Bakanlıkça Sağlanan Eserlerin Değerlendirilmesi

Madde 10-Yürürlükten kaldırıldı.(1.9.2006/26276 RG)

Eserlerin incelenmesi ve değerlendirilmesi⁽¹⁴⁾

Madde 11-(Değişik: 1.9.2006/26276 RG) Bakanlıkça yarışma, sipariş, satın alma ve yazdırma usulleriyle temin edilen eserler ile özel kesimce hazırlanan eserlerin incelenmesi, değerlendirilmesi ilgili birimce; dersin özelliği ve sınıf seviyesi dikkate alınarak, en az iki alan uzmanı, bir görsel tasarımcı ve bir dil uzmanı ile gerekli hâllerde ölçme-değerlendirme, program geliştirme, rehberlik, çocuk gelişimi ve/veya eğitim teknoloji uzmanlarının da yer aldığı en az dört, en fazla dokuz uzman/öğretmenden oluşturulan İnceleme Komisyonu tarafından yapılır. Ancak, İnceleme Komisyonlarında zorunlu olarak bulundurulması gereken dil uzmanı ve görsel tasarımcının alanlarına giren incelemelerde komisyon en az üç kişiden oluşabilir. İhtiyaç duyulması hâlinde komisyonlara diğer kamu kurum ve kuruluşları ile özel kuruluşlardan da üye alınabilir.

Yabancı dil ders kitaplarında dil uzmanı bulundurulması zorunlu değildir.

Baskıya hazır nüshaların incelenmesi sonucunda rapor düzenlenir ve eser 100 tam puan üzerinden değerlendirilir. Aynı şekilde takım hâlinde başvurusu yapılan baskıya hazır nüshalar da birlikte incelenerek 100 tam puan üzerinden değerlendirilir.

İnceleme sonucunda;

a) 80 puandan aşağı puan alan eserler, reddedilmiş sayılır ve başvuru sahibine iade edilmek üzere Daire Başkanlığına gönderilir.

b) 80-89.99 dahil olmak üzere 80-89.99 arasında puan almış eserler;

1) İlgili birim düzeltilmek ve tekrar incelenmek üzere, bu eseri raporlarıyla birlikte Daire Başkanlığına gönderir. Daire Başkanlığı inceleme raporlarını başvuru sahibine iletir. 30 gün içinde tekrar incelenmek üzere Daire Başkanlığına başvurusu yapılmayan bu eserler reddedilmiş sayılır.

2) Düzeltilerek başvurusu yapılan eserler, Daire Başkanlığında ön incelemesi yapılarak ilgili birime gönderilir. Bu incelemede komisyon tarafından tespit edilen hataların giderilip giderilmediği inceleme sırasına bakılmaksızın yapılır ve yeniden değerlendirilir. Bu değerlendirme sonucunda 90 ve daha yukarı puan alan eserler, İnceleme Komisyonu raporu ile birlikte Başkanlığa iletilmek üzere Daire Başkanlığına gönderilir.

3) 90 dan aşağı puan alan eserler ise reddedilmiş sayılır. Baskıya hazır nüsha, başvuru sahibine iletilmek üzere Daire Başkanlığına gönderilir.

c) Eser, İnceleme Komisyonunca 90 ve daha yukarı bir puanla değerlendirilmiş ise İnceleme Komisyonunun raporu ile birlikte Başkanlığa iletilmek üzere Daire Başkanlığına gönderilir.

Başkanlığa gelen eser, değerlendirilmek üzere İhtisas Komisyonuna/Komisyonlarına gönderilir. İhtisas Komisyonu/Komisyonları, kurul uzmanı ve eğitim uzmanı ile gerekli hallerde alan uzmanı ve akademisyenlerden Başkanlıkça belirlenecek sayıda üyeden oluşturulur ve Komisyonlara ilgili kurul üyesi rehberlik eder. İhtisas Komisyonu/Komisyonları, İnceleme Komisyonları tarafından 90 ve üzerinde puanla değerlendirilen baskıya hazır nüsha ve raporları inceler ve Kurula sunar. Eserler, Kurulca uygun bulunur, düzeltilmek üzere yayın evine gönderilir veya uygun bulunmaz.

İnceleme ve değerlendirme ile ilgili diğer hususlar Yönerge ile belirlenir.

Kurul Üyelerinin Rehberliği

Madde 12- (Değişik: 17.3.2004/25405 RG) İlgili Kurul üyesi/üyleri;

a) (Değişik bent: 1.9.2006/26276 RG) İhtisas Komisyonunun çalışmalarına,

b) Baskıya hazır nüsha ve diğer eğitim araçları hakkında verilecek karar safhalarında

rehberlik eder

Okutulma Süresi

Madde 13-(Değişik: 17.3.2004/25405 RG) Kitapların okutulma süresi, ilk kabul edildiği öğretim yılından itibaren 5 (beş) öğretim yılıdır.

Okutulma Süresinin Uzatılması

Madde 14-(Değişik: 17.3.2004/25405 RG) Okutulma süresi sona eren ders kitaplarının süreleri uzatılmaz. Ancak alanında ders kitabı bulunmayan veya bir kitap bulunan ders kitaplarının birer yıl süreyle uzatılmasına; yayın evlerinin veya ilgili birimin Başkanlığa başvurusu sonucunda Kurulca karar verilebilir. Bu durumdaki kitaplar için süre uzatımı, iki defadan fazla yapılmaz. Bakanlık kitaplarının güncelleştirilmesinden ve yenilenmesinden ilgili birim sorumludur.

Okutulma Süresi İçerisinde Kitaplarda Değişiklik Yapılması

Madde 15- (Değişik: 17.3.2004/25405 RG) Ders kitaplarının yeniden yazımını gerektirmeyen öğretim programı değişikliklerinde;

a) Ders kitabının yeniden yazılmasını gerektirmeyen kısmî değişikliklerin ders kitaplarına yansıtılması, yayın evlerinden/ilgili birimden istenir. Başkanlıkça belirlenen süre içinde gerekli düzeltmelerin yapılmadığı tespit edilen ders kitabına ait Kurul Kararı, kabulündeki yöntemle iptal edilir.

b) Başvurusu yapılmış ve inceleme sürecinde bekleyen eserler, yayın evine iade edilir. Bu durumdaki eserlerin başvurusu, Başkanlıkça belirlenen süre içinde yapılabilir.

c) Ders kitabının yeniden yazımını gerektiren program değişikliklerinde:

1) Uygunluk kararı devam eden ders kitaplarının uygunluk süresi sona erer.

2) Başvurusu yapılmış olmakla birlikte Kurul Kararına bağlanmamış eserler yayın evine iade edilir.

Yazarların veya Yayın evlerinin Uyması Gereken Hususlar

Madde 16-Yazarlar veya yayın evleri kitap hazırlarken ilgili öğretim programında ve varsa şartnamelerinde belirtilen esaslar ile Bakanlıkça istenilen diğer hususlara aynen uymak zorundadırlar.

Yayımlanan Kitapların Kontrolü

Madde 17-(Değişik : 1.9.2006/26276 RG) Başkanlıkça kabul edilen ders kitapları için Daire Başkanlığından fiyat tespiti istenir. Ancak, yazar veya yayınevi, kitabı bastıramayacaksa durumu yazılı olarak Daire Başkanlığına bildirir. Bu durumda kitap, ders kitapları listesinde yayımlanmaz ve okutulma süresinde de herhangi bir değişiklik yapılmaz. Yayımlanan kitapların ilk ve müteakip baskılarından, basıldığı tarihten itibaren üç ay içinde, 5'er adedi Başkanlığa ve ilgili birime, 1 adedi de Daire Başkanlığına gönderilir. Bu süre içinde gönderilmeyen eserlere ait Kurul Kararı iptal edilir. Yazar veya yayınevi bu baskı örnekleriyle birlikte, güncelleştirme veya yeni düzenlemelerine ait örnek sayfaları Başkanlığa gönderebilir. Başkanlık, bu kitapları karara bağlanmış nüshalarıyla, Daire Başkanlığı da fiyat verilen örneği ile karşılaştırır. Bu karşılaştırmada asıl nüshalara uymadığı tespit edilen eserlerin kabulüne dair Kurul Kararı, kitabın kabulündeki yöntemle yürürlükten kaldırılır ve Tebliğler Dergisinde yayımlanır. Ancak, güncelleştirme ve yeni düzenleme gerektiren tespitler Kurulca da uygun bulunduğu takdirde kitap, Başkanlıkça belirtilen süre içinde düzeltilmek üzere yazar veya yayınevine gönderilir.

Yeni baskılar ilgili birim tarafından da incelenir, varsa belirlenen hatalar Başkanlığa bildirilir.

Baskı ve Dağıtım

Madde 18-Bakanlıkça yayımlanacak kitapların baskı adedi, Daire Başkanlığınca ilgili birimle iş birliği yapılarak ihtiyaca göre belirlenir. Baskı, satış ve dağıtım işlemleri de Daire Başkanlığınca yapılır.

Kayıtların Tutulması ve Bilgilendirme

Madde 19- Daire Başkanlığı, Bakanlık ve özel kesimce hazırlanan kitapların yayım, dağıtım ve satış durumlarını izler. Konu ile ilgili istatistikî verileri Başkanlığa sunar.

Telif Ücreti

Madde 20- Bakanlıkça yayımlanan kitapların yazarlarına Millî Eğitim Bakanlığınca "Kamu Kurum ve Kuruluşlarınca Ödenecek Telif ve İşlenme Ücretleri Hakkında Yönetmelik" hükümlerine göre ücret ödenir.

Fiyatların Belirlenmesi

Madde 21- Fiyatların belirlenmesi amacıyla, Daire Başkanının başkanlığında, Başkanlığın ders kitaplarıyla ilgili Daire Başkanı, Daire Başkanlığından ilgili şube müdürü, ilgili birim yetkilisi, Devlet Kitapları Mütedavil Sermayesi Müdürü, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'nden bir temsilci, Millî Eğitim Basımevi Müdürü ve Yayıncılar Birliği temsilcisinden bir komisyon oluşturulur. Komisyon, gerekli gördüğü takdirde, kitap yayınlayan kamu kurumlarının, özel kuruluşların veya uzmanların görüşlerini de alabilir. Ancak, kesin karar komisyona aittir.

Ders kitaplarının satışlarında uygulanacak birim fiyatları; kullanılan kağıdın cinsine, ebadına, cildinin karton veya bez oluşuna göre komisyon tarafından belirlenir.

Kitaplara, komisyonca uygun forma birim fiyatlarının üzerinde fiyat verilemez. Komisyonun belirleyeceği fiyatlar Bakanlık Makamı'nca onaylandıktan sonra yürürlüğe girer.

Fiyat almadan satışı yapılan ve belirlenen fiyatın üstünde bir fiyatla satışı yapıldığı Daire Başkanlığınca tespit edilen kitabın kabulüne dair Kurul Kararı iptal edilir ve ders kitapları listesinden çıkarılır.

Okullara Duyuru

Madde 22- (Değişik: 5.4.2005/25777 RG) Başvuru sahipleri⁽⁷⁾;

a) İçinde bulunan yılın Mayıs ayından önce Kurulca kabul edilen veya okutulma süresi devam eden ders kitaplarının fiyatlarının belirlenmesi için, Mayıs ayının ilk haftasının son iş gününe kadar,

b) Mayıs ayının ilk üç haftasında Kurulca kabul edilen ders kitaplarının fiyatlarının belirlenmesi için, Mayıs ayının son iş gününe kadar,

Yayımlar Dairesi Başkanlığı'na başvuruda bulunurlar.

Kabul edilen ders kitaplarının adları, yazarı-yazarları, varsa yayın evi⁽⁸⁾ ve fiyatları ile birlikte her yıl en geç Haziran ayının ilk on günü içinde Tebliğler Dergisi'nde yayımlanır.

Kitapların Seçimi,

Madde 23- (Değişik: 12.8.1998/23431 RG) Örgün ve yaygın eğitim kurumlarında okutulacak ders kitaplarının seçiminde aşağıdaki yol izlenir.

a) Kurulca kabul edilen ders kitaplarının yayımlandığı Tebliğler Dergisinin her öğretmen tarafından incelenmesi okul yönetimince sağlanır.

b) İlköğretim ve ortaöğretim kurumlarında okutulacak ders kitapları, ilgili sınıf ve branş öğretmeni tarafından seçilir.

Sınıf öğretmeni ve branş öğretmeni, seçtikleri kitapların seçme gerekçeleri konusunda zümre öğretmenler kuruluna bilgi verirler. Bu toplantıya okul-aile birliği başkanı ya da uygun göreceği üyelerin katılması sağlanır.

Sınıf ve branş öğretmeni, seçtiği kitap listesini gereği için okul müdürüne sunar.

c) Okul yönetimleri, Talim ve Terbiye Kurulunca kabul edilen ders kitapları çeşitlerinin okul ve sınıf kitaplıklarında bulundurulmasına özen gösterirler.

d) (Ek: 17.3.2004/25405 RG) Bakanlık, (Değişik ibare : 18.5.2006/26172 RG) resmî ilköğretim ve ortaöğretim kurumları⁽¹⁰⁾ öğrencileri için belirleyeceği derslerin kitaplarını satın alabilir. Bu ders kitaplarının seçiminde, Yönetmeliğin kitapların seçimine ilişkin hükümleri uygulanmaz.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli Hükümler

Hazırlama Esas ve Usullerine Uyuma

Madde 24- Sipariş usulü ile yazdırılacak kitapların şartnamesinde belirtilen hususlar yerine getirilmediği takdirde hazırlayanlara ödeme yapılmaz.

Yazar veya Yayınevi Değişikliği

Madde 25- Baskıya hazır nüsha Kurul kararına bağlandıktan sonra kitabın üzerinde bulunan yazar veya yazarların isimleri ile yayınevi adı, tarafların karşılıklı rızalarına dair noter sözleşmesi, ihtilaf durumunda ise esasa ilişkin kesinleşmiş mahkeme kararı olmaksızın değiştirilemez. (Ek : 1.9.2006/26276 RG) Bu durumlarda konu belgeleri ile birlikte Kurula sunulur ve Kurulca belirlenen görüş doğrultusunda işlem yapılır.

Komisyonu Alınacak Elemanlar

Madde 26- Yürürlükten kaldırıldı.(1.9.2006/26276 RG)

Kitaplarla İlgili Olarak Başkanlıkça da Yapılabilecek İşlemler

Madde 27- Bu Yönetmelikte sözü edilen kitapların hazırlanarak ilgililere sunulmasına ilişkin iş ve işlemler, ilgili birimlere bilgi verilmek suretiyle Kurul Kararı ile Başkanlıkça da yapılabilir.

Öğrencilere Aldırılmayacak Kitaplar

Madde 28- Tebliğler Dergisinde yayımlanan ders kitaplarından başka hiçbir eser ders kitabı olarak öğrencilere aldırılmaz.

(Değişik son fıkra: 17.3.2004/25405 RG) Ders kitabı bulunmaması hâlinde ders kitabı yerine kullanılacak eğitim araçlarının başvurusu, incelenmesi, değerlendirilmesi ile ilgili hususlar Yönergede belirlenir.

Diğer Bakanlıkların Meslekî Ders Kitapları

Madde 29- Diğer Bakanlıklara bağlı okulların meslekî ders kitapları, kendi bünyelerinde branş elemanlarından oluşturulacak en az 3 kişilik bir komisyona incelettirilerek tanzim edilen raporla birlikte Başkanlığa gönderilir.

Uygunluk Kararının İptali

Madde 30-Duyurusu yapılan kitapların bu kararı aşağıdaki durumlarda iptal edilir ve bu kitapların yazar veya yayınevine ait diğer kitaplar da iki (2) yıl süre ile incelemeye alınmaz.

- a) Ders kitabı olarak kabul edildiğine dair Kurul Kararı olmadığı halde, bu karar varmış gibi yanlış veya yanıltıcı beyanda bulunduğu tespit edilenler,
- b) Bu Yönetmelikte belirtilen hususlara ve Bakanlıkça belirlenen esas ve usullere uymadığı sonradan tespit edilenler.

Ders Kitapları Dışındaki Kitaplar ile Eğitim Araçlarının İncelenmesi, Seçimi ve Kullanımı⁽⁷⁾

Madde 31- (Değişik: 17.3.2004/25405 RG) Ders kitabı dışındaki diğer kitap ve eğitim araçlarının incelenmesi, değerlendirilmesi, seçimi ile kullanımında aşağıdaki hususlara uyulur.

a) Eğitim araçlarından;

1) Bilimsel nitelikteki yayın ve araştırma yapma işlevi bulunan resmî kurum ve kuruluşların eğitim-öğretim programlarını destekleyici nitelikteki yayınları,

2) Türk ve dünya klâsikleri,

3) Anayasa, kanun, tüzük, yönetmelik ve yönergeler veya bunların birleştirilmesiyle meydana getirilen eserler,

4) Okul kütüphanesinde ilgili mevzuat hükümlerine göre bulundurulmuş eserler,

5) Bilgisayar kullanımı için gerekli olan yazılım programları,

6) Derslerin işlenişinde kısa süreli kullanılan yazılım programları,

7) Öğretmenlerin sınıflarda yararlanmak için hazırladıkları ve kendi derslerinde kullandıkları dersle ilgili bireysel çalışmaları sonucu ortaya çıkan materyaller

herhangi bir değerlendirme veya seçime gerek görülmeden okullarda kullanılabilir.

b) Yukarıda sayılan eğitim araçları dışında kalan ve bir öğretim yılı boyunca okullarda kullanılacak her türlü eğitim aracının belirlenmesi ve seçimi, dersin öğretmeni tarafından yapılır.

Ders kitabı dışında kullanılacak eğitim araçlarının; Anayasaya, yasalara ve Millî Eğitimin Temel Amaçlarına ters düşmemesi esastır. Aksi durumda sorumluluk, eğitim aracının seçimini yapan öğretmenlere aittir.

Bu belirlemede eğitim aracının resmî/özel kişi, kurum ve kuruluşların tavsiye kararı, uygunluk veya kalite belgesi olup olmadığına bakılmaksızın:

Eğitim Aracının;

1) 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununda yer alan Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçlarında belirtilen “Atatürk İnkılâp ve İlkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk Milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek” hükmüne ve Türk Millî Eğitiminin Temel İlkelerine uygun olması,

2) Bilimsel hata bulunmaması,

3) Türkçe'nin özelliklerinin bozulmadan ve doğru olarak kullanılmış olması,

4) Kişi ve kuruluşları yıpratıcı nitelikte olmaması,

5) Temel insan haklarına aykırılık taşımaması; cinsiyet, ırk, din, dil, renk, siyasi düşünce, felsefi inanç, mezhep ve benzeri ayrımcılık içermemesi,

6) Bilimsel ilke ve yöntemlere uygun olarak hazırlanmış olması,

7) Reklâm niteliğinde öğelere yer verilmemiş olması,

8) Hedeflenen öğrenci kitlesinin bilgi ve yaş düzeyine uygun olması,

9) Türkçe dışında hazırlanmış olanlarının Bakanlar Kurulunca Türkiye'de eğitim-öğretimine izin verilen yabancı dillerde hazırlanmış olması,

10) Estetik, edebî, kültürel ve sosyal değerlere uygun olması,

11) Görsel unsurlarının toplumun ortak değerleriyle bağdaşması

esasları göz önünde bulundurulur.

Ders öğretmenince belirlenecek eğitim aracı için, Eğitim Aracı Seçme ve Değerlendirme Formu(EK-1) ⁽¹⁰⁾ ile bu forma dayalı olarak düzenlenecek Bilgi Formu (EK-2) ⁽¹¹⁾ okul müdürlüğüne verilir.

(Değişik son fıkra: 2.8.2006/26247 RG) Bakanlığın satın alacağı eğitim araçlarının incelenmesi için başvurular (Değişik ibare : 1.9.2006/26276 RG) satın alacak birime yapılır. Bu başvuruların incelenmesi ve diğer hususlar Yönergede belirtilir. Ancak, eğitim araçlarından yerel düzeyde hibe ve alımlarda yapılacak inceleme, bu maddede belirtilen hükümler çerçevesinde, il millî eğitim müdürlüklerince kurulacak komisyonlarca yapılır. Bu komisyonlarda alan uzmanı veya uzmanların yanı sıra Türkçe ve resim iş öğretmenlerinin biri veya her ikisi de bulunabileceği gibi eğitim yöneticileri de olabilir. Valilik onayı ile kurulacak komisyonlar; en az üç, en fazla yedi kişiden oluşur.

Takma (Müstear) Ad Kullanamama

Madde 32- Ders kitapları yazarları ders kitaplarında takma (müstear) ad kullanamazlar.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Yürürlük-Yürütme-Son Hükümler

Yürürlükten Kaldırılan Mevzuat

Madde 33- 29/5/1993 tarih ve 24595 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan "Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliği" ve değişiklikleri yürürlükten kaldırılmıştır.

Geçici Madde 1- (Değişik: 9.1.1999/23578 RG) Yürürlükten kaldırıldı (17.12.1999/23909 RG).

Geçici Madde 2- (Ek: 9.5.1998/23337 RG) 1997-1998 Öğretim Yılı sonu itibarıyla okutulma süresi sona erecek ders kitaplarından yazar, yayın evi veya ilgili birimlerin 29 Haziran 1998 tarihine kadar Başkanlığa başvurmaları durumunda, Kurulca uygun bulunanların okutulma süresi bir (1) yıl uzatılabilir.

Geçici Madde 1- (Ek: 10.4.2003/25075 RG) Yürürlükten kaldırıldı (17.3.2004/25405 RG)

Geçici Madde 2- (Ek: 11.6.2003/25135 RG) 2003-2004 Öğretim Yılına mahsus olmak üzere resmî ilköğretim okullarında öğrenim gören öğrencilere, seçmeli ders kitapları dışında, Bakanlıkça satın alınarak parasız dağıtılacak ders kitapları için bu okullarda seçim yapılmaz.

2003-2004 Öğretim Yılına mahsus olmak üzere ders kitaplarının fiyatları, Haziran ayının son haftasında Tebliğler Dergisinde yayımlanır.

Geçici Madde 1- (Ek: 17.3.2004/25405 RG) Bu Yönetmeliğin yayımından önce incelenmek üzere Başkanlığa başvurusu yapılan eğitim araçlarının, ilgililerince Yönetmeliğin yayımı tarihinden itibaren bir ay içinde geri çekilmemesi hâlinde, başvuru sırasına göre yayın evlerine iadesi sağlanır.

Geçici Madde 2- (Ek: 17.3.2004/25405 RG) 2003- 2004 Öğretim Yılına mahsus olmak üzere baskıya hazır nüshaların başvurusu, aynı Yönetmeliğin 6 ncı maddesinin (e) bendinin birinci alt bendinden istisna tutularak nisan ayının son iş gününe kadar yapılır.

Bu Yönetmeliğin yayımından önce başvurusu yapılan baskıya hazır nüshaların incelenmesi ve değerlendirilmesi, bu Yönetmeliğin on birinci maddesi hükmüne göre yapılır.

Geçici Madde 3- (Ek: 17.3.2004/25405 RG) Bu Yönetmeliğin yayımından önce yazarlar tarafından hazırlanarak kendi adlarına kabul edilen ders kitapları ile incelenmek üzere başvurusu yapılmış olan kitapların işlemlerinde yayın evi şartları aranmaz.

Geçici Madde 4- (Ek: 17.3.2004/25405 RG) 2004-2005 Öğretim Yılına mahsus olmak üzere okutulma süresi devam eden, okutulma süresi uzatılan ve mart ayının on sekizinci günü mesai bitimine kadar Kurulca kabul edilen ilköğretim kurumlarında okutulacak ders kitaplarının, yazar/yazarların ve yayın evi adlarının yer aldığı ders kitapları listesi, mart ayının on dokuzunda fiyatsız olarak Tebliğler Dergisinde yayımlanır. Bu kitapların fiyatlarının belirlenmesi için ilgililer, mayıs ayının ikinci haftasının son iş gününe kadar Daire Başkanlığına başvuruda bulunurlar. Bu kitapların fiyatları ise haziran ayının ilk on günü içinde Tebliğler

Dergisinde yayımlanır. Başkanlık, ilköğretim ders kitaplarının listesini, 18/03/2004 tarihi mesai bitimine kadar Daire Başkanlığına gönderir.

Geçici Madde 5- (Ek: 17.3.2004/25405 RG) Bu Yönetmeliğin yayımı tarihinden önce okutulma süresi uzatılmış olan ders kitabının/kitaplarının uzatılma sürelerine bakılmaksızın bu Yönetmelik hükümlerine göre işlem yapılır.

Geçici Madde 6- (Ek: 5.4.2005/25777 RG) Aynı Yönetmeliğin 22 nci maddesinin son fıkrası hükmü, 2005 yılına mahsus olmak üzere, "Kabul edilen ders kitaplarının adları, yazarı-yazarları ve varsa yayın evi listesi 24/5/2005 tarihinde; aynı liste ders kitabı fiyatları ile birlikte 2005 Ağustos ayı içinde Tebliğler Dergisinde yayımlanır." şeklinde uygulanır.

Geçici Madde 7- (Ek: 5.4.2005/25777 RG) Bu Yönetmelik ile değiştirilen 6 ncı maddenin (e) bendinin (1) nolu alt bendi 2005 yılına mahsus olmak üzere, Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarında incelenmek üzere Başkanlığa teslim edilecek baskıya hazır nüshalar için başvuru, bu Yönetmeliğin yayımı tarihinden Ağustos ayının son iş gününe kadar kabul edilir. Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliğine göre 17/3/2004 tarihinden sonra başvurusu yapılan baskıya hazır nüshaların incelenmesi ve değerlendirilmesine, bu Yönetmeliğin yayımı tarihinden itibaren devam edilir.

Geçici Madde 8- (Ek:18.5.2006/26172 RG) Aynı Yönetmeliğin 6 ncı maddesinin birinci fıkrasının (e) bendinin (2) nolu alt bendi ile 22 nci maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi hükümleri, 2006 yılına mahsus olmak üzere; "Mayıs ayının son iş gününe kadar Kurulca kabul edilen, okutulma süresi devam eden ve süresi uzatılacak olan ders kitaplarının; adları, yazar/yazarlarının ve yayın evi adlarının yer aldığı liste 7/6/2006 tarihinde Tebliğler Dergisinde yayımlanır. Bu kitapların fiyatları ise aynı liste ile birlikte Ağustos 2006 Tebliğler Dergisinde yayımlanır." şeklinde uygulanır.

Geçici Madde 9 – (Ek:4.7.2006/26218 RG) Bir defaya mahsus olmak üzere bu Yönetmeliğin,

a) 1 inci maddesinde yer alan "Ocak, Şubat ve Mart aylarında" ibaresi, (Değişik:4.11.2006/26336 RG)"15 Kasım 2006 günü mesai bitimine kadar"⁽¹⁵⁾ olarak; "Aralık ayının 15 inci iş gününe kadar" ibaresi (Değişik:16.02.2007/26436 RG) "2007 yılının Mart ayının 2 nci iş günü mesai bitimine kadar"⁽¹⁶⁾ olarak; "Aralık ayının son iş gününe kadar" ibaresi ise (Değişik:16.02.2007 / 26436 RG "2007 yılının Mart ayının 6 ncı günü mesai bitimine kadar "⁽¹⁷⁾ olarak,

b) 2 nci maddesinin (a) bendinde yer alan "Aralık ayından önce" ibaresi "2007 yılının Şubat ayından önce" olarak; aynı bentte yer alan "Aralık ayının ilk haftasının son iş gününe kadar" ibaresi "2007 yılı Şubat ayının ilk haftasının son iş gününe kadar" olarak,

c) 2 nci maddenin (b) bendinde yer alan "Aralık ayının 15 inci gününe kadar" ibaresi "2007 yılı Şubat ayının 15 inci gününe kadar" olarak; aynı bentte yer alan "Aralık ayının son iş gününe kadar" ibaresi "2007 yılı Şubat ayının son iş gününe kadar" olarak,

ç) 2 nci maddenin son fıkrasında yer alan "Ocak ayının ilk on günü içinde" ibaresi "2007 yılı Mart ayının ilk on günü içinde" olarak

uygulanır.

Geçici Madde 10 – (Ek:1.9.2006/26276 RG) Bu Yönetmeliğin yayımından önce Başkanlığa başvurusu yapılan baskıya hazır nüshaların incelenmesi ve değerlendirilmesi, başvuru tarihindeki Yönetmelik hükümlerine göre sonuçlandırılır.

Yürürlük

Madde 34- Maliye Bakanlığı ile Sayıştay'ın görüşleri alınarak hazırlanan bu Yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 35- Bu Yönetmelik hükümlerini Millî Eğitim Bakanı yürütür.

⁽¹⁾ Yönetmeliğin adı "Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliği" iken, 17/3/2004 tarihli ve 25405 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan yönetmelikle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

⁽²⁾ Kitap, İş ve İşlem Yaprakları, Basılmış Kitap tanımlarında geçen "iş ve işlem yaprakları" ibaresi, 17/3/2004 tarihli ve 25405 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan yönetmelikle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

⁽³⁾ İKİNCİ BÖLÜM başlığı "Kitapların Nitelikleri ve Hazırlanması" iken, 17/3/2004 tarihli ve 25405 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan yönetmelikle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

⁽⁴⁾ 5 inci maddenin başlığı "Kitaplarda Aranacak Nitelikler" iken, 17/3/2004 tarihli ve 25405 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan yönetmelikle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

⁽⁵⁾ Bu alt bendde yer alan "Mesleki ve Teknik Öğretim ile Felsefe Grubu" ibaresi, 2/11/2004 tarihli ve 25631 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan yönetmelikle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

⁽⁶⁾ Bu maddede geçen "yayın evine" ibaresi, 5/4/2005 tarihli ve 25777 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan yönetmelikle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

⁽⁷⁾ Bu maddenin birinci fıkrasında geçen "Yazar veya yayın evi yetkilileri" ibaresi, 17/3/2004 tarihli ve 25405 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan yönetmelikle önce "Yayın evi yetkilileri" olarak, daha sonra 5/4/2005 tarihli ve 25777 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan yönetmelikle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

⁽⁸⁾ Bu maddenin son fıkrasında geçen "yayın evi " ibaresi, 5/4/2005 tarihli ve 25777 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan yönetmelikle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

⁽⁹⁾ Bu maddenin başlığı "Öğretmen Kılavuz Kitapları" iken, 17/3/2004 tarihli ve 25405 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan yönetmelikle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

⁽¹⁰⁾ (Ek-1) formu, 17/3/2004 tarihli ve 25405 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan yönetmelikle eklenmiştir.

⁽¹²⁾ Bu alt bentte geçen "her yıl Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarında" ibaresi, 18/5/2006 tarihli ve 26172 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Yönetmelik değişikliği ile metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

⁽¹³⁾ Bu alt bentte geçen "resmî ilköğretim kurumları" ibaresi, 18/5/2006 tarihli ve 26172 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Yönetmelik değişikliği ile metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

⁽¹⁴⁾ 11 inci maddenin başlığı "Özel Kesimce Hazırlanan Eserlerin Değerlendirilmesi" iken, 1/9/2006 tarihli ve 26276 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan yönetmelikle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

⁽¹⁵⁾ Bu alt bentte geçen "Eylül ve Ekim aylarında"⁽¹¹⁾ ibaresi, 04.11.2006 tarihli ve 26336 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Yönetmelik değişikliği ile metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

⁽¹⁶⁾ Bu alt bentte geçen "2007 yılının Şubat ayının 15 inci iş gününe kadar" ibaresi, 16.02.2007 tarihli ve 26436 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Yönetmelik değişikliği ile metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

⁽¹⁷⁾ Bu alt bentte geçen "2007 yılı Şubat ayının son iş gününe kadar" ibaresi, 16.02.2007 tarihli ve 26436 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Yönetmelik değişikliği ile metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

EK-II:

DERS KİTAPLARI İLE EĞİTİM ARAÇLARININ İNCELENMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİNE İLİŞKİN YÖNERGE

Tebliğler Dergisi : EKİM 2006/2589

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam, Dayanak ve Tanımlar

Amaç

Madde 1- Bu Yönergenin amacı, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı örgün ve yaygın eğitim kurumlarında kullanılacak ders kitabı, temel ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı, öğretmen kılavuz kitabı, bilgi iş ve işlem yapılarının nitelikleri, hazırlanması, incelenmesi ve değerlendirilmesi ile diğer eğitim araçlarının incelenmesi ve değerlendirilmesine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.

Kapsam

Madde 2- Bu Yönerge, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı örgün ve yaygın eğitim kurumlarında kullanılacak ders kitabı, temel ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı, öğretmen kılavuz kitabı, bilgi iş ve işlem yapılarının nitelikleri, hazırlanması, incelenmesi ve değerlendirilmesi ile diğer eğitim araçlarının incelenmesi ve değerlendirilmesine ilişkin usul ve esasları kapsar.

Dayanak

Madde 3- Bu Yönerge, 29/5/1995 tarihli ve 22297 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliğine dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar

Madde 4- Bu Yönergede geçen;

a) Bakanlık: Millî Eğitim Bakanlığını,

b) Başkanlık: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığını,

- c) Kurul: Talim ve Terbiye Kurulunu,
 - d) Daire Başkanlığı: Yayınlar Dairesi Başkanlığını,
 - e) Birim: Okul ve kurumlarda okutulan derslere ait öğretim programı, ders kitabı ve eğitim aracını hazırlayan ilgili birimlerini,
 - f) Döner Sermaye: Daire Başkanlığına bağlı Devlet Kitapları Döner Sermayesi Müdürlüğünü,
 - g) Yönetmelik: Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliğini,
 - h) Başvuru sahibi: Özel veya tüzel kişileri,
 - i) İnceleme Komisyonu: Birimlerde ders kitapları ve eğitim araçlarını incelemek üzere kurulan komisyonu,
 - j) İhtisas Komisyonu: Belirli puan almış baskıya hazır nüsha ile raporlarını incelemek ve değerlendirmek üzere Başkanlık bünyesinde kurulan komisyonu,
 - k) Komisyon Başkanı: Başkanlıkta ve birimde kurulan her komisyonun başkanını,
 - l) Alan Uzmanı: Kitabıyla ilgili alanda bir yüksek öğretim kurumundan mezun olmuş veya bu alanda daha önce yayımlanmış ders kitabı olan kişiyi,
 - m) İnceleme Ücreti: Ders kitapları ve eğitim araçlarının incelenmesi ve değerlendirilmesi için Yönetmelikte belirtilen miktarda Döner Sermaye hesabına başvuru sahibi tarafından yatırılan ücreti,
 - n) İnceleme Ücreti: Döner Sermaye hesabından, ders kitabı ile diğer eğitim araçlarının incelenmesi ve inceleme raporlarının değerlendirilmesinde ön inceleme, inceleme ve ihtisas komisyonlarında görev alanlara çalışma saatleri dışında ödenen ücret tutarını
- ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Ders Kitaplarının Nitelikleri ve Hazırlanması

Ders Kitaplarının Nitelikleri

Madde 5- Ders kitapları, Yönetmelikte belirtilenlerle birlikte aşağıdaki nitelikleri taşır:

Ders Kitapları;

- a) Öğrencileri; millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerler bakımından besleyen; demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmede yol gösteren ve bu değerlerle ilgili ders konularını sevdiren okuma metinlerini içerir.
- b) Türk Millî Eğitiminin genel amaçları ve temel ilkeleri ile kitabın hitap ettiği eğitim kurumunun amaçlarına uygun olur.
- c) Atatürk İlke ve İnkılapları ile ilgili konulara, öğretim programlarına ve Kurulca alınan kararlara uygun olur.
- d) Demokrasi ve insan hakları ile kültürel ve evrensel değerleri kapsar.
- e) Bilginin nasıl üretileceğine ilişkin vurgu yapar.

f) Bilişim teknolojisinin etkin ve verimli kullanımını teşvik eder.

g) Öğretim programının kazandırmayı amaçladığı değer, tutum ve yeterlikleri kapsar. Türk toplumunun sosyal, ahlaki, kültürel ve tarihî değerlerini geliştirerek yaşatır.

h) Ön yargı ve normatif önermelerden uzak olarak konuyla ilgili farklı bakış açıları içerir.

i) Kişi, kurum ve kuruluşları yıpratıcı unsurları taşımaz.

j) Her türlü etkinlikte öğretmenin rehberliğinde öğrenciyi merkeze alır.

k) Konuların hazırlanması ve düzenlenmesinde öğrencilerin ilgi, yetenek ve ihtiyaçları göz önünde bulundurulur.

Ders Kitaplarının Hazırlanması

Madde 6- Bakanlık ve özel kesim tarafından hazırlanacak ders kitabı, temel ders kitabı, alan uzmanı/uzmanları, editör, dil uzmanı, görsel tasarımcı, ölçme-değerlendirme uzmanı, program geliştirme uzmanı, rehberlik veya gelişim uzmanlarından oluşan ekipçe;

- İçerik,
- Dil, Anlatım ve Üslup,
- Öğrenme ve Öğretme,
- Teknik, Tasarım ve Düzenleme

yönlerinden aşağıdaki hususlara göre hazırlanır:

• İçerik

1) Dersin öğretim programını kapsayacak şekilde düzenlenir. Dersin kazanımlarının tümünün işe koşulup koşulmadığına dikkat edilir. Kazanımların ve yeterliklerin bire bir aynı ifadeyle kitapta yer alması beklenilmez. Kazanımlara dolaylı olarak yer verilmesi, tüm kitapların homojen bir yapıya bürünmemesi açısından önemlidir. Ancak Türkçe ders kitabının okuma metinlerinden oluşması esas olduğundan, bu hususlar öğretmen kılavuz kitabında yer almaz.

2) Konular ve üniteler, sınıf seviyesine göre günlük hayatla bağlantılı ve uygulamalı olarak ele alınır.

3) Konular ve üniteler; problemleri belirtme, inceleme ve gözlem yolu ile gerekli deneyleri yapma, deneylerden sonuç çıkarma ve bu sonuçları kontrol ederek bilimsel düşünme yöntemini güçlendirecek şekilde işlenir.

4) Dersin özelliğine göre ünite, bölüm ve konular arasında hacim bakımından programında belirtildiği şekilde uygun bir denge kurulur.

5) Kazandırılacak bilgi, beceri, tavır ve tutumlar ile değerler sınıf seviyesine uygun kavram ve örneklerden hareket edilerek verilir.

6) Konuların işlenişinde, aynı sınıfta okutulan diğer derslerle olan ilişkisi göz önünde bulundurulur. Ayrıca bir önceki sınıfın konularıyla bilgi, kavram, ilke ve beceri bakımından bağlantısı kurulur ve bir üst sınıfla ilgili hazırlayıcı açıklamalara yer verilir.

7) Konular, öğretime yardımcı unsurlarla desteklenerek anlaşılır hâle getirilir.

8) Dersin özelliğine göre yeri geldiğinde deyimler, atasözleri, destanlar, türküler, resimler, fotoğraflar, minyatürler ve benzeri kaynaklar kültürümüzün gelişmesini ve devamlılığını sağlayacak şekilde

işlenir.

9) Gereksiz bilgi ve ayrıntıya yer verilmez.

10) Konular öğrenciyi sorgulama, araştırma, inceleme ve başka kaynaklara yönlendirmeye teşvik edecek şekilde işlenir.

11) İstatistiki ve bilimsel bilgiler güncellenmiş olarak verilir.

12) Konuların işlenişinde, yakından uzağa, basitten karmaşığa, kolaydan zora ve somuttan soyuta giden bir yöntem izlenir.

13) Öğrencilerin, kitaptan verimli şekilde yararlanmalarını sağlayacak unsurlara yer verilir.

14) Metni açıklamak, pekiştirmek veya yorumlamak için kullanılan görsel unsurlar metninle uyumlu olacak biçimde verilir.

b) Dil, Anlatım ve Üslup

- Yaşayan Türkçe doğru, güzel ve etkili kullanılır.
- Türkçeleşmiş kelimeler, yaşayan Türkçenin bir parçası olarak değerlendirilir.
- Öğrencilerin seviyelerine uygun yeni kelimeleri öğrenmelerine fırsat veren zengin ve akıcı Türkçenin kullanılmasına özen gösterilir.
- Cümleler, öğrencinin zihnindeki bilgilerin yapılandırılmasına yönelik olarak kurulur.
- Paragraf düzenleme kurallarına uyulur ve paragraflar arasındaki anlam ve mantık ilişkisine dikkat edilir.
- Cümle uzunlukları, sınıf seviyesine uygun olarak düzenlenir.
- Türkçenin kullanımında, baskıya hazır nüshanın teslim tarihindeki Türk Dil Kurumunun son yayımladığı Türkçe Sözlük ve Yazım Kılavuzu esas alınır. Baskıya hazır nüshanın inceleme sürecinde Yazım Kılavuzu'nda yapılan değişiklikler eserin değerlendirilmesinde dikkate alınmaz. Ancak değişikliklerin yansıtılması başvuru sahibinden istenir.

• Konular işlenirken doğru, açık, anlaşılır bir dil ve anlatım kullanılır.

• Kelimeler, nüanslara dikkat edilerek titizlikle seçilir.

10) Metinlerde akıcılık, mantık dokusu ve fikir bütünlüğü sağlanır.

11) İlköğretimin ilk üç sınıfında soyut kavramların kullanılmasından kaçınılır.

c) Öğrenme, Öğretme ve Ölçme-Değerlendirme

1) Konular, öğrencileri muhakemeye, bağımsız ve yaratıcı düşünmeye, kıyaslamaya ve edinilen bilgilerden hareketle sonuçlar çıkarmaya yöneltecek şekilde işlenir.

2) Konularla ilgili hazırlık çalışmalarının öğrenciyi düşünmeye ve araştırmaya yöneltecek nitelikte olmasına dikkat edilir.

3) Öğrencinin yeni bilgileri ezberlemesi değil, zihninde yapılandırması hedeflenir.

4) Öğrenme yöntemleri ve stratejileri dikkate alınır ve üst düzey (metakognitif) düşünme becerileri

geliştirilir.

5) Konular, programın ilgili temel becerileri ile alt becerilerini kazandıracak şekilde düzenlenir ve öğrencinin etkin rol almasına imkân verecek biçimde işlenir.

6) Değerlendirmeye ilişkin unsurlar, ölçme-değerlendirme ilke ve teknikleri dikkate alınarak düzenlenir.

7) Her ünite veya bölümün sonunda öğrenciye konularla ilgili bilgi, beceri, değer, tutum ve yeterliklerin kazandırılıp kazandırılmadığını ölçmeye yarayan değerlendirme sorularına yer verilir.

8) Çoktan seçmeli, doğru-yanlış, boşluk doldurma, eşleştirme, yazılı yoklama ve benzeri sonuç değerlendirme teknikleri ile ürün dosyası (portfolyo) değerlendirme, performans değerlendirme, gözlem formu gibi süreç değerlendirme tekniklerine yer verilir.

d) Teknik, Tasarım ve Düzenleme

- Sayfa tasarımlarında resim, fotoğraf, grafik, şema, plan, harita ve benzeri görsel unsurların yerleştirilmesinde görsel algının yanı sıra, bunların eğitcilik ve öğreticilik niteliğine de önem verilir.

- Görsel unsur, öğrencilerin gelişim basamaklarına uygun; görsel algı yönünden ise renk uyumuna dikkat edilerek açık, temiz ve net bir baskıyla hazırlanır.

- Her türlü yazı, resim, fotoğraf ve benzeri materyallerden telif hakları gözetilerek alıntı yapılabilir.

- Konuların daha iyi öğrenilebilmesi için açıklayıcı, tamamlayıcı ve eğitici nitelikteki öğretime yardımcı (harita, kroki, fotoğraf, şema, grafik, resim vb.) görsel unsurlara yeterince yer verilir.

- Kitaplarda yer alan başlıklar sistematik biçimde düzenlenir ve ikonografik bir sistem oluşturulur.

- Kitaplarda yer alacak Türk bayrağı, "Türk Bayrağı Kanunu" ve "Türk Bayrağı Tüzüğü"ne uygun olarak verilir.

- Kitap kapaklarında aşağıdaki hususlara yer verilir:

Ön kapakta; kitabın adı, okul türü, sınıfı, başvuru sahibinin adı, varsa pedagojik açıdan uygun bulunan amblemi ve dersin özelliğini yansıtan kapak düzeni,

İç kapağın ön yüzünde; kitabın adı, okul türü, sınıfı, yazarı /yazarların adı ve soyadı (varsa akademik unvanı), başvuru sahibinin adı veya adresi varsa pedagojik açıdan uygun bulunan amblemi,

İç kapağın arka yüzünde; yazar/yazarların dışındaki kitabı hazırlayanların adı ve soyadı,

Arka kapakta sınıf seviyesi dikkate alınarak sağlık, beslenme, trafik ve çevre ile ilgili yazılı ve görsel tasarımlar yer alır.

İkinci yaprak ve devamında; ilköğretimin 1 inci, 2 nci ve 3 üncü sınıflarına ait kitaplarda, yaprağın ön yüzünde Türk bayrağı ile birlikte İstiklâl Marşı'nın ilk iki kıtası; yaprağın arka yüzünde Öğrenci Andı; üçüncü yaprağın ön yüzünde Atatürk'ün resmi ve resminin alt kısmında "Mustafa Kemal Atatürk" yazısı bulunur. İçindekiler (ilgili sınıf için ön görülen puntoda olup) en çok beş sayfayı geçmemelidir.

İlköğretimin 4' üncü, 5' inci, 6' ncı, 7' nci ve 8' inci sınıflar ile örgün ve yaygın eğitim kurumlarına ait kitaplarda; ikinci yaprağın ön yüzünde Türk bayrağı ile İstiklâl Marşı; yaprağın arka yüzünde Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi, üçüncü yaprağın ön yüzünde, Atatürk resmi ve resminin alt kısmında "Mustafa Kemal Atatürk" yazısı bulunur. İçindekiler (ilgili sınıf için ön görülen puntoda olup) en çok beş sayfayı geçmemelidir.

Diğer yapraklarda metin kısımlarının başlıkları dışında kalan bölümlerinde (resim altı yazıları,

dipnotlar ve benzeri kullanılan yazılar hariç) ilköğretim 1' inci sınıflar için (20), 2' nci sınıflar için (18), 3 üncü sınıflar için (14), 4 üncü sınıflar için (12), 5 inci sınıflar için (11), daha üst sınıflar için ise (10) puntodan daha küçük harfler kullanılmaz.

Yaygın eğitim kurumları için yazılan kitaplarda punto büyüklükleri, yukarıdaki ölçüler ile kursiyerlerin eğitim ve yaş durumları dikkate alınarak belirlenir.

Metinlerin aralarında paragraf boşluğu bulunmayan 100 mm' lik kısmında, ilköğretim 1' inci sınıflar için (10), 2' nci sınıflar için (14), 3 üncü sınıflar için (18), 4 üncü ve 5 inci sınıflar için (20), altıncı ve daha üst sınıflar için (22) den fazla satır bulunmaz.

Yaygın eğitim kurumları için yazılan kitaplardaki satır aralıkları, yukarıdaki ölçüler ile kursiyerlerin eğitim ve yaş durumları dikkate alınarak belirlenir.

Dipnotlar bölüm veya ünite sonlarında verilir.

İlköğretim Türkçe, Ortaöğretim Dil ve Anlatım ile Türk Edebiyatı derslerinde; eserin hazırlanmasında kullanılan orijinal metinler, başvuru esnasında baskıya hazır nüsha ile Daire Başkanlığına teslim edilir.

Ders kitaplarının son bölümünde yer alan yapraklarda sözlük, kronoloji (Sosyal Bilgiler- Tarih kitaplarında) ve kaynakça yer alır.

Türk Edebiyatı kitabında edebiyat terimleri sözlüğü bulunur. Ancak öğrencilere sözlük kullanma alışkanlığı kazandırmak ve farklı sözlüklere yönlendirmek için Türkçe, Dil ve Anlatım ile Türk Edebiyatı ders kitaplarında sözlük bölümüne yer verilmez.

Sosyal Bilgiler, Hayat Bilgisi, Dil ve Anlatım, Türk Edebiyatı, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ile Tarih ve Coğrafya kitaplarında Türkiye haritası,

Türkçe, Sosyal Bilgiler, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük, Dil ve Anlatım, Türk Edebiyatı, Türk Lehçeleri, Tarih, Genel Türk Tarihi ve Osmanlı Tarihi kitaplarında Türk dünyası haritası yer alır.

Yabancı dil ders kitapları; dinleme becerisini kazandırmaya yönelik kaset, CD, VCD gibi ek materyallerle birlikte takım hâlinde hazırlanır, incelenir ve değerlendirilir. Bu materyaller Yönergenin 27'nci maddesinde belirtilen esaslara göre incelenir.

Takım hâlinde hazırlanması gereken diğer ders kitapları, ilgili dersin öğretim programına ait Kurul Kararında belirtilir.

Öğrenci Çalışma Kitabının Hazırlanması **Madde 7- Öğrenci çalışma kitabında;**

a) Öğretim programlarında yer alan amaçlar doğrultusunda öğrencilere bilgi ve beceri kazandırılmasında yardımcı olacak, öğrenmeyi pekiştirecek unsurlara yer verilir.

b) Öğrenmeyi kolaylaştırmak amacıyla öğrencinin ilgisini çeken çeşitli örnekler bulunur.

c) Konularla ilgili öğrenmeyi destekleyici ve günlük hayatla ilgisini kurabileceği çalışmalara ağırlık verilir.

d) Dersin özelliğine göre her konu işlendikten sonra o konuda amaçlanan bilgi, beceri, değer ve tutumların kazandırılıp kazandırılmadığını ölçen çalışmalara ve değerlendirmelere yer verilir.

e) Konular, öğrencinin öğrenmesini kolaylaştıracak ve ilgisini çekecek görsell öğelerle (grafik, şekil, resim, fotoğraf, harita, karikatür gibi) desteklenir.

f) Öğrencilerin yeteneklerini geliştirmede yardımcı olacak çeşitli örnek, alıştırma, işlenen konular ve

ünitelerle ilgili internet adresleri ve okuma kaynaklarına yer verilir.

g) Dersin özelliğine göre uygulama ve işlem sonucunun yazılacağı çizelgelere, bilgi ve veri tablolarına, şekil, grafik, kroki, şablon, harita, plan, resim, levha, fotoğraf ve benzeri öğretime yardımcı unsurlara; bazı ünite konularında kullanılmak üzere video kaseti, ses kaseti, slayt, CD, DVD, VCD, disket ve benzeri öğretimi destekleyici materyallere yer verilebilir.

h) Dersin özelliğine göre soru-cevap, doğru-yanlış, çoktan seçmeli, eşleştirme, boşluk doldurma, bireysel ve grup çalışmaları, canlandırma, tablo tamamlama, cümle tamamlama gibi yöntem, teknik ve etkinliklere de yer verilir.

Öğretmen Kılavuz Kitabının Hazırlanması

Madde 8- Öğretmen kılavuz kitabında;

a) Konuların işlenişinde ulaşılmak istenen hedefler belirtilir.

b) Öğretim programlarında yer alan amaç ve açıklamalar doğrultusunda öğrencilere bilgi, beceri, anlayış ve tutumların kazandırılmasında öğretmene yardımcı olacak ve öğretmeyi kolaylaştıracak açıklayıcı bilgiler yer alır.

c) Öğretmeyi ve öğrenmeyi kolaylaştırmak amacıyla ilgi çekici değişik örnek ve uygulamalar yer alır.

d) Bilgi, beceri, tavır ve tutumlar ile değerlerin öğrencilere kazandırılabilmesi için kullanılacak araç-gereçle birlikte öğretim yöntem ve tekniklerine yer verilir.

Buna göre;

1) Konu ile ilgili zaman analizine ve konunun işleniş planına,

2) Öğretmenin konu ile ilgili yapacağı ön hazırlıklara,

3) Konuya girerken daha önce işlenen konularla ilişkisini sağlayacak ve öğrencinin ilgisini çekecek hatırlatmalara, sorulara ve benzeri unsurlara,

4) Ders kitabında yer alan ve açıklama gerektiren şekil, şema, çizelge ve benzeri öğretime yardımcı unsurlara yer verilir.

e) Öğrencilerin gelişim farklılıkları dikkate alınarak seviye gruplarına göre hangi hususların vurgulanması gerektiği belirtilir.

f) Konular işlenirken yeri geldikçe;

1) Diğer derslerle bağlantı kurulur.

2) Konuların günlük hayatla ilgisini kurmak için örneklere yer verilir.

g) Dersin özelliğine göre konu işlendikten sonra bu konuda amaçlanan bilgi, beceri, tavır ve tutumlar ile değerlerin kazandırılıp kazandırılmadığını anlamak için bunları değerlendiren yeterli sayıda örnek soru yer alır. Öğrencilerin cevaplandıramadığı soruların özelliğine göre ne yapılacağı konusunda öğretmene yol gösteren alternatif değerlendirme çalışmalarına yer verilir.

h) Öğrencileri araştırmaya, bilgi ve teknoloji üretmeye yöneltecek ödev, proje ve benzeri çalışmalara yer verilir.

ı) Dersin özelliğine göre öğrencilerde, standartlara uygun, ucuz, kaliteli mal ve hizmet üretme, kullanma ve geliştirme bilinci ve alışkanlıkları kazandıracak çalışmalara yer verilir.

i) Konuların sonunda, verilen kavramlarla ilgili sözlük bulunur.

j) Öğretmene konu ile ilgili ayrıntılı bilgi elde edebileceği kaynaklara yer verilir.

k) Dersin özelliğine göre inceleme, gezi, gözlem, deney ve uygulamalarla ilgili yapılacak ön hazırlıklara, alınacak sağlık ve güvenlik tedbirlerine, izlenecek iş ve işlem basamaklarına, zaman ve malzeme tasarrufu bakımından uyarılara, her işlem basamağında öğrencilerle öğretmenin kuracağı iletişime, sonuca ulaşmak açısından önemli yönlendirici tedbirlere ve hangi unsurların özellikle irdeleneceğiyle ilgili bilgilere yer verilir.

l) Öğretmen kılavuz kitabının başında, sonunda veya ünite/ tema başlarında ait olduğu dersin ünitelendirilmiş yıllık plan taslağı; Türkçe dersi için kazanımların metinlere/temalara dağılım plan taslağı verilir.

Türkçe dersinin dinleme/ izleme öğrenme alanına yönelik kazanımları gerçekleştirmek üzere öğretmen kılavuz kitabında yer alan dinleme metnlerinin doğru, güzel ve etkili Türkçe ile seslendirildiği kaset, CD, VCD gibi materyaller öğretmen kılavuz kitabı ekinde verilir. Bu materyaller bu Yönergenin 27'nci maddesinde belirtilen esaslara göre incelenir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Baskıya Hazır Nüshanın Ön İncelemesi

Ön İnceleme

Madde 10- Daire Başkanlığı bünyesinde üç kişiden oluşturulacak Ön İnceleme Komisyonu, baskıya hazır nüshaları başvuru sırasına göre aşağıdaki hususlara uygunluğu yönünden inceler ve değerlendirir:

a) Başvuruların, usul ve şekil yönünden Yönetmelik ve Yönerge hükümlerine göre yapıp yapılmadığına,

b) İnceleme ücretinin tam yatırılıp yatırılmadığına,

c) Forma sayısına uygun olup olmadığına (7 sayfa ve altındaki sayfalar forma olarak hesaplanmaz, kapaklar formaya dâhil edilmez),

d) Sınıf seviyesi için belirlenen punto büyüklüklerine uyup uymadığına,

e) Baskıya hazır nüshaların ikisinin de aynı olup olmadığına,

f) Kitabın başında ve sonunda yer alması gerekenlerin bulunup bulunmadığına,

g) Baskıya hazır nüshanın; yazar/yazarlar, editör, dil uzmanı, görsel tasarımcı, ölçme-değerlendirme uzmanı, program geliştirme uzmanı ile rehberlik veya gelişim uzmanlarından oluşan ekip tarafından hazırlanıp hazırlanmadığına, ayrıca belirtilen uzmanların "Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Eğitim Kurumlarına Öğretmen Olarak Atanacakların Atamalarına Esas Olan Alanlar ile Mezun Oldukları Yüksek Öğretim Programları ve Aylık Karşılığı Okutacakları Derslere İlişkin Esaslar" çerçevesinde alanlarından olup olmadığına, şayet yazar alandan değilse o alanda yayımlanmış ders kitabı bulunup bulunmadığına,

h) Takım hâlinde hazırlanması gereken baskıya hazır nüshaların bu hususa uyup uymadığına ayrıca Türkçe ve yabancı dil derslerine ait kaset, CD veya VCD gibi ek materyallerin bulunup bulunmadığına bakılarak incelenir.

Bunlardan en az birine uyulmadığının tespiti hâlinde, baskıya hazır nüsha ilgisine iade edilir. Ön incelemede uygun bulunan eserlere ön inceleme raporu hazırlanır ve eser kodlandırılır. Esere ait tüm kapaklar, dilekçeler, diploma örnekleri, yazar/yazarların fotoğraflı öz geçmişleri, eseri hazırlayanların öz geçmişleri ve ön inceleme raporu bir zarfa konulup mühürlenerek Daire Başkanlığında muhafaza edilir. Eser incelenmek üzere ilgili birime gönderilir. Mühürlü zarf, bu eserin inceleme sonucu, başvuru sahibine gönderileceği zaman Daire Başkanlığında ders kitabı olarak kabul edildiğinde ise Kurulda açılır. Düzeltme

işlemlerinde de aynı yol izlenir.

İlgili birim, baskıya hazır nüshaları başvuru sırasına göre inceler.

Ön İnceleme Süreleri

Madde 11- Ön inceleme komisyonunca ilgili Yönetmelik çerçevesinde; ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı ve öğretmen kılavuz kitabının her biri için yapılacak inceleme süresi en çok birer saat; CD-ROM ve disketlerden üç formaya kadar olanlara 10 dakika, üç formadan fazla olanlara 15 dakika, basılı olmayan ek materyalin her biri için 10 dakika olup, ön inceleme başvuru sırasına göre en geç 10 gün içerisinde yapılır. Gerekli görülmesi hâlinde bu süre uzatılabilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Görevler, Çalışma Usul ve Esasları

Birimin Görevleri

Madde 12- Birimin görevleri :

- a) Ders kitapları ile diğer eğitim araç ve gerecinin incelenmesini sağlamak üzere inceleme komisyonları oluşturarak bu yolla kurulacak komisyonların verimli ve etkili çalışmasını sağlamak için gerekli tedbirleri almak
- b) Bakanlıkça satın alınması veya imal edilmesi öngörülen eğitim araç ve gereçlerini, eğitime katkıları bakımından ve ekonomik yönden incelemek ve ilgisine bildirmek
- c) İlgili komisyonlar aracılığıyla görev alanı kapsamındaki ders kitaplarını inceleme ve değerlendirme görevini yürütmek ve çalışma sonuçlarını Daire başkanlığına bildirmek
- d) Komisyon üyelerine ödenecek inceleme ücretleri ile ilgili iş ve işlemlerin yürütülmesini sağlamak
- e) Komisyon üyeleri ve birim personelinin hizmet ile ilgili etkinliklerinin artırılmasına yönelik hizmet içi eğitim kursları, seminer, toplantı ve benzeri faaliyetleri yerine getirmek, personele görevlerinin özelliklerine uygun teknik donanımlı çalışma ortamları hazırlamak
- f) Ders kitapları ve eğitim araçlarının incelenmesinde bu Yönergede belirtilmeyen hususlarda; Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği, bu Yönetmeliğe dayalı olarak çıkartılan mevzuat ile Makamdan alınacak "ONAY" çerçevesinde işlemler yürütülür.

İnceleme Usulleri

Madde 13- Birim, başvurusu yapılan her ders kitabı ve eğitim aracının incelenmesi için komisyon ya da komisyonlar oluşturur.

Komisyonlarda görev alacak başkan ve üyelerinin isim, unvan ve branşları görevlendirme emrinde yer alır ve görevlendirme emri ilgili komisyon başkanı ve üyelerine tebliğ edilir.

Ayrıca görevlendirme emrinde incelemenin toplam süresi ile mesai saatleri içinde mi yoksa dışında mı yapılacağı ve bunların süreleri ile benzeri hususlar belirtilir. İnceleme ücretleri Döner Sermaye tarafından ödenir.

İnceleme Komisyonlarının Oluşturulması

Madde 14- İlgili birimde dersin özelliği ve sınıf seviyesi dikkate alınarak öncelikle öğretmenlerden oluşan en az iki alan uzmanı, bir görsel tasarımcı ve bir dil uzmanı ile gerekli hâllerde ölçme-değerlendirme,

program geliştirme, rehberlik, çocuk gelişimi ve/veya eğitim teknolojisi uzmanlarının da yer aldığı en az dört, en fazla dokuz uzmandan oluşan "inceleme komisyonu" kurulur. Komisyonda görev alacak alan uzmanlarının alanında en az beş yıl deneyimi bulunması gerekir.

İhtiyaç duyulması hâlinde komisyona diğer kamu kurum ve kuruluşları, üniversite ve özel kuruluşlardan da üye alınabilir.

Türkçe, Dil ve Anlatım, Türk Edebiyatı dersleri alanlarına giren incelemeler ile yabancı dil ders kitaplarında dil uzmanı görevlendirilmez, komisyonlar en az üç kişiden oluşabilir.

İhtisas Komisyonlarının Oluşturulması ve Çalışmaları

Madde 15- Başkanlığa bağlı Projeler ve İnceleme Dairesi bünyesinde ilgili alandan kurul uzmanı ve eğitim uzmanı ile gerekli hâllerde alan uzmanı, bir dil uzmanı, bir görsel tasarımcı ve akademisyenlerden oluşan ihtisas komisyonu oluşturulur. Komisyona ilgili Kurul üyesi rehberlik eder. İnceleme komisyonları tarafından 90 ve üzerinde puanla değerlendirilen baskıya hazır nüsha ve raporlarını inceler. Eserler, Projeler ve İnceleme Dairesi Başkanlığı tarafından inceleme raporları ve ihtisas komisyonu raporları ile birlikte Kurula sunulur. Gerekli görülmesi hâlinde ihtisas komisyonu başkanı da Kurulda hazır bulunur.

İnceleme ve ihtisas komisyonları, baskıya hazır nüshalardan başvurusu takım hâlinde hazırlananları Yönetmeliğin 5 inci maddesinin (a) bendi ile Yönergenin 5,6,7 ve 8 inci maddeleri; sadece ders kitabı olarak hazırlananlar ise Yönetmeliğin 5 inci maddesinin (a) bendi ile Yönergenin 5 ve 6' ncı maddelerinde yer alan ölçütler doğrultusunda inceleyerek değerlendirir.

Komisyon Başkanlarının Görev ve Sorumlulukları

Madde 16- Komisyon başkanları Başkanlık ve ilgili birimler tarafından görevlendirilir. İnceleme ve ihtisas komisyonu başkanlarının görevleri şunlardır:

- a) Başkanı bulundukları komisyonların düzenli ve verimli çalışmalarını sağlamak üzere gerekli tedbirleri almak.
- b) Hizmetin öngörülen süre içerisinde tamamlanmasını sağlamak.
- c) Komisyonun görevlerini sürdürmede ihtiyaç duyduğu araç-gereç, kaynak kitap vb. ile çalışma koşullarını yönetime bildirmek.
- d) İstenildiğinde komisyonunun çalışmaları hususunda bağlı bulunduğu makama bilgi vermek.

Komisyon Üyelerinin Görev ve Sorumlulukları

Madde 17- Komisyon üyeleri Başkanlık ve ilgili birimler tarafından görevlendirilir. İnceleme ve ihtisas komisyonu üyelerinin görevleri şunlardır:

- a) Ders kitapları ve diğer eğitim araç ve gereçlerini ilgili öğretim programı ile belirlenen inceleme ölçütleri doğrultusunda öğrenci seviyesine uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadığını inceleyerek değerlendirmek
- b) İncelemekle görevlendirildiği ders kitapları ve diğer eğitim araç- gerecini, Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri doğrultusunda incelemek, değerlendirmek ve rapor hazırlamak
- c) Kitaplarda yer alan öğretim teknik ve yöntemleri ile ölçme ve değerlendirme yöntemlerini güncellik, öğrenci seviyesine uygunluk ve eğitim uygulamaları ile tutarlılık yönlerinden incelemek ve değerlendirmek.
- d) Gerektiğinde diğer ülkelere ait ders konularını, ünitelerini, bölümleri, ders kitaplarını ve öğretim programlarını incelemek

e) İncelediği eserle ilgili komisyon dışına bilgi, belge vermemek.

İnceleme İçin Ödenecek Azami Ücret

Madde 18- Ders kitabı ve ek materyalin incelenmesi için yatırılan ücretten, ön inceleme, inceleme ve ihtisas komisyonu üyelerine yasal kesintiler yapıldıktan sonra kalan miktarın en çok yüzde 65'i ödenir.

İnceleme ve ihtisas komisyonu üyelerine ücret ödemesi, inceleme ve değerlendirme raporlarının ilgili makama teslim edilmesinden sonra puantaja dayalı olarak yapılır.

İnceleme ücretinin hesaplanmasında her yıl Bütçe Kanunu ile Döner Sermayeli Kuruluşlar için belirlenen bir saatlik fazla çalışma karşılığı ödenecek ücret tutarı esas alınır.

Baskıya Hazır Nüshaların İnceleme Süreleri

Madde 19- Baskıya hazır nüshaların incelenmesinde görev alan inceleme komisyonu üyelerinin inceleme sürelerinin tespitinde forma sayısı esas alınır. Bir forma 16 sayfa olup incelenecek baskıya hazır nüshanın türüne göre esas alınacak inceleme süreleri aşağıda belirtilmiştir:

a) İlköğretim okullarına ait olanlardan;

1) 1, 2 ve 3 üncü sınıflara yönelik olanlarda, her forma için en çok 3,

2) 4 ve 5 inci sınıflara yönelik olanlarda, her forma için en çok 5,

3) 6, 7 ve 8 inci sınıflara yönelik olanlarda, her forma için en çok 6 saat,

b) Ortaöğretim ve yaygın eğitim kurumlarına ait olanlardan;

1) Sosyal içerikli kitaplarda her forma için en çok 6,

2) Fen ve matematik grubunda yer alan kitaplar, mesleki kitaplar ile yabancı dilde yazılmış kitaplarda her forma için en çok 7 saattir.

Süreye Uyulmaması

Madde 20- İncelemede görev verilen komisyon üyelerinden kabul edilebilir mazeretleri olmaksızın belirlenen süre içerisinde görevini yerine getirmeyenlere, ilgili mevzuat hükümleri doğrultusunda gerekli işlemler yapılır ve belirlenen süre dışında kalan çalışmaları için inceleme ücreti ödenmez.

Belirlenen inceleme sürelerinin kasıtlı olarak geçirilmesi ile bilimsel yetersizlik sebebiyle yanlış rapor düzenlenmesinden doğacak hukuki ve mali sorumluluk, incelemeyi yapan komisyon üyelerine aittir.

İnceletme Talebinden Vazgeçilmesi

Madde 21- İnceletme talebinden vazgeçilmesi hâlinde yapılacak işlemler;

a) Ön inceleme yapılmadan inceletme talebinden vazgeçilmesi hâlinde, yatırılan inceleme ücreti başvuru sahibine iade edilir.

b) Ön incelemenin yapılmasından sonra inceletme talebinden vazgeçilmesi hâlinde ya da ön incelemesi yapıldıktan sonra ilgili birime gönderilen ancak komisyonlarca incelenmeye alınmamış eserlerin incelettirilmesinden vazgeçilmesi hâlinde ön inceleme masrafları karşılığı olarak inceleme ücretinin yüzde 10'u kesilir, geri kalan miktar başvuru sahibine iade edilir.

c) İlgili birime intikali sağlanan ve incelenmek üzere komisyonlara verilen ders kitapları ve her türlü

eğitim aracının incelenmesinden vazgeçilmesi talebi dikkate alınmaz.

d) İnceleme komisyonlarınca öğretim programına uygun bulunmayarak başvuru sahibine iadesine karar verilen eserler için yatırılan inceleme ücreti iade edilmez.

e) Ön incelemesi tamamlanmış ders kitabının öğretim programında, Kurulca kitabın yeniden yazımını gerektirecek oranda değişiklik yapılması hâlinde inceletme ücreti kesinti yapılmaksızın başvuru sahibine iade edilir.

ALTINCI BÖLÜM

Baskıya Hazır Nüshaların İncelenmesi ve Değerlendirilmesi

Madde 22- Baskıya hazır nüshalar için inceleme komisyonlarınca 100 tam puan üzerinden değerlendirme yapılarak rapor düzenlenir. Türkçe, Dil ve Anlatım ile Türk Edebiyatı alanlarında; "Dil, Anlatım ve Üslup" raporunu alan uzmanları hazırlar. Takım hâlinde başvurusu yapılan baskıya hazır nüshalar da birlikte incelenerek 100 tam puan üzerinden değerlendirilir.

İnceleme sonucunda;

1) 80' den aşağı puan alan eserler, reddedilmiş sayılır ve başvuru sahibine iade edilmek üzere Daire Başkanlığına gönderilir.

2) 80 ila 89.99 (dahil olmak üzere) arasında puan almış eserler;

a) İlgili birim düzeltilmek ve tekrar incelenmek üzere eseri raporlarıyla birlikte Daire Başkanlığına gönderir. Daire Başkanlığı inceleme raporlarını başvuru sahibine iletir. 30 gün içinde tekrar incelenmek üzere Daire Başkanlığına başvurusu yapılmayan eserler reddedilmiş sayılır.

b) Düzeltilerek başvurusu yapılan eserlerin ön incelemesi Daire Başkanlığında yapılarak ilgili birime gönderilir.

Eser ilgili birimde, inceleme sırasına ve komisyon tarafından tespit edilen hataların giderilip giderilmediği ve yeni hataların yapılıp yapılmadığına bakılarak yeniden incelenir ve değerlendirilir.

Düzeltilmek üzere başvuru sahibine gönderilen, tekrar başvurusu yapılan ve bu başvuru sonrasındaki değerlendirmede 90 ve daha yukarı puan alan eserler, inceleme komisyonu raporu ile birlikte Başkanlığa iletilmek üzere Daire Başkanlığına gönderilir.

İhtisas komisyonu, inceleme komisyonu tarafından 90 ve üzerinde puanla değerlendirilen baskıya hazır nüsha ve raporlarını inceler ve rapor hazırlar.

Eser, Projeler ve İnceleme Dairesi Başkanlığı tarafından inceleme raporu ve ihtisas komisyonu raporu ile birlikte Kurula sunulur. Gerekli görülmesi hâlinde ihtisas komisyonu başkanı da Kurulda hazır bulunur. Kurula sunulan eserler, inceleme ve ihtisas komisyonu raporları ile birlikte değerlendirilir. Bir eser, Kurulda uygun bulunur veya bulunmaz.

Kurulca belirlenen tespitlerin yerine getirilmesi şartıyla kabul edilen eserler, ilgili başvuru sahibine iletilmek üzere Daire Başkanlığına gönderilir ve en geç yedi gün içinde bu tespitlerin yerine getirilmesi istenir. Bu tespitler, ihtisas komisyonuna ilettilir ve rapora bağlanır. Tespitlerin belirtilen süre içinde yerine getirilmemesi durumunda eser reddedilmiş sayılır. Kurulca reddedilen eserler başvuru sahibine iletilmek üzere Daire Başkanlığına gönderilir.

c) 90 puanın altında alan eserler ise reddedilmiş sayılır. Baskıya hazır nüsha başvuru sahibine iletilmek üzere Daire Başkanlığına gönderilir.

3) İlk inceleme de eser, 90 ve daha yukarı bir puanla değerlendirilmiş ise İnceleme Komisyonunun

raporu ile birlikte Başkanlığa ileilmek üzere Daire Başkanlığına gönderilir.

İhtisas komisyonu İlk incelemede 90 ve daha yukarı puan alan eser ve raporlarını inceleyerek raporunu hazırlar. Eser, inceleme ve ihtisas komisyonu raporları ile birlikte Kurula sunulur. Eser Kurulda uygun bulunur veya bulunmaz. Uygun bulunmayan eserler reddedilmiş sayılır. Düzeltilmek üzere uygun bulunan eserler ise Kurulca tespit edilen hataların başvuru sahibi tarafından on gün içinde düzeltilmesi için Daire Başkanlığına gönderilir. Süresi içinde başvurusu yapılmayan bu eserler reddedilmiş sayılır. Süresi içinde başvuruları yapılan eserler inceleme sırasına bakılmaksızın incelemeye alınır. Kurul tarafından eser için bir defa düzeltme verilir.

Kurulca gerekli görülmesi durumunda eser, ayrı bir komisyonun incelemesi için ilgili birime teslim edilmek üzere Daire Başkanlığına gönderilir. Bu inceleme sonucunda eserin değerlendirilmesine ilişkin puanlama yeniden yapılır.

Ders kitaplarının incelenmesinden komisyon başkanı ve üyeleri sorumludur. İnceleme esas ve usullerine uymadığı, Kurulu veya Başkanlığı eksik veya yanlış bilgilendirdiği, objektif değerlendirme yapmadığı tespit edilen komisyon başkanının ve üyelerinin komisyondaki görevlerine son verilerek haklarında yasal işlem yapılır.

İhtisas komisyonunun baskıya hazır nüsha ve raporu değerlendirme süresi tek eserde en fazla yirmi yedi (27) saat, takım hâlinde alınan eserlerde kırk beş (45) saattir. Eserin ilgisince düzeltilmesinde ve yeniden incelenmesinde ihtisas komisyonunca hazırlanan rapor esas alınır.

İlgili birimlerce 80 ve üzeri puan almış eserlerin Daire Başkanlığına gönderilmesi, ders kitaplarının görüşüleceği son Kurul toplantısından 10 gün önce durdurulur.

Kurulca Belirlenen Tespitlerin Yerine Getirilmesi Şartı

Madde 23- Kurulda görüşülen eserin bilimsel hata sayısının; eserin sayfa sayısının 1/16'sını geçmemesi hâlinde ve belirtilen tespitlerin yerine getirilmesi şartıyla eser, ders kitabı olarak kabul edilebilir.

Ders Kitaplarının Yayınlanması

Madde 24- Kurulca kabul edilen ders kitaplarının yayımlanması aşağıdaki şekilde yapılır:

a) Kurulca kabul edilen ders kitabının Karara bağlanmış orijinal nüshasının baskısı yapılır. Kitapların baskısı açık, net, renkli, görsel algıyı kolaylaştırıcı, kullanılabilir ve korunabilir nitelikte olur.

b) Beş formayı geçen kitaplara sırt verilir. Sırta kitabın adı ve sınıfı, kitabın ön kapağı üstte ve yatay durumda iken soldan sağa doğru okunabilecek şekilde yazılır.

c) Arka kapakta;

1) Fiyat, Barkod ve ISBN'ye (sağ alt köşede),

2) Sınıf seviyesi dikkate alınarak sağlık, beslenme, trafik ve çevre ile ilgili yazılı ve görsel tasarımlara,

d) İç kapakta;

1) Basıldığı yıla ve yere,

2) Kitabın kabul edildiğine dair Kurul Kararının tarih ve sayısına (Bakanlık Yayınları), genel yayın seri ve dizi numaralarına, telif hakkı, baskı kararı veya onayına ve baskı sayısına yer verilir.

Ders Kitabı Yerine Kullanılacak Eğitim Araçları

Madde 25- Ders kitabı bulunmaması hâlinde, ilgili birimce ders kitabı yerine kullanılacak eğitim

materyali hazırlanır. Bu materyal ders kitaplarını inceleme esas ve usullerine göre incelenir ve Kurulun onayına sunulur. Kurulca onaylanması halinde eğitim aracının süresi alanında ders kitabının Tebliğler Dergisi'nde yayımlanmasına kadar sürer. Bu süre beş yılı geçemez.

YEDİNCİ BÖLÜM

Eğitim Araçlarının Başvurusu, İncelenmesi ve Değerlendirilmesi

Başvuru ve İnceleme

Madde 26- Bakanlıkça satın alınacak eğitim araçları için başvuru, iki adet eğitim aracı ile birlikte satın alacak birime yapılır. Eğitim araçlarından yerel düzeyde hibe ve alımlarda Yönetmelikte belirtilen hükümler çerçevesinde, il millî eğitim müdürlüklerince kurulacak komisyonlarca ücretsiz olarak incelenir.

Resmi/ özel kurum, kuruluşlar ve kişilerce eğitim amaçlı etkinliklerde yararlanılmak üzere hazırlatılıp ücretsiz dağıtılması planlanan, proje kapsamında dağıtımı yapılacak olan veya Bakanlık makamınca eğitim-öğretim açısından incelenmesi istenen eğitim araçlarının incelenmesi de ilgili birimlerce ücretsiz yapılır.

İnceleme Esasları

Madde 27- Eğitim araçlarının incelenmesinde aşağıdaki esaslar göz önünde bulundurulur:

a) Şekil Bakımından

1) Kullanılan malzemenin kalitesi ile kâğıdın cinsi, renk ve baskısının göz sağlığı yönünden iyi seçilip seçilmediği,

2) Basılı eserlerde harf ve rakam büyüklüklerinin belirtilen ölçülere uygun olup olmadığı (İlköğretim birinci sınıf için (20), ikinci sınıf için(18), üçüncü sınıf için (14), dördüncü sınıf için(12), beşinci sınıf için(11), daha üst kademeler için ise (10) puntodan küçük harf ve rakam kullanılmamasına özen gösterilir. Resim altı, dipnot ve benzeri yerlerde kullanılan yazılarda istenilen punto kullanılabilir.)

3) Şekil, resim, tablo, fotoğraf, şema, plan, harita, grafik ve benzerlerinin metinleri destekleyici ve tamamlayıcı olup olmadığı ve uygun yerlerde bulunup bulunmadığı,

4) Eğitim aracının kullanılabilir, korunabilir ve ekonomik olup olmadığı

b) İçerik Bakımından

1) Anayasa ve yasalara ters düşüp düşmediği,

2) 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununda yer alan Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçlarında belirtilen "Atatürk İnkılap ve İlkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk Milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek" hükmüne ve Türk Millî Eğitiminin Temel İlkelerine uygun olup olmadığı,

3) Bilimsel hata bulunup bulunmadığı,

4) Türkçenin doğru, güzel ve etkili kullanılıp kullanılmadığı,

5) Kişi , kurum ve kuruluşları yıpratıcı nitelikte olup olmadığı,

6) Temel insan haklarına aykırılık taşıyıp taşımadığı; cinsiyet, ırk, din, dil, renk, siyasî düşünce,

felsefî inanç, mezhep ve benzeri ayrımcılık içerip içermediği,

7) Bilimsel ilke ve yöntemlere uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadığı,

8) Reklam niteliğinde öğelere yer verilip verilmediği,

9) Türkçe dışında hazırlanmış olanlarının, Bakanlar Kurulunca Türkiye'de eğitim-öğretimine izin verilen yabancı dillerde hazırlanıp hazırlanmadığı,

10) Estetik, edebî, kültürel ve sosyal değerlere uygun olup olmadığı,

11) Görsel unsurlarının toplumun ortak değerleriyle bağdaşıp bağdaşmadığı,

12) Eğitcilik ve öğreticilik nitelikleri bakımından, hitap ettiği eğitim kurumlarının özel amaçları ile ders programlarını destekleyip desteklemediği ve istenen düzeye uygun olup olmadığı,

13) Eğitim aracının, öğrencilerin eğitim düzeyleri yanında yaş ve bilgi düzeylerine uygun olup olmadığı

yönüyle incelenir ve değerlendirilir.

İnceleme

Madde 28 - Eğitim aracı, satın alacak birimde kurulacak en az üç alan uzmanı; gerekli hâllerde görsel tasarımcı ve dil uzmanı ile ölçme-değerlendirme, program geliştirme, rehberlik, çocuk gelişimi ve/veya eğitim teknolojisi uzmanlarının da yer aldığı en fazla yedi uzman/öğretmenden oluşan komisyonlarca 27'nci maddede belirtilen hükümlere göre incelenir. Yapılan inceleme sonucuna göre rapor hazırlanır. Hazırlanan raporun sonuç bölümünde;

a) Eğitim aracı, eğitim-öğretim açısından uygundur.

b) Eğitim aracı, eğitim-öğretim açısından uygun değildir.

hükümleri yer alır.

Uygun bulunmayanların bir adedi raporları ile birlikte ilgisine verilir, diğer evrakıyla birlikte ilgili birimde arşivlenir.

İlgili birim, gerekli görmesi durumunda eğitim aracını yeni bir komisyona inceletebilir. Eğitim aracı hakkında bu komisyonun vereceği karar geçerlidir.

Bakanlığın satın alacağı eğitim araçları için verilen uygunluk onayı sadece bu satın alma için; diğer uygunluk onayları ise iznin verildiği il bazında bir yıldır.

Eğitim Araçlarının İnceleme Süreleri

Madde 29- Eğitim araçlarının inceleme süresi;

a) Basılı eğitim araçlarından ilköğretime yönelik olanlar için forma başına en fazla 2 saat, ortaöğretime yönelik olanlar için forma başına en fazla 3,

b) CD-ROM ve disketlerden ilköğretime yönelik olanlar için forma başına (her kullanılan 2 MB en fazla bir forma kabul edilerek) en fazla 4,

c) Tablo, slayt, resim ve fotoğraf gibi eğitim araçlarının her biri için 1,

- d) Yerküre için 5,
- e) Atlasların her bir haritası için 2,
- f) Haritaların her biri için 2,
- g) Basılı olmayan diğer eğitim araçlarının her biri için 2,
- h) Film, film seti ve çizgi filmin her 30 dakikası için 2,
- i) Video, kaset (bant) her 30 dakikası için 2,
- j) Ses kasetleri (bant) her 30 dakikası için 2,
- k) Bunların dışındaki her türlü eğitim araçları için tamamına 5 saat olarak uygulanır.

Yabancı dilde hazırlanan eğitim araçlarının inceleme sürelerine, yukarıda belirtilen sürelerin en çok iki katı kadar ilave yapılabilir.

Eğitim Araçlarını İnceleme Ücretleri

Madde 30- Baskıya hazır nüshayı inceleyen komisyon, bu nüshalarla birlikte bu Yönergenin 27'inci maddesinde belirtilen esaslara göre ek materyali de inceler. Bu materyal için ayrı bir rapor düzenlenir. Baskıya hazır nüsha, 80'in altında puan almış ise ek materyal incelenmez. 80 ve üstünde puan almış ise materyal de incelenir ve " Uygun bulundu." veya "Uygun bulunmadı." hükümlerinden biri ile değerlendirilir. İnceleme sonucu ne olursa olsun bu materyalin ders kitabı takımının değerlendirilmesinde herhangi bir etkisi olmaz.

E k materyallerin inceletme ücreti;

- Basılı eğitim aracının her bir forması için 800,
- Tablo, slayt, resim ve fotoğraf gibi eğitim araçlarının her biri için 80,
- Yerküre ve haritaların her biri için 1200,
- Atlasların her haritası için 600,
- Disketlerin her biri (Her diskette en fazla iki parça modül "ünite" bulunmalı ve bunlar sıkıştırılmış olmamalıdır.) ile CD ve CD-ROM için 1000,
- Film, film şeridi ve çizgi filmin her 30 dakikası için 700,
- Video kasetlerin (bant) her 30 dakikası için 800,
- Ses kasetlerinin (bant) her 30 dakikası için 400,
- Basılı olmayan diğer eğitim araçlarının her biri için 600

gösterge rakamının, o yıl için bütçe kanunu ile tespit edilen (ücretin yatırıldığı tarihteki) memur aylık kat sayısı ile çarpılması suretiyle hesaplanır.

İnceleme ücretinin tamamı Döner Sermaye hesabına makbuz karşılığı yatırılır.

Süreler

Madde 31- Yönetmelik ve Yönergede geçen süreler resmî yazının başvuru sahibine tebliğini izleyen günden başlar.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Yürürlük-Yürütme, Son Hükümler

Yürürlükten Kaldırılan Mevzuat

Madde 32- Nisan 2004 tarih ve 2559 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanan “ Ders Kitaplarında Aranacak Nitelikler ile Yayınevlerinde Aranacak Şartlar, Ders Kitaplarının Hazırlanması, İncelenmesi, Değerlendirilmesi ve Eğitim Araçlarının Seçimine İlişkin Yönerge” yürürlükten kaldırılmıştır.

Yürürlük

Madde 33- Bu Yönerge, onay tarihinden itibaren yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 34- Bu Yönergeyi Millî Eğitim Bakanı yürütür.

EK III: Anketler**ÖĞRETMEN ANKETİ**

Değerli Meslektaşım;

Bu anket, 2005-2006 Eğitim-Öğretim yılında okullarda uygulanmaya başlanan yeni müfredat programına göre hazırlanmış 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, Öğrenci Çalışma Kitabı ve Öğretmen Kılavuz Kitabı hakkındaki görüşlerinizi almak üzere hazırlanmıştır. Elinizdeki anket üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, ikinci bölümde Öğrenci Çalışma Kitabı, üçüncü bölümde ise Öğretmen Kılavuz Kitabı hakkındaki görüşlerinize yönelik maddeler yer almaktadır.

Vereceğiniz cevaplar, bilimsel bir araştırma için kullanılacak ve kimseye açıklanmayacaktır.

Araştırmanın amacına ulaşabilmesi için, lütfen her maddeyi dikkatle okuyunuz ve size en uygun gelen seçeneğe (X) işareti koyarak görüşünüzü belirtiniz.

Ankete adınızı ve soyadınızı yazmanıza gerek yoktur.

Ankete göstermiş olduğunuz ilgi ve yardımlarınız için şimdiden çok teşekkür ederim.

Nazike KULANTAŞ

Gazi Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Cinsiyetiniz: Bayan () Erkek ()

En Son Bitirdiğiniz Okul Kademesi:

() Önlisans () Lisans

() Yüksek Lisans/Doktora (Alanınız.....)

() Diğer (Yazınız.....)

Mezun Olduğunuz Alan:

Görevdeki Kıdeminiz:

() 0-5 () 6-10 () 11-15

() 16-20 () 21-25 () 26-30

Branşınız:.....

SOSYAL BİLGİLER DERS KİTABI DEĞERLENDİRME ANKETİ (Öğretmen)

	HAYIR	KISMEN	EVET
1- Günümüzde yaşanan olay ve sorunlara yer verilmiştir.	()	()	()
2- Kitabın genel görünümü, öğrencide okuma ve inceleme isteği uyandıracak niteliktedir.	()	()	()
3- Öğrenciyi ezberden uzak tutmaktadır.	()	()	()
4- Öğrencileri, mevcut yeteneklerini ve yaratıcılığını geliştirmeye teşvik etmektedir.	()	()	()
5- Verilen bilgi ve etkinlikler öğrencilerin yaş ve sınıf düzeyine uygundur.	()	()	()
6- Verilen bilgi ve açıklamalar müfredatta ve müfredatta belirtilen kazanımlara uygundur.	()	()	()
7- Verilen bilgi ve açıklamalarda neden-sonuç ilişkisi açıkça sergilenmiştir.	()	()	()
8- Önemli bilgi ve olaylar kronolojik olarak sıralanmıştır.	()	()	()
9- Ünite başlangıcındaki giriş sayfaları öğrencide öğrenme isteği oluşturacak nitelikte hazırlanmıştır.	()	()	()
10- Anahtar kavram ve ilkeler dikkat çekici şekilde vurgulanmıştır.	()	()	()
11- Ders kitabının içeriği, Türk milli eğitiminin genel amaçları ve temel ilkeleri ile tutarlı olacak nitelikte hazırlanmıştır.	()	()	()
12- Verilen bilgi ve açıklamalar öğrencinin günlük yaşantısında kullanabileceği şekildedir.	()	()	()
13- İçerikte ayrıntı ve gereksiz bilgiye yer verilmemiş olup, öğrencinin temel bilgi ihtiyacını karşılamaktadır.	()	()	()
14- Zaman zaman ilgi çekici serbest okuma parçalarına (Türk büyüklerinin hayatı, anıları gibi) yer verilmiştir.	()	()	()
15- Öğrencilerin kazanım ve konular arasında bağ kurmalarını sağlayacak tekrar bölümlerine yer verilmiştir.	()	()	()
16- Kazanım, bilgi ve etkinlikler basitten karmaşığa doğru sıralanmıştır.	()	()	()
17- Verilen örnekler hep aynı türde verilmiş olup, çeşitlilik göstermemektedir.	()	()	()
18- Ünite başlarında yer alan hazırlık çalışmaları, öğrencilerin yakın çevresi, ihtiyaçları ve günlük yaşantısı ile ilgilidir.	()	()	()
19- Hazırlık çalışmaları öğrencide, üniteye yer alan kazanımları öğrenmek için ilgi ve istek uyandıracak nitelikte hazırlanmıştır.	()	()	()
20- Hazırlık çalışmaları, öğrencileri araştırma, inceleme, deney ve gözlem yapmaya teşvik edici niteliktedir.	()	()	()
21- Ders kitabı, toplumsal yaşamda dayanışma, yardım, sevgi, saygı ve paylaşma duygularını geliştirmeye yönelik bir içeriğe sahiptir.	()	()	()
22- Öğrencileri cesaretlendirmek ve planlı çalışmaya yönlendirmek için çeşitli çalışma stratejileri önerilmiştir.	()	()	()
23- Türk tarihinde önemli yere sahip kişiler hakkında yeterli bilgiye yer verilmiştir.	()	()	()
24- Soyut kavramların öğrenilmesini kolaylaştırmak için verilen örnekler yeterli nitelik ve sayıdadır.	()	()	()
25- Kavramlar arası ilişkileri göstermek amacıyla, zaman zaman kavram haritalarına yer verilmiştir.	()	()	()
26- Öğrencilerin ön bilgileri ile yeni bilgilerini ilişkilendirmelerine yardımcı olacak etkinlik ve açıklamalara yer verilmiştir.	()	()	()

27- Merakı, yeni düşüncelere açık olmayı, şüpheciliği ve eleştirel düşünme becerilerini kullanmayı teşvik edici çalışmalara yer verilmiştir.	()	()	()
28- Konu anlatımları gereksiz, eksik, çelişkili bilgilerden uzak, bilimsel yeterliliktedir.	()	()	()
29- Öğrencilerde iyi vatandaş olma bilinci oluşturacak bilgi ve etkinlikler yer almaktadır.	()	()	()
30- Kazanımların işlenişi için verilen metinler öğrenci seviyesine uygun, yeterli uzunluktadır.	()	()	()
31- Verilen metinlerin bir bütünlük göstermesine, resimlerle bütünlüğün bozulmamasına dikkat edilmiştir.	()	()	()
32- Görsel materyaller (resim, şekil, grafik, fotoğraf vs.), verilen bilgilerle ilişkilidir.	()	()	()
33- Yazı ve resimlerin sayfaya yerleştirilme düzeni, öğrencinin dikkatini dağınık niteliktedir.	()	()	()
34- Seçilen görsel öğeler doğru, güncel ve öğretim için yararlı olabilecek niteliktedir.	()	()	()
35- Görsel öğeler, öğrenci seviyesine uygundur.	()	()	()
36- Sözlük bölümü doğru, eksiksiz ve yeterlidir.	()	()	()
37- Yazı stili ve yazı puntosu öğrencilerin yaş ve sınıf seviyesine uygundur.	()	()	()
38- Kitap kolay taşınabilir, kullanışlı ve sağlamdır.	()	()	()
39- Öğrencilerin tamamlayabileceği ve gerektiğinde not alabileceği boşluklar içermektedir.	()	()	()
40- Şekiller (resimler, grafikler) listesi verilmiş olup, öğrenci seviyesine uygun ve yeterlidir.	()	()	()
41- Kitapta baskı hatalarına rastlanmamaktadır.	()	()	()
42- Verilen tablolar okunaklı ve anlaşılır niteliktedir.	()	()	()
43- Gerekli durumlarda bibliyografya ve dipnot (aktarılan bilginin hangi kaynaktan alındığına dair açıklama) verilmiştir.	()	()	()
44- Görsel öğelerin net ve temiz baskılı olmasına özen gösterilmiştir.	()	()	()
45- Verilen siyasi haritalarda, yapılan siyasi değişikliklere (yeni il ya da ülkelerin yer alması gibi) uyulmuştur.	()	()	()
46- Öğrencilerin yaşına ve sınıf düzeyine uygun dil ve cümle yapısı kullanılmıştır.	()	()	()
47- Açık, sade ve anlaşılır bir dille yazılmıştır.	()	()	()
48- İmla ve dilbilgisi kurallarına uygun yazılmıştır.	()	()	()
49- Gereksiz bilgi yoğunluğu ve uzun cümlelerden kaçınılmıştır.	()	()	()
50- Yabancı sözcükler, Türkçe okunuşları ile birlikte verilmiştir.	()	()	()
51- Ders kitabında yer alan sorular öğrencileri düşünmeye, yorumlamaya ve araştırmaya yönlendirmektedir.	()	()	()
52- Öğrencilerin kendilerini ya da birbirlerini değerlendirmelerini sağlayan tekniklere yer verilmiştir.	()	()	()
53- Ünite sonunda verilen değerlendirme soruları, ünite süresince yer alan kazanımları ölçecek yeterliliktedir.	()	()	()
54- Ünite sonunda verilen değerlendirme çalışmaları tek düze ve sıkıcı olup, çeşitlilik göstermemektedir.	()	()	()
55- Ünite sonunda verilen değerlendirme çalışmaları, öğrencinin yazılı anlatım becerisini geliştirme konusunda yetersiz kalmaktadır.	()	()	()
Diğer Eleştiri ve Önerileriniz:			

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRENCİ ÇALIŞMA KİTABI DEĞERLENDİRME
ANKETİ(Öğretmen)**

	HAYIR	KISMEN	EVET
1- Verilen etkinlikler, öğrencilerin yaş ve sınıf seviyesine göre çok basit düzeydedir.	()	()	()
2- Boşluk doldurma etkinliklerinde verilen boşluklar, yazılacaklar için yeterlidir.	()	()	()
3- Etkinlikler, çeşitli ve eğlenceli niteliktedir.	()	()	()
4- Etkinlikler, öğrencilerin günlük yaşantısıyla ilgilidir.	()	()	()
5- Etkinlikler, öğrencinin empati (Kendini başkasının yerine koyma) kurmasına olanak sağlamaktadır.	()	()	()
6- Etkinlikler, öğrencinin eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerini kullanmaya ve geliştirmeye olanak sağlamaktadır.	()	()	()
7- Etkinlikler, öğrencilerin farklı öğrenme biçimlerine (resim, müzik, okuma vs.) hitap edici zenginliktedir.	()	()	()
8- Etkinlikler, yalnızca boşluk doldurma, test gibi tekniklerle sınırlıdır.	()	()	()
9- Önerilen gezi, gözlem, görüşme, incele-araştırma gibi etkinlikler uygulanabilir nitelik ve sayıda değildir.	()	()	()
10- Etkinlikler, yaparak yaşayarak öğrenmeye olanak sağlamaktadır.	()	()	()
11- Etkinliklerdeki cümle yapısı ve uzunlukları öğrenci seviyesine uygun niteliktedir.	()	()	()
12- Verilen okuma parçaları, öğrenci seviyesine uygun özellikler taşımaktadır.	()	()	()
13- Verilen harita, grafik, şema gibi görsel materyaller bilimsel ve günceldir.	()	()	()
14- Etkinlikler, öğrencileri kitap okumaya ve kitap okuma alışkanlığı kazanmaya teşvik edici niteliktedir.	()	()	()
15- Teknolojiyi kullanmaya yönelik etkinliklere yer verilmiştir.	()	()	()
16- Ünite sonlarında genel tekrar ve değerlendirme etkinliklerine yer verilmiştir.	()	()	()
17- Öğrencileri, Türkçe'yi doğru ve güzel kullanmaya teşvik eden etkinliklere yer verilmiştir.	()	()	()
18- Öğrencilerin işbirliği yapmalarına olanak sağlayan etkinliklere yer verilmiştir.	()	()	()
19- Öğrencilerin hayal gücünü geliştirici etkinliklere yer verilmiştir.	()	()	()
20- Belirli gün ve haftalarla ilgili etkinliklere yer verilmiştir.	()	()	()
21- Görsel öğeler, anlaşılır, net ve temiz baskılıdır.	()	()	()
22- Kitap sağlam, kullanışlı ve kolay taşınabilir özelliktedir.	()	()	()
23- Baskı hatalarına rastlanmamaktadır.	()	()	()
24- Etkinlikler, öğrenciyi sınıf içinde ve dışında aktif hale getirmektedir.	()	()	()
25- Etkinliklerde öğrencilerin gelişim basamakları, ilgi, yetenek ve ihtiyaçları da dikkate alınmıştır.	()	()	()
26- Öğrenciyi yakın çevresindeki kurum ve kuruluşları tanıma ve onlarla işbirliği yapmaya yönlendiren etkinliklere yer verilmiştir.	()	()	()
27- Öğrencilerin, kazandıkları bilgi ve becerileri kullanarak kronoloji ve zaman çizelgeleri oluşturmalarını sağlamaya yönelik etkinliklere yer verilmiştir.	()	()	()
28- Geçmişte yaşanan olayları ve sorunları tanıyarak, günümüzde meydana gelen olaylarla karşılaştırma ve yorumlamaya yönelik etkinliklere yer verilmiştir.	()	()	()

29- Doğal çevre sorunlarını fark etme ve çözüm yolları üretmelerini sağlayacak etkinliklere yer verilmiştir.	()	()	()
30- Öğrencilere, kazanımla ilgili tablo, grafik, harita ve diğer görsel materyaller hazırlama ve sunma becerisi kazandırmaya yönelik etkinliklere yer verilmiştir.	()	()	()
31- Alıştırma ve sorular yorucu ve bıktırıcı niteliktedir.	()	()	()
32- Alıştırma ve sorular öğrencinin zihinsel, duyuşsal ve bedensel yönlerini geliştirici niteliktedir.	()	()	()
33- Sorular basitten karmaşığa, kolaydan zora, somuttan soyuta doğru sıralanmıştır.	()	()	()
34- Sorulan sorular genellikle bilgi düzeyindedir.	()	()	()
35- Alıştırma ve sorular, her öğrenci seviyesine göre çeşitlilik göstermektedir.	()	()	()
36- Alıştırma ve sorular, anlaşılır ve kısa cümlelerle verilmiştir.	()	()	()
37- Zaman zaman öğrencilerin eski kazanım, konu ve bilgilerini hatırlamasını ve bunları kullanmasını sağlayıcı alıştırmalara yer verilmiştir.	()	()	()
Diğer Eleştiri ve Önerileriniz:			

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN KILAVUZ KİTABI DEĞERLENDİRME ANKETİ

	HAYIR	KISMEN	EVET
1- Önerilen strateji, yöntem ve tekniklerle ilgili yeterli bilgi ve açıklamaya yer verilmiştir.	()	()	()
2- Önerilen etkinlikler, öğrencileri araştırma yapma ve problem çözmeye özendirici niteliktedir.	()	()	()
3- Öğrencileri bireysel çalışmalara yönlendirici etkinlikler önerilmiştir.	()	()	()
4- Öğrencileri grupla çalışmaya, işbirliği yapmaya yönlendirici etkinliklere yer verilmiştir.	()	()	()
5- Önerilen (seçilen) araç-gereçler kolay bulunabilir veya öğrenci-öğretmen tarafından yapılabilecek niteliktedir.	()	()	()
6- Kılavuz kitabın takip edilmesi öğretmeni sınırlandırmakta, yaratıcılığını azaltmakta ve pasif hale getirmektedir.	()	()	()
7- Öğretmeni araştırmaya ve kendini geliştirmeye yönlendirmektedir.	()	()	()
8- Etkinlikler sırasında çıkabilecek sorunlara karşı alınabilecek önlemler konusunda yeterli açıklama bulunmaktadır.	()	()	()
9- Önerilen etkinlikler, çevre şartlarına göre değiştirilebilecek esnekliğe sahiptir.	()	()	()
10- Önerilen etkinlikler, öğrencilerin gelişim düzeylerine, el becerilerine ve bilişsel becerilerine uygun nitelikte verilmiştir.	()	()	()
11- Etkinlikler eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, problem çözme, muhakeme yapma gibi yüksek düzey düşünme becerilerinin gelişmesini destekleyecek niteliktedir.	()	()	()
12- Önerilen etkinlikler, tehlikesiz malzemeler içermektedir.	()	()	()
13- İşleniş için önerilen gözlem, deney ve araştırma-inceleme, görüşme gibi etkinlikler, ilgili kazanımın oluşturulmasını sağlayacak nitelik ve sayıdadır.	()	()	()
14- İşleniş için ilgi çekici resim ya da şemalara yer verilmiş olur, bunlar kolayca çoğaltılabilecek nitelikte verilmiştir.	()	()	()
15- İşlenişin takibini kolaylaştırmak üzere, öğretmen için rehber ilke ve yönergeler yer verilmiştir.	()	()	()
16- Yıllık plan yeterli ve anlaşılır özelliktedir.	()	()	()
17- Yıllık planda önerilen süreler işgünü ile uyumlu ve yeterlidir.	()	()	()
18- Günlük planlarda önerilen süre etkinliklerin uygulanması için yeterlidir.	()	()	()
19- Önerilen etkinliklerde öğrencilerin bireysel farklılıkları ve öğrenme stratejileri dikkate alınmıştır.	()	()	()
20- Öğretmen için öğrenci tanıma teknikleri önerilmiş ve ilgili açıklamalara yer verilmiştir.	()	()	()
21- Değerlendirmeye yönelik etkinlikler çeşitlilik göstermektedir.	()	()	()
22- Önerilen değerlendirme tekniklerinin nasıl uygulanacağı ve yorumlanacağı hakkında yeterli açıklama bulunmamaktadır.	()	()	()
23- Bireysel ya da grupla oynanabilecek sınıf içi ve sınıf dışı oyunlar önerilmiştir.	()	()	()
24- Öğrencilerin mevcut yeteneklerini ortaya çıkaracak ve geliştirecek etkinliklere yer verilmiştir.	()	()	()

25- Etkinlikler, eğlenerek öğrenmeye olanak sağlayıcı niteliktedir.	()	()	()
26- Sosyal Bilgiler dersi ile ara disiplinlerin nasıl ilişkilendirileceği konusunda yeterli açıklamaya yer verilmiştir.	()	()	()
27- Öğretmeni, okumaya ve araştırmaya yönlendiren etkinliklere yer verilmiştir.	()	()	()
28- Öğretmenin gerektiğinde başvurabileceği kaynakları gösteren yeterli bir kaynakça bulunmaktadır.	()	()	()
29- Ders kitabı ve çalışma kitaplarının kazanımla ilgili bölümlerinin örneklerine aynı sayfada yer verilmiştir.	()	()	()
30- Önerilen günlük ders planlarında ilgi çekici giriş etkinliklerine yer verilmiştir.	()	()	()
31- Ders işlenişine yönelik etkinlikler genellikle soru-cevap tekniğine dayalı olarak verilmiştir.	()	()	()
32- Günlük ders planları “Dikkat çekme, güdüleme, etkinlikler ve değerlendirme” sırasıyla düzenli bir şekilde verilmiştir.	()	()	()
33- Öğretmenin gerektiğinde not alabileceği boşluklar yeterlidir.	()	()	()
34- Kazanımla ilgili temel kavramlar, açıklamaları ile birlikte verilmiştir.	()	()	()
35- Ünite sonunda, ders ve çalışma kitaplarında yer alanların dışında, verilen değerlendirme etkinlikleri yeterlidir.	()	()	()
36- Ünite sonunda verilen değerlendirme etkinlikleri cevap anahtarı ile birlikte verilmiştir.	()	()	()
37- Belirli gün ve haftalar ünite içerisinde uygun bir şekilde dağıtılmış ve ilgili etkinliklere yer verilmiştir.	()	()	()
38- Kılavuz Kitap kullanışlı, sağlam ve kolay taşınabilir niteliktedir.	()	()	()
39- Ünite başlarında öğrencilere verilmek üzere öğrenci seviyesine uygun proje çalışmaları önerilmiştir.	()	()	()
40- Önerilen proje çalışmaları hakkında yeterli bilgi ve açıklamaya yer verilmiştir.	()	()	()
41- Baskı kalitesi, yazı kalitesi ve yazı stili okumayı kolaylaştırıcı niteliktedir.	()	()	()
42- Bir kazanım için önerilen etkinlik sayısı, öğrencide kazanımın oluşması için yeterlidir.	()	()	()
43- Farklı öğrenme biçimlerine sahip öğrencilere yönelik alternatif etkinliklere yer verilmiştir.	()	()	()
44- Öğrencilere yardım ve yönlendirme amacıyla sınıf ve öğrenci seviyesine uygun bir kaynakçaya yer verilmiştir.	()	()	()
45- Önerilen değerlendirme teknikleri için gerekli formların örneklerine yer verilmiş olup, bunlar kolayca çoğaltılabilecek niteliktedir.	()	()	()
46- Önerilen gezi ve gözlem etkinlikleri uygulanabilir nitelikte ve sayıdadır.	()	()	()
47- Önerilen etkinliklerin genellikle birbirinin aynısı ve bıkırtıcı niteliktedir.	()	()	()
48- Öğrencilerde hak ve sorumluluk bilinci oluşturmaya yönelik etkinliklere yer verilmiştir.	()	()	()
49- Öğretmeni, okul idaresi ve çevre ile işbirliği yapmaya yönlendiren etkinliklere yer verilmiştir.	()	()	()
50- Özel eğitim gerektiren (kaynaştırma) öğrencilere yönelik etkinliklere yer verilmemiştir.			

ÖĞRENCİ VELİSİ ANKETİ

Saygıdeğer Öğrenci Velisi;

Bu anket, sizin çocuklarınızın kullanmakta olduğu Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ve Öğrenci Çalışma Kitabı hakkındaki görüşlerinizi almak üzere hazırlanmıştır. Elinizdeki anket iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, ikinci bölümde ise Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabı hakkındaki görüşlerinize yönelik maddeler yer almaktadır.

Vereceğiniz cevaplar, bilimsel bir araştırma için kullanılacak ve kimseye açıklanmayacaktır.

Araştırmanın amacına ulaşabilmesi için, lütfen her maddeyi dikkatle okuyunuz ve size en uygun gelen seçeneğe (X) işareti koyarak görüşünüzü belirtiniz.

Ankete adınızı ve soyadınızı yazmanıza gerek yoktur.

Ankete göstermiş olduğunuz ilgi ve yardımlarınız için şimdiden çok teşekkür ederim.

Nazike KULANTAŞ
Gazi Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Doktora Öğrencisi

Cinsiyetiniz: Bayan () Erkek ()

En Son Bitirdiğiniz Okul Kademesi:

- () İlköğretim
- () Ortaöğretim (Lise)
- () Yüksekokul
- () Üniversite
- () Yüksek Lisan/Doktora
- () Diğer (Yazınız.....)

Aylık geliriniz:.....

SOSYAL BİLGİLER DERS KİTABI DEĞERLENDİRME ANKETİ (Veli)

	HAYIR	KISMEN	EVET
1- Kitapta günümüzde yaşanan olay ve sorunlarla ilgili bilgi ve açıklamaya yer verilmiş mi?	()	()	()
2- Kitabın genel görünümü, çocuğunuzda okuma ve inceleme isteği uyandırıyor mu?	()	()	()
3- Kitapta verilen bilgi ve açıklamaların çocuğunuzu ezberlemeye yönelten bir anlatımla verildiğini düşünüyor musunuz?	()	()	()
4- Kitabın içeriğinin, çocuğunuzun mevcut yeteneklerini ve yaratıcılığını geliştirmeye teşvik edici nitelikte olduğunu düşünüyor musunuz?	()	()	()
5- Verilen bilgi ve etkinlikler çocuğunuzun yaş ve sınıf düzeyinize göre çok basit mi?	()	()	()
6- Verilen bilgi ve açıklamalarda çocuğunuz neden-sonuç ilişkisini kolaylıkla fark edebiliyor mu?	()	()	()
7- Ders kitabında, çocuğunuzun öğrenmesini kolaylaştıracak şekilde, önemli bilgi ve olaylar kronolojik olarak sıralanmış mı?	()	()	()
8- Size göre ünite başlangıcındaki giriş sayfaları, çocuğunuzda ünite ile ilgili konuları öğrenme isteği oluşturacak şekilde düzenlenmiş mi?	()	()	()
9- Önemli kavram ve ilkeler çocuğunuzun dikkatini çekici şekilde vurgulanmış mı?	()	()	()
10- Çocuğunuz verilen bilgi ve açıklamaları günlük hayatında kullanabiliyor mu?	()	()	()
11- Kitabın içeriğinde ayrıntı ve gereksiz bilgilerin olduğunu düşünüyor musunuz?	()	()	()
12- Zaman zaman çocuğunuzun ilgisini çekebilecek serbest okuma parçalarına (Türk büyüklerinin hayatı, anıları gibi) yer verilmiş mi?	()	()	()
13- Çocuğun kazanım ve konular arasında bağ kurmasını sağlayacak tekrar bölümlerine yer verilmiş mi?	()	()	()
14- Kitapta yer alan bilgi ve açıklamaların çocuğunuzun temel bilgi ihtiyacını karşıladığını düşünüyor musunuz?	()	()	()
15- Kitapta verilen örnekler hep aynı türde verilmiş olup, çeşitlilik göstermiyor mu?	()	()	()
16- Ünite başlarında yer alan hazırlık çalışmaları, çocuğunuzun yakın çevresi, ihtiyaçları ve günlük yaşantısı ile ilgili mi?	()	()	()
17- Hazırlık çalışmalarının çocuğunuzda, üniteye yer alan kazanımları öğrenmek için ilgi ve istek uyandırdığını düşünüyor musunuz?	()	()	()
18- Hazırlık çalışmaları, çocuğunuzu araştırma, inceleme, deney ve gözlem yapmaya teşvik ediyor mu?	()	()	()
19- Ders kitabının, toplumsal yaşamda dayanışma, yardım, sevgi, saygı ve paylaşma duygularını geliştirmeye yönelik bir içeriğe sahip olduğunu düşünüyor musunuz?	()	()	()
20- Çocuğunuzun cesaretlendirmek ve planlı çalışmaya yönlendirmek için çeşitli çalışma stratejileri önerilmiş ve yeterli açıklama yapılmış mı?	()	()	()
21- Türk tarihinde önemli yere sahip kişiler hakkında verilen bilgileri yeterli buluyor musunuz?	()	()	()
22- Çocukların kavramlar arası ilişkileri görebilmesi için zaman zaman kavram haritalarına yer verilmiş mi?	()	()	()
23- Çocukların önceden sahip olduğu bilgilerle yeni edindikleri bilgileri ilişkilendirmelerine yardımcı olacak etkinlik ve açıklamalar var mı?	()	()	()

24- Çocukların, merak etmelerini, yeni düşüncelere açık olmayı, şüpheciliği ve eleştirel düşünme becerilerini kullanmalarını sağlayan çalışmalara yer verilmiş mi?	()	()	()
25- Size göre konu anlatımları eksik, çelişkili bilgilerden uzak, bilimsel yeterlilikte mi?	()	()	()
26- Kitapta yer alan bilgi ve etkinlikler, çocuğunuzun iyi vatandaş olma bilinci oluşturmaya yardımcı oluyor mu?	()	()	()
27- Size göre kitapta yer alan okuma parçaları çocuğunuzun dikkatini dağıtacak ve bıktırarak kadar uzun mu?	()	()	()
28- Verilen metinlerde, paragraf aralarına konulan resimlerin, metnin bütünlüğünü bozduğunu düşünüyor musunuz?	()	()	()
29- Kitaptaki görsel materyallerin (resim, şekil, grafik, tablo vs.), çocuğunuzun ilgili konuyu öğrenmesine yardımcı olacak uygunlukta verildiğini düşünüyor musunuz?	()	()	()
30- Yazı ve resimlerin sayfaya yerleştirilme düzeni, çocuğunuzun dikkatini dağıtıcı nitelikte mi?	()	()	()
31- Seçilen görsel materyaller (resim, şekil, grafik, tablo vs.) doğru ve güncel mi?	()	()	()
32- Görsel materyaller (resim, şekil, grafik, tablo vs.), açık, canlı ve net görünüyor mu?	()	()	()
33- Ders kitabının sözlük bölümü çocuğunuzun kazanımlarla ilgili kelime ihtiyacını karşılayacak yeterlilikte mi?	()	()	()
34- Kitapta kullanılan yazı stili ve yazı puntosu okumayı ve okuduğunu anlamayı kolaylaştıracak nitelikte mi?	()	()	()
35- Size göre kitap kolay taşınabilir, kullanışlı ve sağlam mı?	()	()	()
36- Çocuğunuzun tamamlayabileceği ve gerektiğinde not alabileceği boşluklar var mı?	()	()	()
37- Kitabın içindekiler bölümü, aranan konuya kolayca ulaşmayı sağlayacak şekilde düzenlenmiş mi?	()	()	()
38- Kitapta baskı hatalarına rastlıyor musunuz?	()	()	()
39- Verilen tablo ve grafikler çocuğunuzun rahatça okuyup anlayabileceği şekilde açık, net ve canlı mı?	()	()	()
40- Verilen siyasi haritalarda, yapılan siyasi değişikliklere (yeni il ya da ülkelerin yer alması gibi) uyulmuş mu?	()	()	()
41- Kitapta kullanılan cümlelerin yapısı ve uzunluğundan dolayı, çocuğunuz okuduğunu anlamakta güçlük çekiyor mu?	()	()	()
42- Kitapta kullanılan dil, açık, sade ve anlaşılır mı?	()	()	()
43- İmla ve dilbilgisi hatalarına rastlıyor musunuz?	()	()	()
44- Kitapta yabancı sözcüklerin çok kullanıldığını düşünüyor musunuz?	()	()	()
45- Ders kitabında yer alan sorular çocuğunuzu düşünmeye, yorumlamaya ve araştırmaya yönlendiriyor mu?	()	()	()
46- Ünite sonunda verilen değerlendirme sorularını, çocuğunuzun ünite süresince öğrendiklerini ölçecek yeterlilikte buluyor musunuz?	()	()	()
47- Size göre ünite sonunda verilen değerlendirme çalışmaları tek düze ve sıkıcı olup, çeşitlilik göstermiyor mu?	()	()	()
48- Ünite sonunda verilen değerlendirme çalışmaları, çocuğunuzun yazılı anlatım becerisini geliştirmesini sağlayacak nitelikte hazırlanmış mı?	()	()	()
49- Çocuğunuz boş zamanlarında siz veya öğretmen tarafından yönlendirilmediği halde Sosyal Bilgiler Ders Kitabını okuyup inceliyor mu?	()	()	()

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRENCİ ÇALIŞMA KİTABI DEĞERLENDİRME ANKETİ (Veli)

	HAYIR	KISMEN	EVET
1- Verilen etkinlikler, çocuğunuzun yaş ve sınıf seviyesine göre çok basit düzeyde mi?	()	()	()
2- Boşluk doldurma etkinliklerinde verilen boşluklar, yazılacaklar için yeterli mi?	()	()	()
3- Çocuğunuzun etkinlikleri yaparken eğlendiğini düşünüyor musunuz?	()	()	()
4- Çalışma kitabındaki etkinlikler ile çocuğun günlük yaşamı arasında benzerlikler var mı?	()	()	()
5- Etkinlikler, çocuğunuzun eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerini kullanmasına ve geliştirmesine olanak sağlıyor mu?	()	()	()
6- Etkinlikler, yalnızca boşluk doldurma, test gibi tekniklerle sınırlı mı?	()	()	()
7- Önerilen gezi, gözlem, görüşme, inceleme-araştırma gibi etkinlikler yorucu ve bıkırtıcı olacak kadar fazla mı?	()	()	()
8- Size göre etkinlikler bulunduğunuz çevre şartlarına göre değiştirilebilecek şekilde düzenlenmiş mi?	()	()	()
9- Etkinliklerdeki cümle yapısı ve uzunluklarının çocuğunuzun seviyesine uygun olduğunu düşünüyor musunuz?	()	()	()
10- Size göre verilen okuma parçaları, konu ve uzunluk bakımından çocuğunuzun seviyesine uygun mu?	()	()	()
11- Verilen harita, grafik, şema gibi görsel materyaller bilimsel ve güncel mi?	()	()	()
12- Etkinlikleri, çocuğunuzu kitap okumaya ve kitap okuma alışkanlığı kazanmaya teşvik edici nitelikte buluyor musunuz?	()	()	()
13- Teknolojiyi kullanmaya yönelik etkinlikleri yetersiz buluyor musunuz?	()	()	()
14- Çocuğunuz etkinlikleri yaparken çok fazla yardıma ihtiyaç duyuyor mu?	()	()	()
15- Çalışma kitabında çocuğunuzu Türkçe'yi doğru ve güzel kullanmaya teşvik eden etkinliklere yer verilmiş mi?	()	()	()
16- Çocuğunuzun arkadaşlarıyla işbirliği yapmasına olanak sağlayan etkinliklere yer verilmiş mi?	()	()	()
17- Etkinliklerin, çocuğunuzun hayal gücünü geliştirdiğini düşünüyor musunuz?	()	()	()
18- Çalışma kitabındaki, belirli gün ve haftalarla ilgili etkinlikleri yeterli buluyor musunuz?	()	()	()
19- Verilen harita, grafik, şema, resim gibi görsel materyaller , net ve temiz basılmış mı?	()	()	()
20- Sizce çalışma kitabı sağlam, kullanışlı ve kolay taşınabilir özelliklerine sahip mi?	()	()	()
21- Baskı hatalarına rastlıyor musunuz?	()	()	()
22- Etkinliklerin çocuğunuzu sınıf içinde ve dışında aktif hale getirdiğini düşünüyor musunuz?	()	()	()
23- Çocuğunuzu yakın çevrenizdeki kurum ve kuruluşları tanıma ve onlarla işbirliği yapmaya yönlendiren etkinlikler var mı?	()	()	()
24- Çocuğunuzun, kazandığınız bilgi ve becerileri kullanarak kronoloji ve zaman çizelgeleri oluşturmaya sağlamaya yönelik etkinliklere yer verilmiş mi?	()	()	()

25- Geçmişte yaşanan olayları ve sorunları tanıyarak, günümüzde meydana gelen olaylarla karşılaştırma ve yorumlamaya yönelik etkinliklere yer verilmiş mi?	()	()	()
26- Doğal çevre sorunlarını fark etme ve çözüm yolları üretmelerini sağlayacak etkinliklere yer verilmiş mi?	()	()	()
27- Çocuğunuza kazanımla ilgili tablo, grafik, harita ve diğer görsel materyaller hazırlama ve sunma becerisi kazandırmaya yönelik etkinlikler var mı?	()	()	()
28- Alıştırma ve sorular çocuğunuzu yorucu ve bıktırıcı nitelikte mi?	()	()	()
29- Alıştırma ve sorular, her öğrenci seviyesine göre çeşitlilik gösteriyor mu?	()	()	()
30- Alıştırma ve soruların, anlamayı zorlaştıracak kadar karmaşık ve uzun olduğunu düşünüyor musunuz?	()	()	()
31- Çocuğunuzun, zaman zaman eski kazanım, konu ve bilgileri hatırlamasını ve bunları kullanmasını sağlayan alıştırmalara yer verilmiş mi?	()	()	()
32- Kitapta önerilen proje etkinliklerini uygulanabilir ve yararlı buluyor musunuz?	()	()	()
33- Kitaptaki etkinliklerin, çocuğun derse karşı tutumunu olumlu yönde etkilediğini düşünüyor musunuz?	()	()	()
34- Çalışma kitabındaki etkinlikler aracılığıyla, ailenin eğitim-öğretime daha fazla katkıda bulunmasının sağlandığını düşünüyor musunuz?	()	()	()
Diğer Eleştiri ve Önerileriniz:			

TEŞEKKÜRLER

ÖĞRENCİ ANKETİ

Sevgili Öğrenciler;

Bu anket, sizin kullanmakta olduğunuz Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ve Öğrenci Çalışma Kitabı hakkındaki görüşlerinizi almak üzere hazırlanmıştır. Elinizdeki anket iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, ikinci bölümde ise Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabı hakkındaki görüşlerinize yönelik maddeler yer almaktadır.

Vereceğiniz cevaplar, bilimsel bir araştırma için kullanılacak ve kimseye açıklanmayacaktır.

Araştırmanın amacına ulaşabilmesi için, lütfen her maddeyi dikkatle okuyunuz ve size en uygun gelen seçeneğe (X) işareti koyarak görüşünüzü belirtiniz.

Ankete adınızı ve soyadınızı yazmanıza gerek yoktur.

Ankete göstermiş olduğunuz ilgi ve yardımlarınız için şimdiden çok teşekkür ederim.

Nazike KULANTAŞ
Gazi Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Doktora Öğrencisi

Cinsiyetiniz: Bayan () Erkek ()

Sınıf Düzeyi :

Okulun Bulunduğu İlçe:.....

SOSYAL BİLGİLER DERS KİTABI DEĞERLENDİRME ANKETİ (Öğrenci)

	HAYIR	KISMEN	EVET
1- Kitapta günümüzde yaşanan olay ve sorunlarla ilgili bilgi ve açıklamaya yer verilmiş mi?	()	()	()
2- Kitabın genel görünümü, sizde okuma ve inceleme isteği uyandırıyor mu?	()	()	()
3- Kitapta verilen bilgi ve açıklamalarda sizi ezberlemeye yönelten bir anlatım var mı?	()	()	()
4- Kitabın içeriği, mevcut yeteneklerinizi ve yaratıcılığınızı geliştirmeye teşvik ediyor mu?	()	()	()
5- Verilen bilgi ve etkinlikler sizin yaş ve sınıf düzeyinize göre çok basit mi?	()	()	()
6- Verilen bilgi ve açıklamalarda neden-sonuç ilişkisi kolaylıkla fark edebiliyor musunuz?	()	()	()
7- Ders kitabında önemli bilgi ve olaylar kronolojik olarak sıralanmış mı?	()	()	()
8- Ünite başlangıcındaki giriş sayfaları, sizde ünite ile ilgili konuları öğrenme isteği oluşturacak nitelikte hazırlanmış mı?	()	()	()
9- Önemli kavram ve ilkeler dikkatinizi çekici şekilde vurgulanmış mı?	()	()	()
10- Verilen bilgi ve açıklamaları günlük hayatınızda kullanabiliyor musunuz?	()	()	()
11- İçerikte ayrıntı ve gereksiz bilgiye yer verilmiş mi?	()	()	()
12- Zaman zaman ilginizi çeken serbest okuma parçalarına (Türk büyüklerinin hayatı, anıları gibi) yer verilmiş mi?	()	()	()
13- Kazanım ve konular arasında bağ kurmanızı sağlayacak tekrar bölümlerine yer verilmiş mi?	()	()	()
14- Kitapta yer alan bilgi ve açıklamalar temel bilgi ihtiyacınızı karşılıyor mu?	()	()	()
15- Verilen örnekler hep aynı türde verilmiş olup, çeşitlilik göstermiyor mu?	()	()	()
16- Ünite başlarında yer alan hazırlık çalışmaları, yakın çevreniz, ihtiyaçlarınız ve günlük yaşantınız ile ilgili mi?	()	()	()
17- Hazırlık çalışmaları sizde, üniteye yer alan kazanımları öğrenmek için ilgi ve istek uyandırıyor mu?	()	()	()
18- Hazırlık çalışmaları, sizi araştırma, inceleme, deney ve gözlem yapmaya teşvik ediyor mu?	()	()	()
19- Ders kitabının, toplumsal yaşamda dayanışma, yardım, sevgi, saygı ve paylaşma duygularını geliştirmeye yönelik bir içeriğe sahip olduğunu düşünüyor musunuz?	()	()	()
20- Sizleri cesaretlendirmek ve planlı çalışmaya yönlendirmek için çeşitli çalışma stratejileri önerilmiş ve yeterli açıklama yapılmış mı?	()	()	()
21- Türk tarihinde önemli yere sahip kişiler hakkında yeterli bilgiye yer verilmiş mi?	()	()	()
22- Kavramlar arası ilişkileri görebilmeniz için zaman zaman kavram haritalarına yer verilmiş mi?	()	()	()
23- Önceden sahip olduğunuz bilgilerle yeni edindiğiniz bilgileri ilişkilendirmenize yardımcı olacak etkinlik ve açıklamalar var mı?	()	()	()
24- Merakı, yeni düşüncelere açık olmayı, şüpheciliği ve eleştirel düşünme becerilerini kullanmanızı sağlayan çalışmalara yer verilmiş mi?	()	()	()

25- Size göre konu anlatımları gereksiz, eksik, çelişkili bilgilerden uzak, bilimsel yeterlilikte mi?	()	()	()
26- Kitapta yer alan bilgi ve etkinlikler, sizin iyi vatandaş olma bilinci oluşturmaya yardımcı oluyor mu?	()	()	()
27- Kitapta yer alan okuma parçaları dikkatinizi dağıtacak ve sizi sıkacak kadar uzun mu?	()	()	()
28- Verilen metinlerin bir bütünlük göstermesine, resimlerle bütünlüğün bozulmamasına dikkat edilmiş mi?	()	()	()
29- Görsel materyaller (resim, şekil, grafik, tablo vs.), ilgili kazanımı oluşturmaya yardımcı oluyor mu?	()	()	()
30- Yazı ve resimlerin sayfaya yerleştirilme düzeni, dikkatinizi dağıtıcı nitelikte mi?	()	()	()
31- Seçilen görsel öğeler (resim, şekil, grafik, tablo vs.) doğru ve güncel mi?	()	()	()
32- Görsel öğeler (resim, şekil, grafik, tablo vs.), açık, canlı ve net görünüyor mu?	()	()	()
33- Ders kitabının sözlük bölümü kazanımlarla ilgili kelime ihtiyacınızı karşılayacak yeterlilikte mi?	()	()	()
34- Kitapta kullanılan yazı stili ve yazı puntosu okumayı ve okuduğunuzu anlamayı kolaylaştıracak nitelikte mi?	()	()	()
35- Size göre kitap kolay taşınabilir, kullanışlı ve sağlam mı?	()	()	()
36- Sizin tamamlayabileceğiniz ve gerektiğinde not alabileceğiniz boşluklar var mı?	()	()	()
37- Kitabın içindekiler bölümü, aradığınız konuya kolayca ulaşmanızı sağlayacak şekilde düzenlenmiş mi?	()	()	()
38- Kitapta baskı hatalarına rastlıyor musunuz?	()	()	()
39- Verilen tablolar rahatça okuyup anlayabileceğiniz şekilde açık, net ve canlı mı?	()	()	()
40- Verilen siyasi haritalarda, yapılan siyasi değişikliklere (yeni il ya da ülkelerin yer alması gibi) uyulmuş mu?	()	()	()
41- Kitapta kullanılan cümlelerin yapısı ve uzunluğu anlamınızı güçleştiriyor mu?	()	()	()
42- Kitapta kullanılan dil, açık, sade ve anlaşılır mı?	()	()	()
43- İmla ve dilbilgisi hatalarına rastlıyor musunuz?	()	()	()
44- Yabancı sözcükler, Türkçe okunuşları ile birlikte verilmiş mi?	()	()	()
45- Ders kitabında yer alan sorular sizi düşünmeye, yorumlamaya ve araştırmaya yönlendiriyor mu?	()	()	()
46- Kitapta kendinizi ya da birbirinizi değerlendirmenizi sağlayan değerlendirme formları var mı?	()	()	()
47- Ünite sonunda verilen değerlendirme soruları, ünite süresince yer alan kazanımları oluşturup oluşturamadığınızı ölçecek yeterlilikte mi?	()	()	()
48- Size göre ünite sonunda verilen değerlendirme çalışmaları tek düze ve sıkıcı olup, çeşitlilik göstermiyor mu?	()	()	()
49- Ünite sonunda verilen değerlendirme çalışmaları, sizin yazılı anlatım becerinizi geliştirmenize sağlayacak nitelikte hazırlanmış mı?	()	()	()
Diğer Eleştiri ve Önerileriniz:			

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRENCİ ÇALIŞMA KİTABI DEĞERLENDİRME ANKETİ (Öğrenci)

	HAYIR	KISMEN	EVET
1- Verilen etkinlikler, sizin yaş ve sınıf seviyenize göre çok basit düzeyde mi?	()	()	()
2- Boşluk doldurma etkinliklerinde verilen boşluklar, yazılacaklar için yeterli mi?	()	()	()
3- Etkinlikleri yaparken eğleniyor musunuz?	()	()	()
4- Etkinlikler ile günlük yaşamınız arasında benzerlikler var mı?	()	()	()
5- Etkinlikler, sizin eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerinizi kullanmanıza ve geliştirmenize olanak sağlıyor mu?	()	()	()
6- Etkinlikler, yalnızca boşluk doldurma, test gibi tekniklerle sınırlı mı?	()	()	()
7- Önerilen gezi, gözlem, görüşme, inceleme-araştırma gibi etkinlikler yorucu ve bıktırıcı olacak kadar fazla mı?	()	()	()
8- Etkinlikleri bulduğunuz çevre şartlarına göre değiştirebiliyor musunuz?	()	()	()
9- Etkinliklerdeki cümle yapısı ve uzunlukları okuduğunuzu anlamayı kolaylaştıracak nitelikte mi?	()	()	()
10- Size göre verilen okuma parçaları, konu ve uzunluk bakımından sizin seviyenize uygun mu?	()	()	()
11- Verilen harita, grafik, şema gibi görsel materyaller bilimsel ve güncel mi?	()	()	()
12- Etkinlikler, sizi kitap okumaya ve kitap okuma alışkanlığı kazanmaya teşvik edici nitelikte mi?	()	()	()
13- Etkinlikler sırasında sık sık teknolojiden faydalaniyor musunuz?	()	()	()
14- Ünite sonlarında genel tekrar ve değerlendirme etkinliklerine yer verilmiş mi?	()	()	()
15- Çalışma kitabınızda sizi Türkçe'yi doğru ve güzel kullanmaya teşvik eden etkinliklere yer verilmiş mi?	()	()	()
16- Arkadaşlarınızla işbirliği yapmanıza olanak sağlayan etkinliklere yer verilmiş mi?	()	()	()
17- Etkinliklerin hayal gücünüzü geliştirdiğini düşünüyor musunuz?	()	()	()
18- Belirli gün ve haftalarla ilgili etkinliklere yer verilmiş mi?	()	()	()
19- Verilen harita, grafik, şema, resim gibi görsel materyaller , net ve temiz basılmış mı?	()	()	()
20- Sizce Çalışma kitabı sağlam, kullanışlı ve kolay taşınabilir özelliklerine sahip mi?	()	()	()
21- Baskı hatalarına rastlıyor musunuz?	()	()	()
22- Etkinlikler, sizi sınıf içinde ve dışında aktif hale getiriyor mu?	()	()	()
23- Yakın çevrenizdeki kurum ve kuruluşları tanıma ve onlarla işbirliği yapmaya yönlendiren etkinlikler var mı?	()	()	()
24- Kazandığınız bilgi ve becerileri kullanarak kronoloji ve zaman çizelgeleri oluşturma ve sağlama yönelik etkinliklere yer verilmiş mi?	()	()	()
25- Geçmişte yaşanan olayları ve sorunları tanıyarak, günümüzde meydana gelen olaylarla karşılaştırma ve yorumlamaya yönelik etkinliklere yer verilmiş mi?	()	()	()
26- Doğal çevre sorunlarını fark etme ve çözüm yolları üretmelerini sağlayacak etkinliklere yer verilmiş mi?	()	()	()

27- Kazanım ile ilgili tablo, grafik, harita ve diğer görsel materyaller hazırlama ve sunma becerisi kazandırmaya yönelik etkinlikler var mı?	()	()	()
28- Alıştırma ve sorular yorucu ve bıktırıcı nitelikte mi?	()	()	()
29- Alıştırma ve sorular, her öğrenci seviyesine göre çeşitlilik gösteriyor mu?	()	()	()
30- Alıştırma ve sorular, anlamınızı zorlaştıracak kadar karmaşık ve uzun mu?	()	()	()
31- Zaman zaman eski kazanım, konu ve bilgileri hatırlamanızı ve bunları kullanmanızı sağlayan alıştırmalara yer verilmiş mi?	()	()	()
Diğer Eleştiri ve Önerileriniz:			

Teşekkürler

EK IV:

EK V:**ANKET UYGULANAN OKULLARIN LİSTESİ****KEÇİÖREN:**

Hun İlköğretim Okulu
 Osman Gazi İlköğretim Okulu
 Cemal Gürsel İlköğretim Okulu
 Faik Erbağı İlköğretim Okulu
 Çağrıbey İlköğretim Okulu
 Dumlupınar İlköğretim Okulu
 Tevfik Ünsal İlköğretim Okulu
 Özel Öncü İlköğretim Okulu
 Özel Çağrı İlköğretim Okulu
 Özel Ceceli İlköğretim Okulu
 Özel Türk Yurdu İlköğretim Okulu
 Talip Yener İlköğretim Okulu
 Vildan Nurettin Demirer İlköğretim Okulu
 Halit Fahri Ozansoy İlköğretim Okulu
 Çizmeci İlköğretim Okulu
 Fevzi Athoğlu İlköğretim Okulu
 Ufuktepe İlköğretim Okulu
 Danişment Çiçekli İlköğretim Okulu
 Gülhane İlköğretim Okulu
 Kocatepe İlköğretim Okulu
 Özel Ahmet Yesevi İlköğretim Okulu
 Hüseyin Güllüoğlu İlköğretim Okulu
 Aşık Veysel İlköğretim Okulu
 Atatürk İlköğretim Okulu
 Hacı Mustafa Tarman İlköğretim Okulu
 Kalaba İlköğretim Okulu

HAYMANA

Atatürk İlköğretim Okulu
Mahmut Hilmi Doğan İlköğretim Okulu
Çaldağ İlköğretim Okulu
İstiklal İlköğretim Okulu
12 Eylül İlköğretim Okulu
Kerpiç İlköğretim Okulu
Yurtbeyli İlköğretim Okulu
Sinanlı İlköğretim Okulu
Ataköy İlköğretim Okulu
Yenice İlköğretim Okulu
Bumsuz İlköğretim Okulu
Balçıkhisar İlköğretim Okulu
Altıpınar İlköğretim Okulu
Emirler İlköğretim Okulu
Çalış İlköğretim Okulu
Alahacılı İlköğretim Okulu
Yaprakbayırı İlköğretim Okulu
Bahçecik İlköğretim Okulu
Kavak İlköğretim Okulu

TEZ SIRT YAZISI

Nazike Kulantaş

4. VE 5. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE
KULLANILAN ÖĞRETMEN KILAVUZ
KİTAPLARI, DERS KİTAPLARI VE ÖĞRENCİ
ÇALIŞMA KİTAPLARININ ÖĞRETMEN,
ÖĞRENCİ VE VELİ GÖRÜŞLERİNE GÖRE
DEĞERLENDİRİLMESİ

Ankara, 2007